

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

3

ROČNÍK 16 (48)

Motto:

... na každou vědu se můžeme dívat z objektivního a subjektivního hlediska, že ji totiž můžeme posuzovat podle jejího předmětu a podle našeho pojetí předmětu ...

Tomáš Garrigue Masaryk

1. Úvod

Vývoj společnosti a vývoj našeho poznání prochází významným obdobím, kdy si na celé planetě Zemi začínáme nahlas uvědomovat, že modernizace našeho bytí má projevy, které by mohly znemožnit život našich potomků. Nikdo si nepřeje, abychom se zastavili v tempu vědeckého poznávání přírody, kosmu a společenské reality, abychom omezili schopnosti dále poznávat záhady života a cesty racionálního rozvoje společnosti. Takový stav je schizofrenní, protože se v praxi nedaří prosazovat jen to, co je pro lidstvo dobré, tedy bez negativních důsledků. Schizofrenie znamená rozštěpení mysli, poruchu jednání, myšlení, emocí i vůle. Představitelé většiny světové populace se domluvili na racionálních cestách, a na tom, že je budou přizpůsobovat postupnému vývoji. Přístupy byly pojmenovány souslovím „udržitelný rozvoj“.

Snad i z těchto závažných důvodů není nahodilostí, že se stále ve větší míře na vědeckém, politickém a veřejném světovém fóru objevují otázky, které jsou pojmenovávány jako „bezpečnostní výzkum“, „bezpečnostní věda“, „ochrana kritické infrastruktury“. Jsou hledány vztahy k bezpečnému vývoji lidstva, obraně a bezpečnosti státu, k ochraně obyvatelstva, bezpečnosti technických, technologických, ekologických, biologických a jiných systémů, k vojenství, terorismu, kritické infrastruktuře, krizovému řízení a řízení krizí, k informatickým a kybernetickým aspektům. Výčet není ukončený, mohli bychom jej podstatně rozšířit. Významné je, že se zvýšila četnost takto orientovaných aktivit, že geometricky narostly publikace, že se rozšířil počet odborníků, kteří si uvědomují, že je jejich úsilí spojeno s problémy bezpečnosti a nebezpečnosti.

Dozrál již čas a jsou upřesněny představy, co v této oblasti chceme a co nechceme? Jestliže ano, měli bychom se v celé komunitě odborníků dohodnout, jak budeme tuto vědní disciplínu pojmenovávat. Je to potřebné jak pro její vymezení k ostatním vědním disciplínám, tak pro rozvoj jejich metod, abstraktních a konkrétních nástrojů. Žádný návrh nebude bezchybný a přesný, zejména v této sociální oblasti.

Tento článek dokumentuje pročež částí bezpečnostní komunity podporován již vycizelovaný název „sekuritologie“. **Sekuritologie (securitology)** [1] nemá národní, ale mezinárodní rozměr. Přijetí pojmenování má mezinárodní charakter. Volba názvu vědní disciplíny ji řadí k jednoslovným výrazům, které mají vyjádřit podstatu svého předmětu. Následuje vzory, kterými jsou například: *archeologie, biologie, ekologie, filologie, geologie, kriminologie, psychologie, metrologie, metodologie, neurologie, sociologie, terminologie, traumatologie, zoologie*.

Hledání společného pojmenování disciplíny, která by určitým způsobem reagovala na diskuzi, byly na mezinárodní konferenci „Bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie“, konané v Liptovském Mikuláši 12. - 13. 10. 2006 uzavřeny doporučením k používání pojmu sekuritologie v národních jazykových zvyklostech [2].

Příspěvek otevírá diskuzi o základních problémech sekuritologie, shrnuje a popisuje principiální zobecněné poznatky a poukazuje na základní možnosti rozvoje vědního oboru s využitím procesů modelování a formálního zápisu.

2. Odkaz Tomáše Garrigua Masaryka

Většina odborné veřejnosti se shodla na tom, že bude hledat pojmenování společné disciplíny, na níž celý život participovali, i když byli osobně zatříděni do jiné klasifikace věd. Pro takové situace jsou použitelné výsledky vědeckého poznání prvního prezidenta Československé republiky – Tomáše Garrigua Masaryka – v jeho díle: *Pokus o konkrétní logiku (Třídění a soustava věd)* [3]. Řada poznatků je trvale platná, a proto je možné hovořit o jeho odkazu v poznatkové, znalostní a filozofické oblasti (i když připomínanější je oblast politická).

Jako odpověď pro kategorické kritiky navrženého názvu „sekuritologie“ je možné uvést, že si většina ostatních odborníků je vědoma následující skutečnosti:

„Každá klasifikace věd je více či méně vyumělkovaná a nepřírozená. To tkví v povaze věci samé a hlavně v okolnosti, že vědy spolu tak úzce souvisejí, že si velmi těžko můžeme představit vzájemný poměr všech, každé jednotlivé ke každé a ke všem.“

Současně platí i následující Masarykova poznámka: *„Člověk může také poslouchat rozum, ale poslouchá ho zřídka a v nepatrných záležitostech. Řídit se vždy a ve všem rozumnými úvahami, stalo se snad pouze údělem největších mudrců, předpokládá-li se, že tací lidé vůbec existují.“*

Libovolnou vědu můžeme posuzovat z různých hledisek. Na prvním místě přichází do úvahy její **předmět**, podle něhož se konstituuje jako samostatný vědní obor. V dalším pořadí můžeme zohlednit **metodu**, kromě toho **kvalitu** a také **užitek** každé vědy, samozřejmě až s jistým časovým odstupem. *„Věda může vědě posloužit buď věčně, nebo metodicky; jiný poměr než užitečnost nás zde vůbec nemůže zajímat. Věda, jejíž látka je jednodušší, poslouží oné vědě, jejímž předmětem jsou věci složitější povahy.“*

To je jen stručné uvedení odkazu, který je využitelný pro další odbornou diskuzi. Aplikované využití Masarykových myšlenek je uplatněno rovněž v dalších částech příspěvku. Tato část jen s úctou dokladuje, že naši předkové již měli vynikající poznatky, které je vhodné připomínat a používat.

3. Aplikace principu jin-jang

Podstatou soudobých aktivit odborníků v oboru sekuritologie je koordinace celosvětových iniciativ pro ochranu civilizace proti nechtěnému vývoji. Jde o bezpečnostní problém, který není řešitelný jen jednotlivým státem. Jestliže zmiňujeme pojmy „bezpečnost“, „udržitelný rozvoj“, „ochrana kritické infrastruktury“, tak bychom si současně měli uvědomit, že vnímáme i druhou část protikladného jevu: „nebezpečnost“, „neudržitelný rozvoj“, „nechráněná kritická infrastruktura“. U jakékoliv snahy o definování samostatných pojmů jako je „bezpečnost“, má její příjemce pocit, že je něčím nedotažená, že je neúplná, že jí něco schází, že nevyjadřuje podstatu jím sdílených představ. Bude to zřejmě proto, že vyjadřuje **jen jednu část protikladného jevu**.

Protikladné jevy v matematice označujeme znaménkem plus a minus, v biologii samec a samice, v mezinárodních vztazích válka a mír. Proti sobě stojí den a noc, chladno a teplo, delší a kratší, moře a pevniny, projevy chování jsou agresivní a agonistické (obraně). Jak poznamenal Masaryk [3]:

„Tato přirozená protiva mezi abstraktním a konkrétním poznáním se mění s vývojem ducha. Jistě se rozšiřuje v přítomné době naše poznání také v konkrétních oborech, a proto se také mění náš celý světový názor v protikladu k dřívější filozofii organizované více na abstraktních než na konkrétních poznáních.“

Čínané tyto síly nazvali **jang** – síla dostředivá s mužským principem – a **jin** – síla odstředivá s ženským principem. Podle nich vše kolem nás, celý vesmír, a tedy i náš svět a my, je tvořeno dvěma dynamickými silami, které se neustále proměňují a jsou v protikladu. Jin a jang jsou dvě síly, které podle učení byly natolik mocné, že rozhodovaly o tom, jak bude vypadat hmotná stránka světa. Stvořily pět živlů: *oheň, vodu, zemi, kov a dřevo*. Lidé by měli žít v harmonii s přírodou, aby byl jin a jang v rovnováze. Toto staré učení (*taoismus, čínská filozofie, kterou založil Lao C v 5. - 6. století př.n.l.*) obsahuje sedm zákonů o existenci vesmíru a z nich vyplývá **dvanáct zásad** (viz obr. 1).

1.	Jedno jediné nekonečno se manifestuje v tendenci zároveň protikladné a doplňující se, v JIN a JANG, a to v jejich neustálé proměně.
2.	JIN a JANG vznikají z nekonečného a věčného pojmu vesmíru, nepřetržitě.
3.	JIN je síla odstředivá, JANG síla dostředivá. Společně vytvářejí energii všech fenoménů.
4.	JIN přitahuje JANG a JANG přitahuje JIN.
5.	JIN odpuzuje JIN a JANG odpuzuje JANG.
6.	JIN a JANG, kombinovány v různých poměrech, vytvářejí jevy sobě nepodobné. Přitažlivost nebo odpudivost jevů je úměrná rozdílu sil JIN a JANG.
7.	Všechny jevy jsou pomíjivé. Poměr JINU a JANGU se v nich neustále mění. JIN se přeměňuje v JANG, JANG se přeměňuje v JIN.
8.	Nic není zcela JIN ani zcela JANG. Všechno je na různých stupních vyváženo oběma těmito tendencemi.
9.	Neexistuje stav neutrální. Vždy převažuje buď JIN, nebo JANG.
10.	Velké JIN přitahuje velké JANG, malé JIN přitahuje malé JANG.
11.	Extrémní JIN se mění v JANG a extrémní JANG se mění v JIN.
12.	Všechny jevy jsou JANG uvnitř a JIN na povrchu.

Obr. 1: Dvanáct zásad pro jin a jang (převzato z [4])

Dobry není jin ani jang, ale **dynamická rovnováha mezi oběma**; špatná nebo škodlivá je nerovnováha. Pochopení těchto pravidel vede ke hledání rovnováhy, ke hledání harmonie mezi rozumem a citem. Je rovněž vyjádřením úsilí v oblasti bezpečnosti, úsilí, které je projevem zmíněných mezinárodních aktivit pro udržitelný rozvoj i ochranu kritické infrastruktury. Postačuje dosadit za jin a jang výše pojmenované protikladné jevy a znovu si přečíst dvanáct zásad na obr. č. 1 (podrobněji v [5]).

Jin a jang jsou protiklady, ale jednoho celku. Jak by se s využitím analogie měla sémanticky správně jmenovat naše vědní disciplína, aby odrážela celostní podstatu zkoumaného problému? Asi „bezpečnost – nebezpečnost“. Zřejmě bude vhodnější nalézt konsenzuální jednoslovný pojem, který všem ozřejmí, jakými problémy se zabývá a že hledá vnitřní logiku problému. Navrženy již byly pojmy „tutologie“, „safetylogie“, „sekuritologie“. Z pohledu

minimalizace nedorozumění a mezinárodní srozumitelnosti je zřejmě nejméně problémový výraz „sekuritologie“.

4. Bezpečnostní realita

Předmětem zkoumání sekuritologie jsou vnější projevy a vnitřní zákonitosti bezpečnosti a nebezpečnosti. Můžeme je pojmenovat jako **bezpečnostní realitu**. Tato bezpečnostní realita měla v celé historii lidstva své konkrétní stavy, a to jak na úrovni člověka, skupiny, státu, tak technického prvku, systému, živočichů, životního nebo planetárního prostředí.

Obecné pojetí bezpečnosti – nebezpečnosti, to znamená nezúžené jen na problematiku vojenské bezpečnosti, nebo kriminality, případně počítačové bezpečnosti, je příspěvkem k obecnému chápání „**obecné sekuritologie**“. Měly by to být takové skutečnosti, které jsou společné pro všechny stavy, kdy oprávněně použijeme pojmy bezpečnost – nebezpečnost. To znamená i pro technické, technologické, biologické, psychologické nebo jiné předměty lidské pozornosti a zájmu.

Vše, co bylo sděleno o sekuritologii, samozřejmě nic nemění na skutečnosti, že pojem „bezpečnost“ má rovněž mezinárodněpolitický uznávaný obsah:

- a) označení stavu relativního klidu, v němž nejsou ohrožována základní práva člověka, skupin lidí, států ani koalic;
- b) je současně souborem opatření, které tento stav umožňují.

Bezpečnostní realita představuje objektivní stav, jehož vývoj jsme schopni popisovat abstraktními pojmy, zaznamenávat symbolickými zápisy a modelovat. Na základě hodnocení empirických zkušeností je možné popsat entitu, která zahrnuje následující tři odlišitelné složky bezpečnostní reality (obr. 2). V podstatě vyjadřují předmět sekuritologie. Jsou symbolickým zápisem jednak statického stavu, ale i dynamického vztahu mezi bezpečností a nebezpečností.

Pro každý prostor, čas a účelově specifikovaný soubor informací o stavu, existuje uspořádaná entita informací, pomocně znázorněná entitou bezpečnostní reality. Významnou empiricky poznanou skutečností je, že uvedené složky (**B, BP, BS**) lze v realitě vzájemně odlišit a jako výsledek samostatného pozorování nebo analyzování popsat. Pro sjednocení popisu mohou být zvolena i společná kritéria. Třídícím hlediskem a tedy společnou vlastností pro každou trojici entity jsou PROSTOR, ČAS a STAV (**s, th, tp, r**). Takovýchto bezpečnostních entit můžeme vytvořit prakticky nekonečné množství.

V těchto vztazích platí hierarchické uspořádání prostoru od menšího k většímu, to znamená, že **informace vztahené v daném čase k většímu prostoru zahrnují informace o jeho dílčích částech**. Prostoru odpovídá příslušný nositel politiky, který má rovněž vybudován svébytný systém odpovídající jeho úrovni (např. celosvětovému odpovídá OSN a její bezpečnostní politika, systém zahrnuje Radu bezpečnosti, ozbrojené síly OSN, ale i stanovené způsoby umožňující prosazení bezpečnosti).

BEZPEČNOST je v tomto pojetí vyjádřením přijatelných, objektivně hodnotitelných (měřitelných) parametrů bezpečnostního stavu nebo situace jako reálného výsledku působení bezpečnostní politiky a bezpečnostního systému, v protikladu ke stavu, který bezpečnost nezajišťuje. (Obdobně, jako tomu je u zemětřesení, kdy je všeobecně přijata stupnice intenzity zemětřesení – mezinárodní stupnice s 12 stupni podle makroseismických účinků.)

$$s,t,r \text{ BR} = (s,t,r \text{ B}, s,t,r \text{ BP}, s,t,r \text{ BS})$$

Označení modelů

- BR** – bezpečnostní realita;
B – bezpečnost (měřitelná hodnota);
BP – bezpečnostní politika;
BS – bezpečnostní systém;

Parametry lokalizace bezpečnostní reality

- s** – prostor (space): celý svět, kontinent, koalice, region států, stát, region uvnitř státu, obec, technický, technologický, biologický systém;
t – čas (time): ke stanovenému termínu, za období, a to pro minulost (**h** – historic), nebo pro budoucnost (**p** – prognostic);
r – stav, situace (reality): popis vybraných objektivních informací vztahených k prostoru a času (válka, krize, mír, pandemie, zemětřesení).

Obr. 2: Modely bezpečnostní reality

Verbální hodnocení lze s využitím známých metod transformace kvalitativních informací na kvantitativní převést do jednoduchých číselných hodnot, které se pohybují v intervalu $<-1; +1>$, kde **-1** zobrazuje stav nezajišťující bezpečnost; **0** stav stagnační (zachované) bezpečnosti a **+1** stav výrazně posílené, jisté bezpečnosti.

BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA je vztahena k politické reprezentaci stanoveného prostoru, k jejím nositelům v daném čase a k představám o způsobech zajištění bezpečnosti ze strany jednotlivce, technického, biologického nebo jiného systému.

Pro ilustraci např. bezpečnostní politika OSN, EU, ČR, Jihomoravského kraje, Ostravy, informačního systému, člověka ap. zahrnuje jednak soubor politických aktivit, ale i přijatých legislativních dokumentů, směrnic, metodických pokynů a představ. Je tedy souborem idejí, přání, představ, které mají zajistit bezpečnost (zákony, usnesení vlády, dokumenty). Vedle popisné charakteristiky, zahrnují informace o existenci dokumentů, které formulují základní zájmy, cíle a nástroje k jejich dosažení.

Souhrnně je možné přejít k číselnému popisu stavu hodnotami v intervalu $<-1; +1>$. Hodnota **-1** znázorňuje stav bez bezpečnostní politiky, kdy příslušná reprezentace této problematice nevěnuje žádnou pozornost, bezpečnost je zajišťována živelně a neřízeně, bezpečnostní politika je nevědomá; **0** stav stagnační, kdy bezpečnostní politika není rozvíjena v návaznosti na nově vznikající situaci, je zajišťována ze setrvačnosti; **+1** stav aktivní bezpečnostní politiky, která je pravidelně upravována podle vývoje bezpečnostní situace, je rozvíjena a poznávána, BP je vědomá.

BEZPEČNOSTNÍ SYSTÉM je nástrojem k tvoření a uskutečnění bezpečnostní politiky, k zajištění bezpečnosti v daném prostoru, čase a ke stanovenému účelu.

Zahrnuje množinu základních institucionálních a systémových nástrojů k prosté a rozšířené reprodukci bezpečnosti občana, státu, koalice států, regionu a celého světa. Jako každý jiný systém je i bezpečnostní systém nezbytně charakterizován prvky, jejich vzájemnými vztahy, strukturou a chováním systému. Zpravidla jsou v praktickém systému hodnoceny instituce, určené k zajištění bezpečnosti, jako je armáda, policie, ozbrojené a zásahové sbory (hasiči, bezpečnostní agentury, lékařská záchranná služba). V mnohem menší míře jsou posuzovány

monitorovací a preventivní orgány, nejméně pak ty složky, které jsou schopny analyzovat a vytvářet novou bezpečnostní politiku, tj. vědeckoinformační a výzkumné prvky. Tento přístup není univerzální a jediný, zejména proto, že se vzdaluje občanovi a přibližuje formálním a s časem proměnlivým strukturám.

Rovněž hodnocení bezpečnostního systému je možné transformovat do číselné hodnoty v intervalu $<-1; +1>$. Hodnota -1 znázorňuje stav nefunkčního bezpečnostního systému bez rozšířené reprodukční schopnosti, jehož výkonnost je nízká; hodnota 0 znázorňuje stav stagnační, kdy chování systému není připraveno reagovat na nové podněty, účinnost je na úrovni prosté reprodukce; hodnota $+1$ stav bezpečnostního systému, který je připravený uskutečňovat reálnou bezpečnostní politiku, účinnost je na úrovni rozšířené reprodukce bezpečnosti.

Modelový zápis problému, poprvé autorem publikovaný v [6], na jedné straně vytvořil možnost formalizovaného popisu bezpečnosti, na druhé straně vytvořil předpoklady k pochopení problematiky v širším než jen národním rámci. Takto pojatá bezpečnost odpovídá teorii relativity, ale i teorii systémů, v tom smyslu, že každý systém je potenciaálně prvkem většího systému a každý prvek systému je potenciálním samostatným systémem. *Hierarchie prostoru (s)* umožňuje přejít od kosmického rozměru přes celosvětový ke státnímu, regionálnímu, ale i k občanovi.

Předmětem zkoumání sekuritologie je bezpečnostní realita, jak je popsána na obr. 2. Pro složité systémy, jejichž chování zkoumáme z různých pohledů, je vhodné používat modelování. Výsledky jsou zpravidla variantní, výzkum je multikriteriální a mnohdy víceoborový. Postupy vyžadují rovněž aplikování teorie scénářů (podrobněji Janošec [5], [7]).

5. Měřitelnost bezpečnosti

Stupeň míry bezpečnosti je měřitelný. I když jde o vyjádření kvality, která by měla být kvantifikována, jsou praktické postupy takových měření známé. Můžeme k tomu přistoupit i tak, že vyjádříme vztah hrozby a rizika. Takový přístup je dobře propracován například v oboru bezpečnosti informačních technologií. V ČR v této oblasti platí závazná technická

mohutnost hrozby / výše ztráty na hodnotě	1 zanedbatelná	2 nízká	3 střední	4 vysoká	5 velmi vysoká
1 zanedbatelná	riziko zcela zanedbatelné	riziko takřka zanedbatelné	riziko dosti nízké	riziko nízké	riziko střední
2 nízká	riziko takřka zanedbatelné	riziko velmi nízké	riziko nízké	riziko střední	riziko vysoké
3 střední	riziko velmi nízké	riziko dosti nízké	riziko střední	riziko vysoké	riziko velmi vysoké
4 vysoká	riziko dosti nízké	riziko nízké	riziko střední až vysoké	riziko velmi vysoké	riziko mimořádně vysoké
5 velmi vysoká	riziko nízké	riziko střední	riziko vysoké	riziko mimořádně vysoké	riziko katastrofických rozměrů

Obr. 3: Klasifikace vztahu hrozba a riziko podle ISO/IEC 15408-1:1999

norma [8], česká verze mezinárodní normy ISO/IEC 15408-1:1999. Na obr. 3 je znázorněn princip obsažený v normě, který specifikuje povahu vztahu hrozby a rizika a dalších pojmů (hodnota, zranitelnost, protiopatření). Tabulka znázorňuje výsledné riziko jako součin velikosti hrozby a předpokládané výše ztráty.

Celkově je použito 11 druhů popsaných hodnot ve stupnici rizik. V ní byla zavedena jistá kritéria, která ukazují na možnost subjektivního hodnocení. Jednotlivé stavy by bylo vhodné podrobně popsat a následně podrobit mezinárodnímu posouzení, aby byly přijaty jako objektivní konsenzus. Praktickým problémem, který není doposud vyřešen, bude po vzniku a v průběhu krizového stavu úsilí o měření a vyjádření skutečné hodnoty důsledků stavu bezpečnosti (nebezpečnosti). Nebude již vhodné měřit, či pojmenovávat rizika, ale převést způsob měření na veličinu, která bude prakticky i teoreticky dohodnuta a uznávána. Jako ilustrativní příklad úvahy je možné použít veličinu *magnitudo*, užívanou pro vyjádření stupně zemětřesení (podrobněji v [5]). Zemětřesení je rovněž krizovým bezpečnostním stavem.

6. Dynamika bezpečnosti

Bezpečnostní realita představuje určitý snímek v daném čase. Tento snímek však je součástí nepřetržitých změn (princip jin-jangu, praktická zkušenost). Pro modelování změn, jako základních elementů **dynamiky bezpečnosti**, je zcela přirozené využívání scénářů, a to jak pro sledování minulého vývoje, tak pro vytváření představ o možných budoucnostech.

Celý scénář (**S**) je možné chápat jako jeden systém. Důvodem popisu modelu je zjednodušení úvah a jejich příprava pro rozvoj logického poznání základních vztahů, které jsou ve zkoumané oblasti uskutečňovány. Je to nástroj k systémové analýze, ale i k projektování systémů a jejich algoritmizaci do matematicko-logických záznamů existujících a teoretických stavů a procesů. Svůj význam má časová souslednost. Mohou být stanoveny konkrétní časové intervaly, které například zapíšeme $[dt_i = t_i - (t_i - 1)]$, kde $i \in \langle 1; n \rangle$. Tyto intervaly nemusí být pravidelné, ale bývají určovány podle minulých nebo očekávaných významných událostí. V každém čase je scénářem zobrazován model systému **M(ti)**. Scénář má konečné množství (n) modelů.

$$[S = (M(t_1), M(t_2), \dots, M(t_i), \dots, M(t_n))]$$

Každý model je samostatným systémem s vnitřní strukturou prvků – aktérů (**A**) a jejich vzájemných vztahů (**R**), které probíhá v určitém prostředí (**E**).

$$M(t_i) = (A(t_i) \cap R(t_i)) \cup E(t_i)$$

$A(t_i)$ - množina aktérů v modelu scénáře v čase t_i ,

$R(t_i)$ - množina vztahů v modelu scénáře v čase t_i ,

$E(t_i)$ - množina prostředí, v němž probíhají vztahy mezi aktéry v čase t_i ,

\cap - průnik množin (matematický operátor),

\cup - sjednocení množin (matematický operátor).

Aktéři jako systémové prvky scénáře mají své statické a dynamické posláním v rámci jednotlivých modelů. Uskutečňují ho ve výstupech, které jsou součástí obrazu (uzavřený výsek popisu statické situace) nebo scény (úsek dynamické činnosti aktérů). Epizoda scénáře by měla být pojata jako posloupnost obrazů a scén (tzn. ve více modelech) v nichž přesně vymezení aktéři zahajují, prožívají a ukončují konkrétní problém. Model **M(ti)** může být popsán jedním nebo více obrazy a dokumentován výstupy. Při koncipování scénáře by mělo být hlavní snahou jeho

tvůrců zachovat pro uživatele představu o času, ve kterém děj probíhá. Významné je sledování přechodu aktérů mezi jednotlivými modely, protože došlo ke změně času o dt . Teoreticky možné stavy aktérů (A) při přechodu z $M(ti-1)$ do $M(ti)$ jsou uvedeny na obr. 4.

Varianta	Pojmenování varianty	Komentář
1	vznik aktéra	jeho nastoupení do scénáře
2	pokračování aktéra beze změn	zachování role, výskytů ve scénáři, charakteru aktéra
3	pokračování aktéra s vnitřními změnami	změna role z hlavní na vedlejší či naopak, vnitřní transformace, změna vnitřní struktury prvku, jež je tvořen vlastními subsystemy
4	transformace aktéra	slučování nebo rozdělování charakteristik ve vztahu k dalším aktérům
5	zánik aktéra	v dalším scénáři nevystupuje nebo je tak nevýznamný, že není v popředí popisovaných obrazů a scén

Obr. 4: Varianty přechodu aktérů mezi dvěma modely

Obdobně je možné charakterizovat přechod vztahů mezi jednotlivými modely. Mohou být prezentovány jako obecné typy vztahů, tedy nezávislé na konkrétních aktérech, a nebo aplikované, které na nich závisí. Při přechodu vztahů (R) z modelu $M(ti-1)$ do $M(ti)$ jsou teoreticky možné stavy vztahů, jak je uvádí tabulka na obr. 5.

Varianta	Pojmenování varianty	Komentář
1	vznik nového typu vztahu	nezávislého nebo aplikovaného
2	pokračování vztahu beze změn	zachování charakteru a parametrů vztahu
3	pokračování vztahu s vnitřními změnami	změna kvality vztahu, některých jeho vnitřních charakteristik
4	transformace vztahu	vytvoření nové kvality vztahů v pozitivním nebo negativním smyslu
5	zánik vztahu	v důsledku změny aktéra nebo změny systému

Obr. 5: Varianty přechodu vztahů mezi dvěma modely

Analogicky existuje přechod prostředí mezi jednotlivými modely. Jde o významnou charakteristiku, protože zpravidla ovlivní spektrum aktérů i vztahů. Například Hirošima (1940), Hirošima (1945), Hirošima (1980); nebo polní nemocnice na území ČR (2002), polní nemocnice na území Afganistanu (2002). Při přechodu prostředí (E) z modelu $M(ti-1)$ do $M(ti)$ jsou teoreticky možné stavy, jak je uvádí obr. 6.

Varianta	Pojmenování varianty	Komentář
1	nové prostředí	první výskyt prostředí ve scénáři
2	prostředí beze změn	zachování prostředí bez významných změn
3	vnitřní změny prostředí	změna vnitřních charakteristik prostředí (např. jaro - zima)
4	transformace prostředí	vytvoření nového prostředí ve stejných geografických podmínkách (např. před a po použití ZHN)
5	zánik prostředí	scénář pokračuje v jiném prostředí

Obr. 6: Varianty přechodu prostředí mezi dvěma modely

S využitím těchto základních nástrojů je možné scénáře úspěšně modelovat. Hlavní rozhodnutí jeho tvůrce by tedy mělo směřovat ke stanovení přesné časové souslednosti, určení přehledu rozhodujících aktérů a stanovení základních typů prostředí, ve kterém bude scénář umístěn. Typy vztahů jsou zpravidla známy a jsou tím hlavním nástrojem tvůrce scénáře k dosažení potřebného dojmu. Vztahy představují hybný nástroj – **dynamiku scénáře**. Pak již nastupuje praktická část volby vhodných forem prezentace stavebních kamenů scénáře.

7. Doporučení pro rozvoj sekuritologie

V úvodu byly shrnuty cíle příspěvku, které doporučují přijetí sekuritologie jako jednotného pojmenování oboru, kterým se bezpečnostní komunita zbyvá. Ve druhé části odkaz Tomáše Garrigua Masaryka a v části tři. Aplikace principu jin-jang byly objasněny filozoficko-metodologické přístupy k předmětu sekuritologie jako nauky o všech souvislostech dynamicky proměnlivého stavu bezpečnosti a nebezpečnosti.

V části čtvrté bylo vysvětleno pojetí bezpečnostní reality jako předmětu analýzy, prognózy a praxe sekuritologie. V páté části byly uvedeny poznámky k možnostem měření bezpečnosti – nebezpečnosti a šestá část ukázala na teorii scénářů jako nástroje zaznamenávání a prognózování dynamiky stavů a procesů v sekuritologii.

Aby vědní obor žil, je nezbytné jej naplnit odborníky, kteří jej v souladu s příslušnými zákonnými a zvyklostními pravidly prosadí do života. Proto bude vhodné stručně komentovat současný stav a doporučení pro budoucnost.

7.1 Problém paradigmatu

Sekuritologie vychází ze základny sociálních věd, proto je potřebné upozornit na fenomén, který je označován jako multiparadigmatická věda. Jak uvádí Čermák v [9]:

„Předmět sociologie není vůbec lehké definovat. Sociologie totiž je na rozdíl od přírodních věd, jakými jsou fyzika, chemie nebo biologie, vědou multiparadigmatickou. To znamená, že každá přírodní věda uznává vždy jen jedno paradigma na rozdíl od sociologie, která uznává několik paradigmat současně. Každé z těchto paradigmat sice zkoumá lidskou společnost, avšak do každého paradigmatu spadají různé sociologické školy, koncepce a myšlenkové proudy, a ty se v předmětu svého zkoumání liší.“

I v sekuritologii je již v současnosti obtížné jednoznačně vymezit jednotlivá paradigmata a přiřadit k nim všechny školy, koncepce a myšlenkové proudy. V [9] je uvedena použitelná varianta možných vymezení paradigmat:

- ❑ **Paradigma faktualistické.** Předpokládá existenci sociální faktografie, která je oddělená od jednotlivce a hodnoty lze objektivně měřit. Patří sem pojmy jako sociální struktura, normy, anomie, instituce, skupina.
- ❑ **Paradigma behaviorální.** Základem je konkrétní chování individua ovlivněné danou situací. Tato situace se vytváří v procesu sociální interakce a komunikace.
- ❑ **Paradigma definiční.** Předpokládá, že daleko důležitější, než skutečný stav věcí, je, jak danou situaci vidí a interpretují její aktéři.

Každé paradigma umožňuje zkoumat společnost z odlišného pohledu. Záleží na výzkumníkovi, pro který z přístupů se rozhodne. Vše, co se prakticky uskuteční ve výzkumných a vědeckých aktivitách odborníků této oblasti, by mělo napomáhat rozvoji sekuritologie.

7.2 Výchozí stav

Jestliže diskutujeme o vědním oboru, pak je naše pozornost zaměřena na osobnosti, instituce, témata, programy a projekty, vzdělávání, orgány managementu, samosprávné orgány oboru a na praxi, která rozvoj vědní disciplíny potřebuje pro zkvalitnění svého působení. Rozsah příspěvku neumožňuje detailně popisovat tyto skutečnosti, protože již bylo řečeno, že takto pojmenovaný obor se teprve utváří. Proto by mělo být postačující jen konstatování, že praxi oboru sekuritologie jsou některé činnosti v rezortech zahraničních věcí, obrany, vnitra a informatiky, průmyslu a obchodu, životního prostředí, zdravotnictví, školství, financí, dopravy, zemědělství, kultury, ale i v těch zbývajících.

Rozvoj oboru není myslitelný bez výzkumu. Současný stav organizace výzkumu ukazuje na mezinárodní i státní podporu (podrobněji Janošec, [5]). Dílčí závěry k výzkumu pro sekuritologii jsou následující:

- ❑ **výzkum** otázek souvisejících s bezpečností a nebezpečností nepřetržitě probíhal v průběhu celé historie lidstva, byl začleněn v různých vědních disciplínách;
- ❑ **je podložen obrovským souborem empirických informací**, které jsou zahrnuty v mnoha historických, politických, technických, technologických a jiných dokumentech;
- ❑ **existuje možnost jejich dalšího zkoumání** podle kritérií stanovených metodami vhodnými pro sekuritologii;
- ❑ **technologie výzkumu** bude vždy postupovat od sběru informací, přes jejich vědecké (pochtivé, racionální a účelové) vyhodnocování k užití v praxi;
- ❑ **časově a technologicky náročné je systematické zajišťování a třídění informací o aktérech, jejich vztazích a prostředí** pro potřeby následného výzkumu.

Všeobecné uznání oboru je provázeno **procesem akreditace**, který je v současnosti závislý na národních podmínkách, ale současně na mezinárodním uznání. Je spojen s výsledky, osobnostmi, institucemi, orgány, finančními prostředky a sponzory (těmi, kdo mají zájem a podpoří splnění formálních náležitostí bez toho, že by byli členy této odborné komunity). Obor není akreditován, jeho uznání mezinárodní komunitou je nezbytné systematicky připravit.

Z pohledu znalostí současných výzkumných prací a produktů, které bychom mohli zařadit do sekuritologie, je možné uskutečnit její prvotní členění:

- ❑ obecná sekuritologie,
- ❑ sociální sekuritologie,
- ❑ technická sekuritologie,
- ❑ historie sekuritologie,
- ❑ informační sekuritologie,
- ❑ sekuritologická informatika.

7.3 Doporučení

Doporučení je jednoduché: Získat odborníky a instituce, prokázat kvalitu, prokázat přínosy, získat akreditaci, zajistit finanční prostředky a vytvořit společenskou atmosféru, že to bez sekuritologie dopředu nepůjde.

Výzkum pro sekuritologii by se mohl orientovat na studium krizových míst při modelování bezpečnosti – nebezpečnosti. Analytické činnosti jsou zaměřeny na postupy, které směřují k **odhalení možných příčin potíží, plynoucích z propojení bezpečnosti občana a státu.**

Metodologie přístupu je založena na analýze stavebních prvků bezpečnostní entity, tedy na bezpečnost (B), bezpečnostní politiku (BP), bezpečnostní systém (BS). Rozvíjet bude nezbytné metody měření pro sekuritologii, využitelnost teorií z jiných soudobých oborů, rozvoj vlastních teoretických základů. Pro modelování a rozvoj vědní disciplíny by měl být hlavní zájem orientován na sběr a rozvoj informací, které pomohou naplnit:

- seznam aktérů,
- seznam jejich identifikovaných vztahů,
- seznam významných prvků prostředí.

Tyto základní elementy modelování bezpečnostní reality jsou jednak předmětem sběru informací, ale rovněž jejich klasifikování, zobecnění a praktického použití. Na základě modelových variant budoucích stavů je možné zpětně odvozovat závěry o potřebách optimalizovaného usměrňování opatření, která jsou přijímána.

Za s (prostor) dosadíme stát, t je dáno účelem výzkumu, r představuje zkoumaný stav. (B) bezpečnost občana a státu má společná propojení, protože bezpečnost státu představuje součet bezpečnosti jeho občanů. Tato bezpečnost je hodnotitelná v určité generalizované podobě. (BP) bezpečnostní politika vždy existuje ve vědomém nebo nevědomém stavu a v její proklamativní části rozhodně je pod slovem „stát“ rozuměn i občan. Soudobé pojetí bezpečnostního systému (BS) má základní element instituci.

Právě v pojetí bezpečnostního systému mohou vznikat systémové a metodické potíže, které se promítnou do teoretického odvozování následných úvah. Bude-li systémové prvky tvořit soubor elementů, které představují instituce, je velmi pravděpodobné, že se ztratí nebo zeslabí provázání s občanem. Budeme-li propojení bezpečnosti občana a státu chtít zachovat, pak elementem bezpečnostního systému (nejmenší skladebnou částí) **by měl být občan, a ne instituce.**

Předchozí závěr je podložen posloupností analytických závěrů, které jsou založeny na hodnocení teoretických a praktických předpokladů, jež zahrnují poznatky z různých vědních disciplín. (BS) má operovat jako jednotící prostředí, které bude slučovat všechny podstatné komponenty komplexně pojímané bezpečnosti. (BS) zkratka musí být takový, aby umožnil zahrnutí všeho, co je s bezpečností spojeno.

Jestliže jsme při hodnocení současného stavu v chápání bezpečnosti a bezpečnostní politiky objektivní, pak si musíme uvědomit, že se při hodnocení (BS) zabýváme: a) *bud' posuzováním toho, co reálně existuje, i když to bylo vytvořeno v libovolném, třeba i neřízeném procesu,* nebo b) *posuzováním toho, co by mohlo či mělo být.*

Někdy dochází ke směřování obou přístupů. Výsledek pak bývá matoucí a zkrslující. Při hodnocení samotné struktury systému se pak zabýváme tím, co jsme sami pro podrobnější pochopení konstruovali, způsobem popisu a vyjádření, které nemusí při určitých zevšeobecněních odpovídat skutečnosti.

Ze systémového hlediska je nejvyšší žádoucí, aby si analytici uvědomovali, že **popis stavu nemění realitu.** Jejich kritici by pak měli ctít, že existuje v prostoru mnoho bodů, ze kterých je možné předmět zájmu pozorovat.

Současný (BS) je tvořen množinou institucí (státních, nestátních, regionálních, mezinárodních), které ovládají množinu jim příslušných činností v návaznosti na očekávané stavy bezpečnosti. Pro fungování (BS) jsou určující bezpečnostní stavy, které by měly vyvolat posloupnost činností, příslušejících konkrétním institucím, ale i jednotlivcům. Ideální funkč-

nost bezpečnostního systému však neexistuje. Život ukazuje na rozdíl mezi předpoklady a praxí. V tomto složitém systému, který zahrnuje velké množství komponent, je zákonitě skutečná účinnost vždy nižší než její ideální hodnota.

8. Závěry

Kategorickým imperativem soudobého rozvoje poznání bezpečnosti a nebezpečnosti je rozhodnout o pojmenování této vědní disciplíny. V návaznosti na uskutečněná mezinárodní jednání je podporováno použití jednoslovného pojmu **sekuritologie (securitology)**. Předmět výzkumu byl pojmenován jako bezpečnostní realita. Je to bezesporu vhodný subjekt pro samostatný vědní obor.

Významné pro použití pojmu sekuritologie je rovněž upozornění na princip jin jangu a jeho aplikaci v předmětných oblastech, zejména z hlediska filozofie přístupu, celostního chápání a současného působení protikladných jevů. V příspěvku byly objasněny vybrané filozoficko-metodologické přístupy k předmětu sekuritologie, byla nastíněna možnost formalizace širokých problémů pro zkoumání bezpečnosti a nebezpečnosti, které mohou prospět jednak formalizovaným zápisům poznatků, ale rovněž modelování dynamiky bezpečnostních problémů. Ukázáno bylo na možné přístupy k měření v sekuritologii, na aplikaci teorie scénářů.

Pozornost byla věnována doporučením k dalšímu rozvoji sekuritologie. Upozorněno bylo na skutečnost, že jde o multiparadigmatickou vědu. Rámcově byl shrnut současný stav, včetně návrhu prvotního členění oboru. Doporučení byla směřována zejména do oblasti výzkumu pro sekuritologii.

„Kdyby člověk byl opravdu rozumnou bytostí, zachovávaly by se samo sebou vymoženosti jeho ducha a lidstvo by nekráčelo křížovou cestou vášní a bludů.“ (Masaryk, [3]).

Snad se nám podaří naplnit kategorický imperativ k sekuritologii, aby toto konstatování nebylo proti nám použito.

Poznámky a literatura:

- [1] Zdroj: <http://www.eas.krakow.pl/eas.php?k=biuro&m=mb&n=cele&l=uk>.
 - [2] *Bezpečnostná veda a bezpečnostné vzdelávanie*. Zborník príspevkov z mezinárodnej konferencie konané 12.-13.10.2006. Liptovský Mikuláš: VAŠ, 2006. ISBN 80-8040-302-3 (CD).
 - [3] Masaryk, Tomáš, Garrigue. *Výbor z díla – Pokus o konkrétní logiku*. Praha: **Masarykův ústav – Archiv AVČR**, zdroj: <http://www.mua.cas.cz/msu/fulltext/logika01.html>.
 - [4] Zdroj: <http://www.empatia.cz/astrologie/jinjang.htm>.
 - [5] JANOŠEC, Josef. Diskuze základních problémů bezpečnostní vědy. *Science & Military*, 2006, č. 2, s. 19 - 31. ISSN 1336-8885. <http://www.aoslm.sk/science>.
 - [6] JANOŠEC, Josef. Spojovací články bezpečnosti občana a státu. *Vojenské rozhledy*, 1997, č. 3, s. 11-18. ISSN 1210-3292.
 - [7] JANOŠEC, Josef. *Strategická studia pro bezpečnost a obranu státu*. [Habilitační práce]. Brno: VA, 2004, 190 s.
 - [8] *Informační technologie – Bezpečnostní techniky – Kritéria pro hodnocení bezpečnosti IT – Část 1: Úvod a všeobecný model*. ČSN ISO/IEC 15408-1, Český normalizační institut, 2001.
 - [9] Čermák, Daniel. *Sociologická paradigmat a jejich vztah k předmětu sociologie*. Zdroj: <http://www.socioweb.cz/index.php3?disp=teorie&shw=104&lst=109>.
- JANOŠEC, Josef. Strategie udržitelného rozvoje a ochrana kritické infrastruktury. In: *Sborník přednášek z konference OCHRANA OBYVATEL 2007* (14. - 15. 2. 2007). Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. VŠB-TU Ostrava. ISBN 80-86634-51-5. S. 97 - 115. (CD).
- JANOŠEC, Josef. *Udržitelný rozvoj a přístupy České republiky*. (Informační podklad). Brno: VCB Brno, 2006. 72 s.
- JANOŠEC a kol. *Bezpečnost a obrana České republiky, 2015-2025*. Praha: Avis 2005, ISBN 80-7278-303-3.

Asymetrické války

V přísňém slova smyslu skoro všechny války v dějinách lidstva byly asymetrické. Válka je vlastně permanentní asymetrie. Nicméně asymetrické války se často chápou a vysvětlují jako něco nové, jako jev patřící „jen“ k dnešní realitě světa. Pravděpodobně pojem „asymetrická válka“ postupně získal jiný obsah, funkční smysl a význam, jinou konkrétně-historickou determinovanost. Při běžném používání se totiž velmi často podstata a účel tohoto pojmu zaměňuje.

V dnešním chápání se asymetrické války se staly reálnějšími v souvislosti s rozpadem bipolárního systému, jehož existence a zachování byly založeny především na vojensko-strategické rovnováze, na strategické vojenské symetrii, na jaderném odstrašování (MAD - mutually assured destruction), na globální jaderné válce a hrozbě jaderné katastrofy lidstva. Počítat s asymetrickými válkami v tomto období bylo riskantní. Každá zpočátku malá a asymetrická válka mohla skončit globální jadernou válkou. Proto se s takovými válkami ani moc nepočítalo, proto se tento pojem v podstatě nepoužíval.

Svět a státy se po skončení studené války dostaly a neustále dostávají do větší a větší vzájemné asymetrie. Rozdíl v tempu a úrovni rozvoje států a civilizací je stále vyšší. Výrazný podíl na tom má globalizace a asymetrický rozvoj poznání a technologie.

Současná globální asymetrie a nové geopolitické pohyby způsobují, že se v mezinárodních vztazích začíná výrazněji uplatňovat silový a mocenský přístup. V globálním systému se začíná víc a častěji zneužívat převaha (asymetrie) moci a síly. To vyvolává konflikty a ty zase války. Méně vyspělé státy – asymetrické státy – jejichž ekonomický, technologický, kognitivní a vojenský rozvoj je velmi rozdílný, nízký – asymetrický, začaly logicky vést asymetrický boj – boj mezi nerovnými a nerovnými. Začala válka rozdílných úrovní, prostředků a způsobů vedení boje.

Z tohoto vyvozujeme první aspekt, význam pojmu „**asymetrická válka**“.

Je to vlastně takový způsob násilí a boje asymetrických aktérů války, kdy se používají asymetrické prostředky a způsoby násilí a boje na rozdílné úrovni a rozsahu.

Proč proti minulosti roste význam zkoumání asymetrických válek? Především proto, že se zvýšily podmínky a rizika šíření asymetrických válek, ani ne tak po jejich technologické stránce, jako spíše v způsobech jejich vedení. Bojovat lze takřka všude a se vším. Účel světí prostředky, nehledě na mezinárodní právo a zvyklosti. Přirozené právo, víra a vlastní hodnoty lidí a civilizací se dostaly do asymetrie k mezinárodnímu (pozitivnímu) právu. Což plyne a (bude plynout) ze snahy používat v mezistátních a mezinárodních vztazích moc a sílu, která je však asymetricky rozložena, na základě zvyšování ekonomické a technologické asymetrie států a jejich vojenské síly. Je viditelný rozdíl v úrovni a kvalitě nových zbraní jednotlivých států. Rozdílná civilizační úroveň, jakož i úroveň a tempo ekonomického a sociálního rozvoje, modernizace zbraní a způsobů vedení války je vlastně jednou z hlavních příčin proč bude 21. století plné nejrůznějších druhů asymetrických válek. Každý stát, každá bojující strana, bez ohledu na svou technologickou a vojenskou vyspělost, bude vést boj všemi možnými a dostupnými prostředky a formami. To představuje druhý aspekt pojmu „asymetrická válka“.

Třetím aspektem pojmu „asymetrická válka“ je to, že vývoj a zavádění nových, kognitivních zbraní, PINR [1], ZHN nové generace, zároveň zvyšuje (bude zvyšovat) také množství *slabých míst*, které může nepřítel asymetrickými (kvalitativně a technologicky na nižší úrovni) prostředky a způsoby využít. V knize dvou čínských plukovníků „Neomezená válka“ jeden z autorů knihy, Qiao Liang, napsal: „Kdybychom jsme se snažili používat tu nejvyspělejší technologii jako prostředek vyvažování moci Spojených států, přivedlo by nás to do pastí, kterou na nás USA nastražily. Takovým způsobem je nikdy nedohoníme. Pro chudou a slabou zemi je používat vyspělou technologii proti Spojeným státům jako házet vejce na skálu.“ (Two Senior Colonels and No-Limit War, Foreign Broadcast Information Service Translation, 28. VI. 1999, 11, s. 160.)

Se Spojenými státy není nutné soupeřit na poli vysoké technologie, země mohou odmítnout „západní způsob vedení války“. Qiao Liang tvrdí, „že potenciální nepřátelé mohou takový proces, kdy je napodobována západní vojenská organizace, zvrátit“.

I když pojem „asymetrická válka/boj“ (asymmetric warfare) nebyl dříve tak zcela neznámý, v oficiálních dokumentech byl poprvé použit až roku 1997 ve zprávě *Quadrennial Defense Review*. V r. 1997 se tento pojem – ve svém třetím významu, aspektu – objevil i v americké národní vojenské strategii a v národní bezpečnostní strategii. Pracovní definice asymetrické války, používaná americkou armádou, říká, že „protivníci se budou pokoušet obejít nebo podlomit sílu Spojených států tak, že využijí jejich slabých míst, použijí metody, které se značně liší od způsobu, jakým USA vedou své bojové operace“. (Annual Report to the President, DoD 1999).

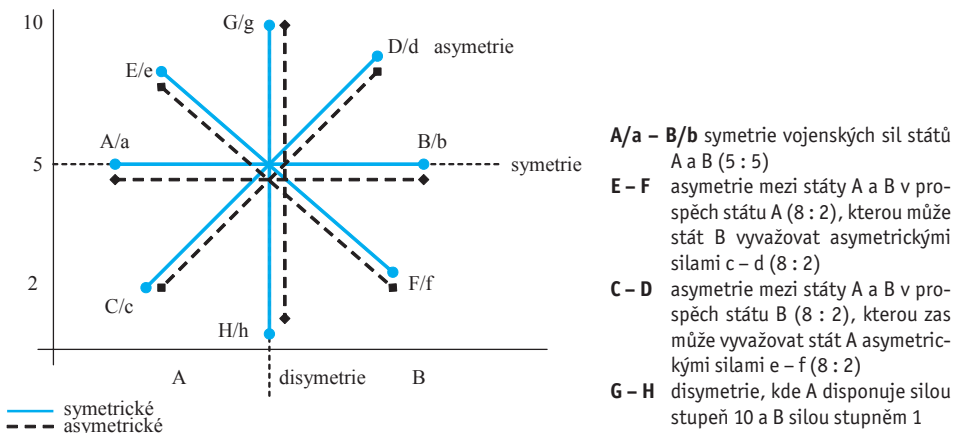
Poslední definice, kterou použil tzv. společný štáb (Joint Staff – pracovní orgán výboru náčelníků štábů, nejvyššího vojenského orgánu USA, který nejen ovlivňuje přípravu vojenské politiky USA, ale i celou zahraničně politickou linii) uvádí, že **asymetrická válka se skládá z „neočekávaných či netradičních přístupů, které mají obejít nebo podlomit sílu nepřítele tím, že ohrozí jeho zranitelná místa nepředpokládanými technologickými nebo modernizačními prostředky“** (Internal Briefing, Joint Staff, 1998).

Základní bezpečnostní dokument Spojených států „Národní bezpečnostní strategie pro budoucí století“ (A National Security Strategy for a New Century) pak definuje **asymetrickou válku** jako: **„Nekonvenční přístupy, které obcházejí nebo narušují naši sílu tím, že využívají naše zranitelná místa.“** (11, s. 152)

Podle McKenzieho by bylo lepší asymetrické operace charakterizovat tak, že „jde o akce menších taktických nebo operačních sil proti zranitelným místům USA, za účelem dosažení neúměrně velkého účinku, s cílem podlomit americkou vůli, a tak dosáhnout svých asymetrických strategických cílů“. (11, s. 153) Klasickým příkladem takové akce v moderní historii byl bombový útok v Bejrútu v roce 1983 na americká kasárna (taktická úroveň), který měl za následek stažení amerických ozbrojených sil z Libanonu v r. 1984 (strategická úroveň). Tato taktická akce měla nesouměřitelný strategický efekt, a zároveň bylo Američanům znemožněno uskutečnit hromadnou odvetu konvenčními zbraněmi, neboť „nebylo možné dokázat, kdo za tímto útokem skutečně stojí“. (11, s. 154)

Jiný přístup k objasnění pojmu „asymetrická válka“ má J. Eichler. Uvádí tři pojmy: symetrie, asymetrie a disymetrie. Je to přístup, který nám umožňuje vnímat tři stavy vztahu symetrie a asymetrie a jí úrovně (obr. 1).

Asymetrie se výrazně odlišuje od symetrie, jež je vymezena jako vojenský souboj, ve kterém obě strany používají stejné zbraně a mají více či méně vyrovnaný poměr sil. Asymetrie

Obr. 1: Symetrie - asymetrie - disymetrie vojenských sil států A a B

se odlišuje od disymetrie, která nastává v případě, kdy jedna z bojujících stran má výraznou kvalitativní a i kvantitativní převahu a náležitě ji využívá k rychlému zničení protivníka. Jako nejznámější příklad disymetrie můžeme připomenout svržení atomových bomb na japonská města Hirošimu a Nagasaki. Disymetrie tedy znamená výraznou převahu, a to nejen z hlediska výzbroje, ale i co se týče systémů spojení a způsobů vedení bojových činností. Disymetrie je výsadou nejbohatších států, které si mohou dovolit dlouhodobě vyčleňovat obrovské investice na získávání rozhodující všestranné převahy. (4, s. 17) Disymetrie se výrazně projevila také při operaci Pouštní bouře v roce 1991.

Asymetrii charakterizuje J. Eichler jako *odmítání pravidel* boje vnucených nepřítelem. Asymetrie znamená spoléhání se v první řadě na *překvapení*, na nastražení klamných cílů, *úskoky* a další osvědčené metody vyhýbání se konvenční válce. V důsledku uplatňování těchto metod jsou všechny vojenské operace v asymetrické válce velmi nepředvídatelné.

Zde vidíme čtvrtý aspekt pojmu „asymetrická válka“. Současné zkušenosti ukázaly, že čím výraznější je disymetrie, tím větší je prostor pro asymetrii, tedy pro vyhýbání se přímému čelnímu souboji. (4, s. 18) Mimořádně významným příkladem asymetrické války za účasti armád NATO, zvláště USA, se stala válka o Kosovo v roce 1999. Ta se ze strany jugoslávské armády vyznačovala taktikou nástrah, návnad a klamných cílů. Prováděná taktika vycházela ze správné premisy, že údery z vysokých výšek výrazně snižují spolehlivost i těch nejmodernějších senzorů ve výzbroji armády USA. Jugoslávský systém protivzdušné obrany z 60. let dokázal, díky včasnému přesouvání radarů a jejich zapínání jen na velmi krátkou dobu, snížit účinnost nejmodernějších letadel 90. let. Navíc tyto staré radary posloužily jako spolehlivý nástroj k pochopení schématu letů moderních letadel F-117. (4, s. 20)

Armáda založená na systému C2 (Command and Control) byla schopna odolávat úderům koalice na úrovni C4I (Command, Control, Communications, Computers and Intelligence). Zároveň s tím jugoslávská armáda využívala informace z mobilních telefonů, které oznamovaly vzlety spojeneckých letadel z italské základny Aviano. Díky tomu si velitelé mohli poměrně jednoduše vypočítat, kdy letadla přiletí k jejich pozicím a zaujmout obranné postavení.

Irácká zkušenost, zvláště po obsazení země, nasvědčuje, že právě asymetrické války budou největším úskalím projekce síly na velkou vzdálenost na začátku 21. století. Důsledkem jsou

desítky mrtvých na straně vojsk USA a jejich spojenců, mezi pracovníky OSN, iráckými policisty, úředníky, i mrtví v Turecku. (4, s. 23) To je pátý aspekt pojmu „asymetrická válka“, kdy se válka vede na *rozdílné úrovni* a převážně *nevojenskými a neočekávanými* způsoby a prostředky. Proto počet mrtvých v době po ukončení vojenských operací nevojenskými prostředky a způsoby je mnohem větší než při samotné vojenské akci nebo v důsledku zasazení symetrických a legálních vojenských prostředků a způsobů. Plně to potvrzují takřka všechny války od roku 1991.

Asymetrické války tedy mohou vypuknout jako nechtěný důsledek strategie „Regime Change“ (někdy též nazývaná „Regime Decapitation“), jež se uskutečňuje cestou operací se silným vojenským i psychologickým účinkem (EBO - Effects Based Operations). Asymetrie se bude projevovat tím, že na jedné straně se bude v důsledku dysymetrie snižovat délka doby přímých vojenských soubojů s pravidelnými jednotkami problémových států (rogue states), na straně druhé bude po ukončení operace narůstat počet a zákeřnost úderů ze strany bývalých příslušníků armád, které budou rozpuštěny až poté, co útočící strana, spolu se spojenci za svržení diktátorských režimů ukončí vojenské operace. V těchto případech je třeba očekávat, že bývalí vojáci represivních armád diktátorských režimů se začnou vydávat za „gerilové hnutí“ bojující za osvobození země od zahraničních okupantů a budou používat asymetrické metody gerilové války. (4, s. 25)

V odborné literatuře zvláště po skončení studené války se začal užívat pojem „asymetrická válka“ i v řadě dalších, nejruznějších významech, aspektech. Definice zahrnují širokou škálu a různé aspekty tohoto fenoménu vojenství. Pokud bychom věc poněkud nadsadili, mohli bychom skoro vše nazývat „asymetrickým“, neboť převážná většina jevů, komponentů a procesů je v asymetrii. Proto se u pojmu „asymetrická válka“ zastavím. Úvodem tři poznámky:

Za prvé, asymetrie je doprovodným jevem každé války. Asymetrie existovala na všech úrovních a fázích vedení války už od doby, co válka existuje. Asymetrické války byly vždy. I když válku zahájily „symetrické státy“ a vojska se „symetrickými“ silami a způsoby, ve skutečnosti se jejím zahájením se tato symetrie narušila. Útočící strana se symetrickou vojenskou silou se takřka hned dostala do asymetrie vůči bránící se straně. Bránící se strana v klasické válce měla statickou obranu, nemusela překonávat velké vzdálenosti a překážky, zatímco útočící strana musela vynaložit a ztratit mnoho sil a energie jen na to, aby se dostala k prvním obranným liniím bránící se strany. Z tohoto důvodu se ve válkách zavedl symetrický model mezi útočníky a bránícími se, a to většinou v poměru 1:3 až 1:5. Útočící strana musela zahájit útok s asymetrickou vojenskou silou a kapacitou, aby měla šanci na úspěch, na prolomení obrany, průnik do hloubky bojiště a obsazení hlavního centra velení, a potom i samotné země, státu. Ve válkách zvítězila většinou ta bojující strana, která dokázala v průběhu války použít takové asymetrické zbraně a asymetrické způsoby ozbrojeného zápasu tak, že celkovou rovnováhu, poměr, výhodu, sílu, tedy asymetrii, získala na svou stranu.

Za druhé, samotná asymetrie má velmi mnoho projevů, úrovní, stránek, aspektů a významů. Termín asymetrie je široký pojem, vtěsná se do něho velmi mnoho stránek, aspektů, vztahů a významů reálné asymetrie. Jeho nesprávné a volné používání může způsobit metodologickou nejasnost a nepřesnost. Proto je třeba pojmy „asymetrie“, „asymetrické války“ – z metodologického hlediska – v *konkrétním kontextu* vždy upřesnit, zúžit a *funkčně* používat.

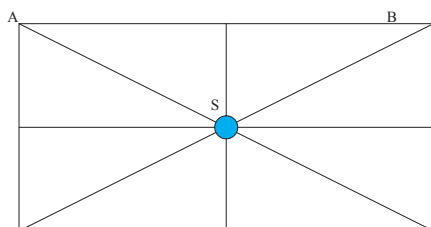
Za třetí, asymetrie je výsledkem pohybu. Pohyb vyvolává změnu a změna novou asymetrii. Asymetrie je stav v pohybu. V konkrétní situaci, v konkrétním bodě, v konkrétním čase, můžeme (v abstrakci) objevit asymetrii, ale okamžitě v dalším pohybu, dalšími změnami,

v dalším momentě, za jiné situace se změní stav a v jistém momentě, aspektu, vztahu se stane symetrií. Symetrie ani asymetrie nejsou stálé, trvalé, univerzální.

Pojem „asymetrie“ má celou řadu aspektů a významů, upozorním zde jen na (dalších) osm:

1. Asymetrie jako stav *nerovnováhy*.
2. Asymetrie jako stav *rozdílu*.
3. Asymetrie jako jev, který je *nesystémový*.
4. Asymetrie jako jev, který je *neporovnatelný*.
5. Asymetrie jako *anomálie*.
6. Asymetrie coby *neoficiální, ilegální a protizákonné*.
7. Asymetrie jako jev, který je *skrytý, zákeřný*.
8. Asymetrie jako způsob využívání *slabosti*.

Asymetrické jsou vlastně všechny systémy, jež jsou v nerovnováze. Problém je v tom, že v dynamických systémech, ve vývoji, je něčím výjimečným, když se systém dostane do „stabilnější“ rovnováhy – symetrie. U dynamických systémů je asymetrických stavů neporovnatelně víc než symetrických (obr. 2). Pohyb – a tím je také vedení války – je vlastně permanentním usilováním subjektů o dosažení rovnováhy – symetrie. Pohyb je výsledkem nerovnováhy – asymetrie; úsilím systému je dostat se do rovnováhy – symetrie.

V tomto systému je jedině bod S v symetrii. Všechny ostatní budou ve vztahu k A,B,C,D v asymetrii.

Obr. 2: Stav symetrie a asymetrie

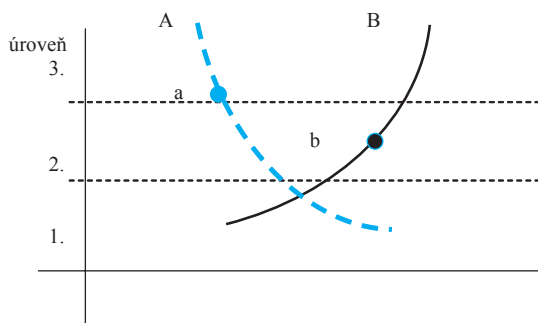
Pohyb je trvale spojený se spotřebou a ztrátou energie. Nerovnováha může vzniknout v průběhu pohybu – vedení války – také tím, že zde existuje asymetrický způsob v míře spotřeby a ztráty v asymetrickém systému doplňování (logistický pohyb). Útočící strana se může dostat spíše do energetické asymetrie jako obranná, neboť spotřebuje a ztrácí větší – asymetrické – množství energie proti bránící se straně.

Pojem „asymetrie“ je třeba spojovat a používat s konkrétním systémem a jevem. V opačném případě se dostaneme do metodologické a pojmové nepřesnosti. Jiný význam má asymetrie v bipolárním globálním systému, jiný v současnosti, v unipolárním asymetrickém systému. Je třeba si tento moment více uvědomovat.

Bipolární globální systém byl budovaný na rovnováze. Základem „stability“, boje dvou nepřátelských vojensko-politických bloků, odstrašování, byla vojensko-strategická rovnováha – vojensko-strategická symetrie. Tato „globální symetrie“ byla základem a podmínkou existence nejen globální struktury jako takové, ale i obou soupeřících, protikladných systémů. Naproti tomu ale současně existovala permanentní asymetrie, resp. každá strana se snažila narušit tuto symetrii v různých oblastech vojenství a v jednotlivých druzích zbraňových systémů. Nerovnováha v kvalitě zbraňových systémů byla na druhé straně doplňována množstvím

„méně kvalitních“ zbraní. Nerovnováha na moři byla doplňována asymetrií počtu nosičů. Nerovnováha počtu a kvality střel s plochou dráhou letu (dokud nebyl vyvinut také u druhé strany) byla vyrovnaná např. počtem tanků a prostředky protivzdušné obrany a tak dále.

Současný globální systém je unipolární – asymetrický. Žádná země, stát, nemá tak velkou vojenskou sílu jako USA. Spojené státy a NATO narušily předcházející symetrii mezi sebou a SSSR, právě tak jako i mezi NATO a Varšavskou smlouvou. Jejich vojenská síla je v nerovnováze ke všem vojenským silám všech států (obr. 3 a 4).

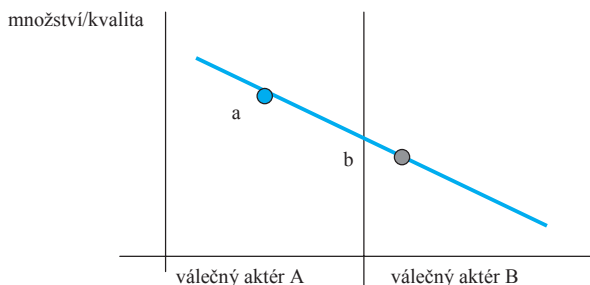

Mezi A a B existuje asymetrie jako nerovnováha. Přičemž zvláštností této asymetrie je to, že asymetrie $a : b$ je zároveň také asymetrií úrovní. Aktér A je v pozitivní asymetrii o úroveň vyšší než aktér B.

Obr. 3: Nerovnováha jako asymetrie (úrovňová)

Pokud by se dostaly do ozbrojeného konfliktu, takový boj by byl z hlediska množství a kvality vojsk a zbraní asymetrický. Za dané situace, všechny konflikty a ozbrojené boje, které vedou (nebo budou vést) mezi sebou USA a NATO s ostatními státy a vojenskými silami jsou v nerovnováze, asymetrické. Proto je třeba očekávat, že ostatní strany, jež by se dostaly a dostanou (mohou dostat) do konfliktu s USA a NATO, budou hledat jiné, to jest asymetrické prostředky a způsoby vedení boje, v porovnání s jejich symetrickými (pravidelnými) armádami a vojenskou technikou, oficiálně určenou na vedení vojenských bojů.

V systému globálně asymetrickém, v systému globálně vojensko-strategické nerovnováhy, tedy získává pojem „asymetrie“ jiný význam. V tomto asymetrickém, nerovnovázném poměru se pravidelné armády – stálé vojsko, oficiální vojenské zbraně, mezinárodním vojenským právem uznávané jednotky, zbraně a způsoby vedení války – začínají nazývat „symetrické“, a nepravidelné armády – teroristické skupiny, používání nevojenských prostředků a nevojenských způsobů vedení boje, které nejsou mezinárodním právem uznávané a jež porušují principy vojenského boje proti nepříteli – jako „asymetrické“.

$a : b$ je asymetrie v množství a kvalitě mezi válečným aktérem A a B v neprospěch B.

Obr. 4: Nerovnováha jako asymetrie (mnohostní)

Konkrétně historicky má dnešní pojem „asymetrický“ spíše tento druhý význam než první. Právě proto, že se svět dostal do vážných konfliktů a sporů, že ozbrojené boje a války spíše narůstají, je možné očekávat nespočetné množství asymetrických bojů, kdy se budou střetávat nepřátelské síly, které jsou v evidentní asymetrii, jež právě proto budou hledat jiné asymetrické prostředky a způsoby boje. To je základní příčinou nejen růstu počtu asymetrických válek, ale také důvodem, proč se tak často hovoří o asymetrických válkách, proč v současnosti pojem „asymetrická válka“ získal jiný obsah, význam a funkční smysl.

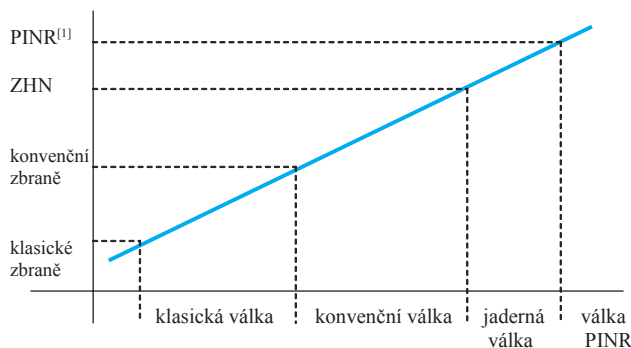
Nejčastěji se pojem „asymetrie“ chápe a používá jako *rozdíl*. Řečeno velmi zjednodušeně, všechny jevy, procesy a vztahy můžeme nazvat asymetrické, pokud je mezi nimi jistý rozdíl. V takovém významu je pojem asymetrie tak široký, mnohovrstvý a různorodý, že hrozí, že se ztratí metodologická funkčnost jeho používání. Velmi těžko budeme moci vyspecifikovat význam slova asymetrický, když se za ním bude skrývat tak mnoho významů, aspektů, souvislostí a dějů. Jen pro přiblížení. Jakmile bychom udělali metodologický závěr, že všechno, co je rozdílné, je asymetrické (neboť ve své podstatě je rozdíl skutečně asymetrií), potom bychom museli jít s analýzou asymetrie ještě dál.

Pojem „rozdíl“ by potom bylo nutné klasifikovat ještě na další podsystémy pojmů, jako jsou:

- ❑ Asymetrie – rozdíl *úrovní*. Zde bychom dále mohli rozlišit další oblasti:
 - ❑ rozdílná úroveň *vedení války* (kognitivní, moderní a klasická; strategická, operační a taktická; globální, jaderná a omezená konvenční atd.) (obr. 5)
 - ❑ rozdílná úroveň *vojenské síly*, a zde rozdílná úroveň zbraní, vojsk a organizační struktury,
 - ❑ rozdílná úroveň *způsobu* vedení války (kosmická, kybernetická, vzdušná, pozemní a námořní).
- ❑ Asymetrie – rozdíl *potřeb a zájmů* a z nich vyplývajících vojenskostrategických zájmů a cílů. Nejedná se zde jen o rozdíl, že každá strana chce něco jiného (jeden energetické zdroje, druhý vlastní stát), nebo jiným způsobem (jeden nevojenskými a druhý vojenskými způsoby), ale také z hlediska stupně priority (pro jednoho se jedná jen o dílčí, taktické zájmy, ale pro jiného jsou to globální, strategické či životně důležité zájmy).
- ❑ Asymetrie – rozdíl *v tempu, směru a intenzitě pohybu*, působení či rozvoje. Je zásadní rozdíl mezi exponenciálním pohybem a organickým pohybem. Dnešní asymetrie ve světě, mezi státy, je právě výsledkem asymetrického pohybu států s rozdílnou úrovní a tempem ekonomického a technologického rozvoje. Jejich tempo, dynamika, úroveň, dosah jsou tak rozdílné – asymetrické – že vyvolávají další spory, další asymetrické konflikty. Asymetrie je zdrojem napětí, nedostatku, pomalejšího tempa, zaostávání, sociálních problémů.
- ❑ Asymetrie – rozdíl *v kvantitě/kvalitě*. Samotná asymetrie existuje už mezi ozbrojenými silami, která jsou sice kvantitativně v rovnováze, shodné, ale rozdílné kvalitativně. Je rozdíl mít 1000 vojáků, kteří jsou vyzbrojeni zbraněmi *low-tech*, a 1000 vojáků, kteří jsou speciálně vycvičení na vedení kognitivní války, války malé intenzity, autonomně se pohybující. Pokud se jedná o asymetrii v kvantitě (počet jaderných zbraní, počet tanků, letadel), potom se tato asymetrie dá odstranit třemi způsoby: zvýšením počtu stejných zbraní, tj. symetrickým způsobem; nebo zavedením kvalitnější, účinnější zbraně, tj. asymetrickým způsobem; respektive využitím slabosti, zranitelných míst

kvalitnějších zbraní: například proniknutím do počítače moderní zbraně ji může nepřítel nasměrovat na vlastní vojska. To je další rovina chápání pojmu asymetrie, tedy jiná kvalita v porovnání s určitou (symetrickou) kvantitou.

- Asymetrie – rozdíl v rozloze a komplikovanosti bojiště.

Obr. 5: Stejná úroveň – rozdílná úroveň zbraní a vedení války

Pojem asymetrický se používá také ve významu *nesystémový*. Prvky, procesy, normy a vztahy, které jsou „pevnou“ součástí systému, tj. tvoří systém, zajišťují jeho existenci a rozvoj, nazýváme systémové. Můžeme jim ale říkat i symetrické. (Ostatní by měly být asymetrické.) Z tohoto hlediska potom asymetrickými mohou být například:

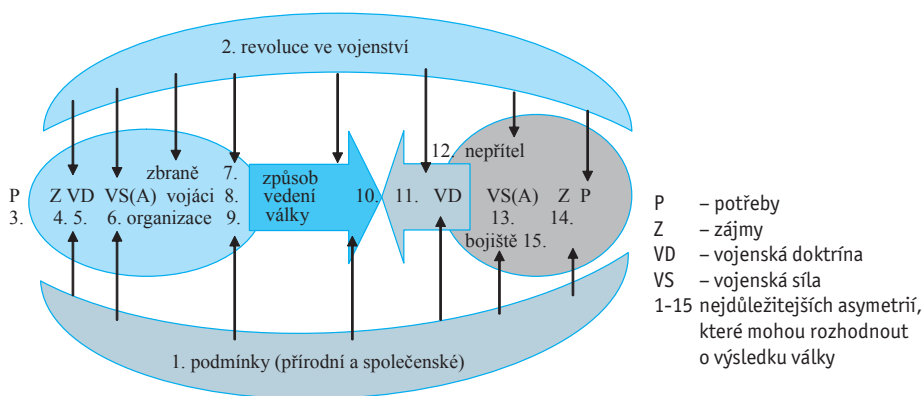
- Všechny jevy, procesy, prvky, vztahy, které jsou v konkrétní struktuře systému *anomáliemi, fluktuacemi*.
- Všechny jevy, procesy, prvky, vztahy, které jsou *cizí* danému systému, nebo jsou součástí *jiného* asymetrického, odlišného či protikladného systému. Např. tržní hospodářství za socialismu. Takovéto asymetrie mohou být důsledkem komunikace s okolím, kdy z okolí, z jiných systémů, začínají pronikat cizí, nesystémové jevy. Asymetrické – nesystémové – může vzniknout i jako fluktuace vnitřních, nových jevů systému, který odumírá, krachuje, a začíná procházet různými změnami. Tyto fluktuace asymetrických jevů se posléze mohou stát pevnými, systémovými jevy, avšak nového systému.
- Všechny jevy a činnosti subjektů, které jsou *nezákonné, neoficiální, ilegální a nehumánní*. Ve společenských systémech jsou součástí systému rovněž normy, jež mají významnou regulační funkci. Nezákonná činnost proto může do značné míry narušovat systém, jeho fungování, ovládnutí. Z tohoto hlediska jsou asymetrickými jevy a aktivitami subjektů ty, které jsou v rozporu s jednak mezinárodním právem, mezinárodními ujednáními a dohodami, usneseními mezinárodních organizací, ale i právními normami konkrétního státu. Zneužívání dětí na vojenské akce, zneužívání civilistů jako obranných štítů atd. jsou v rozporu s mezinárodními dohodami, jsou nehumánní. Proto tyto praktiky používané teroristy jsou opodstatněně vnímány jako asymetrické, protizákonné a nehumánní. I to je velmi často obsahem pojmu „asymetrická válka“.
- Všechny jevy, které jsou objektivně *nefunkční*. Pokud v systému existují jevy, komponenty, procesy a vztahy, které neplní žádnou funkci nebo dokonce hrají destruktivní, negativní, regresivní roli, potom jsou nesystémové. Objektivně do systému nepatří, jejich existence není výsledkem fungování systému, ale spíše výsledkem násilného nucování, vkládání do systému. To je možné jen v takových společenských systémech,

kde existuje množství nefunkčních jevů, ale navzdory tomu jsou udržovány a podporovány. Jsou oprávněně nazývány asymetrickými, neboť vedou systém do asymetrie jak vůči sobě samému, tak progresivnímu okolí.

Pojem asymetrický se používá i ve významu *neporovnatelný*. Existuje obrovské množství věcí, jevů, procesů, které jsou neporovnatelné, třebaže mezi sebou komunikují, participují, existují vedle sebe. K takovým jevům patří např.:

- ❑ *materiální a duchovní*: je velmi těžko porovnávat, dávat do symetrie, např. počet tanků a morální duch vojsk (co je silnější víra, anebo vědomosti?; co je důležitější: hardware, nebo rozhodnost a odhodlanost bojovníků?),
- ❑ *přírodní a společenské*,
- ❑ *kvantita a kvalita*,
- ❑ *úrovně systému* (globální a individuální, kosmická válka a konvenční válka).

O **asymetrické válce** můžeme hovořit jako o celku tehdy, pokud celý průběh války, celý mechanismus použití vojenské síly, jakož i způsoby vedení války, jsou asymetrické (ve výše uvedených významech). Ve skutečnosti však v průběhu války dochází k neustálým asymetriím, a to minimálně v 15 momentech, aspektech, etapách. Do asymetrického vztahu se dostává ta bojující strana, která má asymetrií víc, ve vyšší míře a častěji (obr. 6).

Obr. 6: Asymetrie v mechanismu vedení války

První asymetrii mohou vyvolat samotné *podmínky* (společenské, přírodní) zahájení a vedení války. Co se týče přírodních podmínek asymetrie: v nevýhodě jsou ta vojska, jež musí vést bojové operace na poušti, zvláště pokud vojáci pocházejí ze severských států. Ve velké asymetrii jsou vojáci, kteří musí plnit bojové úlohy v pralesech na rovníku nebo v zamrzlých severských oblastech naší planety. Ze společenských podmínek je to pak rozdíl ve společensko-politické, ekonomické, sociální, kulturní a technologické situaci. Jasně patrné to bylo během posledních asymetrických válek v Kosovu, 1999, Pouštní bouře, Trvalá svoboda 2001, Irácká svoboda 2003.

Druhý typ asymetrie může nastat podle míry a stupně aplikace *revoluce ve vojenství*, její zavedení do vojenské doktríny, ozbrojených sil, zbraní, připravenosti vojsk, organizační struktury, způsobů a druhů vedení války. Jedna bojující strana může vést kognitivní válku se zbraněmi PINR, druhá vést klasickou válku se zbraněmi *low-tech*.

Třetí asymetrie může nastat na základě objektivních, nutných *potřeb* realizace zájmů a cílů aktérů nebo potřeb vedení války. Jeden stát ke své existenci potřebuje surovinové zdroje, které se nenacházejí na jeho území, při jejich získávání se může uchýlit i k použití násilí, zatímco druhý stát je nepotřebuje, má jich dostatek, proto není nucen kvůli nim vést válku. Pokud ano, potom je to proto, aby své zdroje chránil. Jedna bojující strana musí vést válku, neboť jsou ohroženy její existenční, životně důležité funkce. Druhá strana nepotřebuje nevyhnutně vést válku, ale má zájem na rozšiřování svého území, má zájem o suroviny a přírodní zdroje, které se na daném území nacházejí, proto se také uchýlí k válce.

Čtvrtá asymetrie může nastat v *zájmech* jednotlivých bojujících stran (států) a v jejich *vojenských doktrínách*. Jedna bojující strana má strategický zájem na rozšiřování svého geopolitického prostoru, zatímco druhá bojující strana má strategický zájem zachovat si svou integritu, existující rozlohu, samostatnost a suverenitu. Jedna bojující strana sleduje zájmy geopolitické, druhá zájmy náboženské.

Šestá (až devátá) asymetrie může nastat při vytváření *vojenské síly* státu. Buď je celá vojenská síla v asymetrii, nebo jen její jednotlivé prvky. V této souvislosti je zvláště důležité, zda jsou zbraně, vojáci a vojenská organizace v symetrii, nebo v asymetrii. To vlastně na konec určí i celkovou asymetrii bojujících stran. V asymetrii jsou zbraně *no-tech*, *low-tech*, *mid-tech* a *high-tech*. V asymetrii jsou i zbraně klasické nebo kognitivní, zbraně hromadného ničení a neletální zbraně, zbraně jaderné a konvenční, zbraně informační a pozemní konvenční a tak dále. V asymetrii jsou i *vojáci* svou vycvičeností, vzděláním, informovaností, technickou vybaveností, kulturností, morálním duchem, vírou, psychikou, rozhodností, nenávisť atd. Asymetrickými se mohou bojující strany stát tak, že jedna strana zaměstnává žoldněře, profesionální legální vojáky, zatímco druhá strana může používat ozbrojené civilisty, případně teroristy.

Asymetrickou se může stát i způsob organizace bojovníků. Jedna strana může mít stálou a hierarchicky organizovanou profesionální armádu, zatímco druhá může mít volně spojené jednotky, organizované v buňkách bojujících civilistů, teroristů a zločinců, ale i partyzánů, skupinek odboje, samozvaných nacionalistů, hackerů atd.

Desátá a jedenáctá asymetrie: nejčastěji dochází k asymetrii ve *způsobech vedení války*. I se symetrickými vojsky a zbraněmi je možné vést asymetrickou válku, to závisí především na způsobu provedení vojenské akce. Právě způsob vedení boje je tím aspektem asymetrie, který má na mysli většina odborníků, vojáků a politiků, pokud používají pojem „asymetrická válka“.

Jedná se především o: neočekávané, překvapivé, „neviditelné“, nepředvídatelné, skryté, zákeřné, nezákonné, úskočné atd. způsoby vedení války. Asymetrické způsoby vedení války jsou uplatňovány především slabšími bojovými stranami, kdy je nerovnováha, asymetrie vojenské síly, ve zbraních a počtu vojáků vyvažována asymetrickými způsoby boje. Jsou používány způsoby boje jako je terorismus, zneužívání civilních osob a dětí, zfanatizované davy, sebevražedné útoky, průnik do počítačových systémů, infiltrace mezi nepřátelské vojáky a na nepřátelská území, sabotáže, destrukce komunikačních cest, zablokování toků výroby a obchodu, ohrožení letového provozu, šíření paniky a falešných zpráv, vyvolávání strachu a pocitu ohrožení obyvatelstva bojující strany, únosy lidí, vydírání, omezování osobní svobody, finanční spekulace, šíření kriminality, chaosu atd.

Dvanáctá asymetrie může nastat u *nepřítele*. Asymetrických aspektů je mnoho. Chci především upozornit na ty aspekty asymetrie, když se jedná o nepřítele, který:

- ❑ má a vyznává naprosto odlišné civilizační, kulturní a náboženské hodnoty, odlišnou ideologii,
- ❑ má odlišné zájmy a cíle, tradice a morálku,
- ❑ má odlišný až protikladný společenský, ekonomický a právní systém,
- ❑ má odlišný systém vojenské organizace, např. který je založený na mobilizaci, dobrovolníků, nebo samostatně bojující jednoty – buňky,
- ❑ praktikuje gerilový (partyzánský) způsob boje, není připraven budovat pravidelnou armádu a používat zužívané oficiální způsoby vedení války, ozbrojeného boje,
- ❑ působí všude tam, kde je jeho nepřítel: neexistuje ohraničené vojenské bojiště, kde se střetávají ozbrojené jednotky, nepřitelem je každý, proto vyhledává nejružnější způsoby oslabení a likvidace, stává se „neviditelným“, nepředvídatelným, zákeřným, „všudypřítomným“, používá způsoby boje bez jakýchkoli pravidel.

Patnáctá asymetrie může nastat v případě *bojiště*. Z vnějšího hlediska může být celé bojiště asymetrické. Takovými asymetrickými bojišti by se mohly stát z technologického hlediska kosmický prostor a infoprostor (kyberprostor). Z hlediska přírodního a klimatického zase prales, Sahara, Sibiř, Aljaška. Z hlediska civilizačního islámský prostor, z hlediska geopolitického černé díry, geopolitická ohniska, geostrategické osy a linie, zlomové linie atd. Z vnitřního hlediska mohou na bojišti vzniknout nejružnější typy asymetrie: asymetrie bojujících vojsk, asymetrie mezi obranným systémem a útočnou jednotkou, asymetrie mezi velikostí prostoru a logistickými možnostmi vojsk, asymetrie mezi geografickými a klimatickými podmínkami, výzbrojí a vojenskou technikou vojsk, asymetrie v úrovni vedení vojenských operací, kdy jedna bojující strana může vést kognitivní válku a druhá klasickou válku atd.

Stručně shrnuto, pojem „asymetrická válka“ má mnoho významů, aspektů. Pokud ho používáme je vždy potřebné upřesnit obsah a rozsah pojmu, respektive který aspekt či stránku máme na mysli, o jakou asymetrii nám jde.

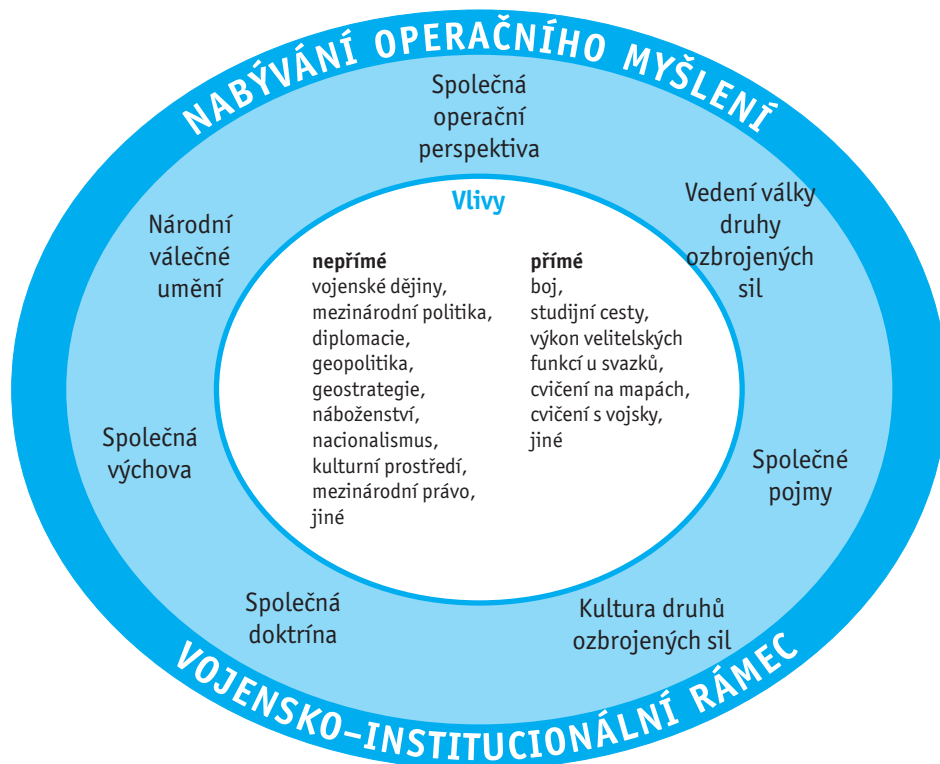
Poznámka:

- [1] PINR je zkratka autora pro nový kognitivní systém zbraní. Jde o systém sítově propojený s počítači (P), informacemi (I), nanotechnologií (N) a robotikou (R).

Základní literatura:

- BARTÁK, P. Malí musia kráčať spolu. Proces globalizácie nevede automaticky ku globálnej bezpečnosti. *Souvislosti*, roč. 1, č. 2, s. 19.
- Bezpečnostní budoucnost České republiky: Otázky, výzvy a problémy*. Sborník statí ke konferenci „Česká bezpečnostní politika a její perspektivy“. Praha: MO ČR - CESES, listopad 2005.
- DUNNIGAN, J. F. *Bojiště zítřka: Tvář v tvář globální hrozbě kybernetického terorismu*. Praha: Baronet, 2004.
- EICHLER, J. Asymetrické války. *Vojenské rozhledy*, roč. 14, 2/2004.
- FULGHUM, D. A. The View from Nellis. *Aviation Week and Space Technology*, č. 12/2005. In: *Vojenské rozhledy*. 1/2006.
- GÁFRIK, A. Zbraně hromadného ničení. In: Tarasovič, V., Ondrejčák, R., Lupták L., *Panoráma globálního bezpečnostního prostředí 2004-2005*. Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2005.
- JANOŠEC, J. a kol. *Bezpečnost a obrana České republiky 2015-2025*, Praha: MO ČR - Avis, 2005.
- JOY, B. Why the Future Doesn't Need Us. *Wired*, April 2000. HOWARD S. Nanotechnology and Mass Destruction: The Need for an Inner Treaty. *Disarmament Diplomacy*, Issue No. 65, July-August 2002.
- Panoráma globálního bezpečnostního prostředí 2003-2004*. Bratislava Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií, MO SR, 2004.
- LEVY, S. A-Life Nightmare. *Whole Earth Review*, Fall 1992.

- McKENZIE, K. F. The Revenge of the Melinas: Asymmetric Threats and the Next QDR. In: *Vojenské rozhledy* 4/2001. Military Review č. 6/2001. In: *Vojenské rozhledy* 1/2003.
- NASTOUPIL, J. Nesmrtící zbraně. *Vojenské rozhledy* 1/2004.
- NIŽNANSKÝ, J. a kol. *Informačná vojna v ozbrojených silách*. Bratislava: MO SR, 2003.
- PIKNER, I. Vysoce přesné zbraně a riziko vedlejších účinků. *Obrana a strategie* 2/2003. Brno: Ústav strategických studií Vojenské akademie.
- Pozemní vojsko USA: budoucí bojový systém. Defense News, Military Review, jaro-léto 2003. In: *Vojenské rozhledy* 4/2003.
- RAŠEK, A. a kol. Vnější a vnitřní bezpečnost země (1). In: *Vojenské rozhledy* 1/2002, roč. 11, s. 3.
- COHEN, E. After the Battle. *New Republic*, April 1991.
- SHAKER, S. M., WISE, A. R., War Without Men. Vol. II, *Future Warfare Series*, Washington, D. C., 1989, s. 52-54.
- STOKALSKI, A. Doktrína informačních operací. In: *Vojenské rozhledy* 3/2001.
- STRNÁDEK, J. Vojenská technika a vojenská strategie 21. století. *Vojenské rozhledy* 4/2001.
- TARASOVIČ, V., ONDREJČÁK, R., LUPTÁK L. Panoráma globálního bezpečnostního prostředí 2004-2005, Bratislava: Inštitút bezpečnostných a obranných štúdií MO SR, 2005.
- TOFFLER, A., TOFFLEROVÁ, A. *Válka a antiválka: Jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu*. Praha: nakl. Dokořán a Argo, 2002.
- TÚMA, M. a kol. *Nešíření zbraní hromadného ničení v kontextu aktuálních otázek mezinárodní bezpečnosti a boje proti terorismu*. Brno: Ústav strategických studií, Universita obrany ČR, 2004.
- WANG BAOCUN, LI FEL. Liberation Army Daily, June 13 and June 20, 1995. In: *Vojenské rozhledy* 1/2004.
- VÍŠEK, B. Network enabled capability – klíčová schopnost pro 21. století. *Obrana a strategie*. Ústav strategických studií Vojenské akademie v Brně, 1/2005.
- VOLNER, Š. *Nová teória bezpečnosti: teoreticko-metodologické východiská*. Zvolen: nakl. Bratia Sabovci, 2005.

Ob.: Nabývání operačního myšlení

Operační myšlení

Článek Milana Vego byl uveřejněn v č. 2/2007 časopisu Österreichische Militärische Zeitschrift. Zkráceno a redakčně upraveno. Článek je určen pro důstojníky velitelského směru a pro učitele vojenských dějin.

Jedním ze základních předpokladů pro úspěch na operačním a strategickém stupni velení je rozsáhle založené myšlení, a právě taková představa. Tato schopnost zvaná „operační myšlení“ není běžně žádným vrozeným charakterovým rysem velitele. Operační myšlení je spíše výsledkem značného uvědomělého úsilí velitele. Ačkoli je operační myšlení jak v míru tak za války jedním z rozhodujících faktorů úspěchu, mnozí operační velitelé zůstali v podstatě zajatci své úzké taktické perspektivy. Myslet takticky je jednoduché a je oblastí, v níž se všichni velitelé cítí dobře, protože taktické myšlení používali po většinu své služební kariéry. Dějiny znají četné případy, v nichž neschopnost nebo neochota velitele k rozsáhlému a daleko do budoucna sahajícímu přístupu k myšlení vedly k velkým neúspěchům nebo dokonce ke ztroskotání polního tažení nebo operace.

Co je operační myšlení?

Není jednoduché přesně definovat pojem „operační myšlení“, protože zahrnuje příliš mnoho rozmanitých prvků. Podle běžného chápání tento pojem znamená, že velitel, který myslí operacně, má při výkonu svých četných odpovědností jak v míru, tak za války především operační perspektivu namísto taktické. V čistě fyzickém ohledu zahrnuje operační nazírání dějiště operací zvětšeného o volně definovanou zájmovou sféru (viz **obr.** na straně 26).

Je zřejmé, že operační perspektiva je důležitým vazebním článkem mezi taktickým a strategickým nazíráním. Perspektiva taktického velitele je mnohem menší, protože se soustřeďuje na plánování a provádění akcí zaměřených na dosažení taktických cílů v pásmu boje nebo v operačním prostoru.

Strategický stupeň velení na válčisti nebo státně-strategický stupeň velení vyžadují širší perspektivu. Strategický stupeň vyžaduje mj. schopnost velitele přeměnit cíle státní resp. koaliční politiky na dosažitelné vojenské nebo strategické cíle na válčisti, a potom uspořádat zasazení vojenských i nevojenských mocenských prostředků k dosažení těchto cílů. Fyzicky zahrnuje strategická perspektiva jedno nebo několik válčisť.

Na rozdíl od operačních a strategických velitelů se taktický velitel obvykle nemusí zabývat zasazením nevojenských prostředků. Výjimky jsou fáze po zastavení nepřátelství a zasazení vojenské síly v konfliktech nízké intenzity, v nichž zpravidla převládají taktické akce.

Operační velitelé nemohou být příliš úspěšní, jestliže jim chybějí úplná znalost anebo obsáhlé porozumění proměnlivých souvislostí a vazeb mezi strategií a politikou na jedné straně a strategií, operací a taktikou na straně druhé. Operační velitelé musejí také dobře rozumět rozdílům mezi různými úrovněmi vedení války a rozumět také tomu, jak rozhodnutí a akce na jedné úrovni mohou ovlivňovat události na jiných úrovních. Při uspořádání a syn-

chronizaci zasazení vojenských i nevojenských mocenských prostředků musejí být operační velitelé schopni soustředit se na celkový obraz a nenechat se odpoutávat vedlejšími anebo nedůležitými událostmi.

Operační velitel musí na rozdíl od taktického velitele přesně řadit a synchronizovat zasazení všech prostředků k vedení polního tažení nebo operace. Je nutno přijímat správná operační rozhodnutí, i když jsou znalosti a pochopení důležitých prvků situace neuspokojivé a když převládá nejistota. Pokud jde o faktory prostor, čas a síly, se operační velitel setkává s větší nejistotou než taktický velitel. Všeobecně může velitel přesněji zvážit rizika nějakého jednání nebo zdržení se jednání na taktickém stupni než na operačním.

Strategické a operační cíle mají nejen větší rozsah, nýbrž jsou také mnohem složitější než cíle taktické. Důvodem toho je **přítomnost nevojenských prvků situace**, které lze kvantifikovat jen obtížně nebo vůbec ne. Z tohoto důvodu je hodnocení faktorů prostor, čas a síly vzhledem ke strategickému nebo operačnímu cíli mnohem obtížnější než na taktickém stupni. Čím větší je rozsah vojenského cíle, tím více nejistoty provází hodnocení situace velitelem. Velitel musí být schopen správně předvídat reakce nepřítele na vlastní akce, a potom přijmout rozhodnutí, jimiž bude čelit akcím nepřítele. Často musí také přijímat operační rozhodnutí, aniž by měl spolehlivou znalost důležitých prvků situace. Když je ztracena iniciativa, spočívají všechny úvahy operační povahy nakonec na správném hodnocení nebo na hypotézách o budoucích záměrech nepřítele.

Operační velitel musí na rozdíl od taktického velitele hodnotit vlastnosti fyzického prostředí podle operačních namísto taktických podmínek. To znamená mj. hodnotit charakteristiky terénu, řek a moře z hlediska jejich vlivu na průběh a výsledek operací a polních tažení, nikoli však z hlediska bojů a jiných taktických akcí. Operační velitel se také stará daleko více o vlivy klimatu než o vlivy počasí na zasazení spojených druhů ozbrojených sil nebo spojeneckých sil v určité části válčiště.

Operační myšlení znamená mezi jiným, že velitel jasně rozpozná, jak každé z jeho rozhodnutí a každá z jeho akcí přispěje k dosažení konečného nebo strategického cíle. Všechna rozhodnutí a všechny akce operačního velitele by měla být přijímána resp. uskutečňována za daných operačních nebo strategických podmínek, protože jinak nebudou žádným přínosem ke konečnému úspěchu, resp. mohou úspěch nakonec zmařit. Operační velitel by se měl zabývat tím, jak by mohl vytvořit možnosti pro zasazení svých sil při současném omezení budoucích možností nepřítele. Jednou z nejdůležitějších vlastností vyššího velitele je jeho schopnost vidět situaci očima nepřítele, což označoval Napoleon I. jako „pozorování druhé strany kopce“. Do značné míry je to intuitivní schopnost. Úspěšní velitelé měli výjimečnou schopnost analyzovat situaci tak, že si mohli představit, co by podnikl nepřátelský velitel, aby mohl čelit manévřům našich sil.

Velitel myslí operacně, když zaměří svoje myšlenky mimo oblast fyzických bojů do budoucnosti. Čím větší je oblast rozhodovací pravomoci velitele, tím více by měl myslet do budoucnosti. Konkrétním předvídáním nepřátelských reakcí na vlastní akce může operační velitel včas přijmout správné rozhodnutí, čelit situaci a připravit nové rozhodnutí, aby zmařil protipatření nepřítele. Klíč spočívá v tom, vždy operovat uvnitř procesu rozhodování nepřítele. Bez této schopnosti nemůže operační velitel získat a zachovat si iniciativu a bez iniciativy by byla jeho volnost jednání určována nepřítelem.

Operační velitel by také měl mít schopnost přesně posuzovat vliv nových a budoucích technologií na operační vedení války. Přitom se však nesmí soustředit na specifické zbra-

ňové systémy a senzory, nýbrž musí spíše předvídat jejich vliv na vedení polních tažení nebo operací, pokud by měly být zasazeny ve větším počtu.

Důležitost operačního myšlení

Operační myšlení je jedním z hlavních předpokladů pro rozumné zasazení vojenských i nevojenských mocenských prostředků velitelem za účelem dosažení stanovených strategických nebo operačních cílů. Toto je zvláště důležité pro velitele, který velí početně slabším silám. Operační myšlení napomůže veliteli zasadit vlastní síly takovým způsobem, **aby každá akce přímo nebo nepřímo přispěla k dosažení konečného strategického nebo operačního cíle.** To znamená, že operační velitel musí mít schopnost rozlišovat mezi událostmi, které jsou podstatné pro dosažení konečného cíle, a událostmi ležícími mimo rámec určitého polního tažení nebo operace.

Operačně uvažující velitel se soustředí spíše na větší prvky situace než na detaily. Velitel, který nemyslí operačně, může příležitostně dosáhnout operačního nebo dokonce strategického cíle, avšak pouze za podstatně vyšší cenu pro vlastní síly z hlediska personálu, materiálu a – což je nejdůležitější – času, než velitel ovládající zásady operačního velení. Kromě toho vždy existuje nebezpečí, že slabší, avšak obratnější, operačně myslící protivník může větším, avšak špatně řízeným silám přivodit velké ztráty nebo dokonce porážku.

Převažující nebo výlučné soustředění se na taktiku často vede na operační nebo strategické úrovni k porážce.

Nedostatek operačního myšlení se projevuje na tzv. přístupu k volbě cílů útoku ve vedení války, při němž téměř veškerá pozornost spočívá na výběru a ničení určitých skupin cílů nebo jednotlivých cílů a nikoli na stanovených cílech, jichž má být dosaženo. Tato posedlost cíli také nevyhnutelně vede k nadměrné centralizaci procesu velení.

Volnost jednání podřízených velitelů je velmi omezena, a to se všemi průvodními důsledky pro výkonnost ozbrojených sil.

Tento přístup k volbě cílů při plánování a vedení polního tažení nebo operace značně ztěžuje zjištění, zda a kdy bylo dosaženo určitého stanoveného cíle, a vede ke značnému plýtvání časem a prostředky. Takový přístup k vedení války vede nevyhnutelně na operační a strategické úrovni k vyčerpávající válce. To nemusí být důležité ve válce, v níž je vítězství již jisté, avšak důležité to je, když je nutno bojovat proti mnohem silnějšímu protivníkovi. Kromě toho tato posedlost cíli zaměřuje téměř veškerou pozornost operačních velitelů na taktiku zbraňových systémů namísto na vedení operací.

Získávání operačního myšlení

Schopnost operačního velitele myslet operačně je výsledkem působení mnoha faktorů. Společenský a kulturní rámec do značné míry určuje charakter vojenských institucí, a tím také profesní výchovu a školení. Nejdůležitější přímý vliv na utváření schopností velitele k tomu, aby zvolil přístup širokého myšlení, má vykonávání operačního velení v míru jakož i za války. V míru to zahrnuje účast na skupinových cvičeních v terénu, na cvičeních na mapách a na cvičeních s vojsky. Nejdůležitější přímý vliv na nabývání operačního myšlení má ovšem válka. Nepřímý vliv na schopnost velitele myslet operačně mají jeho profesní školení na akademiích ozbrojených sil a – stejně důležité – vytrvalé úsilí k samostatnému studiu během

jeho celé služby. Operační myšlení je pouze ve velmi řídkých případech výsledkem vrozené schopnosti velitele myslet ve velkých souvislostech a daleko za okamžité události přibližně sem zařadit obraz.

Vojenské institucionální vlivy utvářejí širší prostředí v němž každý operační velitel vykonává svou pravomoc a odpovědnost. Proto je operační myšlení velitele produktem národního postoje k vedení války jako celku a společných operačních perspektiv ozbrojených sil nebo jednotlivých druhů ozbrojených sil. Polní tažení a operace nemohou být vedeny úspěšně, když operační velitelé a jejich štáby nemají společný pohled na základy operačního vedení války. Také by měl existovat mezi druhy ozbrojených sil i uvnitř nich určitý **jednotný názor na význam operačních klíčových pojmů**, protože jinak je obtížné sestavit rozumnou doktrínu pro ozbrojené síly a jejich druhy. Neexistence takového jednotného názoru komplikuje plánování, přípravu a vedení polního tažení nebo operace. Neexistence společných pojmů, nesprávné používání běžných pojmů nebo záměnné používání existujících pojmů velmi ztěžují diskuzi mezi teoretiky různých aspektů operačního válečného umění.

Je nutno si být vědom toho, že s přijetím společné operační perspektivy existují také léčky. Existuje vsudypřítomné nebezpečí, že výchova zdegeneruje v indoktrinaci a povede k jistým strnule uplatňovaným názorům a klíčovým aspektům operačního umění.

Operační školení

Bojový výcvik v dobách míru by měl být průvodním prvkem výchovy, aby byly udržovány a zdokonalovány schopnosti nezbytné pro správnou aplikaci operačního umění. Mezi jiným by měla cvičení sloužit k upevnování myšlenek získaných během školení. Správná doktrína ozbrojených sil má rozhodující důležitost pro školení budoucích operačních velitelů. Doktrína by měla vysvětlovat, nikoli však předepisovat, aby byly zajištěny nejvyšší míra pružnosti při používání a následně inovační přístup pro řešení vojenských problémů ze strany budoucích operačních velitelů.

Doktrína ozbrojených sil je hlavním nástrojem pro utváření společného pohledu na druh a charakter vedení války a na všechny její aspekty. Zdůrazňována by měla být nutnost nejužší spolupráce druhů ozbrojených sil, avšak přesto by neměla být ztracena identita jednotlivých druhů ozbrojených sil. Je nutno učit a chápat charakteristiky a zvláštnosti operací a polních tažení vedených za různých fyzických podmínek a různými druhy ozbrojených sil. Kromě toho by druhy ozbrojených sil měly společně definovat a používat společné operační klíčové pojmy, aby byl usnadněn společný přístup a posilována spolupráce druhů ozbrojených sil. To znamená, že by měla být standardizována a upřesněna vojenská terminologie. Taková společná perspektiva usnadní vydávání přesných a jasných směrnic, jakož i stručné sdělování záměrů.

Dalším účelem operačního školení je rozvoj charakterových rysů jako samostatnost a iniciativa. Když byla vypěstována iniciativa, měla by být také stále procvičována. Velitelé, kteří jednájí z vlastní iniciativy, se lépe vypořádají s nejistotami rychle se měnící situace. Platí to zvláště, když musí být přijato rozhodnutí, mnohdy na operačním stupni velení, během několika minut. Velitelé, kteří jednájí z vlastní iniciativy, uplatní také při provádění svých rozhodnutí více energie, než kdyby měli realizovat rozhodnutí přijatá na vyšším stupni. Samostatní velitelé pociťují větší hrdost a uspokojení ve své práci a tento pocit může jen přispět k posílení soudržnosti ozbrojených sil.

Boj je zřejmě nejlepší příležitostí pro rozšíření perspektivy a aplikace operačního umění. Existuje ovšem jen málo příležitostí k získání přímých zkušeností, protože velké války jsou řídce. Proto je tím naléhavější osvojit si takové zkušenosti v míru, a to účastí na velkých cvičeních, různých cvičeních na mapách, skupinových cvičeních a studijních cestách.

Hodnota takových zkušeností v míru může být velmi rozdílná a žádné cvičení, ani cvičení na mapě nemůže realisticky simulovat **účinek frikce** ve skutečném boji anebo pocit fyzického nebezpečí. Přesto zkušenost ukazuje, že budoucí operační velitelé mohou být v míru patřičně vyškoleni pro odpovědnost, kterou budou mít za války. Existuje ovšem nebezpečí, že za dlouho trvajících mírového období budoucí operační velitel přecení nebo ignoruje účinek frikce pro zasazení jak vlastních tak nepřátelských sil. Z tohoto důvodu je rozhodující, aby budoucí velitelé byli správně vycvičeni v tom, jak zvládnout účinky frikce.

Cvičení v míru mohou být velmi užitečná při školení budoucích velitelů v rychlém hodnocení situace, v rychlém přijetí rozhodnutí a následně v provádění plánů a rozkazů. Cvičení jsou také vynikající metodou v přípravě budoucích velitelů ke správné koordinaci pohybů a akcí různých zbraňových systémů a k předávání zpráv. Nedostatek velkých cvičení může být jedním z důvodů neúspěchů nebo dokonce porážek na bojišti.

Potenciálním problémem v mírových dobách je nedostatek velkých svazků pro cvičení. To může mít nepříznivý vliv na rozvoj budoucích operačních velitelů. Někteří operační velitelé neměli žádné zkušenosti z velení velkému počtu útvarů, avšak přesto byli velmi úspěšní. Pro budoucí operační velitele je velmi výhodné, když mají praktické zkušenosti z velení velkým silám. Potenciálním vážným důsledkem možného vyloučení tohoto mezistupně velení pro domnělé výhody poskytované propojením vlastních sil do sítě by bylo, že by byla značně omezena příležitost školit ve velení a ve štábní službě větší počet osob jako budoucí operační velitele.

Cvičení na mapách a válečné hry slouží ke školení velitelů všech stupňů. Při cvičeních na mapách spočívá těžiště v osvojení různých taktických základů a pojmů s důrazem na přijímání rozhodnutí. Cvičení na mapách jsou jednostranná. Při válečných hrách stojí proti sobě dvě strany, od strategického až po taktický stupeň. Těžištěm při válečných hrách jsou hodnocení situace, stručné a logické vyjádření zámyslu a potom rozhodnutí, jak má být dosaženo stanoveného cíle. Dalším účelem při válečných hrách je školení v metodách a postupech zpracování a vydávání rozkazů. Účelem válečných her je školit velitele všech stupňů, vyzkoušet nové metody a ověřit nové zásady pro boj. Velká hodnota cvičení na mapách a válečných her spočívá v mentální přípravě účastníků a v rozpoznávání zdrojů frikce. Nesprávná opatření bylo během válečné hry možno rozpoznat předem.

Operační výchova

Hlavním záměrem odborné výchovy budoucích operačních velitelů by měl být rozvoj mentální mobility, tvořivosti a inovativního myšlení. Taková výchova by měla být zahájena brzy na počátku kariéry. Důstojníci s největším potenciálem by měli být vedeni k zevrubnému studiu válečných dějin a teorie operačního umění a strategie. **Pouze ovládnutím válečných dějin a teorie mohou důstojníci získat rozsáhlé rámcové podmínky pro správné plánování a řízení polních tažení.** Výchova v operačním umění by měla být prováděna všeobecně pro mnohé důstojníky a individuálně pro několik málo důstojníků. Základní koncepce operačního umění by měly být používány k podpoře informované diskuze o příbuzných tématech.

Výchovný proces by měl podněcovat k rozvoji iniciativy, pružnosti, rozhodnosti a připravenosti nést odpovědnost. Chyby by měly být napravovány bez odsudku. Stereotypní a univerzální řešení určitého operačního problému by měla být vyloučena. Každá vojenská situace je jedinečná a žádný scénář nemůže obsáhnout všechny možné aspekty. Proto by se při školení budoucích operačních velitelů neměla používat oficiálně uznaná nebo „školní“ řešení. Normálně pro nějaký problém existují různá použitelná řešení. Kritika akcí podřízeného by se měla soustředit na odůvodnění podniknuté akce: cílem by mělo být rozšiřovat vědění, analytické schopnosti a zkušenost budoucího operačního velitele. Kritika by měla být otevřená a poctivá, nikoli však osobní a přehnaně příkrá. Chyby při hledání řešení vojenského problému by měly být považovány za součást normálního vyučovacího procesu. Jinými slovy: **Důraz by neměl spočívat na chybách a omylech, nýbrž na dosaženém pokroku.** Rozhodující důležitost má to, aby budoucí operační velitelé měli zdravé sebevědomí a sebeúctu (spocívající na skutečných výkonech), protože jinak by nebylo možné rozvíjet ty charakterové rysy a vojenské schopnosti, které jsou nezbytné pro úspěch na operačním stupni velení.

Teoretické vědění samotné nepovede k vítězství, avšak nesmí být také ignorováno. Od vědění k provádění je to pouze krok, avšak od nevědění k jednání je velmi daleko. Nejlepší poučení pro budoucnost se získávají z vlastní zkušenosti, avšak když je osobní zkušenost malá, je nutno využívat vojensko-historických zkušeností jiných.

Existují dva druhy zkušeností: přímá a nepřímá. Nepřímá zkušenost může být hodnotnější, protože je neomezeně širší. Dokonce za aktivní vojenské služby jsou rozsah a možnosti přímé zkušenosti velmi omezené. Přímá zkušenost je kromě toho svou podstatou omezená, takže nemůže tvořit vhodný podklad buď pro teorii, nebo praxi. Nejspíše vytvoří atmosféru, která napomůže ujasnění a upevnění myšlenkové struktury. Největší hodnota nepřímé zkušenosti spočívá v rozmanitosti a rozsahu. Studium vojenských dějin poskytuje veliteli jádro základního vědění a porozumění, které mu umožní utvářet a reformovat svůj pohled na bojiště nad rámec jeho bojových zkušeností.

Kritické studium dřívějších válek, zvláště polních tažení a operací, je hlavním zdrojem pro rozvoj operačního nazírání budoucích velitelů. Protože jen málo vojenských velitelů má zkušenosti z velení na operačním stupni, je nejlepší metodou jejich výchovy k operačnímu myšlení uložit jim studium úspěchů a neúspěchů velkých velitelů. Správné studium vojenských dějin napomáhá osvojit si základní principy velení kritickou četbou životopisů a pamětí velkých velitelů minulosti. Studium napomáhá také zjistit příčiny jejich úspěchů a neúspěchů. Znalost psychologických a morálních faktorů musí být založena na studiu vojenských dějin. Velká užitečnost vojenských dějin pro důstojníky spočívá v tom, že se z práce velkých velitelů naučí, které zvolené způsoby řešení přinesly úspěch resp. neúspěch. Studium vojenských dějin je nejlepším způsobem, jak přiblížit budoucím operačním velitelům, že válka není žádnou vědou, jak o tom chtějí často přesvědčovat zastánci různých informačních teorií o válce. Vedení války bylo v minulosti více uměním než vědou a tak tomu bude i v budoucnu.

Plného porozumění mezi politickými rozhodovacími činiteli a operačními veliteli lze docílit studiem politických a vojenských dějin. Budoucí operační velitel **musí plně pochopit politický záměr stanoveného vojenského cíle a strategie**, dříve než může porozumět různým aspektům operačního umění. Tohoto porozumění a vědění lze nabýt pouze kritickým studiem operačních aspektů minulých válek, operací a polních tažení.

Studium dějin poskytuje široký pohled na události a vytváří jistou poměrnost ve vztahu k času, místu a okolnostem. Metody pro dosažení operačních nebo strategických cílů mohou

být zastaralé, avšak základy strategie a operačního umění jsou dnes v podstatě tytéž, jako byly v nedávné anebo také dálnější minulosti. Zkušenost je surovinou pro představy a dějiny jsou obrovským zdrojem zkušeností. Neexistují žádné abstraktní představy: představa je vždy novým uspořádáním prvků našich dřívějších zkušeností. Studium dějin ukazuje, jak se překážky a potíže ve vedení války zvětšují lidskými reakcemi. Když mužové vědí, že jiní mužové zvládli podobné nebo horší podmínky, mohou být přesvědčeni, že mohou totéž. Přímá, inspirativní hodnota vojenských dějin spočívá ve vytváření „ducha útvaru“.

Aby bylo dosaženo největší hodnoty, musejí být vojenské dějiny přesné. Vojenské dějiny mají hodnotu, když vždy podávají pravdu, celou pravdu a nic než pravdu. Nejužitečnější dějiny dřívějších válek jsou ty, které byly napsány z operační perspektivy. Bohužel jsou takové dějiny zanedbávány a bylo jich napsáno poměrně málo. Aby byly vojenské dějiny užitečné, musejí být věcné a upřímné. **Propagandistické nebo cenzurované dějiny jsou velmi nebezpečné.** Takové dějiny nejsou ve skutečnosti žádnými dějinami a nemohou poskytovat žádné poučení nebo podklad pro intelektuální a odbornou výchovu. Vedou ke klamným závěrům a posilují jeden z největších nedostatků, a to sebeklam.

Vojenské dějiny by měly být studovány do šířky, do hloubky a v souvislostech. Studium vojenských dějin do šířky, tj. po delší období, se lze naučit rozlišovat a chápat nestálosti ve vojenských dějinách. Ideálně by se studium vojenských dějin mělo soustředit na studium válečného umění, jež ukáže, jak a proč se válečné umění měnilo od epochy k epoše. Studium vojenských dějin by nemělo být omezeno na určité období nebo na určitý prostor, avšak velké nebezpečí spočívá ve snaze pokrýt příliš velkou oblast. Je zřejmě účelnější přesně studovat omezený počet událostí než získat pouze povrchní obraz co největšího počtu skutečností.

Proto by měly být vojenské dějiny studovány do hloubky. V praxi je značně lepší soustředit se na jedno polní tažení nebo na jednu operaci a dokonale je analyzovat, než jen zběžně posuzovat různá polní tažení nebo operace.

Dějiny by měly být studovány také v souvislostech. Války jsou konflikty společností, a proto je nutno porozumět povaze těchto společností. Kořeny vítězství nebo porážky je nutno hledat často v mnoha sociálních, hospodářských, náboženských a jiných faktorech. Rozhodující důležitost má, aby studující vojenských dějin rozuměli politickému zaměření konfliktu.

Vojenské dějiny musejí být něčím více než logickým, faktickým vylíčením událostí. Po syntéze faktů **musí následovat jejich analýza, musejí být učiněny závěry a posledním krokem musí být zjištění operačních poznatků.** Užitečná hodnota studia dějin je pro důstojníka velmi malá, když se nesnaží z minulých událostí odvodit poučení. Ovšem že v tomto procesu existují také léčky. Podmínky z minulosti nemohou být dogmaticky přenášeny na přítomnost nebo budoucnost. Neproměnlivé je jedno: všechny podmínky určité situace nemohou být nikdy reprodukovány. Velmi nebezpečné je prostudovat určitou epizodu z dřívějšího polního tažení nebo operace a potom poznatky z nich změnit v dogma.

Studium minulých válek by mělo být metodické a dlouhodobé. Použit je nutno všechny prameny: primární prameny stejně jako oficiální výklady, biografie, paměti a dokonce historické romány.

Závěr

Aby byl budoucí operační velitel úspěšný, musí ovládat široké myšlení, přesahující oblast fyzického boje. Operační myšlení je konečným základem operační představy velitele: schop-

nost myslet daleko za přítomné události, správně předvídat akce a reakce nepřítele, přijímat rychlá avšak správná rozhodnutí a potom energicky provádět plány a rozkazy. Operační velitelé by měli plně rozumět jak vojenským, tak nevojenským aspektům situace. Nedostatek operačního myšlení nejen vede nevyhnutelně k neúspěchům v boji, avšak může také závažným způsobem zmařit vyhlídky na rozhodující a rychlé vítězství. Mnozí operační velitelé měli vysoký intelekt, pevný charakter, odvahu a statečnost, avšak přesto selhali, protože nikdy nerozšířili svoje zorné pole za taktickou oblast. Vynikající taktické jednání nebylo v minulosti náhradou za operační myšlení a nebude jeho náhradou ani v budoucnosti.

Budoucí operační velitelé musejí hluboce pochopit dynamický vztah mezi třemi složkami válečného umění.

Musejí znát rozdíly mezi stupni velení a rozumět jim a vědět, jak rozhodnutí a akce na jednotlivých stupních ovlivňují rozhodování a akce na ostatních stupních.

Musejí správně posuzovat operační charakteristiky fyzického prostředí, v němž je polní tažení nebo operace vedena.

Výsledek polního tažení nebo operace ve velké míře závisí na synchronizaci disponibilních vojenských i nevojenských prostředků moci. Z tohoto důvodu musejí operační velitelé správně hodnotit jak vojenské, tak nevojenské aspekty situace na válčišti.

Operační myšlení není vrozené. Aby budoucí operační velitelé tuto schopnost nabyli, musejí většinu času své kariéry vyvíjet velké a soustavné úsilí. Vojenské instituce stejně jako společenské a kulturní vlivy poskytují rámcové podmínky a utvářejí operační myšlení velitele.

Zkušenost dokazuje, že nadměrné zdůrazňování technologie na úkor operačního myšlení nemůže zaručit úspěch proti silnému nepříteli, který sice nedisponuje nejmodernějšími zbraněmi a prostředky, avšak vyvinul operační koncepce, které mají převahu. Ve válce mezi dvěma silnými stranami nakonec zvítězí ta, která lépe uvažuje a rychleji s větší rozhodností jedná. Tím přirozeně není popřena potřeba zbraní a prostředků dokonalejších než zbraně a prostředky nepřítele. Přesto je nutno zdůraznit, že převaha v myšlení je mnohem více rozhodující než technologie, ať je jakkoli pokroková.

(překlad a úprava plk. v.v. Ing. J. Nastoupil)

Další námitkou je, že ukončení tyranie rozpoutá chaos. Kritici poukazují na násilí v Afghánistánu, v Iráku nebo Libanonu jako na důkaz, že svoboda vystaví lidi většímu nebezpečí. Ale podívejte se, kdo způsobuje násilí. Jsou to teroristi, jsou to extremisti. Není náhoda, že jsou jejich terčem mladé demokracie na Blízkém východě. Vědí, že úspěch svobodných společností tady je smrtící hrozbou pro jejich cíle – a jejich samé přežití. Skutečnost, že se naši nepřátelé brání, není důvodem zpochybňovat demokracii. Je to důkazem, že rozeznávají sílu demokracie. Je to důkazem, že jsme ve válce. A je to důkazem, že svobodné země musejí udělat, co je třeba, aby zvítězily.

Z projevu amerického prezidenta George Bushe na mezinárodní konferenci prodemokratických aktivistů v Praze 5. 6. 2007, zpravodajství ČTK.

Zpravodajské služby se pro odpovědi na své požadavky ke shromažďování informací po dlouhá léta spoléhaly na praxi prověřené druhy zpravodajství (zpravodajské obory), především na SIGINT (rádiové/signálové zpravodajství) a HUMINT (zpravodajství z lidských zdrojů), které byly považovány za rozhodující. V poslední době otevřené zdroje počaly hrát zcela novou úlohu, a to díky rozsahu informací, které jsou schopny poskytnout. V současné době jsou s plnou vážností považovány za hodnotný zdroj zpravodajství. Byl přijat i nový termín OSINT (open sources intelligence), který se oficiálně stal novým druhem zpravodajství – zpravodajství z otevřených zdrojů.

Dřívější informace považované za utajované jsou nyní široce dostupné, pouhým kliknutím myši, což je způsobeno zaváděním informačních a komunikačních technologií, zejména internetu. Můžeme si vzpomenout na mnoho událostí ve světě, při kterých jsme mohli bez námahy stahovat satelitní snímky a byli tak okamžitě informováni o situaci. Mohli jsme sledovat nejen obrazy Banda Aceh v Indonésii před a po tsunami [1], ale počátkem roku 2001 i snímky z družice IKONOS amerického průzkumného letounu EP-3E ARIES II, který byl po debaklu ve vzdušném prostoru Číny nucen přistát na vojenském letišti v Lingshui, viz www.janes.com [2]. Kromě toho se člověk může z internetové sítě také dozvědět o bojové technice vzdušných, pozemních i námořních sil značné množství takticko-technických dat, údajů o jejich modernizaci, a to prakticky o všech armádách ve světě. A tak v důsledku snadného přístupu k základním informacím jsou zpravodajské služby nuceny nejen brát v úvahu narůstající význam OSINTu, ale především jej v praxi využívat.

Podívejme se, co si lze představit pod pojmem OSINT? Ve slovníku vydaném odborem vojskového průzkumu a elektronického boje Ministerstva obrany (MO/OVPzEB) je uvedeno, že se jedná o „zpravodajský obor, založený na zpracování informací získaných ze širokého souboru veřejných zdrojů, jako jsou rozhlas, televize, tisk nebo knižní publikace, ke kterým má přístup veřejnost“.

Když vezmeme v úvahu i další formulace, které uvádí české zpravodajské služby na svých webových stránkách, můžeme říci, že:

„Otevřeným zdrojem se odkazujeme na veřejně dosažitelné informace, které se objeví v tisku nebo elektronické formě. Otevřeným zdrojem může být informace vysílaná rozhlasem, televizí nebo tištěná v novinách, nebo může být šířena komerčními databázemi, sítí elektronické pošty nebo přenosnými elektronickými médii jako CD-ROM, DVD apod.“

Informace mohou být rozšiřovány hromadnými sdělovacími prostředky buď široké veřejnosti, nebo jen vybranému publiku. Zde se jedná například o komerční dokumenty, kterými mohou být zápisy z jednání konferencí, akcionářské zprávy obchodních společností, lokální telefonní seznamy ap.

Ať se jedná o jakoukoliv formu, otevřené zdroje neobsahují informace, které:

- ❑ patří z hlediska svého původu mezi utajované,
- ❑ jsou předmětem omezení vlastnického práva (jiného než je autorské právo),
- ❑ jsou produktem zvláštních kontaktů zpravodajské služby s cizími osobami;
- ❑ jsou získány přímo utajovanými nebo skrytými prostředky.

OSINT ale v žádném případě nedává pro zpravodajství přímo využitelný materiál. Informace takto získané musí být zpracovány podle stejných zásad, kterými se řídí tradiční zpravodajství,

tj. třídění a analyzování informací k tomu, aby mohly být přeměněny do neklasifikované zpravodajské informace. Taková zpravodajská informace se často ukáže jako neocenitelná, např. když je integrována a potvrzena informacemi z dalších zdrojů, či její platnost vyhodnocena experty v daném oboru. Výhody OSINTu jsou nesmírné, proto státy jako USA, Izrael, Švédsko a většina států NATO využívá tento obor zpravodajství a odvolává se na něj, protože jim umožňuje zvýšit účinnost zpravodajství jako celku.

Definice OSINT ale není jednoznačná. Tradiční standardní komerční zdroje informací představují především tiskoviny. Lze ale spekulovat s tím, zda-li do této kategorie nepatří obrazy země, získané z komerčních družic, a nakolik sem patří nepublikované materiály, které mohou být získány legálně.

V oficiálním přístupu k OSINTu také existuje určitá nedůvěra k takto získaným informacím. Tyto názory pramení z představy, že pouze informace získané utajovanými prostředky jsou důvěryhodné a mohou být podkladem pro zpravodajskou analýzu, včetně konečné distribuce. Z důvodů, že informace z OSINTu nevyžadují utajení, patří mezi „neklasifikované“/neutajované (unclassified), navíc byly získány relativně jednoduše, nemohou být podle těchto názorů těmi „správnými informacemi“ pro zpravodajskou analýzu.

Z těchto důvodů také delší dobu ve zpravodajské komunitě přetrvávala nechuť k OSINTu jako samostatnému zpravodajskému oboru, který by byl schopen předkládat primární informace, natož informace samostatně využitelné. Přitom se v praxi v řadě případů shromažďovaly neklasifikované informace, které byly dále zpracovávány společně s utajovanými. Ale ty byly brány pouze jako nějaký doplněk či rámec, který se promítal ve vlastní zpravodajské informaci. Teprve časem zpravodajští analytici zjišťovali, že řadu neklasifikovaných informací lze využít přímo pro informace na vládní úrovni nebo jako podkladů pro rozhodování velitelů na strategické či operační úrovni, což byl vlastně důvod uznávat **OSINT jako samostatný obor zpravodajství**.

Zkušební zpravodajští profesionálové ale současně zjistili, že OSINT není a nemůže být náhradou za tradiční zpravodajské obory, zahrnující zpravodajství z lidských zdrojů, obrazové zpravodajství a signálové zpravodajství. OSINT ale může nabídnout pro plánování a vedení vojenských operací tři výhody:

1. V případě požadavků na vojenské operace ve třetím světě, zaměřené na udržování nebo prosazení míru, humanitní a další operace, u kterých nejsou prioritní zpravodajské požadavky na shromažďování informací vysoké, je mnohdy OSINT jediným oborem schopným rychle odpovídat na zpravodajské požadavky. V tomto případě může OSINT poskytnout jak politickému vedení, tak i velitelům a jejich štábům rychlou a přiměřenou orientaci pro zahájení předběžného plánování a rovněž i pro tvorbu zpravodajských požadavků na shromažďování informací, které mohou být získány cestou tradičních zpravodajských oborů.
2. OSINT je prostředkem dosažení významných úspor, protože řada prioritních či dalších zpravodajských požadavků velitele a jeho štábu může být získána z komerčních zdrojů, při vynaložení daleko nižších nákladů a za méně času, než v případě použití utajovaných zpravodajských zdrojů. Další výhodou je navíc skutečnost, že informace získané z OSINT jsou často více aktuální a nevyžadují žádná politická rizika při jejich získávání. To umožňuje, aby utajované zpravodajské prostředky byly rychle a účinně soustředěny na otázky řešící kritickou situaci nebo mezery v informacích. Dále se lze vyhnout tomu, že utajené prostředky nebudou zbytečně nebo špatně využity k získání informací, které jsou otevřeně k dispozici.

3. A konečně OSINT, který zpravidla předchází tradičnímu zpravodajskému shromažďování informací, může chránit národní zpravodajské zdroje a metody. Hodí se jako základ pro zpravodajskou podporu ve společných a koaličních operacích, tj. všude kde to je možné nebo žádoucí, čímž napomáhá udržet v utajení schopnosti a limitace tradičních zpravodajských oborů.

Zpravodajství z otevřených zdrojů a armáda

Použitelnost a využití OSINT závisí na řadě faktorů, které se budou měnit v závislosti na specifické oblasti operace, úrovni vedení války a jejím místě ve škále možností konfliktů, od nebojových operací až po všeobecnou válku, kde zpravodajství bude působit.

Obecně řečeno, OSINT jako zdroj zpravodajských informací má významný potenciál pro zjišťování indikátorů výstražných znamení, vývoj politiky, krizové plánování, bezpečnost státu, asistenční operace armády, řešení návrhů a protipatření při odzbrojování stran, společné a koaliční operace i operace proti novým hrozbám jako terorismus, proliferace apod. OSINT je také zásadním prostředkem rychlé orientace velitele a také slouží jako základ pro management shromažďování v tradičních zpravodajských oborech.

Ve strategické úrovni:

- ❑ OSINT může poskytovat údaje a výstražné indikátory záměru nepřítele a možností získání vojenských výhod. Analýza obsahu různých otevřených zdrojů, jaký například představuje místní tisk z oblasti Středního východu, je často zdrojem většího množství spolehlivých informací, využitelných jako základ k posouzení názorů na stabilitu či nestabilitu oblasti, než zprávy od utajovaných zdrojů, které mají omezený přístup, navíc subjektivní pohled, který je ovlivněn zaujatostí zdroje.
- ❑ OSINT je zvláště cenný v oblasti sociologie, co se týče kulturního a demografického vývoje, tj. oblasti všeobecně nikterak dobře pokrytých tradičními obory civilního a vojenského zpravodajství a schopnostmi analýzy.
- ❑ OSINT může také poskytovat velmi důležité geografické a klimatické informace, které mohou významně ovlivnit hlavní vojenské činnosti a rozhodování. Příkladem může být činnost letectva, protože většina zemí připravuje své letectvo k dosahování optimálního výkonu ve standardních podmínkách denního létání, kdy teplota vzduchu dosahuje kolem 20 °C, a přítom vlhkost je kolem 70 %. Ve vojenských operacích na bojištích v Afganistanu nebo Iráku jsou ale zcela jiné podmínky a letectvo v těchto podmínkách nebude moci využít své možnosti, protože jeho únosnost s růstem extrémně vysokých teplot i vlhkostí se sníží až na polovinu, s čímž se musí plánovat již v období přípravy operace.
- ❑ OSINT může poskytnout rovněž informace o polovojenských a nevojenských složkách, tedy o nepříteli, který může školit bojovníky pro partyzánskou činnost, mobilizovat veřejnost a získávat politickou podporu pro vojenské potřeby včetně zpracování taktiky boje.

V operační úrovni:

- ❑ OSINT může poskytovat geografická data a zobecněné informace o společnosti, které jsou požadovány pro vojenské plánování a nasazení do operace. Zvláště OSINT má možnost věrohodně popsat obecné regionální specifika, týkající se budoucí činnosti pozemních i vzdušných sil, se kterými se setkají velitelé. Mezi ně patří geografické vyhodnocení, týkající se mobility v terénu, průměrné viditelnosti, teplot ovzduší a dostupnosti vodních zdrojů.

Obecné informace o společnosti z hlediska infrastruktury komunikací, letišť, přístavů, jejich kapacity a využití, zdrojů energie a dalších a dalších informací.

- ❑ OSINT také poskytuje časově citlivé informace o politických organizacích, skupinách klikách a osobnostech, ekonomických nebo finančních faktorech ovlivňujících operační použití vojsk, a proto je zvláště důležitý pro plánování bojové činnosti v mírových operacích (likvidace ozbrojených skupin apod.), které musí být provedeny bez adekvátní podpory tradičních zpravodajských oborů.
- ❑ OSINT má zvláštní význam pro koordinaci společné činnosti vojsk a vedení koaličních operací v prostředí, kde tradiční utajované zpravodajské obory jsou nedosažitelné (například ve velké části třetího světa, kde nižší zájmy vedou k omezenému zpravodajskému pokrytí), nebo výsledky nemohou být sdíleny jinými armádami.

Na taktické úrovni:

- ❑ OSINT hraje důležitou roli a může získávat informace právě v operacích proti terorismu, proti šíření zbraní hromadného ničení a v operacích k nastolení míru, kde selhávají tradiční bojové vojenské operace a boj je veden především silami speciálních operací.
- ❑ OSINT je svým způsobem důležitým rezervním zdrojem pro velitele, kteří ke svému plánování vyžadují digitální informace z oblastí nasazení, kde z oficiálních zdrojů nejsou aktuální geografické informace dosažitelné. V kombinaci se snímky dálkového průzkumu země a dalších komerčních zdrojů obrazu, mohou velitelům poskytovat požadované informace formou moderních map, obsahujících všechny přistávací plochy, cesty a mosty, případně i vrstevnice.
- ❑ OSINT je schopen zajistit informace z oblasti civilních telefonních komunikací i možností využití sítě internetu. Protože i v mírových operacích se informační válka a informace stávají kritickými oblastmi misí a všechny strany konfliktu mají nějaké schopnosti k vedení radioelektronického boje, bude velitel také potřebovat z OSINTu informace k rozhodování o tom, jak snížit výkon civilních kapacit, které mohou být využity odpůrci, a také o využívání civilních kapacit k podpoře společné činnosti vojsk a koalice.
- ❑ OSINT poskytuje většinu toho, co velitel potřebuje k plánování a koordinaci společné činnosti z hlediska pozemní i vzdušné přepravy osob a materiálů a dalších logistických úloh.

Otevřené zdroje v soukromém sektoru

V soukromém sektoru existuje řada zdrojů informací, které cílevědomě shromažďují, třídí a uchovávají informace. Tyto zdroje mají zpravidla národní charakter, ale některé z nich mohou mít globální dosah. Řada z nich je schopna poskytovat vlastní informace také pro potřeby zpravodajství na objednávku a v dohodnuté formě. Mezi takové zdroje patří jazykové a vysoké školy, knihovny, média, obchod, různé nevládní organizace, soukromí obchodníci s informacemi apod.

Každý z těchto zdrojů globálního nebo národního informačního společenství udržuje kádr expertů, právě tak jako rozsáhlou řadu knihovnických fondů a elektronických informací. Mnoho z toho, co je jim známo nebo jimi uloženo, není dostupné cestou běžné komerční služby. Uvedené zdroje jsou schopny pro zpravodajství poskytnout informace jako:

- ❑ Jazykové školy mohou rychle identifikovat národnost jednotlivce a lokalizovat jej s využitím znalostí jazyků. Podle přízvuku jsou jednotliví specialisté schopni určit nejen mateřský

jazyk, ale z jeho přízvuku i jeho aktuální místo pobytu. Tito jednotlivci mohou být kontaktovali a může jim být nabídnuto využití jako překladatelů.

- ❑ Vysoké školy mohou využívat svých studentů, kteří pro ně tvoří pravidelnou zásobu laciné intelektuální síly, k udržování profilových databází školy podle oborů studia. Řada zahraničních studentů řádného i postgraduálního studia je schopna využívat pro výzkum a své práce široký okruh vícejazyčných publikací, a tím udržovat elektronickou databázi nových poznatků za velmi nízkých nákladů.
- ❑ Knihovny (národní, zemské, městské, univerzitní, lékařské, akademické aj.) mohou být využity buď *ad hoc*, podle skutečných aktuálních potřeb, nebo plánovitě. Představují úschovnu informací „pro každý případ“, politicko-vojenský, ekonomický a další archiv, materiály týkající se specifických zemí. Umožňují snížení nákladů zpravodajské služby sdílením informací s dalšími uživateli, také sponzory, protože poplatky za užití fondů knihoven jsou řádově mnohem nižší než udržování vlastních archivů.
- ❑ Média a jejich novináři představují specifickou kategorii institucí a osob, které mají znalosti ze specifických oblastí světa, za které zodpovídají. Mají vlastní kvalifikované novináře, specializované na vojenskou problematiku, terorismus, kosmický i vzdušný prostor, ekonomiku, politiku a podobně. Jen málokdy publikují více než deset procent z toho, o čem mají poznatky a nikdy nepublikují svoje zdroje. Mohou nicméně zpracovat studie a poskytnout informace o prostředí, specifických osobnostech, které mají svou důležitost při plánování vojenské operace. Toto nemusí být děláno v utajení nebo cestou přímého kontraktu. Je to možno udělat diskrétně jako soukromou obchodní transakci. **Specializované mediální organizace, jako je skupina Jane’s, publikují nejvíce 20 % z toho co mají k dispozici.** V některých případech nevyužívají přímo své znalosti z důvodu ochrany zdroje informace. Nicméně mohou být ochotné na zakázku vypracovat důvěrnou studii, která využije informace od všech zdrojů.
- ❑ Obchodní organizace mají rozsáhlé archivy s výsledky průzkumu trhu, komunikací a logistiky v zemích po celém světě, kde udělaly nebo plánovaly udělat své investice. Obchodní sféra je také detailně obeznámená s politickou korupcí, klimatickými podmínkami a dalšími faktory, které mohou ovlivnit operace ve specifických lokalitách. Jednoznačným příkladem takové obchodní organizace v podmínkách ČR je CzechInvest nebo Česká obchodní banka, které mají i své zahraniční zastoupení a disponují řadou informací.
- ❑ Soukromé „zpravodajské organizace“ mají různé organizace, mezi které lze zařadit Spojené národy i Mezinárodní červený kříž, humanitární organizace i církve a řadu dalších organizací a skupin s globální působností. Svými kontakty vytváří celosvětové sítě zpravodajských zdrojů, včetně zdrojů se speciální lingvistickou a regionální odborností, které mohou poskytnout informace nejen o prostředí, ale také politické a ekonomické informace.
- ❑ Soukromí obchodníci s informacemi představují kategorii osob, které jsou schopny vybírat a identifikovat především vědecká a technická témata nebo světové oblasti. Využití jejich schopnosti k účinnému hledání a získávání informací, může posloužit v řadě situací. Jejich prostřednictvím lze zadávat zakázky k získání informací, které jsou často spojeny se specifickými jazykovými schopnostmi, nebo k rychlému získání dokumentů.
- ❑ Existuje řada vládních expertů, pracujících na ministerstvech a úřadech, kterým jsou důvěrně známé specifické oblasti operace, jejich logistika, právě tak jako klíčových osobností. Tyto experty lze nalézt jak v zemědělství, tak i v energetice, průmyslu nebo jiných oblastech. Obdobně lze získat informace i od personálu velvyslanectví, jejichž znalosti

místních specifík mohou být pro zpravodajství neocenitelné. Takto mohou být získány klíčové informace, ze kterých lze rychle vytvořit základ pro management shromažďování dalších informací a jejich analýzu.

O schopnostech soukromého sektoru si lze udělat obrázek z úvah o rozsahu informačních služeb, které jsou schopny nabídnout a které mohou přímo souviset s potřebami vojenského zpravodajství. Mezi tyto služby lze zařadit:

- přímé telefonické informace;
- přehledy o situaci (problematice) získané pozorováním;
- dokumenty z obchodní činnosti;
- online vyhledávání a překlady výzkumu;
- sledování aktuálního vysílání;
- využití překladů agentur;
- využití expertů na odvětví průmyslu;
- pátrání po informacích na zakázku.

Rekrutace agentů a průmyslová špionáž v soukromém sektoru není považovaná za legální ani etickou, ale přesto lze nalézt různé organizace, které nabízejí takovéto služby, zahrnující nejen průzkum komunikací, ale i identifikaci cílů v třetích zemích. V každé z výše uvedených kategorií lze s vysokou pravděpodobností nalézt partnera, který je schopen a může shromažďovat a zpracovávat informace z otevřených zdrojů. Od takového partnera lze získat za přiměřenou cenu informace, které nemohou být získány jinou cestou.

Zpracování různých případových studií experty ze soukromého sektoru a databází, kterými soukromý sektor disponuje. V případech kdy neexistuje vlastní dosažitelná informace o prostoru zpravodajského zájmu lze výhodně využít experty, novináře nebo byznysmeny, kteří třeba v nedávné době navštívili zájmovou oblast. Je nutno zjistit zda se nějaký soukromý obchodník s informacemi nezaobírá touto oblastí, který by mohl rychle dát dohromady informace o oblasti, mohl rychle identifikovat osobnosti apod.

Jako příklad může sloužit zpravodajská podpora operace americké armády v Somálsku, kdy v průběhu 24 hodin byly získány z Jane's Services mapy s rozdělením území podle rodů s jejich charakteristikou a řada dalších článků z posledních dvou let, které byly základem pro plánování i management shromažďování informací. Dále byly získány z dalšího zdroje (Oxford Analytica) zprávy o zahraniční politice USA vůči Somálsku, operacích OSN v Somálsku a amerických operacích souvisejících se Somálskem. Přitom na takto získané materiály bylo vynaloženo asi 5000 dolarů.

Nakonec ze zpravodajské komunity zabývající se ekonomikou byl získán materiál představující důležitý souhrn informací o logistické problematice a potížích, se kterými by mohly setkat americké jednotky, včetně limitace obou přístavů i letišť pro strategickou přepravu.

Cesta k plnému využití OSINT

I když OSINT byl vždy součástí národního a vojenského zpravodajství, zvýšený důraz na získávání informací technickými systémy a tradičními utajovanými zpravodajskými obory má vliv na přidělování prostředků pro OSINT. Představa, že informace z otevřených zdrojů vlastně nevyžadují financování, že je to skoro zdarma z internetu, rozhlasu a televize, vede k redukování financování

i počtu personálu, určeného k shromažďování a zpracování veřejně dosažitelných informací. To se zvláště projevuje ve financování zpravodajských služeb USA, ale také i dalších vyspělých západních států. Vždyť dnes velitel může bez problémů získat celou meteorologickou mapu Kosova z internetu, může si emailovat s pozorovatelem, který žije na území Kosova, protože „informační exploze“ v posledním desetiletí významně zvýšila kvalitu a kvantitu dostupnosti informací ve veřejném sektoru.

Realita současnosti to potvrzuje i v číslech. Například Spojené státy americké na OSINT vynakládají z rozpočtu na zpravodajské služby pouze 1 % a přitom uvádí, že OSINT poskytuje až 40 % informací zpracovaných do všezdrojových produktů.

V jiných státech se jde cestou integrace zpravodajských služeb a vytváření společných pracovišť OSINT. To samé bylo i projednáváno v rámci **vojenského velení NATO**, kdy byly zvažovány výhody a nevýhody zřízení společného pracoviště OSINT, na kterém by se podílely jak všechny státy NATO, tak přidružené státy v rámci Pfp.

Překážky vojenského využívání otevřených zdrojů

Mezi základní překážky, které ovlivňují postoj řady odborníků i uživatelů k vojenskému využívání OSINT, patří:

- ❑ Organizační stránka věci, ve které se promítá skutečnost, že armáda se spoléhala řadu let na zpravodajskou organizaci, která disponovala především utajovanými zdroji, které byly základem jejího „zpravodajství“, a dostala se do situace, kdy by měla řešit nějakou alternativní strukturu pro OSINT. Pro toto nebyli připravováni lidé a ani financování, protože vše bylo zaměřeno na zkvalitňování dosavadního stavu. Nemluvě o tom, že by to znamenalo i nějakou spolupráci se soukromým sektorem zaměřeným na OSINT.
- ❑ Kulturní stránka věci, protože v první řadě uvnitř zpravodajské komunity existuje silná představa, že informace má hodnotu pouze tehdy, jestliže je utajovaná. Toto je částečně výsledkem kulturní výchovy ve společnosti k využívání znalosti jako síly a odmítání takových znalostí, které s tímto přímo nesouvisí. Tento postoj odpovídá vojenským představám v minulosti, které např. vedly v jezdectvu první světové války k ignorování kulometů a tanků.
- ❑ Technická stránka věci, protože historicky se zpravodajství soustřeďovalo na přípravu, vybavení a organizování svých sil pro velké vojenské operace států a koalic. Z toho vycházely předpoklady, že veškeré zpravodajské získávání informací bude utajované a činnost bude v souladu s již existující architekturou velení, včetně komunikace a řízení zpravodajských zdrojů. Zpravodajství se jen pozvolna připravovalo na plnění úkolů ve společných operacích s koaličními silami, speciálními silami a různými podpůrnými týmy. Navíc s potřebou spolupráce s obrovským množstvím institucí ze soukromého sektoru a nevojenskými prvky, které mohou poskytnout informace z otevřených zdrojů velitelům.

Předpoklady pro rozvoj OSINT

K rozvoji OSINTu je nutno vytvářet organizační předpoklady nejen v rámci armády, ale celé společnosti. K zlepšování schopnosti shromažďování, zpracování a distribuce zpravodajských informací z OSINTu velitelům a vojenským politikům je třeba brát v úvahu následující:

- ❑ Základní knihovní zdroje musí být lépe organizovány a využívány. Nelze se spokojit se stavem pouhé archivace informací pro případ „když bude něco potřeba“. Jde především

o vytváření služeb vyhledávání informací, zpracování rešerší atp. Již dávno nepostačuje mít vlastní knihovní zdroje, ale zpravodajství musí mít možnost předplácet si služby dalších důležitých knihoven a zdrojů z internetu.

- ❑ Vojenské zpravodajství musí mít finanční pravomoc vyčlenit potřebné finance pro nákup služeb i přípravu analytiků a přeměnit je z úzkých specialistů soustředěných na analýzy utajovaných informací na manažery využívající experty z oblastí veřejného života, stejně jako různé elektronické i tištěné databáze. Současně musí analytici vidět, že jejich primární zaměření musí být soustředěno na podporu velitele, proto musí využívat i neutajovaných otevřených zdrojů.
- ❑ Obdobně velitelé musí vědět, že jejich zpravodajské požadavky, které souvisí se širokým okruhem nových priorit, nelze uspokojit pouze informacemi z utajovaných zdrojů vojenského zpravodajství. Proto vojenské zpravodajství musí mít možnost spolupráce a využívat vědomosti soukromého sektoru. Rychle shromažďovat, zpracovávat a dávat k dispozici velitelům ve všech úrovních velení rozhodující informace OSINT, a tak podporovat jejich operace za každé situace a libovolném prostoru.

Závěr: Výhody a nevýhody OSINT – zpravodajství z otevřených zdrojů

Hlavní výhodou OSINTu je skutečnost, že OSINT má fakticky neomezený potenciál pro řešení libovolného tématu za relativně nízkých nákladů, protože není nutno mít experty na každou oblast. Vydaje na ně má zcela někdo jiný. OSINT je obecně svázan s moderními způsoby shromažďování a zpracování informací a jeho výsledky mohou být sdílené s každým.

Nevýhodou je možnost odhalení vojenských plánů a záměrů, což ale může být zakryto získáváním informací cestou důvěryhodných prostředníků. Dále je to i čas a náklady vynaložené na hledání přesně té pravé informace uvnitř velkého objemu veřejně dostupných informací a pokusů přijmout otevřený zdroj nepatrného významu, který by mohl být chybný nebo dezinformací.

Zpravodajství z otevřených zdrojů – OSINT – patří v současnosti k jednomu z nejméně rizikových oborů zpravodajství a při použití tradičních metod zpracování získaných informací poskytnou jedny z nejlacinějších, ale důležitých podkladů pro rozhodnutí na všech stupních řízení a velení.

Odkazy a literatura:

[1] <http://www.asiantsunamivideos.com/>.

[2] http://www.janes.com/aerospace/military/news/misc/lingshui_sat_pic_010404.shtml.

FAST, G. Barbara. Open Source Intelligence (Always Out Front). *Military Intelligence Professional Bulletin* 4/2005. The U.S. Army Intelligence Center and Forth Huachuca.

MADILL, Donald L. Producing Intelligence from Open Sources. *Military Intelligence Professional Bulletin* 4/2005. The U.S. Army Intelligence Center and Forth Huachuca.

LEVESQUE, Laura A. Intelligence Support to Information Operations: Open Source Intelligence Operations at the Division Level. *Military Intelligence Professional Bulletin* 4/2005. The U.S. Army Intelligence Center and Forth Huachuca.

TAYLOR, Michael C. Doctrine Corner: Open Source Intelligence Doctrine. *Military Intelligence Professional Bulletin* 4/2005. The U.S. Army Intelligence Center and Forth Huachuca.

Open Source Resources. *Military Intelligence Professional Bulletin* 4/2005. The U.S. Army Intelligence Center and Forth Huachuca.

Chcete-li být dobrým špiónem, čtěte noviny. <http://www.blisty.cz/2005/11/2/art25590.html>.

STEELE, Robert David. Open Source Intelligence (OSINT) in *Handbook of Intelligence Studies*, Oxford: Routledge, 2006.

STEELE, Robert David. Open Source Intelligence: Private Sector Capabilities to Support DoD Policy. *Acquisitions, and Operations.* <http://www.fas.org/irp/eprint/oss980501.htm>.

NATO Open Source Intelligence Handbook, 2001 <http://www.oss.net>.

*Motto: Optimisté prohlašují,
že žijeme v nejlepším z možných světů
a pesimisté se obávají, že je to pravda.*

Článek pojednává o tzv. evropských bojových uskupeních (EU BG), jejich cílech, požadovaných schopnostech a možném použití. Poukazuje na zapojení ČR do těchto struktur a na právní stránku použití EU BG. V neposlední řadě se také zmiňuje o vztahu EU BG a NATO.

Úvod

Bývalá světová mise se postupně mění a ideologie pokroku a morálního vedení se může stát ideologií jednoduchého rozšíření moci. [1] Role zprvu idealistická a nesobecká se může změnit na úplně lhostejnou k budoucnosti.

Je hezké věřit velmoci, že nás ubrání, kdykoliv to budeme potřebovat. Moudřejší a odpovědnější je si uvědomit, že každá velmoc se bude chovat tak, aby hájila své zájmy, a to až na prvním místě. Doposud se tak každá velmoc chovala a jejich zájmy v minulosti nebyly nikdy ztotožněny s českými. Zajímavé jsou i názory, že tomu bylo právě naopak. Proto se, podle našeho názoru, v současnosti jeví pro budoucnost prozíravější spoléhat se především (prioritně) na sjednocenou obrannou politiku Evropy, do které ovšem musíme také něco přinést s tím, že nebudeme zanedbávat ostatní spojenecké závazky.

Žádný malý stát si nemůže dovolit použití jakékoli zbraně ofenzivně (možná by to znamenalo jeho okamžité vyhlazení), ale extrémisté ano. Proto je nutné mít takové společné jednotky, které jsou schopné rychlé reakce a splnění úkolů v požadovaných operacích. Pro nás to může znamenat i nepřímé zapojení a to z důvodu, že ČR může být na přímé linii mezi krizovými oblastmi a státy zainteresovanými na řešení krizí ohrožujících bezpečnost Evropy.

Legitimita zapojení se do systému EU BG

Právní řád demokratického právního státu má zajišťovat kromě jiného základní podmínky jeho fungování. Zajištění bezpečnosti státu a jeho občanů je nesporně jeden z nejdůležitějších úkolů zapadajících do tohoto rámce.

K obraně a zajištění životních zájmů je ČR legitimovaná použít všech dostupných prostředků, od diplomatických aktivit až po vojenskou sílu.

Strategickým principem zajišťování obrany ČR je aktivní účast v kolektivním systému obrany NATO vycházejícím ze zásad legitimacy a legality. Při své činnosti by tedy měly ozbrojené síly respektovat právo ČR a mezinárodní právo týkající se ozbrojených konfliktů. Zajištění obrany ČR na národní i alianční úrovni by mělo být nadále realizováno především preventivními

opatřeními. Účinnost preventivního (odstrašujícího) působení snižuje nutnost reaktivních opatření, včetně použití vojenské síly.

Nezastupitelným a mezinárodním právem uznaným činitelem bezpečnostních vztahů i v současném světě zůstává OSN. Je nesporné, že interpretovat mezinárodní právo rozdílně s touto zásadou by bylo porušením smluvních dohod. Světovou organizaci tedy není třeba obcházet, ale je třeba ji zásadním způsobem reformovat, což bude náročným a složitým úkolem.

Instituce odpovědné za rozhodování o vysílání a nasazení jednotek AČR by měly vždy postupovat podle pravidel stanovených mezinárodním a vnitrostátním právem. Měly by mít na paměti, že uplatnění vojenské síly je až tím posledním, nejzazším řešením, na kterém se skutečně usnese mezinárodní společenství.

Iniciativa EU Battle Groups (BG), do které se ČR přihlásila, má své opodstatnění, zejména s ohledem na smluvně zakotvený systém společné obrany. Nespornou výhodou „globalizace bezpečnosti“ se jeví snížené náklady na zabezpečení obrany na národní úrovni. Tato cesta, má-li být směřována k zabezpečení základních atributů svrchovaného, jednotného a demokratického právního státu, musí vycházet z vnitrostátně, komunitárně a mezinárodně zakotvených pravidel chování.

Problematika vojenských schopností EU vyznačujících se možností velmi rychlého rozmístění do prostoru působení je úzce spjata s ambicemi EU nejen v rámci **druhého pilíře** (viz tab. 1), jehož obsahem je společná evropská bezpečnostní a obranná politika (ESDP) EU. Jde také o působení EU jako celku a rovněž o způsobech, jak čelit novým (budoucím) hrozbám.

European Union		
First Pillar	Second Pillar	Third Pillar
European Communities (EC)	Common Foreign and Security Policy (CFSP)	Police and Judicial Co-Operation in Criminal Matters (PJCC)
<ul style="list-style-type: none"> ☐ Customs Union and Single market ☐ Common Agricultural Policy ☐ Common Fisheries Policy ☐ EU competition law ☐ Economic and Monetary Union ☐ EU-Citizenship ☐ Education and Culture ☐ Trans-European Networks ☐ Consumer protection ☐ Healthcare ☐ Research (e.g. Sixth Framework Programme) ☐ Environmental law ☐ Social policy ☐ Asylum policy ☐ Schengen treaty ☐ Immigration policy 	Foreign policy: <ul style="list-style-type: none"> ☐ EU Battle Groups, ☐ European Rapid Reaction Force ☐ Peacekeeping ☐ Human rights ☐ Democracy ☐ Foreign aid ☐ Security policy: <ul style="list-style-type: none"> ☐ European Security and Defence Policy 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Drug trafficking and weapons smuggling ☐ Terrorism ☐ Trafficking in human beings ☐ Organized crime ☐ Bribery and fraud

Tab. 1: The “Maastricht Temple”

Evropská bezpečnostní a obranná politika (ESDP - European Security and Defence Policy) považuje za hlavní prvek druhý pilíř EU „Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (CFSP)

- *Common Foreign and Security Policy*). ESDP byla inicializována amsterdamským dohovorem (1999), kterým se zahájilo budování společné bezpečnostní a obranné politiky. Tato politika by se měla podílet na řešení humanitárních a záchranných akcích, udržování a prosazování míru a plnění ostatních stanovených úkolů tzv. petersbergských úkolů. [2] K tomu musí mít EU schopnosti a kapacity pro vedení samostatných akcí za pomoci spolehlivých vojenských sil. To znamená rozhodovat o jejich použití, jejich pohotovosti k akci v závislosti na vývoji krize bez oslabení akceschopnosti NATO.

Evropská bezpečnostní strategie, přijatá v prosinci 2003, mimo jiné zdůrazňuje **rolí EU jako globálního aktéra**. Zmiňuje se o nutnosti transformovat ozbrojené síly do menších mobilních sil schopných rychlého rozmístění, rychlé a efektivní reakce na vzniklé krizové situace (expediční síly).

Současně s přijetím evropské bezpečnostní strategie rozhodla Rada EU formálně o zintenzivnění práce na **výstavbě sil rychlé reakce EU (RRF - EU Rapid Response Force)** na základě již schváleného vojenského záměru rychlé reakce (*EU Military Rapid Response Concept*).

Projekt EU BG je projekt připravený v kontextu ESDP k řešení mezinárodních krizí. Cílem tohoto projektu je mít k dispozici několik jednotek schopných rychlého nasazení v rámci mezinárodní intervence, schopných plnit úkoly v plném spektru operací, a to ještě v kratším čase než ostatní evropské síly rychlé reakce. Jedním z jejich nejdůležitějších úkolů může být příprava podmínek pro nasazení hlavních sil EU (NATO) v prostoru operace.

BG je nejmenší samostatná vojenská jednotka (uskupení), která je schopna rozmístění a udržitelnosti v prostoru operace. Má stanoveny doby pohotovosti k nasazení a dosažení prostoru operace, včetně doby působení v operaci.

Věcné projednávání bylo zahájeno v únoru 2004 a vycházelo ze společného britsko-francouzsko-německého návrhu, který spočíval v tom, že k možné realizaci sil rychlé reakce EU by mělo dojít prostřednictvím naplnění zámyslu vytvoření bojových uskupení EU. Tento záměr byl schválen Evropskou radou v červnu 2004.

V té samé době vrcholily práce na novém „hlavním cíli 2010“ (HG 2010 - *Headline Goal 2010*), který nahradil původní cíl vojenských schopností EU v rámci ESDP - *Helsinki Headline Goal* z roku 1999. Nový HG 2010, který definuje nové základní požadavky na vojenské schopnosti, byl přijat v květnu 2004.

HG 2010 akcentuje (klade důraz na) kvalitativní stránku nabízených vojenských schopností – dostupnost, rozmístitelnost a udržitelnost sil, jejich interoperabilita, vybavení, velení a řízení, efektivní zpravodajská činnost a průzkum, účinnost nasazení, odolnost a ochrana apod. V definování HG 2010 se také odráží evropská bezpečnostní strategie, vývoj strategického (bezpečnostního) prostředí a zkušenosti z prvních vojenských operací EU. **Klíčovým prvkem** HG 2010 je vytvoření **sil rychlé reakce EU**, a to i cestou bojových uskupení EU.

Hlavní smysl zámyslu vytvoření EU BG spočívá ve zvýšení schopnosti EU reagovat vojensky na vzniklé krizové situace především rychlým, efektivním a účinným rozmístěním předem připravených a vyčleněných bojových jednotek udržovaných v příslušném stupni pohotovosti.

Pro dokreslení obrazu dynamiky vývoje v této oblasti uvádíme, že již v listopadu 2004 se v Bruselu uskutečnila konference k závazkům vojenských schopností, na které členské státy EU deklarovaly celkem **13 bojových uskupení** pro rotace pokrývající období od roku 2005 až do roku 2009.

Pro každé deklarované uskupení je v současnosti určován **vedoucí národ**, který má operační velení podle modelu vytvořeného během operace EU na udržení míru v Demokratické republice Kongo (Operace Artemis). Deklarovaná uskupení jsou následující:

- Francie
- Itálie
- Španělsko
- Velká Británie
- Francie, Německo, Belgie, Lucembursko, Španělsko
- Francie a Belgie
- Německo, Nizozemí, Finsko
- Německo, Česká republika a Rakousko
- Itálie, Maďarsko a Slovinsko
- Polsko, Německo, Slovensko, Litva a Lotyšsko
- Itálie, Španělsko, Řecko a Portugalsko
- Švédsko, Finsko a Norsko
- Velká Británie a Nizozemí

Dnem 1. ledna 2005 pak záměr EU BG vstoupil do období počátečních operačních schopností a pro první polovinu roku 2005 bylo do pohotovosti vyčleněno britské bojové uskupení.

EU BG je jedním z možných způsobů naplnění záměru sil rychlé reakce EU. Je definováno jako vojensky účinná, spolehlivá a soudržná bojová formace sil vysoké pohotovosti EU, schopná vést samostatnou operaci nebo počáteční fáze operací většího rozsahu. Je založeno **na praporním úkolovém uskupení o počtu zhruba 1500 vojáků**, posíleném prvky bojové podpory a prvky zabezpečení. Může být postaveno na mezinárodních základech, avšak čistě jednonárodní BG není vyloučeno. Jeho organizační struktura může být upravena v závislosti na charakteristice konkrétní operace. EU BG je podřízováno určenému operačnímu velitelství EU.

Scénář pro nasazení bojového uskupení není jednoznačně daný. EU BG může být nasazeno k plnění úkolů v rámci celého spektra tzv. scénářů EU podle „Katalogu požadavků 2005“ (Requirement Catalog 2005).

Jedná se o následující varianty scénářů:

- *oddělení nepřátelých stran použitím síly včetně nastolení míru a zabezpečení zásobovacích linií;*
- *předcházení konfliktu včetně preventivního nasazení vojsk, odzbrojovacích operací a prosazení embarga;*
- *evakuace osob z nepřátelského prostředí;*
- *asistence v humanitárních operacích jiných mezinárodních organizací včetně asistence při odstraňování následků katastrof a asistence při evakuaci uprchlíků;*
- *obsazení míst vstupů do prostoru operace (přístavů anebo letišť) a zajištění nasazení hlavních sil při operacích většího rozsahu;*
- *k plnění dalších úkolů a řešení situací v rozsahu schválených operací.*

Z hlediska možného prostoru působení by do těchto operací mohlo být nasazeno EU BG v souladu s evropskou bezpečnostní strategií kdekoliv na světě (tzn. i mimo prostor EU – pravidelně aktualizovaný seznam krizových oblastí – *EU Watchlist*). Z plánovacích důvodů se uvádí vzdálenost do 6000/15 000 km od Bruselu.

Schopnost rychlé reakce v případě EU BG znamená schopnost rozmístitelnosti (přepřavitelnosti) a zahájení plnění bojového úkolu v prostoru možné operace do **deseti dnů** od rozhodnutí Rady EU zahájit takovou operaci.

V každém případě se bude jednat o složitý, komplexní a především velmi rychlý rozhodovací a schvalovací proces jak na úrovni Bruselu, tak i na národní úrovni členské země, a to zejména z důvodu velmi krátké doby na zplánování operace. Toto bude vyžadovat zahájení operačního plánování souběžně s probíhajícími politickými procesy a účast operačního velitele a jeho operační skupiny na tomto rozhodovacím a schvalovacím procesu již od počátku politického řešení krizové situace.

Jak již bylo uvedeno, může být struktura EU BG upravena v závislosti na charakteristice konkrétní operace přidáním nebo odebráním některých specifických schopností nebo kapacit. Zcela jistě se bude lišit co do struktury, velikosti zásob, druhu materiálu a munice například bojové uskupení vyslané k oddělení válečných zneprátených stran silou (*SOPF - Separation of Parties by Force*) od bojového uskupení vyslaného k zabezpečení humanitární nebo evakuační (stabilizační) operace.

Důležitou oblastí je také velení a řízení. Každému EU BG musí být přiřazeno odpovídající velitelství sil (*FHQ - Force Headquarters*) a velitelství operace (*OHQ - Operation Headquarters*), přičemž v současné době má EU k dispozici celkem pět různých OHQ (ve Velké Británii, Francii, Německu, Itálii a Řecku).

K rozpracování specifického kroku stanovujícího, že EU by měla mít k dispozici síly rychlé reakce do roku 2007, bylo vytvořeno a schváleno několik dokumentů, které definovaly období počátečních a plných (konečných) operačních schopností a vzaly do úvahy otázku úrovně ambicí EU na souběžné vedení **dvou** operací silami rychlé reakce, včetně schopnosti zahájit obě operace téměř současně.

Období počátečních operačních schopností tak bylo stanoveno od počátku roku 2005 do konce roku 2006. Počátkem roku 2007 pak „Záměr bojových uskupení“ – *EU Battlegroups Concept* – vstoupil do období plných operačních schopností.

Hlavní rozdíl mezi těmito obdobími spočívá v tom, že pro období počátečních operačních schopností se snížila úroveň ambice EU vést souběžné **dvě** operace a předpokládalo se vedení pouze **jedné** operace.

Přehled závazků jednotlivých členských zemí EU jak pro období počátečních operačních schopností, tak i pro období plných operačních schopností záměru EU BG je uveden v tab. 2. Je zřejmé, že po dosažení plných operačních schopností má EU v pohotovosti k vedení operací v každém pololetí dvě BG.

Úroveň vojenských schopností EU je definována, stejně jako je tomu i v NATO, kvalitou vojenských schopností jednotlivých členských zemí, které se dobrovolně rozhodnou vyčlenit část svých sil a prostředků ve prospěch mezinárodní organizace (v tomto případě EU BG).

Málokterá členská země si může dovolit budovat dvě oddělené sady sil a prostředků, zvlášť pro EU a zvlášť pro NATO. V situaci, kdy obě zmíněné organizace budují své síly se schopností rychlé reakce – *NATO Response Force (NRF - NATO síly reakce)*, a bojová uskupení EU BG (*RRF - Rapid Response Force*), i když samozřejmě tyto záměry nejsou totožné, hraje **princip jedné sady sil** (*Single Set of Forces*) a **princip jedné sady zdrojů** (*Single Set of Resources*) klíčovou roli v procesu rozvoje obou záměrů rychlé reakce.

V průběhu věcného projednávání záměru EU BG byla dosažena shoda v otázce komplementarity a vzájemného posilování obou záměrů. Podrobné standardy vojenských schopností, praktické metody a procedury používané v rámci NRF by tak měly být shodné i pro síly a prostředky vyčleňované do pohotovosti v rámci záměru EU BG (RRF).

Rok	Přispívající členské státy a třetí státy
2006/1	Itálie, Španělsko, Portugalsko, Řecko
2006/2	Francie, SRN, Belgie
2007/1	Francie, Belgie SRN, Nizozemí, Finsko
2007/2	Itálie, Maďarsko, Slovinsko Řecko, Bulharsko, Rumunsko, Kypr
2008/1	Švédsko, Finsko, Estonsko, Norsko Španělsko, Francie, SRN
2008/2	SRN, Francie, Španělsko, Belgie, Lucembursko Velká Británie
2009/1	Itálie, Španělsko, Portugalsko, Řecko TBD (to be determined) – bude upřesněno
2009/2	Česko, Slovensko Belgie, Francie
2010/1	Polsko, SRN, Lotyšsko, Litva, Slovensko Velká Británie, Nizozemí
2010/2	Itálie, Rumunsko, Turecko

Tab. 2: Přehled závazků

Jak je to se zapojením ČR do EU BG?

Princip, který by měl zajistit, že nebudeme vytvářet nadbytečné duplicitní struktury, stanovovat konfliktní standardy a požadavky, a že budeme efektivně vynakládat finanční prostředky, je pro ČR klíčový.

Jednoduše řečeno, AČR má stejné síly pro operace pod velením NATO, jako pro operace vedené pod velením EU. Z toho vyplývá, že je žádoucí, aby měl voják „v kapse“ jednu příručku pro vedení bojové činnosti a byl standardně cvičen pro vedení operací pro obě organizace.

Zapojení ČR do záměru EU BG započal „starší“ aktivitou, kterou představoval záměr vybudovat společné německo-rakousko-české bojové uskupení pro rok 2010.

O zapojení ČR do vytváření sil rychlé reakce EU, tj. EU BG, hovoří současná **vojenská strategie ČR**, která stanovuje, že nasazení jednotek do NRF či RRF (EU BG) bude uskutečněno na základě rozhodnutí Parlamentu ČR a čl. 43 Ústavy.

Mandát pro zapojení do EU BG stanovuje materiál „**Přístup ČR k evropské bezpečnostní a obranné politice**“, který byl dne 27. října 2004 schválen vládou ČR. Ten předpokládá aktivní zapojení a konkrétně zmiňuje zapojení prostřednictvím spolupráce se SRN a Rakouskem.

Tento záměr ČR potvrdila dne 22. listopadu 2004 v Bruselu na **konferenci k závazkům vojenských schopností**, kde ministr obrany ČR potvrdil, že ČR hodlá přispět do společného bojového uskupení se SRN a Rakouskem jednotkou v síle do 500 vojáků na vozidlech pro období po roce 2007.

Od té doby nebyl učiněn žádný výrazný pokrok, především proto, že SRN rozhodla, s ohledem na své další příspěvky do záměru bojových uskupení EU, o odložení výstavby této společné BG až za horizont 2010 (zatím se hovoří o roku 2011).

Pokud jde o výstavbu česko-slovenského bojového uskupení EU, dne 11. května 2005 se v Bruselu uskutečnila konference ke koordinaci bojových uskupení EU, kde bylo zjištěno,

že pro roky 2007 a 2009 zůstalo nepokryto celkem **pět rotací**. Dne 23. května 2005 pak lucemburské předsednictví společně s generálním tajemníkem/vysokým představitelem pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku EU Javierem Solanou vyzvalo ministry obrany členských zemí EU k opětovnému přehodnocení svých závazků a k doplnění chybějících bojových uskupení EU.

Na základě této výzvy rozhodl ministr obrany ČR vypracovat analýzu možností a dopadů vytvoření příspěvku do bojového uskupení EU. Následně se uskutečnila celá řada jednání, jejichž výsledkem bylo potvrzení záměru vytvořit česko-slovenské EU BG, ve kterém ČR bude plnit roli vedoucího státu, určeného pro zařazení do sil rychlé reakce EU pro pohotovost ve druhé polovině roku 2009.

Tento záměr pak deklarovali ministři obrany ČR a SR na zasedání ministrů obrany členských zemí EU v listopadu 2005 a na jednání podepsali Společné komuniké ministrů obrany České republiky a Slovenské republiky.

V současné době pracuje rezort obrany s dokumenty, které zahájily proces výstavby česko-slovenského EU BG, byly určeny koordinační struktury, rozděleny úkoly a odpovědnost za způsob řízení a za výstavbu EU CZ/SK BG. Jedná se o „**Organizační nařízení ministra obrany k výstavbě česko-slovenského bojového uskupení EU s pohotovostí k nasazení ve druhé polovině roku 2009**“, ze dne 8. února 2006 a „**Organizační nařízení náčelníka Generálního štábu AČR k výstavbě a přípravě CZ/SK bojového uskupení EU (Battle Group)**“, ze dne 6. března 2006. V dokumentech jsou určeny úkoly a odpovědnosti jednotlivých organizačních celků a funkcionářů rezortu obrany za splnění deklarovaného závazku.

Spolupráce NATO - EU

Potom, co se ministři obrany členských států EU rozhodli vybudovat bojová uskupení, vznikly obavy, že tyto iniciativy by mohly oslabit koncepci sil reakce NATO.

V současnosti je akceptované mínění, přestože se aktuální cíle NATO a EU mohou lišit, že jde o společný zájem na globální bezpečnosti a krizovém řízení. Praktická spolupráce mezi NATO a EU se realizuje na základě dohody „Berlín plus“.

Synergii sil rychlé reakce NATO a EU je možné vidět v těchto aspektech:

- ❑ operovat na stejném bojišti, ale v odlišných regionech, s odlišnými úkoly a schopnostmi,
- ❑ operovat ve sledech, tj. vystřídat jednu sílu druhou ve stanoveném bodě operace, a zároveň převzít zodpovědnost za vedení operace,
- ❑ vzájemně si propůjčovat schopnosti (kapacity), bez ohledu na to, kdo je zodpovědný za vedení mise.

Požadované schopnosti

EU je globální činitel, připravený sdílet odpovědnost za globální bezpečnost. Aby byly tyto ambice věrohodné, musí být rozmístění ozbrojených (vojenských) sil schopno podporovat diplomacii a další prostředky pro řešení konfliktů kdekoli na světě. Z tohoto důvodu se počítá s tím, že vojenský potenciál bude způsobilý provádět jakékoli akce v zahraničí i ve strategicky vzdálených oblastech operace za účelem potlačit hrozby přímo v jejich kořenech (v prostorech vzniku).

Do popředí vyvstává potřeba zvládnout koordinaci mezi námořními, pozemními a vzdušnými složkami, složkami speciálních sil a logistickými složkami. Úzka součinnost je trvale vyžadována pro sjednocení manévru a palebné síly od všech složek. To umožní dosažení vyššího tempa, větších účinků a rychlejší účinné použití bojové síly s menšími rozmístěnými silami.

Vojenské síly by měly být připraveny na působení s dalšími nečlenskými zeměmi EU a s národními a mezinárodními (vládními i nevládními) organizacemi, včetně NATO a OSN.

Budoucí operace EU budou civilně-vojenské komplexně vedené operace, kombinující vojenské a právně vynucené akce, akce humanitární pomoci, ekonomické, legální a politické (diplomatické) akce. Operace by měly být plánovány a vedeny jako komplexní, využívající různé nástroje EU. Toto bude zahrnovat nutnou koordinaci řízení a ovlivní vojenské a civilní uspořádání velení a řízení. Vojenská uskupení by proto měla mít schopnost flexibility pro změnu svého úkolu v oblasti řízení z „podporovaného“ na „podporujícího“ a naopak podle toho, kdo bude určen do vedoucí role v rámci společné kombinované operace.

Příprava a vedení budoucích operací EU BG bude vyžadovat nepřetržité využívání aspektů souvisejících s vesmírem, stejně jako komunikaci, detekci a identifikaci všech zúčastněných prvků.

Závěr

„Evropa nebyla dosud schopna řešit konflikty a nesmí podceňovat radikální změny v globalizovaném světě. Proto je dobré, že se přiklání k neagresivnímu řešení konfliktů.“ [3]

Jsme přesvědčeni, že Evropa je schopna čelit civilizačním hrozbám tím, že bude odporovat těmto hrozbám s citem a inteligencí, ne „obrannými“ válkami ve jménu svého profitu, které tyto konflikty jen zjednodušují, zhoršují a prodlužují a v žádném viditelném smyslu naši civilizaci neobhajují.

Spoléhat se na sjednocenou Evropu je stejně realistické jako se spoléhat pouze na Spojené státy americké. Chovejme se jako spojenci s Evropou i USA. Práví spojenci jsou ale též nezávislí, a tak i my si musíme dále promyšlet svou nezávislou vlastní politiku, například ve vytváření „Dlouhodobé vizi rozvoje rezortu obrany“ (!). Svým příspěvkem do systému EU BG jsme potvrdili, že stojíme po boku našich spojenců. „Být spojencem ale neznamená následovat svého spojence na každém kroku jeho politiky; znamená to být si přesně vědom toho, kde zájmy obou zůstanou společné.“ [4]

Doufáme, že jsme vás, kdo ještě váhal, přesvědčili, že EU BG jsou a budou spolehlivým komponentem evropské společné obrany, v němž má ČR své nezastupitelné povinnosti a že AČR je schopna tyto nové úkoly plnit.

Dobrá znalost celkové situace je nezbytným předpokladem pro efektivní vedení operace, proto by se měla velitelská příprava trvale zabývat geopolitickými rozbory všech krizových oblastí.

Jako velmi důležité se pro přípravu BG k nasazení jeví zvládnutí postupů při využití dostupných použitelných prostředků pro strategickou přepravu na velkou vzdálenost. To vyžaduje adekvátní zvládnutí zplánování nasazení s využitím včasných a bezpečně dosažitelných prostředků a procedur při vzdušném, námořním a pozemním transportu.

V rámci požadavku udržitelnosti se naučit využívat a řídit mnohonárodní spojenou, kombinovanou logistiku.

Poznámky:

- [1] William PFAFF, Manifest Destiny: a New Direction for America, *The New York Review of Books*, 15. února 2007.
- [2] **Petersbergské úkoly** stanovují funkce evropských sil rychlé reakce (*EU RRF - European Union Rapid Reaction Force*). Byly stanoveny pro humanitární, záchranné, peacekeepingové a peacemakingové operace včetně odzbrojovacích a pro plnění úkolů v oblasti vojenského poradenství a pomoci, úzce spojených s postkonfliktní stabilizací v prostoru operace. Stanovují také, že všechny tyto akce mohou přispívat v boji proti terorismu, včetně podpory třetím zemím v úsilí vypořádat se s terorismem na svém území.
- [3] Tony JUDTA, *Postwar*, 2006.
- [4] Prof. Pavel MACHOTKA, Montone, Itálie.

Literatura:

- Bezpečnostní strategie České republiky*, schváleno vládou 10. prosince 2003, Praha.
- Vojenská strategie České republiky*, schválená vládou dne 9. června 2004, Praha.
- Strategičtí velitelé NATO: Strategická vize: Vojenská výzva, SACO, SHAPE, Belgie a SACT, Norfolk, USA, 2004.*
- The Report on Long Term Vision Strand 2 as agreed by the EUMC on 06 June 2006.*
- KRÁSNÝ, A., SOCHA, O. Možné vlivy bezpečnostního prostředí na Českou republiku a její ozbrojené síly, *Obrana a strategie*, Brno, 2006, č. 1, ISSN 1214-6463.
- KRÁSNÝ, A., SOCHA, O. Operační prostředí. *Vojenské rozhledy* č. 2, Praha 2007, ISSN 1210-3292.
- BÁLINT, M. Úvodní referát k problematice bojových uskupení EU Battle Groups, *Sborník z 9. mezinárodní konference interoperability „Nasazení bojových skupin k odvrácení regionálních konfliktů“*, ÚOTS UO Brno, 2006, ISBN 80-7231-174-3.
- SKORUŠA, L. Právní aspekty vyslání a nasazení Battle Groups na cizím území. *Sborník z 9. mezinárodní konference interoperability „Nasazení bojových skupin k odvrácení regionálních konfliktů“*, ÚOTS UO Brno, 2006, ISBN 80-7231-174-3.

Zkratky:

BG	Battle Groups (bojová uskupení)
CFSP EU	Common Foreign and Security Policy (společná zahraniční a bezpečnostní politika)
CIMIC	Civil-Military Cooperation (civilně-vojenská spolupráce)
EBO	Effect Based Operations (operace se silným vojenským i psychologickým účinkem, operace založené na účincích-efektu)
ESDP	European Security and Defence Policy (evropská bezpečnostní a obranná politika)
EU	European Union (Evropská unie)
EU BG	European Union Battle Groups (evropská bojová uskupení)
EU RRF	European Union Rapid Reaction Force (evropské síly rychlého reagování, rychlé reakce)
FHQ	Force Headquarters (velitelství sil, operační velitelství)
NRF	NATO Response Force (síly reakce NATO)
OHQ	Operation Headquarters (velitelství operace, strategické velitelství)
SOPF	Separation of Parties by Force (oddělení nepřátelených stran silou)
OPZH	ochrana proti zbraním hromadného ničení
OSN	Organizace spojených národů

Úkolové uskupení válečného námořnictva, stabilní organizační struktury, složené z letadlové nebo bitevní lodi, hladinových bojových plavidel a ponorek přímé podpory. Prvky Battle Group operují v úzké součinnosti a vzájemné podpoře. Úkolem Battle Group je ničení nepřátelských ponorek, hladinových plavidel a prostředků vzdušných sil v prostoru operační zodpovědnosti, ničení pozemních cílů na nepřátelském pobřeží a vedení palebných úderů do nitra pevniny.

US DOD JOINT PUB 1-02/1994

Battle Groups EU jsou bojové síly rychlé reakce, které jsou zárodkem společných ozbrojených sil Evropské unie. Battle Groups se budou podílet nejenom na plnění úkolů udržení míru, ale také na provádění útočných operací zaměřených na stabilizaci mezinárodních krizí dříve, než tyto přerostou do válečných konfliktů.

V červnu 2003 EU zahájila první samostatnou vojenskou operaci krizového řízení – operaci ARTEMIS. Operace ARTEMIS úspěšně demonstrovala schopnost EU operovat s poměrně malými silami v oblasti vzdálené přes 6500 km od Bruselu. Navíc operace ARTEMIS ukázala potřebu dalšího rozvoje schopností rychlé reakce. V následném vývoji se operace ARTEMIS stala vzorem pro vytváření schopností rychlé reakce reprezentované Battle Group.

Pojem Battle Group (BG) vstoupil do širšího politicko-vojenského slovníku v roce 2004. Tento výraz se brzy stal zaklínadlem ve všech generálních štábech členských zemí EU a stal se předmětem diskuzí a aktivit souvisejících s evropskou bezpečnostní a obrannou politikou (ESDP). Projekt Battle Group nemá vliv pouze na dosahování vojenských schopností a růst integrace obranné spolupráce EU, ale také na spolupráci s ostatními mezinárodními organizacemi (OSN, NATO, Africká unie). Battle Groups EU dosáhly plných operačních schopností dnem 1. ledna 2007.

Historie vzniku Battle Groups EU

Dne 24. 11. 2004 v Bruselu rozhodli ministři obrany Evropské unie o vytvoření vojenských formací nazývaných „Battle Groups“. Tyto vysoce mobilní bojové jednotky jsou připraveny k nasazení do krizových operací v rámci několika dnů a poskytují EU vojenskou kapacitu vést bojové operace v regionech vzdálených od hlavního města Evropské unie Bruselu 6500-8500 km a vojensky prosazovat zájmy evropské bezpečnostní a obranné politiky (podrobná chronologie uvedena v příloze 1).

Myšlenka vytvořit malé, pozemní, vysoce mobilní bojové jednotky se schopností řešit krizové situace pod názvem „Tactical Groups“ vznikla na britsko-francouzském summitu konaném v letovisku Le Touquet dne 4. února 2003. Ve světle rostoucích problémů v hroutících se krizových státech v Africe se oběma zemím jevílo velmi potřebné mít k dispozici síly rychlého nasazení pro vedení operací pod mandátem OSN.

O devět měsíců později, na dalším britsko-francouzském summitu konaném v Londýně dne 24. 11. 2003, byl záměr vytvořit útvary rychlého nasazení dotažen do mnohem přesnější podoby. S konečnou platností bylo ujednáno používat pojmenování „Battle Groups“ (používané do této doby převážně ve válečném námořnictvu). Do úvahy byly vzaty zkušenosti získané z operace EU ARTEMIS, vedené v průběhu letních měsíců ve východní oblasti Demokratické republiky Kongo. Tyto zkušenosti vedly k záměru vybudovat pozemní jednotky rychlého nasazení o síle přibližně 1500 osob.

Byl formulován i **cíl použití Battle Groups** – vojenskou intervencí zasáhnout do konfliktů mimo evropský kontinent především v Africe (ale podle potřeby i v jiných oblastech), stabilizovat situaci do doby příchodu dostatečných operačních sil (mírových sil OSN nebo mírových sil jiných mezinárodních organizací) schopných tyto konflikty vyřešit.

Počátkem února 2004, během neformálních rozhovorů vedených v rámci 40. konference o bezpečnostní politice pořádané v Mnichově, vyjádřil ministr obrany Německa Peter Struck zájem zúčastnit se na projektu EU Battle Groups. Tímto projekt EU Battle Group nabyl formy třístranné iniciativy. Politickému a bezpečnostnímu výboru EU byl předložen návrh na vytvoření Battle Group. Přestože původně byly Battle Groups chápány jako jednotky postavené čistě na národním základě, iniciační dokument zdůrazňoval jejich mnohonárodní charakter. Podle tohoto návrhu mohly být Battle Groups formovány jako národní, tak i mnohonárodní vojenské útvary. Předpokládalo se, že jeden členský stát EU bude vystupovat v roli „nosného státu“, tj. hlavního budovatele Battle Group, zatímco menší členské země doplní další požadované schopnosti.

Hlavním kritériem pro zařazení do tohoto zvláštního operačního uskupení byla stanovena vojensko odborná připravenost bojových jednotek. Na neformálním setkání ministrů obrany členských států EU v dubnu 2004 se projektu Battle Group dostalo široké podpory. Na základě doporučení EUMS bylo rozhodnuto, že Operace ARTEMIS 2003 bude sloužit jako referenční model pro budování a vytváření všech EU Battle Groups. Dne 16. června 2004 byl projekt Battle Group schválen Radou EU.

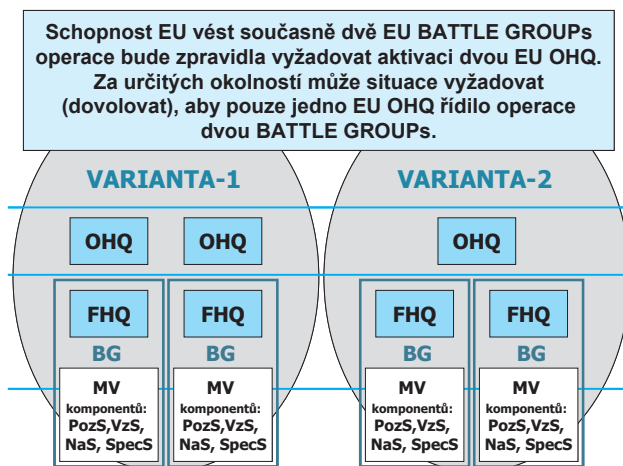
Politicko-vojenské ambice EU pro nasazení Battle Groups

Evropská unie je globálním činitelem připraveným převzít svůj díl zodpovědnosti na globální bezpečnosti. Se zavedením konceptu Battle Group má EU v případě potřeby k dispozici další vojenský nástroj pro včasné a rychlé reagování na situaci. Dnem 1. 1. 2005 koncept EU Battle Group dosáhl svých počátečních operačních schopností. Od té doby měla EU přinejmenším jednu Battle Group trvale v pohotovosti. Dnem 1. ledna 2007 dosáhl koncept EU Battle Group plných operačních schopností. Tímto okamžikem je EU schopna naplnit své vojensko-politické ambice tím, že má možnost vést silami a prostředky Battle Groups dvě samostatné operace rychlé reakce souběžně, včetně schopnosti zahájit tyto operace téměř současně.

Oficiálně deklarovanými vojensko-politickými ambicemi EU je vést dvě samostatné Battle Group operace současně, a zároveň s tímto udržovat další dvě Battle Group v nepřetržité pohotovosti k operačnímu nasazení.

EU Battle Group může v závislosti na vývoji krizové situace a obdrženého operačního úkolu sehrát úlohu:

- 1. Expedičních sil** – k řešení krize omezeného rozsahu provést samostatnou expediční operaci a nebo se zúčastnit společné expediční operace s expedičními silami NATO.
- 2. Předsunutých sil** – k provedení počáteční operace s cílem zabezpečit nasazení velkého operačního uskupení sil předurčených pro vedení operace na vynucení nebo udržení míru.
- 3. Pohotovostních sil** – k poskytnutí podpory probíhající operaci na udržení míru; nasazením masivních vojenských schopností vyřešit krizovou situaci místního nebo omezeného rozsahu.

Obr. 1: Varianty vojensko-politické ambice EU – dvě samostatné operace Battle Groups současně

Battle Group není schopna plnit úkoly a samostatně vyvíjet činnost v operačním a strategickém měřítku bez **velitelství sil (FHQ)** a předem **vyčleněných strategických a operačních prostředků, a to zejména prostředků strategické přepravy a logistiky.**

Základní charakteristiky

V rámci Evropské unie je operační svazek Battle Group považován za specifickou formu sil rychlé reakce. Operační svazek Battle Group je nejmenším vojenským operačním svazkem pevně stmelených efektivních a spolehlivých sil rychlého nasazení schopných vést samostatnou operaci. Jádrem operačního svazku Battle Group je tvořeno vlastní Battle Group. Velmi často se používá pouze pojem Battle Group, v širším smyslu jako označení pro operační svazek Battle Group, v užším slova smyslu jako pojmenování jádra tohoto operačního svazku.

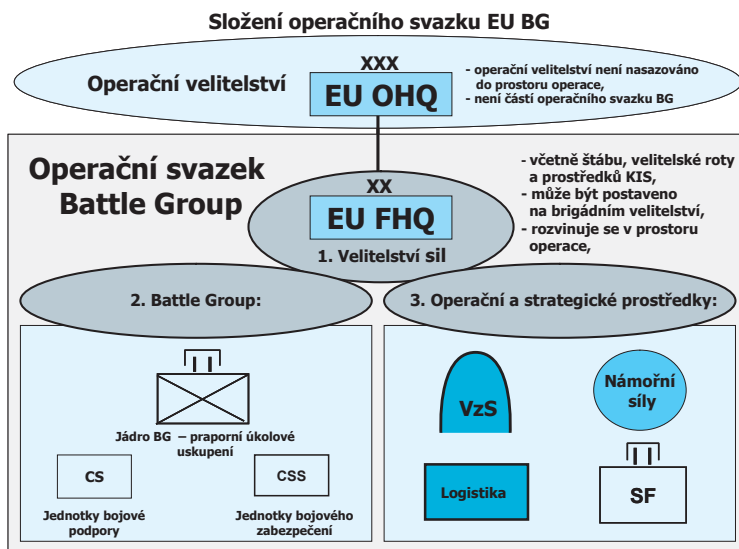
Battle Group je nejmenší vojensky efektivní, spolehlivý, rychle použitelný, kompaktní vojenský útvar schopný vedení samostatné operace, nebo zabezpečení rozvinutí hlavních operačních sil v počátečním období velké vojenské operace. Battle Group je postavena na kombinaci prvků druhů sil velikosti praporečného úkolového uskupení, které je podle potřeby posilováno o prvky bojové podpory a bojového zabezpečení. V závislosti na stanoveném operačním úkolu může Battle Group dosahovat různých početních stavů (1500+/-).

Operační svazek Battle Group je ztělesněním jednoty taktických, operačních a strategických schopností, které jsou zcela atypicky obsaženy v jednom vojenském útvaru minimální velikosti.

Obecná organizační struktura operačního svazku Battle Group zahrnuje následující komponenty:

- ❑ **velitelství sil** (FHQ - Force Headquarters),
- ❑ vlastní **Battle Group**, která je tvořena **bojovým úkolovým uskupením praporečního typu** a **prvky bojové podpory a bojového zabezpečení**,
- ❑ **operační a strategické prostředky**.

Jak již bylo uvedeno, bojovým jádrem operačního svazku Battle Group je vlastní Battle Group. Battle Group je tvořena kombinací jednotek pozemních sil o velikosti praporu a je posílena o prvky bojové podpory a bojového zabezpečení. V závislosti na stanoveném operačním úkolu může vlastní Battle Group dosahovat početního stavu 1500 až 2200 kombatantů. Zatímco jednotky bojového jádra jsou předem určeny, sestava operačního svazku Battle Group je vždy uzpůsobena specifickým požadavkům mise. Do sestavy mohou být podle potřeby včleňovány námořní, vzdušné, logistické a další speciální prostředky. Obecná organizační struktura Battle Group EU společně s velitelstvím sil (FHQ) a operačními a strategickými prostředky s výčtem možných jednotek, prvků a komponentů je uvedena v příloze 2 (na konci článku).

Obr. 2: Obecná organizační struktura operačního svazku Battle Group

Battle Group je včleňována do operačního svazku s rozvinutým místem velení a předem identifikovanými operačními a strategickými prostředky jako je strategická přeprava a logistika. Členské státy EU formou poskytování specifických prvků pro zařazení do operačního svazku Battle Group přispívají k dodávání vybraných (speciálních) schopností, které podstatně zvyšují operační hodnotu Battle Group. Operační svazek Battle Group musí být logisticky

zabezpečen tak, aby byl schopen nepřetržitého vedení prvotní operace po dobu **třiceti dnů**, s možností jejího prodloužení na **sto dvacet dnů**.

Výstavba Battle Groups – dynamických vojenských sil současnosti

Členské státy EU samostatně realizují proces vytváření operačního svazku Battle Group a nesou plnou zodpovědnost za poskytnutí kompletního operačního svazku k použití EU. Tento zavedený postup potvrdil, že období počátečních operačních schopností bylo operačními svazky Battle Group, které byly vybudovány jednotlivě, pokryto beze zbytku. Prvních pět období pohotovosti plných operačních schopností, každé v trvání šest měsíců, je taktéž plně pokryto. Od členských států již byly obdrženy dodatečné nabídky pro poskytnutí operačních svazků Battle Group pro časové období sahající za horizont roku 2009.

Celá řada strategií a plánovačů výstavby sil zašla dokonce tak daleko, že někteří navrhovali udržovat v pohotovosti až třináct Battle Groups současně, vytvořit rozdílné typy Battle Group, pro každou misi nebo specifický operační úkol zvlášť např. pro vedení operací na moři, v horách a v poušti. Realita je však taková, že ambicí EU je mít k dispozici v pohotovosti pouze dvě Battle Group a schopnost provedení dvou krizových operací současně.

Vytváření sil pro Battle Group obvykle znamená předání jednotek národních kontingentů a jejich umístění do sestavy operačního svazku Battle Group. Občas to bude znamenat pouze uvedení těchto kontingentů do vyššího stupně připravenosti. Výjimkou je tzv. Nordic Battle Group. Švédské jádro operačního svazku Battle Group je budováno výhradně za účelem být pouze tímto jádrem. Švédsko se vzdalo tradičního způsobu obranného plánování a technického vybavení ozbrojených sil proto, aby se zcela přizpůsobilo záměru vybudování jednotek rychlé reakce EU. Nordic Battle Group se tak stala názorným příkladem způsobu transformace vojenských sil.

Záměr vybudovat a nasadit Battle Group do operace v mnoha směrech klade hlavní zodpovědnost za vytvoření operačního svazku Battle Group a jeho nasazení do operace přímo na členské státy EU. Ani vojenský štáb EU (EUMS), ani Evropská obranná agentura (EDA) nesehrávají ústřední roli v průběhu realizace tohoto záměru.

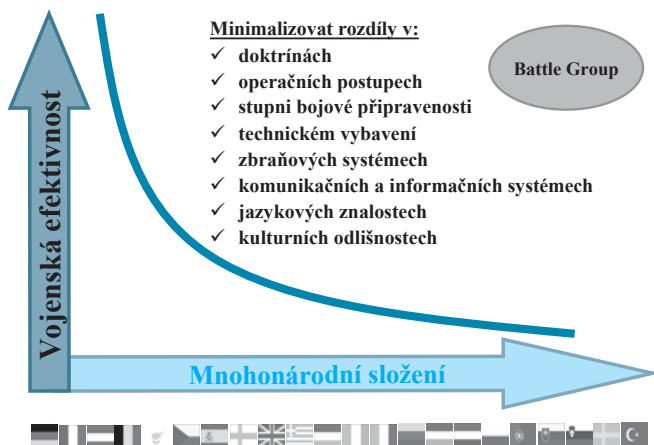
Operační svazek Battle Group může být vytvořen jedním nosným státem nebo mnohonárodní koalicí členských států EU. V některých případech se mohou na výstavbě operačního svazku BG podílet i státy, které nejsou členy EU. Avšak ve všech případech se mnohonárodní složení, interoperabilita a vojenská efektivnost stávají rozhodujícími kritérii jeho výstavby.

Skutečnost, že Battle Group je založena na principech vojenské efektivity a mnohonárodního složení (v rámci mnohonárodních sil je poměrně mnohem obtížnější dosáhnout vojenské efektivity než u sil národních, je to podmíněno rozdílností doktrín, úrovní výcviku a jazykových znalostí apod.) klade zvláště vysoké nároky a požadavky na nosný stát. Nosný stát je zodpovědný nejenom za zajištění připravenosti Battle Group (v souladu s kritérii certifikace), ale také za organizaci velení a řízení, strategickou přepravu a strategickou zálohu. Strategická záloha se pro případ, že nastanou neočekávané problémy nebo vyvstane potřeba okamžitého posílení Battle Group, trvale nachází ve stavu pohotovosti k nasazení na signál.

Přesto však, některé Battle Groups mohou vykazovat vyšší úroveň vojenské efektivity než jiné. Mnoho členských států EU není samo schopno poskytnout plně národní Battle Group.

Bojové uskupení EU je založeno na principech:

- vojenské efektivity
- mnohonárodní složení

Obr. 3: Vztah mezi vojenskou efektivití a mnohonárodním složením

Proto vojenská spolupráce při jejich výstavbě je jediným řešením. Trvale musí být vynakládáno mimořádné úsilí, aby bylo zajištěno, že mnohonárodnostní princip nepovede k rozmělnění nebo nepříznivým dopadům na vojenskou účinnost – zvláště s ohledem na interoperabilitu. Jinak existuje nebezpečí, že plnění mnohem nebezpečnějších misí může být vždy přesunováno na jedny a tytéž členské státy. Pro zabránění tomuto nepříznivému trendu a zabezpečení rovného sdílení rizik všemi členskými státy EU je nutno posoudit a zvážit dvě možnosti.

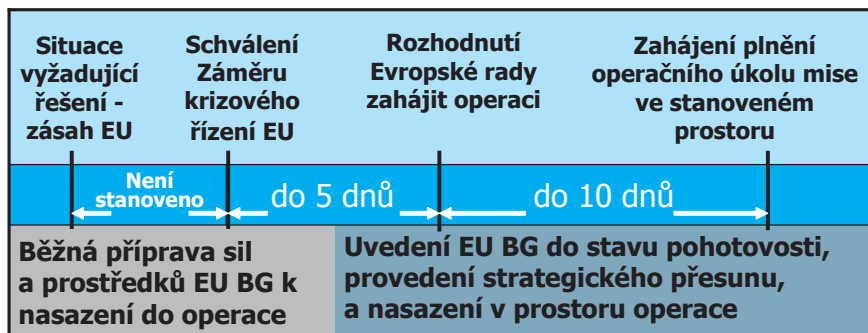
1. Hodnocení stupně připravenosti Battle Groups provádět EDA nebo vojenským výborem EU. Toto opatření bude mít za následek větší společný tlak na ty členské státy, jejichž příspěvky k výstavbě Battle Groups neodpovídají stanoveným požadavkům. Tímto opatřením se podaří dosáhnout u všech Battle Groups vysoké úrovně vojenské připravenosti, která by jim umožňovala plnit celé spektrum operačních úkolů. Následně by toto mohlo vést k další angažovanosti v transformaci ozbrojených sil (zvláště schopnostech, doktrínách, výzbroji a vojenské technice) nebo směrem k většímu sdílení schopností a odborné specializace. Navíc – pravidelné provádění přípravy a výcviku povede ke zvýšení bojové připravenosti Battle Groups.
2. Pro koordinaci činností spojených s výstavbou a přípravou Battle Group zřídit **Vrcholové středisko Battle Groups EU** (EUBG COE EU - Battle Groups Centre of Excellence). Zřízením vrcholového střediska přemostit mezeru mezi Battle Group samotnou a strategickou úrovní doktrín a politických opatření. Pro vrcholové středisko přípravy Battle Groups jako hlavní náplň činnosti stanovit rozvíjení interoperability, transformace, vzdělávání a vojensko-odborné přípravy v rámci EU. Dále vrcholovému středisku vytyčit úkoly: zevšeobecňovat získané zkušenosti z výstavby Battle Groups, řešit problémy interoperability a rozpracovávat koncept společných ozbrojených sil EU. U vrcholového střediska Battle Groups EU zajistit existenci silné orientace na zevšeobecňování zkušeností získaných od jednotek nasazených do operace, absolvujících cvičení nebo provádějících přípravu.

Časové normy pro operační nasazení

Ambicí EU je dosáhnout toho, aby Rada EU byla schopna přijmout rozhodnutí k zahájení operace **do pěti dnů** od schválení tzv. záměru řešení krize (CMC - Crisis Management Concept) politickým a bezpečnostním výborem EU. Ambicí EU pro zasazení sil do operace je, aby tyto síly zahájily plnění operačního úkolu v prostoru operace do deseti dnů od rozhodnutí Rady EU zahájit krizovou operaci. Na základě těchto časových lhůt musí být operační svazek Battle Group udržován ve vysokém stupni operační pohotovosti k nasazení pět až patnáct dnů. Tyto časové normy jsou ambiciózní a nebudou klást tlak pouze na rozhodovací proces EU, ale také na rozhodovací procesy národní, protože všechny členské státy EU musí vyslovit souhlas s provedením mise.

Krátký časový úsek mezi rozhodnutím Rady EU zahájit operaci a jejím skutečným zahájením klade vysoké nároky na organizaci činnosti. Vzhledem k tomu, že čas vymezený na nasazení Battle Group do operace představuje pouze deset dnů pro vynaložení všeho organizačního úsilí ke zvládnutí tohoto úkolu, je nutno na politicko-strategické úrovni jasně definovat, zda zahájení operace je totožné s nasazením všech sil a prostředků operačního svazku Battle Group nebo jen nasazením sil a prostředků předsunovaných v první vlně strategického přesunu.

I když se Battle Groups nacházejí ve vysokém stupni připravenosti, jejich rychlé nasazení závisí nejenom na dosažených schopnostech, ale také na rychle přijatém politickém rozhodnutí na úrovni EU. Rozhodnutí Rady EU nasadit Battle Groups do operace vyžaduje značné politické aktivity na národních úrovních, jakož i v rámci EU samotné. Členské státy EU musí vyslovit s tímto nasazením souhlas, což velmi často vyžaduje schválení od národních parlamentů. Toto je poměrně jednoduché, když se na nasazení Battle Group do operace podílí pouze jeden nebo dva členské státy. S nárůstem účasti dalších zemí na nasazené Battle Group se zvyšuje složitost tohoto rozhodovacího a schvalovacího procesu.

- V rozmezí pěti dnů musí být na politicko-strategické úrovni přijato rozhodnutí o provedení operace EU, což vyžaduje přijmout usnesení:**
- Evropskou radou (Společné usnesení rady) o provedení vojenské operace EU v prostoru krizové oblasti,
 - národními parlamenty členských zemí EU k nasazení jednotek operačního svazku EU Battle Group do operace.

Obr. 4: Časový plán aktivace a nasazení EU BG do operace

U některých členských států EU si záměr vybudovat a nasadit Battle Group do operace vyžádal změny v parlamentních a legislativních procedurách tak, aby došlo k naplnění požadavků nutných k uskutečnění rychlého nasazení sil. Doposud však není jasné, co se stane a jaké bude řešení situace v případě, že členský stát EU – potenciální budovatel – odstoupí od svého závazku, nebo odmítne účast svého kontingentu na nasazení Battle Group do operace. Prozatím neexistuje návod, jakým způsobem, v jakém časovém horizontu a nasazením kterých záložních sil a prostředků, bude tento nenadálý výpadek vojenských schopností řešen.

Jedním z možných způsobů řešení takového výpadku je uvést do stavu připravenosti současně obě Battle Groups nacházející se v pohotovosti a k tomu ještě i strategickou zálohu. Tím se vytvoří možný zdrojový rámec pro řešení úhrady nenadálého deficitu vojenských schopností. Možnost naplnění politicko-vojenských ambic EU současným zahájením dvou operací Battle Group však bude do značné míry omezena, ne-li zcela eliminována.

Operační nasazení a úkoly

Další rozhodující otázkou k řešení, zvláště pro národní politickou scénu, jakož i pro mezinárodní organizace jako je OSN, je rozsah vojenského zásahu, kapacita a hranice možností Battle Group. Při rozhodování o nasazení Battle Group do operace musí politické vedení EU najít odpověď na následující otázky:

- ❑ Vyžaduje krizová situace nasazení sil rychlé reakce?
- ❑ Je nasazení ozbrojených sil k řešení vzniklé krizové situace vhodným opatřením?
- ❑ Neexistuje dostatek času a možnost vytvořit potřebné vojenské uskupení formou normálního procesu vytváření sil?

Je třeba otevřeně přiznat, že nasazení do nepřátelsky naladěného prostředí činí operace Battle Group velmi křehkými, a to zejména ze dvou důvodů. Za prvé Battle Group je složena z mechanizovaných jednotek, které jsou lehce vyzbrojeny, což jim dává schopnost pružně reagovat a rychle manévrovat, ale také je zbavuje výhod plynoucích z využití účinku těžkých zbraní. Za druhé Battle Group je vždy vysílána k řešení vyvíjející se krizové situace, která se může prudce zhoršit a vyhrotit natolik, že při souhře nepříznivých okolností může Battle Group utrpět nejen velmi těžké ztráty, ale v krajním případě se ocitnout na pokraji naprostého zničení.

Z velikosti Battle Group a jejich operačních schopností vyplývá, že využití Battle Group v rámci operačního svazku se může uskutečnit pouze v omezeném měřítku. Základní charakteristiky a možnosti Battle Group zůstávají stejné, a to dokonce, i když je dokážeme, za účelem dosažení specifických cílů mise, podstatně zvýšit za pomoci operačních a strategických prostředků. Velikost Battle Group neumožňuje, aby byla použita jako hlavní bojová síla pro vedení operací na vynucení míru většího rozsahu (zvláště ne proti organizovaným vojenským silám). Battle Groups svým zaměřením nejsou vhodné ani pro plnění úkolů humanitární pomoci.

Zkušenosti nabyté v operacích ARTEMIS a EUFOR RD CONGO a základní charakteristiky Battle Group napovídají, že schopnosti těchto lehkých operačních svazků jsou nejlépe využitelné pro **preventivní nasazení** – zajištění životně důležitých objektů jako jsou přístavy nebo letiště, nebo nasazení do operace proti polovojenským skupinám a ozbrojeným milicím. Battle Groups mohou být nasazeny jako předsunuté odřady k zajištění vojenské přítomnosti v zájmovém prostoru operační zodpovědnosti až do doby rozvinutí hlavních sil.

Battle Group musí být dosažitelná a použitelná k plnění celého rozsahu úkolů uvedených v článku 17, odstavec 2 Smlouvy o Evropské unii a úkolů uvedených v evropské bezpečnostní strategii, a to zvláště úkolů stanovených bojovými silám pro vedení krizových operací s ohledem na jejich rozsah.

Vycházejíc z „Hlavního cíle 2010“ učinila EU další pokrok směrem k rozvoji svých vojenských schopností. Jako základ bylo EU pro proces dosahování schopností vypracováno pět hlavních scénářů:

- ❑ Odvrácení konfliktu (CP - Conflict Prevention).
- ❑ Oddělení zneprátených (bojujících) stran silou (SOPF - Separation of Parties by Force).
- ❑ Stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc třetím zemím (SR - Stabilization, Reconstruction and Military Advice to Third Countries).
- ❑ Evakuační operace v nepřátelském prostředí (EO - Evacuation Operations).
- ❑ Poskytnutí pomoci humanitárním operacím (HA - Assistance to Humanitarian Operations).

Ačkoliv Battle Group může být nasazena do operace podle všech uvedených scénářů, provádění evakuačních operací v nepřátelském prostředí a poskytnutí pomoci humanitárním operacím vyžadují naplnění specifických kritérií nad rámec požadavků kladených na síly rychlé reakce.

Základní scénáře pro nasazení sil EU				
Oddělení bojujících stran silou	Odvrácení konfliktu	Stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc třetím zemím	Evakuační operace v nepřátelsky naladěném prostředí	Poskytnutí pomoci při vedení humanitární operace
(SOPF)	(CP)	(SR)	(EO)	(HA)
<ul style="list-style-type: none"> ❑ Nasazení bojových jednotek k řešení krize, včetně vytváření míru. ❑ Zabezpečení dopravních komunikací. 	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Preventivní akce včetně preventivního nasazení sil. ❑ Společná odzbrojovací akce. ❑ Uvalení embarga. ❑ Opatření proti rozšiřování zbraní. 	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Podpora třetím zemím v boji proti terorismu. ❑ Udržování míru. ❑ Poradenství a výcvik. ❑ Sledování průběhu voleb. ❑ Budování státních institucí včetně reformy bezpečnostního sektoru. 	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Provedení evakuace nekombatantů. 	<p>Zahrnuje poskytnutí pomoci při živelných pohromách a migraci obyvatelstva:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ zabránění ukrutnostem. ❑ odstraňování následků pohrom.

Obr. 5: Základní scénáře pro nasazení sil EU do operace

Pravděpodobnou variantou je, že Battle Group EU bude použito v samostatné počáteční operaci EU za účelem získat čas a umožnit jiným mezinárodním organizacím (např. OSN) vytvořit nezbytné síly pro vedení hlavní krizové operace. V každém případě Rezoluce Rady bezpečnosti OSN bude zabezpečovat legitimitu těchto operací, ačkoliv pro vedení některých operací, např. provedení evakuace občanů EU není rezoluce RB OSN nezbytnou podmínkou.

Standardy, příprava a certifikace

Aby dosáhnul hodnocení jako Battle Group EU, musí operační svazek BG splňovat obecně definovaná kritéria a schválené standardy vojenských schopností. Standardy a kritéria jsou stanoveny členskými státy EU a formují základ pro zpracování vojenských směrnic a předpisů. Ustanovení těchto dokumentů zajišťují soudržnost základních prvků operačního svazku BG s ohledem na zabezpečení požadavku mnohonárodního složení. Základní princip stanoví, že příprava a výcvik Battle Group je zodpovědností těch členských států EU, které se na výstavbě Battle Group podílejí. Působnost orgánů EU se omezuje pouze na organizaci koordinace činnosti mezi členskými státy EU. Certifikace Battle Groups zůstává v národní zodpovědnosti přispívajících členských států EU. Vojenský výbor EU za pomoci vojenského štábu EU proces certifikace Battle Groups pouze sleduje.

Certifikace operačního svazku Battle Group členskými státy EU poskytuje EU nezbytné záruky, že operační svazek Battle Group je připraven pro nasazení do možné mise. Operační velitel, který je jmenován Radou EU, zpravidla současně se schválením záměru řešení krize, dostává pravomoc upravit organizační strukturu, systém velení a řízení operačního svazku Battle Group specifickým požadavkům operace.

Potvrzení o certifikaci (certifikát) spolu s katalogem hlavních druhů výzbroje a techniky tvoří přílohy protokolu o předání jednotek nebo kontingentů vyčleněných pro Battle Group do operační podřízenosti operačnímu veliteli EU. Protokol o předání do podřízenosti (TOA - Transfer of Authority) za přispívající členský stát EU podepisuje náčelník generálního štábu nebo funkcionář ozbrojených sil s příslušnou pravomocí.

Úloha konceptu Battle Group

Koncept Battle Group poskytuje EU specifický nástroj s celým rozsahem schopností rychlé reakce, který přispívá k tomu, že EU je soudržnější, aktivnější a schopnější. Koncept Battle Group umožňuje EU, aby pomocí vojenských prostředků rychle reagovala na vznikající krize s ohledem na velikost a schopnosti Battle Groups zařazených do pohotovosti. Koncept Battle Group se proto stává efektivním nástrojem řešení všech krizových operací, nabízející velký potenciál do budoucnosti tak, jak ukázala operace EU ARTEMIS v roce 2003.

Koncept Battle Group obsahuje vnitřní potenciál, který mu umožňuje stát se hnací silou rozvoje schopností a trvalého zvyšování akceschopnosti ozbrojených sil členských zemí EU tak, aby se tyto staly daleko způsobilějšími podnikat nasazení sil rychlé reakce ve velmi vzdálených oblastech.

Co je důležité, je potřeba dosažení dodatečných schopností strategické přepravy, která je v konceptu Battle Group zdůrazněna. Toto je jeden z aspektů, které musí být jasně vzaty do úvahy v době, kdy členské země EU řeší otázku stanovení priorit ve svých národních obranných plánech.

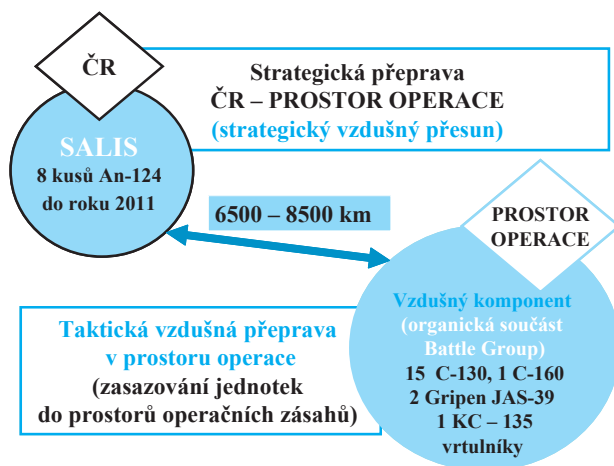
V dalším konceptu Battle Group klade důraz na potřebu urychlit rozhodovací proces. Nejen u orgánů EU vyvstává potřeba urychlit rozhodovací proces, ale za účelem splnění požadovaných časových lhůt především na národní úrovni je potřeba zvláště synchronizovat rozhodovací proces. Rozšíření koordinace činnosti mezi ministerstvy obrany, zahraničí a financí členských států EU a orgány EU sídlícími v Bruselu, se vší pravděpodobností napomůže dosažení rychlého rozhodovacího procesu.

Nejnovější postřehy naznačují, že při vytváření operačních svazků Battle Groups dochází k rozšíření koordinace vojenské činnosti mezi členskými státy EU. To má za následek vzájemnou výměnu informací a zvýšení znalostí o schopnostech mezi členskými zeměmi EU. Oblast výměny informací se úzce dotýká vojenských schopností a politického rozhodování, což dále vede ke společnému pochopení všech aspektů týkajících se konceptu Battle Group. Zintenzivnění výměny a sdílení informací přispívá k větší soudržnosti EU.

V neposlední řadě fakta jasně ukazují, že koncept Battle Group dává EU a zemím jako je ČR velmi konkrétní vojenskou tvář. Vybudování Battle Group se takto stává otázkou národní prestiže. Pojem Battle Group má naprosto magický zvuk, který přitahuje pozornost všech zainteresovaných i nezainteresovaných. Tento fakt naznačuje, že koncepce Battle Group vyvolává velká očekávání a na AČR je, aby došlo k jejich naplnění. ČR se tak ze země, která doposud pouze přispívala do jednotlivých misí svými vojenskými kontingenty, stane zemí, která pod hlavičkou EU provede první samostatnou vojenskou operaci ve své historii.

Strategická vzdušná přeprava

Strategická přeprava je nezbytným prostředkem k nasazení operačního svazku Battle Group do prostoru operace.

Obr. 6: Strategická vzdušná přeprava a taktická vzdušná přeprava v prostoru operace

Se zrodem konceptu Battle Group celá řada vojenských odborníků začala poukazovat na to, že EU nemá dostatečnou kapacitu prostředků strategické vzdušné přepravy a není – bez zdrojů a kapacit NATO – schopna prostředky strategické vzdušné přepravy v dostatečném množství zajistit. Aby došlo k vyrovnání tohoto deficitu účastní se členské státy EU na **projektu prozatímní strategické vzdušné přepravy** (SALIS - Strategic Air Lift Interim Solution).

SALIS nabízí EU k využití osm kusů obřích přepravních letounů An-124, a to až do roku 2011. Otázkou pro AČR zůstává, kolik dopravního úsilí bude vyčleněno z této kapacity strategické vzdušné přepravy ve prospěch EU Battle Group CZE/SVK. Počítá se s tím, že po roce 2011 by obří přepravní letouny A-400M měly být k dispozici v dostatečném počtu, tím by se otázka schopnosti strategické vzdušné přepravy pro EU stala vyřešenou.

Nedostatek schopnosti strategické vzdušné přepravy pro nasazení Battle Group do operace v současné době znamená nemožnost rychlého přesunu velkého množství vojenské výzbroje, techniky a materiálu na velké vzdálenosti.

Přesto je nutno zdůraznit, že ačkoli strategická vzdušná přeprava je základním prostředkem pro provedení rychlého nasazení, je nepravděpodobné, že by veškeré nasazení sil bylo provedeno vzdušnými prostředky. Dynamika operační činnosti si zákonitě vynutí provedení vzdušné přepravy prvního úderného sledu s nezbytnou výzbrojí, bojovou technikou, komunikačními a informačními systémy a zásobami. Ostatní jednotky a zvláště těžká výzbroj, technika a materiál budou přepravovány souběžně nebo dodatečně za využití prostředků námořní přepravy. I kdyby vyvstala možnost přepravit celý operační svazek Battle Group prostředky strategické vzdušné přepravy do operace, není pravděpodobné, že v prostoru operace nebo jeho blízkosti se bude nacházet dostatek vhodných letišť. To si vynutí provedení taktické vzdušné přepravy. Z operačního hlediska nasazení sil do operace, **provedením přeletu** přes území ovládané protivníkem a nebo přímo na toto území, za pomoci prostředků taktické vzdušné přepravy, představuje daleko větší problém než prostě „vytvoření schopnosti“ nebo pronájem vzdušných prostředků od SALIS.

Dosažený stav

Battle Groups se nachází v nepřetržitém procesu vývoje s některými aspekty stálého budování. Jako návod pro provedení transformace národních sil – zvláště u menších a nových členských států EU – **koncept Battle Group podstatně urychlil proces dosahování operačních schopností**. Battle Group CZE/SVK dosáhne plných operačních schopností k 1. 7. 2009, to je mnohem dříve než předpokládala Koncepce výstavby profesionální Armády ČR a mobilizace ozbrojených sil ČR. Mnohonárodní podstata Battle Group povzbudila členské státy EU k zintenzivnění spolupráce na poli obrany a bezpečnosti v rámci EU. Battle Groups v podstatě přispívají k integraci obrany, a tím k mnohem propojenějšímu přístupu k řešení krizových situací vrcholnými orgány EU. Účast na výstavbě Battle Group také umožňuje členským státům EU podílet se o finanční náklady a rizika, a to zvláště těm, kdo se na její výstavbě podílejí.

Současná pravidla, která stanoví, že členské státy EU, které jsou zainteresované na vedení operace, nesou i nejvyšší finanční náklady na zabezpečení jejího chodu, by měla doznat změny a být upravena tak, že finanční náklady budou rozdělovány rovnoměrně mezi všechny členské státy EU. Toto bude nutně vyžadovat revizi finančního mechanismu ATHENA – podle kterého finanční náklady spočívají na těch členských státech EU, které se podílejí na vedení operace – nebo zřízení alternativních nástrojů distribuce finančních nákladů. Toto opatření by mohlo vést ke zvýšení ekonomických podnětů pro sdílení schopností a rozvoje specializace vojensko-odborných schopností v rámci EU, a to zvláště, když to povede ke snížení, popř. odstranění nadměrných finančních nákladů vyčleňovaných na tuto oblast na národních úrovních.

Při **srovnávání sil rychlé reakce EU a NATO** nelze klást rovnítko mezi Battle Groups a síly rychlé reakce NATO (NRF). EU Battle Groups a síly rychlé reakce NATO (NRF) se z operačního hlediska použití sil nevylučují, ale navzájem doplňují. Battle Groups a síly rychlé reakce odrážejí rozdílné přístupy a úroveň ambicí EU a NATO. Poměrně malé Battle Groups jsou důležitým vojenským přínosem ke komplexní sadě vojensko-politických nástrojů EU, zatímco síly rychlé reakce NATO představují mnohem vhodnější nástroj pro zabezpečení požadavků na nasazení mohutných vojenských sil do konfliktů velkých měřítek.

EU plánuje postavit celkem 18 Battle Groups

Battle Groups postavené na národním základě

1. Velká Británie
2. Francie
3. Itálie
4. Španělsko

Battle Groups postavené na mnohonárodním základě

5. **Severská BG:** Švédsko, Finsko, Estonsko, Norsko *)
6. Velká Británie, Holandsko
7. Německo, Holandsko, Finsko
8. Německo, **Česko**, Rakousko
9. **Česko**, Slovensko
10. Polsko, Německo, Slovensko, Lotyšsko, Litva
11. Francie, Německo, Belgie, Lucembursko, Španělsko
12. **Španělsko-italsko námořně výsadková BG:** Itálie, Španělsko, Řecko, Portugalsko
13. Itálie, Maďarsko, Slovinsko
14. Francie, Belgie (2× zařazena do pohotovosti)
15. **Balkánská BG:** Řecko, Bulharsko, Kypr, Rumunsko (2× zařazena do pohotovosti)
16. Francie, Německo, Belgie
17. Španělsko, Francie, Německo
18. Itálie, Německo, Turecko *)

Poznámka: *) TURECKO a NORSKO nejsou členy EU

Obr. 7: Přehled doposud postavených a plánovaných Battle Groups EU

Nadcházející úkoly

Až doposud EU nevedla operaci Battle Group v pravém smyslu slova, takže platnost a spolehlivost konceptu nebyla ještě plně vyzkoušena. Nicméně úkoly, kterým musí EU čelit, jsou naprosto zřejmé.

Politické vedení musí vzít na vědomí omezenou použitelnost Battle Groups a naléhavou potřebu integrovat možnost jejich nasazení do politické strategie. Pro úspěšné nasazení Battle Groups je nutné:

- vést operaci v rámci přesně vymezeného mandátu s jasně stanoveným cílem,
- předem stanovit jasnou strategii pro vyvedení Battle Group z prostoru operační činnosti.

Použití Battle Groups je třeba zařadit do strategického kontextu. V souladu s přijatou definicí, hlavním posláním Battle Groups bude vedení **operací jiných než válka**. Přestože jednotky budou plnit čistě vojenské úkoly (jako je vlastní vedení bojové činnosti nebo akce na vynucení míru) budou se tyto jednotky v podstatě nacházet v asymetrickém prostředí. Například: potírání ozbrojených milic operujících mezi civilním obyvatelstvem a dosažení úspěšné stabilizace nevyhnutelně zahrnuje navázání aktivního kontaktu příslušníky jednotek s místními lidmi a získání jejich podpory. Proto navazování a udržování civilně vojenských vztahů musí být prováděno vysoce citlivě a efektivně.

Battle Groups nemusí být jedinými vnějšími subjekty, které operují v daném prostoru. Battle Groups musí koordinovat své úsilí s misemi jiných mezinárodních organizací jako

jsou OSN, NATO, AU nebo Komise EU, jakož i s celou řadou nevládních organizací. Současně může existovat souběžné nasazení policejních a civilních specialistů EU. Aby bylo zajištěno, že činnost Battle Group nenaruší splnění celkového strategického cíle operace, ale napomůže dosažení požadovaného konečného stavu, musí být prováděna civilně vojenská koordinace.

Toto všechno vyžaduje komplexní přístup k vedení operace – od fáze plánování až po vyvedení jednotek z operačního prostoru. Ačkoliv tímto přístupem složitost plnění operačního úkolu narůstá, komplexní přístup se nevyhnutelně stává rozhodujícím činitelem pro dosažení celkového úspěchu mise.

První krok v tomto směru se uskutečnil formou pracovního shromáždění s názvem **Cvičební studie EU (EST 06 - EU Exercise study)**. Shromáždění bylo pořádáno v Bruselu ve dnech 27. 11. – 28. 11. 2006 a zúčastnili se ho odborníci z členských států, Rady a Komise EU, způsobilí k posouzení vojenských, civilních, právních a finančních aspektů krizového řízení EU. Úkolem přizvaných expertů bylo projednat možnosti jak zlepšit rychlé nasazení civilních, policejních a vojenských prostředků do operace, jakož i finanční a právní důsledky plynoucí z tohoto integrovaného nasazení.

Přestože integrované mise budou mnohem efektivnější, jejich skutečné provedení znamená dokonce mnohem více obtíží, než by se dalo očekávat. K problémům, které již existují, mohou v integrované operaci vyvstat další, které zvýší složitost plánování, rozhodování, velení a řízení. Čelit tomuto nárůstu obtíží a zádrhelů bude vyžadovat navázání mnohem užší součinnosti a organizaci intenzivnější koordinace činnosti.

Úspěšná realizace konceptu Battle Group však nesmí vést k uspokojenosti a zanedbání naplňování „Hlavního cíle výstavby ozbrojených sil 2003“, tj. sil rychlé reakce EU. Battle Groups mají pouze omezené operační využití. K zapojení do větších, náročnějších operací nepotřebuje EU více Battle Groups. EU potřebuje síly, které jsou schopné rozvinout úspěchy dosažené za pomoci Battle Groups do podoby klasických vojenských operací.

V tomto směru spočívá priorita spíše v další realizaci a zkvalitňování širšího záměru budování a rozvoje vojenských sil rychlé reakce EU než v samotné změně koncepce Battle Groups. Kdykoliv v budoucnu totiž může vyvstat nutnost nasadit masivnější vojenské schopnosti k řešení širších vojenských konfliktů. Cílem proto nadále zůstává dořešit podstatné nevojenské aspekty nasazení sil rychlé reakce a hlavních operačních sil do operace, a to zvláště s ohledem na rozpracování strategie vyvedení těchto sil z operace a následného předání zodpovědnosti za dořešení následků konfliktu a dovršení mírového uspořádání civilním mocenským orgánům.

Závěr

Od té doby, co byla 16. června 2004 schválena koncepce Battle Group, bylo dosaženo mnoha velkých úspěchů. Do současné doby byl koncept Battle Group utvářen hlavně z vojenské perspektivy a je na správné cestě k realizaci. Nicméně musí být zajištěno, že také politické otázky budou řešeny, a to zvláště v oblasti urychlení rozhodovacího procesu a poskytování nezbytných strategických a operačních prostředků. Česká a slovenská armáda mají ještě dva roky k dispozici než EU Battle Group CZE/SVK dosáhne plných operačních schopností a bude zařazena do pohotovosti. Dva roky – v průběhu kterých je nutno vyřešit všechny problémy spojené s výstavbou a přípravou tohoto bojového uskupení.

Dnem 1. ledna 2007, kdy dosáhly plných operačních schopností, se Battle Groups staly dodatečným vojenským nástrojem rozšíření politických a vojenských možností EU pro řešení bezpečnostních otázek. Battle Groups umožňují EU jednat rychleji, pružněji a efektivněji při řešení různých krizí nasazením schopností, sahajících od humanitárních operací až po operace na vynucení míru.

EU ochotně vyšla vstříc požadavku OSN poskytovat profesionálně připravené a rychle použitelné síly pro plnění úkolů misí podle článku VII Charty OSN. Výstavba Battle Groups umožnila EU naplnit přijaté závazky mnohostranné efektivní a plodné spolupráce s OSN tak, jak je stanoveno evropskou bezpečnostní strategií (ESS - European Security Strategy).

Za plné účasti a podpory členských států EU ukázal koncept Battle Group již svoji potenciální hodnotu v oblasti zvyšování spolupráce členských států EU a rozvoje vojenských schopností. Nade všechnu pochybnost, koncept Battle Group navodil důvěru ve schopnosti EU nasadit síly rychlé reakce do krizové operace.

Jako přechodné opatření k vytvoření společných evropských ozbrojených sil – armády Evropské unie – je výstavba Battle Groups enormním úspěchem. Vytvořením Battle Groups EU demonstrovala svoji schopnost hbitě přeměnit slova v činy. Battle Groups skýtají důležitý nástroj pro komplexní přístup EU k řešení krizových situací a zaručují legitimitu a důvěryhodnost evropské bezpečnostní a obranné politiky.

Použitá literatura:

EU OHQ CJ3, Operační dokumentace EU OHQ a EUFOR RD CONGO 2006 – prezentace EUFOR RD CONGO – EU OPERATIONS IN AFRICA, Potsdam, 2006, snímek 3, 9 a 11.

HAMELINK Ron, Lt.Col. *The Battle Groups Concept: Giving the EU a Concrete "Military" Face*. Euro Future, Royal Netherlands Army, Policy & Plans division EU Military Staff, Amsterdam, Winter 2005, str. 1-4.

MÖLLING Christian. EU Battle groups 2007 – where next? *European Security Review*, Number 31, – International Security Information Service – Europe, Brussels, December 2006, str. 7-11.

Department of Defence Dictionary of Military and Associated Terms – *JOINT PUB 1-02* (US Acronyms and Abbreviations and NATO Terms), Office of the Chairman the Joint Chief of Staff, Washington D.C., 23 March 1994, str. 50.

GIEGERICH Bastian. E3 Leadership in Security and Defence Policy, *CFSP Forum*, Volume 4, Issue 6; FORNET - a network of research and teaching on European Foreign Policy – www.fornet.info; November 2006, str. 5-6.

KONRAD ADENAUER STIFTUNG, EurActiv.com – *European "Battle Groups": A New Stimulus for European Security*, str. 1-4.

MIKA KERTTUNEN, TOMMI KOIVULA, TOMMY JEPSSON. *EU Battlegroups – Theory and development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation*. Finnish National Defence College – Department of Strategic and Defence Studies, Edita Prima Oy Helsinki 2005, str. 30.

WILLIAMS Tim. Whose finger will be on the EU Battelgroups' trigger? *Europe's World*, Autumn 2006, str 46-51.

LINDSRTOM Gustav. *The Headline Goal*. European Union Institute for Security Studies, Paris, January 2007, str. 1-3.

http://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_Battlegroups.

SEZNAM ZKRATEK:

AOR	Area of Operational Responsibility	prostor operační zodpovědnosti
BG	Battle Group	bojové uskupení
CMC	Crisis Management Concept	záměr řešení krize
CP	Conflict Prevention	odvrácení konfliktu
CS	Combat Support	bojová podpora

CSS	Combat Service Support	bojové zabezpečení
CZE	Czech Republic	Česká republika
EDA	European Defence Agency	Evropská obranná agentura
EO	Evacuation Operations	evakuační operace v nepřátelském prostředí
ESDP	European Security and Defence Policy	evropská bezpečnostní a obranná politika
ESS	European Security Strategy	evropská bezpečnostní strategie
EU	European Union	Evropská unie
EU BG	European Union Battle Group	bojové uskupení EU
EU FHQ	European Union Force Headquarters	velitelství sil EU
EU OHQ	European Union Operation Headquarters	operační velitelství EU
EUBGs COE	European Union Battle Groups Centrum of Excellence	Vrcholové středisko Battle Groups EU
EUMS	European Union Military Staff	vojenský štáb EU
FHQ	Force Headquarters	velitelství sil
FOC	Final Operational Capabilities	plné operační schopnosti
HA	Assistance to Humanitarian Operations	poskytnutí pomoci humanitárním operacím
IOC	Initial Operational Capabilities	počáteční operační schopnosti
KIS	CIS - Communication and Information System (Systems)	komunikační informační systém (systémy)
MV	Command Posts	místa velení
NaS	NAFOR - Naval Forces	námořní síly
NEC	Network Enabled Capability	schopnost komplexně integrovaného bojového informačního prostředí
NIAGOS	Netherlands Integrated Air-Ground Operations School	integrováná škola vzdušně-pozemních operací nizozemských královských ozbrojených sil
NRF	NATO Response Force	síly rychlé reakce NATO
PozS	Ground/Land Forces	pozemní síly
RD CONGO	Republique Democratique Congo	Demokratická republika Kongo
RB OSN	Security Council, United Nations	Rada bezpečnosti Organizace spojených národů
SALIS	Strategic Air Lift Interim Solution	prozatímní strategická vzdušná přeprava
SF	Special Forces	speciální síly
SkSS	SFG - Special Forces Group	skupina speciálních sil
SOPF	Separation of Parties by Force	oddělení znepřátelených (bojujících) stran silou
SR	Stabilization, Reconstruction and Military Advice to Third Countries	stabilizace, rekonstrukce a vojenská pomoc třetím zemím
SVK	Slovakia, Slovakian Republic	Slovenská republika
TOA	Transfer of Authority	předání do podřízenosti
US DOD JOINT PUB	United States Department of Defense Joint Publication	společná publikace Ministerstva obrany Spojených států amerických
VzS	AF - Air Force	vzdušné síly

Chronologie vzniku a budování Battle Groups EU

P.č.	Datum	Opatření – jednání
1.	10. 12. -11. 12. 1999	Zasedání Rady Evropské unie v Helsinkách; Rada EU schvaluje Helsinský „Hlavní cíl“ (Hlavní cíl 2003) – vytvoření sil rychlé reakce o síle armádního sboru.
2.	4. 2. 2003	Prvotní myšlenka vytvořit Battle Group vznikla na summitu Francie-Velká Británie, který se uskutečnil ve městě LE TOUQUET [*].
3.	6.5.-7.9.2003	Operace ARTEMIS – referenční model pro vytvoření Battle Group.
4.	24. 11. 2003	Upřesnění záměru výstavby Battle Group na summitu Francie-Velká Británie v Londýně.
5.	8. 12. 2003	Rada EU schvaluje Hlavní cíl 2010 – jehož součástí je vytvoření jednotek rychlé reakce o velikosti Battle Group.
6.	7.-8. února 2004	V průběhu třístranných jednání Francie, Velké Británie a Německa v rámci 40. konference o bezpečnostní politice pořádané v Mnichově se Německo připojuje k návrhu záměru výstavby Battle Groups Evropské unie.
7.	10. 2. 2004	Iniciátoři vytvoření Battle Group – Francie, Německo a Velká Británie, předkládají politicko-bezpečnostnímu výboru EU návrh na vytvoření EU Battle Group.
8.	18. 2. 2004	Politicko-bezpečnostní výbor EU ukládá EUMS vyřešit vojensko-technickou stránku vytvoření Battle Group.
9.	5.-6.4.2004	Konference ministrů obrany a náčelníků generálních štábů členských zemí EU schváleno vytvoření EU Battle Groups.
10.	17.-18.5.2004	Návrh Francie, Německa a Velké Británie na vytvoření Battle Group schválen na jednání společné rady ministrů zahraničních věcí a ministrů obrany členských států EU.
11.	červen 2004	EUMS vypracovává záměr výstavby Battle Group Evropské unie a tento dokument předkládá ke schválení Radě EU.
12.	16. 6. 2004	Záměr výstavby Battle Groups byl schválen Radou Evropské unie.
13.	22. 11. 2004	Ministři obrany členských států EU na konferenci pořádané v Bruselu schválili vytvoření Battle Groups EU.
14.	1. 1. 2005	Dosažení počátečních operačních schopností – IOC EU Battle Groups.
15.	8. 2. 2006	Ministr obrany ČR vydal „Organizační nařízení ministra obrany k výstavbě česko-slovenského bojového uskupení EU s pohotovostí k nasazení ve druhé polovině roku 2009“.
16.	6. 3. 2006	NGŠ AČR vydal „Organizační nařízení NGŠ AČR k výstavbě a přípravě CZ/SK bojového uskupení EU (BATTLE GROUP)“.
17.	1. 1. 2007	Dosažení plných operačních schopností – FOC EU Battle Groups.
18.	1. 7. 2009	Plánované dosažení plných operačních schopností EU Battle Group CZE/SVK.
19.	1.7. - 31.12. 2007	EU Battle Group CZE/SVK bude zařazena do pohotovosti pro vedení možné krizové operace EU.

Poznámka:

[*] Lázeňské městečko a mondénní francouzské letoviště na pobřeží Normandie založené v 19. století.

Operační svazek Battle Group		Počet osob	Poznámka	
1.	Velitelství sil (FHQ)	500	provozní rota, spojovací rota	
Battle Group			(1500 +/-)	
2.	A	mechanizovaný prapor		
		• místo velení praporu	50	štáb
		• velitelská jednotka	80	rota
		• 2x mechanizovaná rota	260	
		• 2x pěší rota	260	
	• rota logistického zabezpečení	100		
	B	jednotky bojové podpory		
		• rota/baterie palebné podpory	90	až děl. oddíl
		• jednotka bezpilotních průzk. prostředků	80	
		• četa ženíjního zabezpečení	35	až rota
		• četa protivzdušné obrany	35	
		• průzkumná četa	35	až rota
		• četa/týmy vojenského zpravodajství	35	
	• vrtulníková jednotka	80	odřad	
	C	jednotky bojového zabezpečení		
		• rota logistického zabezpečení	120	
• četa zdravotnického zabezpečení		35	chirurgické týmy	
D	jednotky rychlé reakce			
	• rota rychlé reakce (s policejním výcvikem)	140		
operační a strategické prostředky				
3.	A	vzdušné prostředky		
		• vzdušné prostředky strategické přepravy		kontrakt
		• vzdušné prostředky taktické přepravy (C-130)	700	15 kusů v AOR
		• prostředky přímé letecké podpory	50	2 kusy
		• prostředky doplňování paliva za letu (KC-135)	3	1 kus
	• zabezpečovací jednotky na letišti	50		
	B	námořní prostředky		
		• námořní prostředky strategické přepravy		kontrakt
		• námořní (palubní) letectvo		z letadlové lodi
	• zabezpečovací jednotky v přístavu	50		
	C	logistika		
		• všestranné bojové zabezpečení	100	
		• opravy a údržba výzbroje a vojenské techniky	100	
	• bojové zdravotnické zabezpečení	100	polní nemocnice	
	D	ostatní		
		• speciální síly	250	prapor
C E L K E M plný zdrojový rámec [*]		3378		

Poznámka:

[*] Uvedená čísla nepředstavují početní stav žádné jednotky vojenské organizační struktury kteréhokoliv z členských států Evropské unie. Údaje v tabulce jsou čistě imaginární číselnou kalkulaci autora.

Mise ISAF – determinanty, hrozby, nároky a doporučení

Nejvyššími prioritami NATO jsou zásadní, globální problémy celosvětové bezpečnosti. Mezi takové dnes patří i mise ISAF (International Security Assistance Force in Afghanistan). Právě tam se ověřují bojové postupy, a také se rodí nové bojové metody [1].

Vrcholná schůzka NATO, kterou v listopadu roku 2006 hostila Riga, zdůraznila, že její podstatnou prioritou pro nejbližší léta je přispět k míru a stabilitě v Afghánistánu a vytvořit tam demokratickou a prosperující zemi zbavenou drog, terorismu a strachu. Vedle navýšení nevojenské pomoci klade Aliance důraz na zkvalitnění činnosti spojeneckých vojáků, kteří v Afghánistánu působí v rámci ISAF pod mandátem Rady bezpečnosti OSN. Jedná se o cíl nesmírně náročný na čas i lidské zdroje. Afghánistán je totiž zemí neobyčejně složitou jak z mezinárodního, tak i z vnitropolitického hlediska.

Vojensko-historické determinanty mise ISAF

Afghánistán má především dlouhou tradici nelítostných bojů. V 19. a na počátku 20. století na jeho členitém a pro cizince velmi zrádném území proběhly celkem tři anglo-afghánské války. V roce 1842 nad Angličany zvítězil emír Dost, který si pak podmanil Kandahár a Hérát. Rovněž druhá válka v letech 1878-1880 skončila porážkou Britů, ale zároveň s tím přinesla zhoršení mezinárodního postavení Afghánistánu a posléze i vnučení nové hranice s Indií (tzv. Durandova linie). Třetí válku, v r. 1919, Britové prohráli, přestože měli 340 000 vojáků proti 40 000 vzbouřenců a přestože k podpoře vojsk postupujících na z Pešaváru na Kábul nasadili i letadla. Právě tato válka přinesla definitivní zajištění integrity Afghánistánu. Afghánské kmemy ve všech těchto válkách vedly partyzánský odboj a vždy zvítězily, přestože protivník byl početně silnější a měl absolutní technickou převahu.

A mimořádně odhodlaný a vytrvalý byl odboj proti sovětské okupaci v prvé polovině 80. let 20. století. Tento neuvážený krok Brežněvova vedení měl dokonce důsledky celosvětového významu – vyústil v politickou a potom i vojenskou diskreditaci SSSR. Neodvratný pád rozkymáčené supervelmoci začal právě v Afghánistánu poté, co se ukázalo, že jedna z nejsilnějších a nejobávanějších armád tehdejšího světa se nedokázala vypořádat s gerilovou válkou a celonárodním odporem afghánského národa.

Těžce zkoušenému Afghánistánu však neprospěl ani konec studené války. Po rozpadu SSSR se totiž postupně rozehrála další velká geopolitická hra. V ní tato hornatá země znovu doplácí na to, že se nachází na křižovatce strategických zájmů velmocí usilujících o vliv na Střední Asii, indický subkontinent, Írán a arabský svět. Rusko při svém zájmu o přístup k teplým mořím pokračuje v tradici spojenectví s Indií, přičemž tato osa vede přes Afghánistán. USA zase podporují Pákistán a za hrozbu považují Írán. A tak Afghánistán má tu smůlu, že se nachází mezi těmito dvěma státy.

Poslední dvě století se tedy v Afghánistánu vyznačují silnou tradicí vzbouřeckých a rebelských válek proti cizím vojskům, ať přicházejí odkudkoliv. To je mimořádně nepříznivý his-

torický faktor pro každou zemi, která do Afghánistánu vysílá své vojáky. Vysláním vojenských jednotek se podstupují vážná rizika, samotní vojáci jsou téměř na každém kroku vystavováni hrozbám těch nejzákladnějších útoků. Pravdu má přední americký expert na afghánskou problematiku B. Rubin, který varuje, že „mezinárodní vojenská přítomnost v Afghánistánu bude vnímána jako okupace a z tohoto důvodu ji Afghánci jednoznačně odmítnou“. [2]

Geoeconomické determinanty

K dovršení nepříznivých vlivů do hry kolem Afghánistánu vstoupilo bohatství zdrojů ropy a zemního na území postsovětských republik Kazachstánu, Uzbekistánu a Turkmenistánu, z nichž poslední dva jsou severními sousedy Afghánistánu. Ropovody a plynovody by z těchto zemí mohly vést jižním směrem na pobřeží Ománského zálivu, kde by čekaly námořní tankery, které by pak vyplouvaly směrem do Indie, do Japonska, do Evropy, do USA, do Číny a k „asijským tygrům“. Jako mnohem spolehlivější se jim jeví trasa do jihopákistánských přístavů Gwadar nebo Karáčí. Ta se ale nemůže vyhnout – Afghánistánu.

Velmi vlivným hráčem v této partii se stala texaská společnost Unocal. Povzbuzena podporou uzbeckého prezidenta Islama Karimova v roce 1997 spolu se saúdsko-arabskou firmou Delta vytvořila společný podnik Centgaz (Central Asia Gaz), přičemž si ponechala 54% podíl. A Centgaz se v lednu 1998 jednal s vládnoucím Talibánem, který v té době ovládal Afghánistán. Zájem o zisky z nerostného bohatství postsovětských republik v té době výrazně převažoval nad kritickým přístupem k totalitní vládě islámských fanatiků.

Zájem a vliv lobby amerického těžbařského průmyslu byly silné již ve druhé polovině 90. let, ale výrazně zesílily po nástupu G. W. Bushe. Ke konci minulého desetiletí se tak Afghánistán stal epicentrem nové velké hry, kterou tentokrát rozehrály USA s cílem co nejvíce proniknout do postsovětských republik. Razily heslo bezpodmínečné podpory nezávislosti těchto republik, ale myslely již na jejich ropné bohatství, díky kterému by mohly diverzifikovat zdroje pro dlouhodobé uspokojování svých energetických potřeb.

Afghánistán jako dějiště první bitvy v rámci GWOT

Americké přístupy se začaly měnit až na konci 90. let, po atentátech na americké ambasády v Nairobi a v Dar es-Sallamu. A zásadní změna vztahů se dovršila po 11. 9. 2001 – Talibán se stal nepřitelem na život a na smrt. Bushova administrativa vyhlásila celosvětovou válku proti terorismu (GWOT - Global War on Terror) a jejím prvním bojištěm se stal právě Afghánistán. Tehdejší vláda této odlehle, hornaté země nebyla potrestána přímo za teroristické úderky na USA. Byla ale potrestána především za to, umožnila, aby území Afghánistánu bylo používáno jako základna pro operace Al Kajda. Tak zněla rezoluce RB OSN 1378/2001. Dále byla potrestána proto, že nesplnila rezoluce RB OSN, které jí ukládaly, aby přestala poskytovat útočiště a výcvikové základny mezinárodnímu terorismu (rezoluce 1390/2002). Alex Conte v této souvislosti výstižně píše, že v případě obou rezolucí se vlastně jednalo o pravidlo „but for test“ (latinsky *causa sine qua non*, podmínka bez níž ne), tedy o potrestání jedné konkrétní vlády nikoli přímo za útok proti jinému státu, ale za to, že umožnila, aby takový útok byl zosnován a připraven na jejím území. [3] Operace *Trvalá svoboda* 2001 tedy měla jasný mandát RB OSN.

Z hlediska vojenského operace *Trvalá svoboda* skončila jednoznačným úspěchem USA a jejich spojenců. Talibán byl na hlavu poražen, jeho bojovníci se stáhli hluboko do hor,

mnozí z nich dokonce opustili Afghánistán a uchýlili se do sousedního Pákistánu. Operace přinesla i zásadní změnu v politickém uspořádání – vznikla demokraticky zvolená vláda v čele s prezidentem Karzáím a začala prosazovat rozsáhlý reformní program ve vnitřní i zahraniční politice země. Její pozice a vliv byly od samého počátku silné především v hlavním městě Kábulu, ale podstatně slabší v provinciích, zejména pak na jihu a jihozápadě země. Naděje na stabilizaci venkovských oblastí závisely na důslednosti kábulské vlády, ale ve stále větším rozsahu také na další vývoji a úspěších americké strategie GWOT.

Neblahý dopad války v Iráku

Zásadní dopad na Afghánistán měly a nadále mají důsledky druhé velké bitvy v rámci GWOT, kterou byla operace *Irácká svoboda* v roce 2003. Také ta skončila zcela jasným vojenským vítězstvím USA a jejich spojenců a zásadní změnou režimu v místě intervence. Ještě v samém závěru roku 2003 se ale situace začala zásadně měnit. Namísto očekávané stability a demokratizace přišla vleklá asymetrická válka, ve které iráčtí vzbouřenci spolu i džihádisty z celého světa bojují proti okupačním vojskům. Ta prohrávají už jen proto, že nejsou schopna zlomit odpor v jedné rozhodující bitvě. A vzbouřenci vyhrávají jen díky tomu, že se takové bitvě dokáží vyhýbat, a tím úspěšně unikají vojenské porážce.

Zasazení amerických vojsk v Iráku ukázalo, že GWOT nebude záležitostí několika jasně vyhraných bitev. Naopak, stále více je zřejmé, že půjde o dlouhou válku, ve které přestává být jasné, kdo proti komu bojuje, proč se a jakým způsobem má být vedena. [4] Vojáci USA a jejich spojenců během ní s velkým překvapením zjišťují, že se před tím připravovali na něco zcela jiného. Namísto jasného vítězství v takových bitvách je čeká dlouhá a nepřehledná *opotřebovací válka* s nečekaně vysokými ztrátami. Nemohou uplatňovat americkou strategickou kulturu spočívající na jasné převaze v počtu vojáků i v jejich výzbroji a směřuje ke svedení jedné rozhodující bitvy. [5]

A právě nepříznivý vývoj v Iráku se během posledních tří let stále více promítal do vývoje v Afghánistánu. Vliv a autorita vlády se postupně omezily pouze na hlavní město, zatímco v provinciích trvale sílí vliv kmenových náčelníků. Těžce zkoušený hornatý vnitrozemský a odlehlý asijský stát se znovu dostal do velmi těžké situace. Rozdělila si jej šestice tzv. *warlords*, vlivných kmenových náčelníků, z nichž každý je neomezeným pánem na svém území, rozhoduje o bytí a nebytí statisíců lidí a má svoji soukromou armádu s vlastními pravidly a taktikou vedení bojové činnosti.

ACM a irákizace Afghánistánu

Kmenoví náčelníci vytvořili sdružení tzv. *protikoaličních bojovníků* (ACM - anti-coalition militants), kteří ve svém vlastním zájmu zneužívají islám pro zdůvodňování velmi neférových bezohledných taktických a technických postupů proti vojákům NATO. Především se vyhýbají přímým bojům, protože dobře vědí, že v nich by byli velmi rychle rozprášeni. O to více sázejí na záluďné akce. Uskupení protikoaličních bojovníků všemožně bojuje proti cizím vojákům bez ohledu na to, zda se jedná o Američany nebo o Evropany – všechny bez rozdílu je označuje za vetřelce nebo dokonce za okupanty.

Vzbouřenci ACM, a zejména pak jejich velitelé ve své každodenní činnosti přebírají zkušenosti z vedení asymetrické války v Iráku. Především to platí o nastražování na dálku odpa-

lovaných výbušnin, o sebevražděných útocích (ty doposud byly afghánské mentalitě zcela cizí) a rituálních poprav. Velitelé ACM zcela záměrně opomíjejí zásadní rozdíly mezi smyslem a hlavními úkoly vojenských jednotek v Iráku na jedné straně a v Afghánistánu na straně druhé. Žádný ohled neberou ani na to, že vojáci NATO v Afghánistánu, na rozdíl od americké invaze do Iráku v r. 2003, působí na základě jasněho mandátu RB OSN, neplní úkoly okupačního charakteru a zaměřují se především na stabilizaci situace v Afghánistánu a na jeho další rozvoj. I přes tyto základní skutečnosti vedou systematickou, nelítostnou a zákeřnou vzbouřeneckou válku proti všem zahraničním vojákům, kteří se nacházejí na území Afghánistánu. Proto se hovoří o „irákizaci Afghánistánu“.

V Afghánistánu se do bojové činnosti pod velením *warlords* zapojily celkem čtyři kategorie bojovníků. Jsou jimi: vzbouřenečtí vojáci, civilní dobrovolníci, dezertéři z afghánských ozbrojených sil a civilní dobrovolníci. [6] Každá z těchto skupin má své vlastní důvody pro účast na bojových akcích, ale to nijak nesnižuje jejich sílu ani nebezpečí. Všechny skupiny bez rozdílu jsou připraveny a odhodlány podle potřeby nastupovat do bojových akcí, ve kterých se uplatňuje několik základních taktických postupů.

Taktické postupy ACM

Americká armáda tyto postupy dělí do několika skupin. [7] První z nich představuje **záškodnická činnost** proti veřejnému nebo soukromému majetku, proti dopravní a komunikační infrastruktuře. Tato činnost má velmi neblahý dopad stabilitu země a ztrpčuje každodenní život jejího obyvatelstva. Druhým postupem jsou **výpady** (raids), nástrahy a léčky proti vojskům NATO, proti jejich základnám, konvojům, posádkám, skladům a hlídkám. Tyto výpady mají za cíl zabít a zraňovat vojáky NATO a podlamovat jejich morální sílu.

Třetí a zvláště nebezpečnou formou jejich činnosti je **terorismus** – jedná se především o vraždění, únosy, mučení, mrzačení všech Afghánců, kteří jsou považováni za loajální vůči kábuleckému režimu nebo dokonce za „kolaboranty“ s cizími vojsky. Smyslem teroristických akcí je šířit mezi afghánským obyvatelstvem strach z jakékoli spolupráce s ústřední vládou nebo se spojenými vojsky. Jedná se vlastně o afghánskou podobu taktiky, kterou v době vietnamské války uplatňoval vietkong.

Dalším často uplatňovaným postupem jsou nejrůznější **provokace a incidenty** vypočítané na narušování veřejného pořádku. Na ně navazují akce vysloveně zločineckého charakteru, jimiž jsou zejména zhářství, únosy lidí, loupení, rabování, vydírání a vraždy.

Uplatňování zásad gerilové války v činnosti ACM

Při boji proti vojskům NATO se v Afghánistánu uplatňují osvědčené zásady gerilové války. První z nich říká, že když NATO útočí, tak se bojovníci ACM co nejrychleji schovávají. Její naplňování má několik podob – zamíchají se mezi městské obyvatelstvo, schovávají se za terénními nerovnostmi, nebo používají silné příkrývky, aby se tak chránili před termokamerami. Zvláště nečestné se uplatňuje schovat se v době, kdy hrozí odvetný úder – bojovníci ACM rychle se rozprchnou a znovu se zamíchají mezi civilní obyvatelstvo, aby co nejvíce snížili pravděpodobnost, že budou dopadeni a po zásluze potrestáni. Dobře totiž vědí, že vojáci NATO nezahájí palbu za podmínek, kdy by zabili více mnohem více nevinných civilistů než protikoaličních bojovníků.

Dále se uplatňuje zásada, že když se NATO brání, tak je třeba na něj dotírat. K tomu se používají zejména výbušné směsi, minomety, samopaly a další zbraně. Údery se zasazují na místa,

kteřá jsou považována za největší slabiny vojsk NATO. Zvlášt' velkým nebezpečím jsou úderý proti základnám NATO. Malé jednotky ACM se nejprve zamíchají mezi civilní obyvatelstvo v co nejtěsnější blízkosti základen vojsk NATO. A teprve potom, když se tam dostanou, podnikají – nejčastěji v noci – rychlé, překvapivé výpady. Při nich používají především minomety, raketomety, samopaly, granáty a ostřelovací pušky. Usilují o to, aby během krátkých výpadů zabili nebo zranili co nejvíce vojáků NATO. Takovýmito výpady chtějí narušovat morálku spojeneckých vojáků a podemílat jejich víru ve smysl pobytu v tak vzdálené a svěbytné zemi.

Třetí uplatňovanou zásadou je zasazování zákeřných úderů na vojáky NATO v době jejich přesunů – jejich nejčastější podobou jsou to nastražené na dálku odpalované výbušné směsi, léčky třeba v podobě nahrané autonehody či poruchy civilního vozidla. Když vojáci zastaví, aby pomohli, jsou zákeřně napadeni, nebo se mohou stát obětí sebevražedných atentátníků. I tyto akce jsou vypočítány na narušování jejich psychiky. Mnohé z těchto postupů se do Afghánistánu téměř v v reálném čase zanašují těsně potom, co byly vyzkoušeny v Iráku, a proto se začíná hovořit o irákizaci Afghánistánu.

Při uplatňování všech tří hlavních zásad kladou afghánští vzbouřenci hlavní důraz na rychlost, překvapivost, a také na podlamování morálky zahraničních vojáků. Neštítí se ani tak úskočného postupu, jakým je zneužívání malých chlapců jako běžeckých poslů, které si mezi sebou vyměňují vzbouřenečtí velitelé, aby si předávali důležité zprávy. K tomu ještě přistupuje používání poštovních holubů, kouřových signálů, záblesků, světlic. Na nic z toho nemají vojáci NATO účinný protisystém, a tak jim často nezbyvá nic jiného, než v napětí čekat, co nastane, odkud přijde další neférový úder.

Zvlášt' velký důraz se v Afghánistánu klade na úderý na psychiku vojáků NATO. Ty nejčastěji přicházejí ve chvílích, co vzbouřenci rituálně popraví ty kmenové náčelníky nebo politické kandidáty, kteří do té doby spolupracovali s vojáky NATO. Smyslem těchto teroristických masakrů je především šířit strach mezi afghánským obyvatelstvem, ale zároveň s tím dále podemílat a oslabovat morálku aliančních vojáků. Zcela největším trumfem v rukou velitelů ACM při narušování morálky vojáků NATO je každodenní zdůrazňování odhodlanosti afghánských bojovníků kdykoli nasadit vlastní život v zájmu splnění rozkazu svých nadřízených.

Nároky na působení NATO v Afghánistánu

Situace dnešního Afghánistánu je ovlivněna nejen agresivitou vzbouřenců, ale také jejich nespornými úspěchy v politické oblasti. Znovu se vrátivší talibánci dokázali plně využít rozčarování afghánského obyvatelstva z Karzáiho vlády a prostým Afgháncům, zejména venkovanům, slíbili lepší a důslednější správu země a zejména pak důrazné potírání všudypřítomné korupce. [8] A právě to je určujícím **politická determinanta celé ISAF**: NATO je prezentuje jako boj o ideje, zejména pak o svobodu, zatímco vzbouřenci ji chápou jako boj o afghánské území a o jeho politickou kontrolu. To jejich priorita, zatímco náboženství stojí až na druhém místě, je využíváno jako činitel urychlující radikalizaci vzbouřenců a případně i civilního venkovského obyvatelstva. [9]

Nespolehlivost afghánských ozbrojených sil

Síla, brutalita, účinnost a zejména odhodlanost vzbouřenců z jednotek ACM výrazně kontrastují s malou spolehlivostí a nízkou účinností ozbrojených sil afghánského režimu, ať se jedná o armádu nebo o policejní síly. Ty jsou „nedostatečně vycvičené, málo motivované,

a především prolezlé korupcí“. [10] Situace je natolik vážná, že Frank Rich, přední komentátor The New York Times, píše, že afghánské ozbrojené síly jsou „neschopné, nevytvčené a prolezlé vzbouřeneckými milicemi“. V důsledku toho trvale stoupá každodenní zločinnost. A afghánští vojáci ani policisté nemohou operovat samostatně. V takto výbušném prostředí pak vojáci ISAF musejí spoléhat především sami na sebe.

Nároky na výzbroj vojsk NATO

Prvořadým předpokladem pro úspěch vojsk NATO v Afghánistánu je spolehlivá výzbroj a výstroj. V afghánských bojích se doposud velice dobře osvědčily tanky Abrams, bojová vozidla Bradley, Stryker a Bufalo. Právě tyto prostředky jsou odolné proti na dálku odpalovaným výbušninám IDE, a navíc umožňují rychlý přesun vojáků. Další nezbytností jsou systémy nočního vidění, komunikační systémy, moderní optické systémy.

Velkým přínosem jsou bezpilotní prostředky UAV (unmanned aerial vehicles), které dodávají informace v reálném a některé z nich dokonce mohou odpalovat protitankové řízené střely. [11] Poznatky získané z UAV a dalších prostředků průzkumu mohou v plném rozsahu využívat ti vojáci, kteří mají zbraně a municí, jež umožňují zasazování přesných úderů na velkou vzdálenost.

Dva hlavní druhy bojové činnosti NATO v rámci ISAF

Z dosavadních poznatků a zkušeností jasně vyplývá, že činnost ozbrojených sil NATO ve velmi komplikovaném Afghánistánu musí být rozdělena na dva základní druhy, z nichž každý vyžaduje speciální zaměření bojové přípravy vysílaných vojáků. Prvním druhem jsou bojové letální akce, při kterých jde o to zabít a eliminovat bojovníky jednotlivých uskupení ACM. Druhý druh činnosti představují neletální akce, které jsou zaměřeny na plnění nebojových úkolů, především pak v oblasti stabilizace a rozvoje Afghánistánu.

1. Letální akce

Hlavním smyslem letálních akcí je zabít afghánské vzbouřence a cvičit afghánské vojáky (Afghan National Army) a policisty (Afghan National Security Forces), aby byli schopni ve stále větším rozsahu úspěšně vést letální operace (to kill bad guys and train others to kill bad guys). V afghánských poměrech nelze na tyto akce nasazovat velké vojenské jednotky. Naopak, tyto akce si vyžadují nasazování malých mobilních skupin přepravovaných především vrtulovými letadly, vrtulníky, obrněnými transportéry a pěšky.

I do této roviny se promítají zkušenosti z Iráku. Na jedné straně afghánští *warlords* přebírají zkušenosti iráckých vzbouřenců, jejichž podstatou je vyhýbání se přímým střetům a zasazování zákeřných úderů. Na druhé straně spojenečtí velitelé mají vážné varování z Iráku, že spoléhání jenom na sílu a na její nerozlišené uplatňování má velmi kontraproduktivní dopady. John A. Lynn je vysvětluje jako **tři R – resentment, resistance and revenge**, tedy odpor, odboj a pomsta. [12]

Poslání spojeneckých vojsk v Afghánistánu a jejich každodenní činnost by tedy měly být postaveny na negaci negativních amerických zkušeností z Iráku. Co to konkrétně znamená? Nejprve třeba uvést, že tato negace není plošným a naprostým popřením letálních operací. Ty totiž budou v řadě konkrétních případů i nadále nezbytné, protože vojáci NATO nebo civilní obyvatelstvo se často ocitnou v přímém ohrožení, které bude třeba odvrátit.

I přes přetrvávající vysoký stupeň ohrožení se však nelze omezovat pouze na zabíjení vzbouřeneckých bojovníků. Smyslem negace negativních zkušeností z Iráku je, že stále větší úsilí se musí zaměřovat na nevojenskou činnost, na operace neletálního charakteru. Hlavním úkolem jsou činnosti, při kterých se nezabývá ani neničí, ale naopak buduje stabilita a upevňuje každodenní bezpečnost obyvatel Afghánistánu.

2. Neletální akce

Do této oblasti spadají především psychologické operace (PSYOP), kterým se také říká **influence operations**, protože jejich smyslem je postupně získávat porozumění a nakonec i podporu ze strany civilního obyvatelstva. Dosavadní vývoj v Afghánistánu ukázal, že právě na tomto poli se svádí lité a nekompromisní hra s nulovým součtem: buď důvěru, věrohodnost a respekt získají jednotky NATO, nebo si ji doslova urvou vzbouřenci. Jedna, nebo druhá strana, není možný ani ten nejmenší kompromis.

NATO se doposud dopouštělo dvou hlavních chyb. PSYOP plánovalo a zahajovalo až po úderných operacích proti vzbouřencům, což pak vyznívalo jako jejich pouhé zdůvodňování. Tím se účinnost PSYOP zbytečně snižovala. A ještě větší chybou bylo vypočítávání počtu zabitých vzbouřenců – ti to nakonec začali využívat jako úspěšný nástroj pro nábor nových bojovníků do svých řad. [13]

Na druhé straně se osvědčil důraz na diskreditaci ACM, jejichž jednotky pouze zastrašují, vraždí, ničí, ale nenabízejí žádné konstruktivní východisko. Úspěšné bylo i stabilizační působení zakládané na prezentaci poskytované pomoci a zájmu na prosazení změn k lepšímu. Přínos takto zaměřeného působení byl tím větší, čím více se autoři PSYOP dokázali vyhnout všemu, co by mohlo vyznívat jako nadřazenost západní kultury, jako kritika či znevažování islámu nebo jako nerespektování místních obyčejů.

Těžká dilemata velitelů ISAF

Velitelé vojsk ISAF budou nuceni každodenně řešit velice náročné dilema. Ti musejí v první řadě myslet na **bezpečnost svých vojáků**. Z toho vyplývá, že je do akcí budou nasazovat jen, když budou mít účinnost výzbroje a především pak co nejspolehlivější pasivní ochranu. To znamená především tanky a obrněná vozidla a zároveň s tím i nasazování těžce vyzbrojených doprovodných jednotek. Tím se ale snižuje mobilita a flexibilita vojáků ISAF. A to znovu zvyšuje lehkost vyzbrojené vzbouřence, kteří operují v malých a velice pohyblivých uskupeních. Právě tato skutečnost je základním problémem vojenství jak v Iráku, tak i v Afghánistánu, a proto se ve vojenské teorii začíná používat nový pojem: problémy s používáním logistiky v boji s gerilovými jednotkami. [14]

Druhé základní dilema se týká **nasazování těžké techniky** a zasazování zničujících úderů. Právě na počátku roku 2007 se vyhranily *dva rozdílné přístupy*. [15] Na jedné straně americký, který klade hlavní důraz na vzdušné úder. Jeho nesporným výsledkem jsou vysoké počty zabitých vzbouřenců, ale odvrácenou stranou je řada nepřesných zásahů a také tzv. vedlejších škod. Na druhé straně je přístup evropský, který se více zaměřuje na přesné úder proti vzbouřencům v oblastech, kde jsou vyloučeny oběti na straně civilního obyvatelstva. Další rozdíl je v tom, že evropští velitelé jsou méně nedůvěřiví vůči stařešinům na afghánském venkově a neváhají s nimi jednat o příměří. Naproti tomu američtí velitelé jsou nedůvěřiví, považují je za spolupracovníky vzbouřenců a teroristů.

Při posuzování obou dilemat bude vždy záležet na konkrétních podmínkách a zájmech. Jejich důkladné posouzení může napovědět, který z přístupů je vhodnější, nebo do jaké míry je lze kombinovat. Dosavadní vývoj však nasvědčuje, že v boji proti vzbouřencům bojujícím ve jménu země, v níž žijí, je *hard power* více kontraproduktivní nežli *soft power*. [16]

Nároky na neletální činnost NATO

Základní charakteristikou nevojenských činností jsou tzv. neletální akce, tedy akce, při nichž se nezabývá. Hlavním úkolem je pomoc při obnově a rozvoji těžce zkoušené hornaté země, kterou bude potřeba realizovat ve čtyřech hlavních oblastech.

První oblast zahrnuje vnitřní politiku, konkrétně pak zejména vytváření průhledných institucí státní správy, zapojování jednotlivých vrstev obyvatelstva do jejich činnosti, budování přechodné legislativy, vytváření systému boje proti korupci, pomoc při budování občanské společnosti, při zakládání politických stran a při rozvíjení jejich činnosti.

Do druhé oblasti spadá velice široká škála úkolů humanitárního a sociálního charakteru. Jde především o vyčištění zaminovaných oblastí, o zajištění dodávek základních potravin a léků, o pomoc uprchlíkům a běžencům soustředěným ve sběrných táborech (prvořadým úkolem je nastolení pořádku v těchto táborech a zajištění jejich vnitřní bezpečnosti), poskytování lékařské i psychologické pomoci obětem bojů, preventivní opatření proti hladu, zajištění dodávky pitné vody a elektřiny. Dále do této oblasti patří pomoc při obnovování nebo budování vzdělávacích institucí všech stupňů a zajišťování jejich bezpečnosti.

Třetí oblast se týká obnovy ekonomiky a infrastruktury, kde je nutné zajišťovat bezpečnost při obnově nebo při zakládání nových podniků, bank, farem, ale také při sklizni a při jejím skladování. Životně důležité jsou i úkoly při zabezpečování letišť, silnic, vodovodů, komunikačních systémů, zdrojů energie a dalších prvků tvořících tzv. kritickou infrastrukturu.

A konečně **čtvrtá oblast** se váže na budování nového právního systému. Jde především o postižení viníků minulých násilností a přikojí, vytváření nových institucí, zavádění postupů vycházejících z mezinárodních právních norem, zajištění procesu postupného národního usmíření, systematická příprava nového personálu a jeho uvádění do funkcí, potírání korupce a nelegálních obchodů, vytvoření systému pro ochranu zvláště zranitelných skupin afghánského obyvatelstva.

Závěry a doporučení

Naplnění podstatné priority NATO, kterou je přeměna Afghánistánu ve stabilní, demokratickou a prosperující zemi, nebude snadnou záležitostí. Je to nesmírně náročný úkol dlouhodobého charakteru, na jehož naplňování nestačí jenom vojenské jednotky NATO. Vojáky NATO v Afghánistánu čeká při bojové činnosti dlouhá řada více či méně otravných zážitků, nemilých překvapení, těžkých zkoušek psychické odolnosti. Dále je čeká mnoho úkolů nevojového, neletálního charakteru, na které se musí důkladně připravit.

Budování nového Afghánistánu je však velkou výzvou také pro mnoho odborníků z civilní struktury Aliance. Právě oni budou nepostradatelní při vytváření nových politických, ekonomických a sociálních struktur, při vytváření právního systému, při přípravě voleb, při budování školství a zdravotnictví.

Akce ISAF je od samého počátku pojmána jako rozsáhlá operace s vojenskými i nevojen- skými úkoly, a proto se i doporučení pro naplňování jejich záměrů rozdělí na dvě základní sku- piny činnosti, na vojenskou a nevojenskou. Doporučení v první skupině se týkají cílů a způsobů vedení bojové činnosti, ve druhé skupině jde o postupy při obnově a rozvoji Afghánistánu.

1. Doporučení pro bojovou činnost

Velitelé bojových operací musejí vycházet z důkladně ověřených zpravodajských poznatků o situaci v místě zasazení jednotek. Teprve po jejich pečlivém vyhodnocení mohou nasazovat spojenecké vojáky, jejichž úkolem je naplňovat zásady **tří F – find, fix and finish**. To znamená nejprve zjistit, kde se vzbouřenci nacházejí, následně je v tomto prostoru uzavřít a na konec je zcela eliminovat. V afghánských poměrech nelze na tyto akce nasazovat velké vojenské jednotky, ale naopak, malé mobilní skupiny přepravované především vrtulovými letadly, vrtulníky, obrněnými transportéry a pěšky.

Při naplňování zásady tří F musejí spojenečtí velitelé i jejich podřízení za všech okolností přísně dodržovat základní příkázání pro **vedení asymetrických válek v zahraničí**, která už před více jak třiceti lety velmi přesně vyjádřil Robert Asprey důrazem na rozlišující, kvalitativní násilí a odmítnutí kvantitativního, nerozlišeného násilí. Vojska NATO musejí při zásazích co nejvíce omezit vedlejší ztráty, „aby za nimi pokud možno nezůstávaly žádné oběti na straně civilního obyvatelstva“. Pokud by to nedokázala, nastoupil by fenomén „tři R“ (odpor, odboj a pomsta).

V rámci boje proti afghánským vzbouřencům se velká pozornost musí zaměřit na výcvik afghánských vojáků (Afghan National Army) a policistů (Afghan National Security Forces), aby byli schopni ve stále větším rozsahu úspěšně vést letální, tedy bojové operace (to kill bad guys and train others to kill bad guys). Nedílně s tím je nutné dát vojenským a policejním instruktorům ze zemí NATO tu nejspolehlivější výzbroj, zejména pak obrněná bojová vozidla, a nejlepší osobní výstroj, aby nemohli být snadnými terči pro úderů ACM.

Stranou zájmů velitelů vojsk NATO nesmějí zůstat ani neletální akce (tedy akce, jejichž smyslem není zabít). Právě PSYOP se v Afghánistánu stávají jednou z cest, jak naplňovat tzv. **norms based deterrence** – tedy odstrašování na základě životních hodnot, které doporučuje přední britský vojenský teoretik Lawrence Freedman. [17] Jde především o psychologické operace (PSYOP) ve třech hlavních směrech.

Je třeba přejít od postsynchronního plánování PSYOP k tomu, aby od samého počátku byly součástí každé bojové operace. Jedině tak mohou být účinné a umocňovat sílu a dopad operací bojových. Při diskreditaci ACM se vždy musí zvažovat dopad na smýšlení afghánského obyvatelstva. Namísto na počty zabitých ACM je vhodnější poukazovat především na to, jak ACM svými akcemi škodí skutečným zájmům Afghánistánu.

Při stabilizačním působení je třeba klást důraz na pozitivní smysl mise ISAF (we are here to offer reconstruction), na prezentaci dosud poskytnuté a nadále poskytované pomoci a důrazu NATO na prosazení zásadních změn k lepšímu.

2. Doporučení pro nebojovou činnost

Ve vnitřní politice je třeba zajišťovat proces vytváření průhledných institucí státní správy, zapojování jednotlivých vrstev obyvatelstva do jejich činnosti, budování přechodné legisla- tivy, vytváření systému boje proti korupci, pomáhat při budování občanské společnosti, při zakládání politických stran a při rozvíjení jejich činnosti. [18]

V oblasti humanitárního a sociálního charakteru je nutné se zaměřit především na vyčištění zaminovaných oblastí, zajištění dodávek základních potravin a léků, pomoc uprchlíkům a běžencům soustředěným ve sběrných táborech (prvořadým úkolem je nastolení pořádku v těchto táborech a zajištění jejich vnitřní bezpečnosti), poskytování lékařské i psychologické pomoci obětem bojů, preventivní opatření proti hladu, zajištění dodávky pitné vody a elektřiny. Dále do této oblasti patří pomoc při obnovování nebo budování vzdělávacích institucí všech stupňů a zajišťování jejich bezpečnosti.

Při obnově ekonomiky a infrastruktury je nutné zajišťovat bezpečnost při ožívání starých nebo při zakládání nových podniků, bank, farem, ale také při sklizni a při jejím skladování. Životně důležité jsou i úkoly při zabezpečování letišť, silnic, vodovodů, komunikačních systémů, zdrojů energie a dalších prvků tvořících tzv. kritickou infrastrukturu.

Při budování nového právního systému je nutné se zaměřit na postížení viníků minulých násilností a příkoří, vytváření nových institucí, zavádění postupů vycházejících z mezinárodních právních norem, zajištění procesu postupného národního usmíření, systematickou přípravu nového personálu a jeho uvádění do funkcí, potírání korupce a nelegálních obchodů, vytvoření systému pro ochranu zvláště zranitelných skupin afghánského obyvatelstva.

Poznámky a literatura:

- [1] **Role operace ISAF** spočívá v asistenci afghánské vlády a mezinárodnímu společenství při udržování bezpečnosti v místě působení aliančních jednotek. Jednotky ISAF podporují afghánské úřady v jejich úsilí rozšířit své pravomoce na celé území a pomáhají zajistit bezpečné prostředí pro konání svobodných a rovných voleb, šíření práva a obnovu země. Jednotky ISAF byly vytvořeny v roce 2001 po svržení talibánského režimu. Jejich velení převzalo NATO v roce 2003. Počáteční velikost: 6500 osob, současná velikost: zhruba 32 000 osob (leden 2007) z celkem 37 zemí. Do mise přispívá všech 26 členských zemí NATO. **Kontingent AČR** o velikosti 66 osob je dislokován na letišti v Kábulu. AČR v rámci rotace ISAF po dobu čtyř měsíců velí kábulskému mezinárodnímu letišti (Kabul International Airport, KAIA). Dalších 82 příslušníků AČR ze 102. prostějovského průzkumného praporu je součástí provinčního rekonstrukčního týmu v provincii Badakšan (stav k lednu 2007), www.natoaktual.cz.
- [2] BARNETT R. RUBIN. Saving Afghanistan. Taliban Resurgent. *Foreign Affairs*. January-February 2007, Vol. 86, No. 1, p. 57.
- [3] CONTE ALEX. *Security in the 21st Century: The United Nations, Afghanistan and Iraq*. Ashgate 2005, s. 109.
- [4] MICHAEL HOWARD. A Long War? *Survival*, vol. 48. no. 4. Winter 2006-07, s. 2-6.
- [5] NIGEL AYLWIN-FOSTER. Changing the Army for Counterinsurgency Operations. *Military Review*, July-August 2005, s. 9.
- [6] Southern Afghanistan COIN Operations. *Tactics, Techniques and Procedures*. Handbook. Center for Army Lessons Learned (CALL). October 2006. <http://call.army.mil>, s. 4.
- [7] Tamtéž, s. 5-6.
- [8] SETH G. JONSES. Afghanistan Local Insurgency. *International Herald Tribune*, 31.1. 2007.
- [9] ROBERT PAPE. *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. New York: Random House, 2005, s. 15-16.
- [10] Afghanistan: mission in a compliance. *Le Monde*, 11. 9. 2006.
- [11] *Military Balance 2007*, s. 15-16.
- [12] JOHN A. LYNN. Patterns of Insurgency and Counterinsurgency. *Military Review*, July-August 2005, s. 27.
- [13] Complex irregular warfare – the psychological component. *Military Balance 2007*, s. 415-420.
- [14] ADAM ELKUS. Future War. The War on Terror after Iraq. *Jihadi Monitor*, March 2007.
- [15] PAUL ROGERS. *A Surge in Two Wars?* Oxford Research Group. March 2007.
- [16] JONATHAN STEVENSON. Martyrs, Nationalism and the Jihad. *Survival*, vol. 48, Spring 2006, s. 205.
- [17] LAWRENCE FREEDMAN. *Deterrence*. Cambridge: Polity Press, 2004.
- [18] Blíže viz BARNETT R. RUBIN. Afghanistan's Uncertain Transition from Turmoil to Normalcy. *CSR (Council Special Report)* No. 12, March 2006. Council on Foreign Relations.

Programová struktura pro program „obrana státu“ a její význam pro zajištění účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti veřejných prostředků

Rozhodnout o účelnosti, hospodárnosti nebo efektivnosti veřejných prostředků při zabezpečování stanovených úkolů znamená mít možnost rozhodnout se alespoň mezi dvěma variantami zabezpečení této činnosti. Vzhledem k tomu, že na výkon určitých činností má stát mocenský monopol, nebývá splnění tohoto předpokladu při řízení alokace veřejných prostředků jednoduché. Způsob řešení tohoto problému nabízí tento příspěvek ukazující uspořádání vykonávaných činností (funkcí) rezortu Ministerstva obrany ČR do programové struktury a následné formování organizační struktury rezortu s pomocí systematizace organizačních prvků podle toho, zda jimi vykonávanou činnost lze zajistit jiným způsobem či nikoliv.

Jednou z povinností, kterou mají správci rozpočtu podle zvláštních právních předpisů, [1, 2] je zajištění hospodaření s veřejnými výdaji v duchu zásad účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti. Ve složitě rezortní organizační struktuře integrující v sobě množství činností uspořádaných do mnoha organizačních prvků různé právní formy, s různou funkcí uvnitř rezortní organizační struktury a s různým ekonomickým statutem [3] nebývá splnění takové povinnosti jednoduché. Určité řešení představuje aplikace metody *Planning, Programming and Budgeting System* (PPBS) a uspořádání zabezpečovaných činností, potažmo organizačních prvků, jenž tyto činnosti vykonávají, do programové struktury. [4] Má-li však taková programová struktura podporovat správce rozpočtu při rozhodování o účelné, hospodárné nebo efektivní alokaci veřejných výdajů v jím spravované kapitole státního rozpočtu, měla by mu dávat možnost rozhodovat se, které činnosti musí zajišťovat sám a které činnosti mohou být zajištěny jiným způsobem.

Program obrany státu

Etymologický výklad slova *program* odkazuje jednak k latinskému substantivu *programma* = písemné oznámení (vyhláška), úřední výnos, příkaz (panovníka), svolání, výzva (k něčemu); jednak je k řeckému substantivu *programma* a řeckému slovesu *prográphein* = veřejně vepsat, veřejně předepsat. [5]

Realizuje-li nějaká instituce program, znamená to, že vykonává činnost, která je veřejně známá a tato činnost jí byla normativně určena. V ekonomii se předpokládá, že programem není určena pouze činnost, ale také výsledky této činnosti, tj. **realizace programu je vždy činností produkční.**

Svůj program realizují jak subjekty soukromého práva, např. akciové společnosti, tak subjekty práva veřejného, jako je stát, ústřední orgány státní moci atd. Zatímco výsledkem uskutečňování produkční činnosti u subjektů soukromého práva jsou (soukromé) statky a služby poskytované spotřebitelům prostřednictvím trhu statků a služeb, výsledkem činnosti

subjektů veřejného práva jsou vždy tzv. veřejné statky a služby. Podle teorie se může jednat o veřejné statky smíšené a o veřejné statky čisté. [6]

Poskytování čistých veřejných statků zpravidla zabezpečují subjekty veřejného práva. Na poskytování smíšených veřejných statků se mohou podílet i subjekty soukromého práva. Příkladem čistého veřejného statku je obrana státu. Příkladem smíšeného veřejného statku je např. vzdělávání, zdravotní péče apod. Samotné zabezpečení veřejných statků a služeb může představovat buď produkci veřejného statku a služby institucí veřejného práva, nebo může představovat financování produkce takového statku nebo služby.

Např. obrana státu je zajištěna prostřednictvím instituce ozbrojených sil, kdežto zdravotní péče je zajištěna prostřednictvím financování činnosti lékařů a zdravotnických zařízení z prostředků veřejného zdravotního pojištění [7] cestou *Všeobecné zdravotní pojišťovny* [8] a oborových zdravotních pojišťoven. [9] Lze se domnívat, že smíšené veřejné statky lze poskytovat cestou trhu, kdežto pro čisté veřejné statky trh neexistuje nebo není z pohledu státu žádoucí, aby trh existoval, protože by narušoval mocenský monopol státu a podrýval by mocenskou autoritu státu, na základě níž je stát definován.

Rozsah, struktura a způsob zabezpečovaných veřejných statků je v demokraciích předmětem volebních programů politických stran, kterými se ucházejí o přízeň voličů. Rozsah a struktura produkovaných soukromých statků je u výrobních organizací předmětem jejich výrobního/výrobkového programu. Tento program je určen na základě rozhodnutí vlastníků.

O programech realizovaných státem, či prvky jeho institucionální struktury, se rozhoduje zákonem, tzn. na základě vůle zákonodárního sboru. Takovýto program je určen vymezením působnosti veřejnoprávní instituce pověřené realizací programu a stanovením jejich úkolů na tomto úseku. V tomto pojetí je program obrany státu jako jednoho ze dvou druhů forem zajištění vnější bezpečnosti státu (vojenským a nevojenským způsobem) definován § 3 zákona č. 219/1999 Sb., *o ozbrojených silách České republiky* ve znění pozdějších předpisů:

„(1) K zajišťování své bezpečnosti vytváří Česká republika ozbrojené síly. (2) Ozbrojené síly se člení na armádu, Vojenskou kancelář, prezidenta republiky a Hradní stráž....“ a dále v § 9 tohoto zákona: *„(1) Základním úkolem ozbrojených sil je připravovat se k obraně České republiky a bránit ji proti vnějšímu napadení. (2) Ozbrojené síly plní též úkoly, které vyplývají z mezinárodních smluvních závazků České republiky o společné obraně proti napadení....“* Úkoly armády jsou pak v § 14 výše uvedeného zákona doplněny o úkoly týkající se nebojových úkolů.

Způsob provedení, kvantitativní a kvalitativní charakteristiky takto definovaného programu ve vztahu k očekávaným a aktuálním zdrojovými podmínkám a stavu bezpečnostního prostředí jsou upřesňovány prostřednictvím vládních dokumentů, jako jsou strategie, koncepce ap., a jsou přijímané vládou jejím usnesením nebo usnesením zákonodárního sboru. Výsledkem realizace takového programu je poskytovaný čistý veřejný statek obrana státu či širším způsobem pojatý veřejný statek bezpečnost státu.

Orgánem odpovědným za poskytování veřejných statků, tj. za realizaci programu v jeho kvalitativních a kvantitativních charakteristikách, je ústřední orgán státní správy. Tím je v tomto případě podle § 16 zákona č. 2/1969 Sb. *o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky* ve znění pozdějších předpisů Ministerstvo obrany ČR (MO). Povinnosti, působnosti a úkoly MO jsou však zakotveny také v jiných právních předpisech, v důsledku čehož stojí tento ústřední orgán v čele celého rezortu, rozsáhlé organizační struktury, přímo realizující nebo podílející se hned na několika programech jako činnostmi definovaných zákony a blíže konkretizovaných na základě usnesení vlády

nebo poslanecké sněmovny, případně na základě vyjádření vůle člena vlády stojícího v čele MO – ministra obrany.

Programová struktura pro zajištění programu obrany státu

Na určení programu dané instituce (veřejnoprávní, obchodně-právní) či jejího organizačního prvku jako normativně určené činnosti přinášející stanovené užítky navazuje určení programové struktury jako organizační struktury určené k obsluze programu. Tato **organizační struktura ve své podstatě odráží kombinaci lidské práce a kapitálu – personálu a jeho vybavení majetkem potřebným pro požadovaný výkon činností definovaných programem.**

Takovéto manažerské chápání organizační struktury v základních ekonomických kategoriích umožňuje osobám odpovědným za účelné, hospodárné a efektivní využívání prostředků používaných při realizaci programu uskupit organizační strukturu tak, aby bylo dosaženo stanovených cílů programu právě při stanovených ukazatelích hospodárnosti a efektivnosti zdrojů vstupujících do programu. **Organizační prvky podílející se na realizaci stanoveného programu můžeme proto chápat jako programové prvky.**

Manažerské chápání organizační struktury, potažmo struktury programových prvků, umožňuje pohlížet na části organizační struktury v kontextu stavu a vývoje trhů, z kterých jsou získávány práce a kapitál. To vytváří předpoklad pro úvahy o tom, že činnost části organizační struktury nebo části programového prvku lze nějakým způsobem nahradit při zachování jeho účelu. V ekonomickém pohledu na organizační strukturu lze nahrazovat práci kapitálem (personál technikou), práci vlastního personálu prací personálu dodavatelských firem (outsourcing), nebo naopak výkony dodavatelských firem prací vlastního personálu. S každým druhem takové substituce jsou také spojeny náklady na provozování vybraného způsobu obsluhy zvolného programu. **Jednotlivé substituce se liší různou hospodárností a efektivností využití zdrojů vstupujících do programu.**

Rozhodnutí o finální podobě programové a fakticky organizační struktury je rozhodnutím o hospodárnosti a efektivnosti obsluhy zvolného programu – činnosti/činnostech, jejichž výkon má zajišťovat daná organizační struktura, či úkolech, jejichž splnění má být zabezpečeno jejími organizačními prvky. Takovéto chápání organizační struktury rezortu MO se bohužel zatím neprosadilo. Důvodem mohlo být nevhodné vydefinování programů a nevhodná systematizace programových prvků.

Návrh Systematizace programu obrana státu (str. 84) nabízí v této souvislosti variantu k současnému pojmání programové struktury, a to s využitím výše představeného konceptu. Zde jsou činnosti, které jsou zabezpečovány organizačními prvky ze struktury rezortu MO rozděleny do sedmi skupin. Jde o organizační prvky:

- ❑ S bojovou funkcí (combat), tj. prvky mající zabezpečovat vojenský způsob vnější bezpečnosti České republiky a plnění mezinárodních závazků České republiky v oblasti společné obrany a bezpečnosti.
- ❑ S přímou podporou prvků s bojovou funkcí (combat support).
- ❑ Vykonávající státní správu, tj. úřady s vymezenou působností zákony, výsledkem jejichž činnosti je úřední rozhodnutí (govern).
- ❑ Zřízené pro podporu činností MO a kontrolu plnění úkolů organizačními prvky v podřízenosti MO (govern support).

- ❑ Zabezpečující nebo bojovou podporu všem ostatním organizačním prvkům rezortu obrany (non-combat support).
- ❑ Zabezpečující specifické úkoly na úseku bezpečnosti. Jedná se o zpravodajskou činnost (intelligent) a pořádkové úkoly (keep the piece), přičemž část činnosti těchto prvků může být zařazena k prvkům combat nebo combat support.

Každý z organizačních prvků z výše uvedených sedmi skupin také může poskytovat podporu jiným součástem veřejného sektoru (civil support) a tyto prvky jsou součástí vyššího programu. Tím je program bezpečnosti státu, na němž se podílí také Hradní stráž ČR bezpečnostní sbory, záchranné sbory a služby či zpravodajské služby. [10, 11] Tento program je ve svých základech formulován *Bezpečnostní strategií České republiky*. Na ni navazuje *Vojenská strategie České republiky* konkretizující použití organizačních prvků rezortu MO k bojovým a obdobným účelům. Mimo to mají na podobu činnosti nebojových podpůrných prvků a prvků podporující činnost MO jako centrálního úřadu státní správy vliv jiné vládní strategie v podobě dokumentů řešících např. otázku podpory a organizace výzkumu a vývoje, vzdělávání ap.

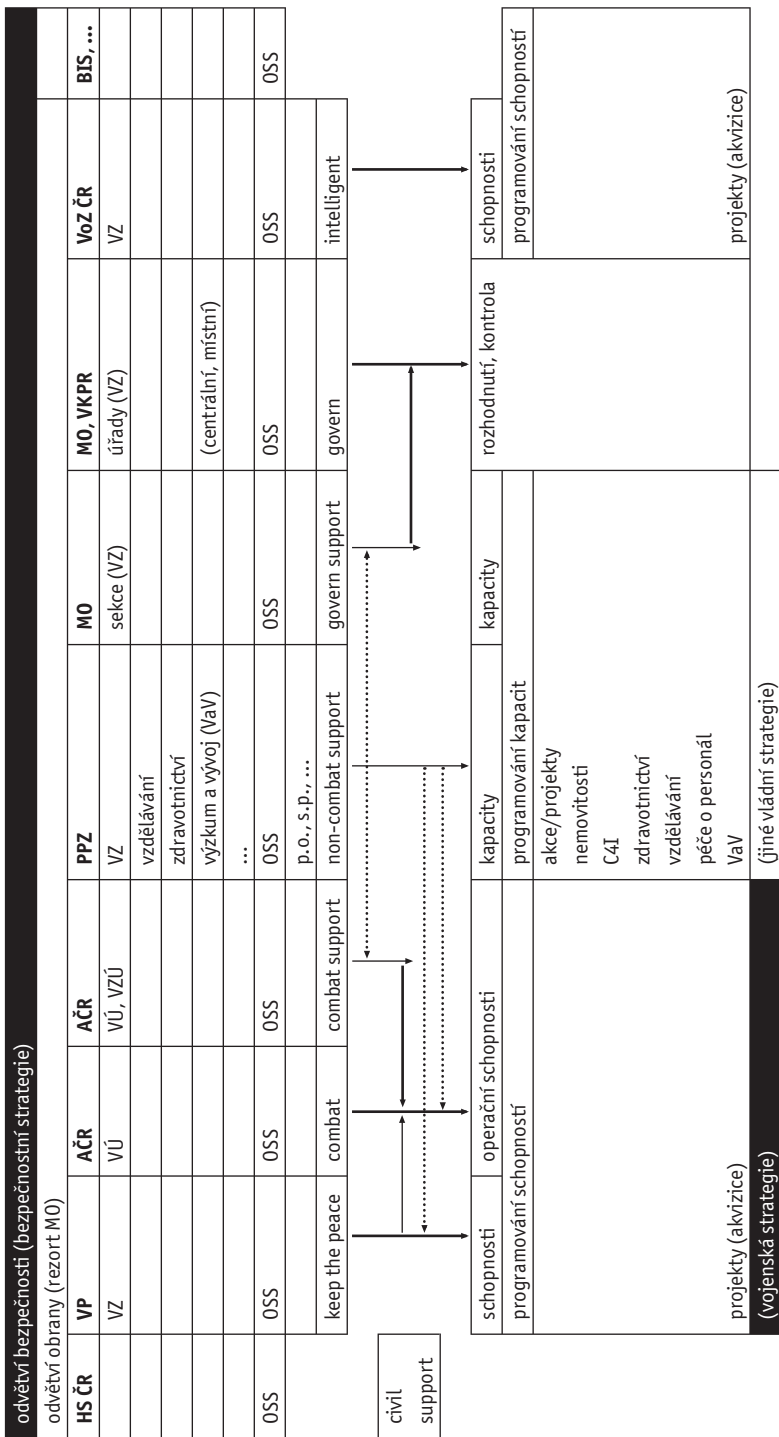
Pokud se jedná o účel jednotlivých prvků vykazovaný navenek, mají organizační prvky v kategorii *govern* vykonávat činnost na úseku správy stanovené českými zákony. Organizační prvky, které jsou vyčleněny k plnění mezinárodních závazků České republiky na úseku vnější bezpečnosti, jsou popsány schopnostmi, ke kterým se Česká republika zavázala mezinárodními smlouvami.

Dosažení a udržení těchto schopností je předmětem a cílem činnosti těchto organizačních prvků. Ryzí vojenské schopnosti jsou zde označeny jako operační schopnosti. Platí, že činnost ostatních organizačních prvků má podporovat činnosti prvků, které jsou nositeli operačních schopností. Tato podpora je zajišťována ve formě povinnosti udržování kapacit využívaných ve prospěch prvků z programu obrana státu nebo bezpečnost státu. Rozsah a kvalita těchto kapacit je závislá nejen na požadavcích vojenské a bezpečnostní strategie, ale také na jiných strategiích zasahujících do rezortu obrany.

V souvislosti alokací prostředků na dosažení stanovených vlastností prvků programové struktury můžeme hovořit o programování schopností a programování kapacit. Takovéto dělení umožňuje posuzovat programovou strukturu z pohledu účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti veřejných prostředků použitých pro zabezpečení programu, jak to požaduje zákon č. 320/2001 Sb., ... (*zákon o finanční kontrole*) ve znění pozdějších předpisů. Programováním kapacit jako alokací prostředků na budování, udržování, pronajímání nebo najímání kapacit mimo rezort obrany potřebných pro obsluhu prvků, které mají vykazovat určité schopnosti nebo zajistit státní správu, lze zabránit pořizování dodatečných kapacit, nejsou-li zatím stávající kapacity využity, a financování činnosti prvků, které nevykazují stanovený stupeň funkčnosti. Samotná kontrola nad kapacitami je nutná pro omezování duplicity kapacit, které si vyžadují pozdější náklady na obnovu, tj. investiční akce podle § 12 zákona č. 218/2000 Sb., ... (*rozpočtová pravidla*) ve znění pozdějších předpisů.

S pomocí naznačeného dělení lze stanovit ukazatele hospodárnosti a efektivnosti dosažení a udržování stanovených schopností, stejně tak i ukazatele hospodárnosti a efektivnosti kontrolovaných kapacit. Tyto ukazatele lze pak použít pro rozhodování managementu ozbrojených sil na obdobné bázi, jako rozhoduje management institucí, jejichž činnost je upravena obchodním právem.

Na základě dělení prvků programové struktury podle schématu zachyceného na obrázku (viz) lze určovat také vhodnou právní formu programových prvků rezortu obrany a v důsledku

Zkratky: HS ČR – Hradní stráž ČR; VP – Vojenská policie; AČR – Armáda ČR; MO – Ministerstvo obrany ČR; VKPR – Vojenská kancelář prezidenta republiky; VoZ ČR – Vojenské zpravodajství ČR; BIS – Bezpečnostní informační služba; VÚ – vojenský útvar, VZÚ... vojenský záchranný útvar; VZ – vojenské zařízení; OSS – organizační složka státu; p.o. – příspěvková organizace; s.p. – státní podnik; PPZ – přímo podřízená zařízení MO

Obr.: Systematizace programu obrana státu v případě České republiky (návrh)

takového rozhodnutí také určovat hospodárnost nebo efektivnost využívaných kapacit financovaných z veřejných financí. [3]

Takto mohou mít organizační prvky postavení organizační složky státu nebo jejich vnitřní organizační jednotky, pakliže činnost těchto prvků nemá žádnou obdobu mimo rezort obrany a je třeba zajistit jejich úzkou vazbu na stát a státní rozpočet. U prvků, jejichž činnost může být nahrazena činností prvků mimo rezort MO (tyto prvky se mnohdy podílejí na poskytování smíšených veřejných statků), lze připustit užší vazbu na stát a státní rozpočet, ukáže-li se, že je jejich činnost povede k hospodárnějšímu nebo efektivnějšímu využití veřejných prostředků. Zde samotné spektrum právních forem může sahat od právní formy příspěvkové organizace až k některé z forem obchodní společnosti.

U některých organizačních prvků v kategorii non-combat support, které mají podle zákona č. 219/1999 Sb., *o ozbrojených silách České republiky* ve znění pozdějších předpisů statut vojenského zařízení lze dokonce uvažovat o zabezpečení jejich činnosti s využitím tržního prostředí. Např. lze připustit, že vysokoškolskou přípravu personálu pro rezort obrany mohou zajišťovat veřejné vysoké školy než státní vysoká škola v podobě Univerzity obrany. Rozhodovat by v tomto případě mohla kritéria hospodárnosti, efektivnosti případě i kvality zabezpečované přípravy.

Závěr

Koncepce PPBS vznikla na zásadách manažerského chápání činnosti organizace jako prvku realizující (výrobní) program a organizační struktury jako kombinace personálu (práce) a majetku (kapitálu), který slouží k obsluze stanoveného programu. [4] Její aplikace umožňuje managementu přijímat rozhodnutí, která určují stupeň účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti prostředků alokovaných na realizované činnosti. To platí rovněž pro veřejný sektor a činnost správce kapitoly státního rozpočtu při plnění jeho povinnosti zabezpečit účelné, hospodárné a efektivní používání veřejných prostředků v jeho působnosti.

Použití vhodné systematizace činností prováděných v působnosti MO vhodně uzpůsobených do programové struktury může vrcholovému managementu rezortu MO usnadnit rozhodování o účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti veřejných prostředků vyčleňovaných jak na program obrany státu, tak na program bezpečnost státu.

Použitá literatura

- [1] *Zákon č. 218/2000 Sb., ... (rozpočtová pravidla) ve znění pozdějších předpisů.*
- [2] *Zákon č. 320/2001 Sb., ... (zákon o finanční kontrole) ve znění pozdějších předpisů.*
- [3] PERNICA Bohuslav. *Problém privatizace vojenských činností a veřejného podnikání v odvětví obrany. Vojenské rozhledy*, 2006, roč. 15, č. 2, s. 32-39.
- [4] ENTHOVEN, A. C., SMITH, K. W. *How much is enough? Shaping the Defense Program 1961-1969*. 2nd Ed. Santa Monica, 2005. ISBN 0-8330-3826-5.
- [5] REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. 1. vyd. Voznice: Leda, 2001. ISBN 80-85927-86-3.
- [6] PEARCE, D. W. *Macmillanův slovník moderní ekonomie*. 2. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-42-2.
- [7] *Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění ve znění pozdějších předpisů.*
- [8] *Zákon č. 551/1991 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně ve znění pozdějších předpisů.*
- [9] *Zákon č. 280/1992 Sb., o rezortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách ve znění pozdějších předpisů.*
- [10] *Zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky ve znění pozdějších předpisů.*
- [11] *Zákon č. 153/1994 Sb., zákon o zpravodajských službách České republiky ve znění pozdějších předpisů.*

Deset let po vstupu v platnost Úmluvy o zákazu chemických zbraní: Jak dál v chemickém odzbrojení?

Závazek smluvních států Organizace pro zákaz chemických zbraní na likvidaci chemických zbraní a objektů pro jejich výrobu do roku 2007 je základním pilířem Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení. Ve dnech 5.-8. prosince 2006 se uskutečnila 11. konference smluvních států Organizace pro zákaz chemických zbraní. Konference zhodnotila dosavadní průběh implementace této Úmluvy především z hlediska současného stavu likvidace chemických zbraní a schválila termíny pro prodloužení lhůt pro jejich likvidaci. O tomto prodloužení maximálně o pět let může Konference smluvních států rozhodnout ve výjimečných případech. Zůstává otázkou, zda i toto prodloužení splní původní cíl Úmluvy – zajistit svět bez chemických zbraní.

1. Úvod

Od vstupu Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení CWC (Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction, dále jen Úmluva) [1] v platnost uplynulo 29. dubna letošního roku deset let. Úmluva je prvním komplexním mechanismem, který směřuje k likvidaci celé jedné kategorie zbraní hromadného ničení a současně stanovuje opatření pro kontrolu plnění tohoto závazku. Hlavním cílem Úmluvy, vyjádřeným v její preambuli, je zcela vyloučit v zájmu všeho lidstva možnost použití chemických zbraní. Splnění tohoto záměru představuje nejen likvidaci stávajících arzenálů chemických zbraní a zabránění šíření chemických zbraní resp. komponent pro jejich výrobu, ale současně předpokládá vytvoření účinného systému, který pomůže státům chránit se v situacích, kdy by přes veškeré úsilí o zákaz chemických zbraní byly tyto zbraně použity.

Smluvními státy Úmluvy je dnes 181 států. Úmluvu podepsalo, ale dosud neratifikovalo šest států (Bahamy, Kongo, Dominikánská republika, Guinea-Bissau, Izrael, Myanmar) a osm států zatím Úmluvu nepodepsalo (Angola, Barbados, Korejská lidově demokratická republika, Egypt, Irák, Libanon, Somálsko, Syráská arabská republika). [2] Důvodem dosavadního nepřistoupení některých z těchto států jsou mj. finanční náklady spojené s členstvím v Organizaci pro zákaz chemických zbraní, u některých jiných států však panuje nejistota ohledně jejich možného vlastnictví chemických zbraní.

Pro implementaci požadavků vyplývajících z Úmluvy byla vytvořena **Organizace pro zákaz chemických zbraní** se sídlem v Haagu (OPCW – Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons). Hlavním orgánem OPCW, podobně jako u jiných verifikačních režimů mezinárodních smluv, je **Konference smluvních států**, jež je oprávněna přijímat všechna důležitá rozhodnutí týkající se procesu implementace Úmluvy. Výkonná rada je exekutivním orgánem OPCW. Sestává ze 41 smluvních států, které jsou do ní voleny na bázi regionálního zastoupení na dobu dvou let. Technický sekretariát uskutečňuje kontrolní opatření stanovená Úmluvou,

pomáhá Konferenci a Výkonné radě při plnění jejich funkcí a plní další úkoly, které pro něho vyplývají z Úmluvy, nebo kterými ho Konference případně Výkonná rada pověří.

2. Požadavky Úmluvy na likvidaci chemických zbraní [1]

Úmluva definuje chemické zbraně jako jakékoli toxické chemické látky nebo jejich prekurzory (tj. jakékoli chemicky reagující složky, které se libovolným způsobem účastní kteréhokoli stadia výroby toxické chemické látky), zamýšlené pro jiné účely než účely Úmluvou nezakázané, municí, prostředky nebo vybavení, speciálně určené k použití chemických zbraní. Staré chemické zbraně podle Úmluvy jsou chemické zbraně, vyrobené do roku 1925 nebo vyrobené v období 1925-1946, které se natolik zhoršily, že již nemohou být použity jako účinné chemické zbraně. Ponechané chemické zbraně znamenají chemické zbraně, včetně starých chemických zbraní, které byly ponechány státem po 1. lednu 1925 na území jiného státu bez jeho souhlasu.

Veškeré existující zásoby chemických zbraní měly být zničeny během 10 let po vstupu Úmluvy v platnost. Při likvidaci chemických zbraní jsou bojové chemické látky nevratným způsobem přeměňovány do formy nevhodné pro výrobu chemických zbraní a munice a prostředky pro použití těchto zbraní zneschopněny. Smluvní státy nesmí likvidovat své chemické zbraně ponořením do jakéhokoliv vodního zdroje, zakopáním do země nebo spalováním na otevřeném ohni. Chemické zbraně jsou ničeny pouze ve zvlášť určených a k tomu náležitě projektovaných a vybavených objektech.

Ustanovení Úmluvy se podle uvážení smluvního státu nevztahují na chemické zbraně, které byly uloženy do země na jeho území před 1. lednem 1977 a nadále zůstávají uloženy v zemi, nebo byly potopeny do moře před 1. lednem 1985.

Chemické zbraně deklarované smluvními státy se v souladu s Úmluvou pro účely likvidace dělí do tří kategorií:

Kategorie 1 jsou chemické zbraně obsahující především nervově paralytické látky (tabun, sarin, soman, látka VX) a zpuchýřující látky (yperit, lewisit) a jejich části či komponenty. Proces likvidace této kategorie chemických zbraní měl probíhat ve čtyřech etapách po vstupu Úmluvy v platnost (v 1. etapě-do tří let likvidace nejméně 1 % chemických zbraní, ve 2. etapě-do pěti let nejméně 20 %, ve 3. etapě-do sedmi let nejméně 45 % a ve 4. etapě-nejpozději do deseti let likvidace veškerých chemických zbraní této kategorie). Ve výjimečných případech může Konference smluvních států na žádost dotčeného smluvního státu rozhodnout o eventuálním prodloužení jednotlivé průběžné lhůty či termínu dokončení likvidace všech chemických zbraní kategorie 1, termín pro dokončení konečné likvidace však nesmí být prodloužen o více než pět let.

Kategorie 2 představuje chemické zbraně na bázi všech ostatních bojových chemických látek (např. fosgen, kyanovodík apod.) a jejich části či komponenty. Likvidace chemických zbraní této kategorie musí být ukončena nejpozději pět let po vstupu Úmluvy v platnost, přičemž zbraně mají být ničeny rovnoměrně po stejných množstvích každý rok po celé období likvidace.

Do **kategorie 3** jsou zařazeny nenaplněná munice a zařízení specificky určené pro použití v přímé souvislosti s nasazením chemických zbraní (dělostřelecké granáty, rakety, letecké pumy, letecká rozstříkovací zařízení, trhací nálože atd.), přičemž i tyto mají být ničeny rovnoměrně po stejných množstvích každý rok po celé období likvidace.

3. Současný stav likvidace chemických zbraní

Šest států vlastnících chemické zbraně (Albánie, Indie, Libye, Ruská federace, USA a další smluvní stát, který není v dokumentech OPCW jmenovitě uváděn, dále jen „smluvní stát“) deklarovaly celkem 71 330 tun bojových chemických látek obsažených v 8,67 mil. kusů munice a velkoobjemových zásobnících. Podstatná část deklarovaných chemických zbraní připadá na Ruskou federaci a USA. K 22. 2. 2007 bylo zlikvidováno celkem 23 % deklarovaných bojových chemických látek (17 087 tun) a 30 % kusů chemické munice a velkoobjemových zásobníků (2,65 mil.). [3]

Albánie

Z chemických zbraní kategorie 1 Albánie deklarovala 13,714 tun destilovaného yperitu, 0,970 tun lewisitu, 0,340 tun směsí destilovaného yperitu a lewisitu (0,220 tun destilovaného yperitu a 0,120 tun lewisitu). Z chemických zbraní kategorie 2 Albánie deklarovala 1,037 tun chloracetofenonu a 0,327 tun adamsitu. [4]

Albánie požádala o prodloužení termínu likvidace jednotlivých průběžných lhůt svých chemických zbraní kategorie 1: 1. etapa do 15. ledna 2007, 2. etapa do 31. ledna 2007, 3. etapa do 28. února 2007 a 100 % chemických zbraní do 29. dubna 2007. Likvidace probíhá na zařízení pro likvidaci chemických zbraní v Qaf-Molla. [5] Přesto podle posledních zpráv Albánie nebude schopna tyto termíny splnit a požádá o prodloužení průběžných lhůt i konečného termínu likvidace.

Indie

Indie neuvolnila deklaraci o typech a množství svých chemických zbraní pro veřejné publikování. Do 1. října 2006 zlikvidovala více než 70 % deklarovaných bojových chemických látek. Současně požádala o prodloužení konečného termínu pro likvidaci chemických zbraní kategorie 1 do 28. dubna 2009. [6]

Libye

Libye deklarovala 23 tun yperitu z chemických zbraní kategorie 1. Současně požádala o prodloužení jednotlivých lhůt pro likvidaci chemických zbraní kategorie 1 následovně: 1. etapa do 1. května 2010, 2. etapa do 1. července 2010, 3. etapa do 1. listopadu 2010 a 4. etapa do 31. prosince 2010. Současně se zavázala zlikvidovat veškeré své chemické zbraně kategorie 2 nejpozději do 31. prosince 2011. [7]

Smluvní stát

Tento smluvní stát rovněž neuvolnil deklaraci o typech a množství svých chemických zbraní pro veřejné publikování. Do listopadu 2006 zlikvidoval 85 % deklarovaných zásob chemických zbraní kategorie 1. Současně rovněž požádal o prodloužení svého závazku pro ukončení likvidace zásob chemických zbraní kategorie 1 do 31. prosince 2008.

Ruská federace

Arzenál ruských chemických zbraní představuje více než 40 000 tun bojových chemických látek skladovaných na sedmi místech:

- Gornyj (Saratovská oblast, 2,9 % celkových zásob, lewisit, yperit, směs yperitu s lewisitem- velkoobjemové zásobníky),

- ❑ Kambarka (Udmurtská republika, 15,9 %, lewisit-velkoobjemové zásobníky),
- ❑ Kizněr (Udmurtská republika, 14,2 %, sarin, soman, látka VX, lewisit-munice pro hlavňové a reaktivní dělostřelectvo),
- ❑ Leonidovka (Penzenská oblast, 17,2 %, sarin, soman, látka VX-letecké pumy a letecká rozstříkovací zařízení),
- ❑ Maradykovskij (Kirovská republika, 17,4 %, sarin, soman, látka VX-letecké pumy a letecká rozstříkovací zařízení, směs yperitu s lewisitem-dělostřelecké granáty),
- ❑ Počep (Brjanská oblast, 18,8 %, sarin, soman, látka VX-letecké pumy a letecká rozstříkovací zařízení),
- ❑ Ščuťje (Kurganská oblast, 13,6 %, sarin, soman, látka VX-munice pro hlavňové a reaktivní dělostřelectvo, bojové hlavice raket), fosgen (dělostřelecké granáty).

32 300 tun skladovaných zásob sestávalo z nervově paralytických látek (sarin, soman a látka VX), 7700 tun tvořily zpuchýřující látky (lewisit, yperit, směs yperitu s lewisitem) a 10 tun fosgen. [8,9] Přehled standardní chemické munice Ruské federace je uveden v tabulce 1.

Typ/ráže	Bojová chemická látka	Hmotnost munice, kg	Hmotnost bojové chemické látky, kg
Hlavňové dělostřelectvo			
122 mm	sarin	22,2	1,3
122 mm	viskózní lewisit	23,1	3,3
130 mm	sarin	33,4	1,6
130 mm	látka VX	33,4	2,8
152 mm	sarin	40,0	5,4
152 mm	viskózní lewisit	42,5	
Raketové dělostřelectvo			
122 mm	sarin	19,3	3,1
122 mm	látka VX	19,3	2,9
140 mm	sarin	18,3	2,2
240 mm	sarin	44,3	
Hlavice taktických raket			
540 mm	látka VX	436,0	216,0
884 mm	viskózní látka VX	985,0	555,0
Chemické letecké pumy			
100 kg	směs yperit/lewisit	80,0	28,0
100 kg	směs yperit/lewisit	100,0	39,0
250 kg	sarin	233,0	49,0
Rozstříkovací zařízení			
250 kg	viskózní soman	130,0	45,0
500 kg	směs yperit/lewisit	280,0	164,0
1500 kg	směs yperit/lewisit	963,0	630,0

Tab.: 1: Standardní chemická munice Ruské federace [10]

Metody likvidace chemických zbraní Ruské federace: [11]

Proces likvidace yperitu je založen na chemické detoxikaci yperitu směsí 2-aminoethanol-ethylenglykol. Směsi yperit-lewisit jsou rovněž likvidovány reakcí s chemickými činidly.

Pro likvidaci ruských nervově paralytických látek je vypracována dvoustupňová technologie. Po vyčerpání nervově paralytické látky z munice je tato látka v prvním stadiu chemicky neutralizována – sarin a soman 2-aminoethanolem a látka VX směsí RD-4M (aktivní složkou této směsi je pravděpodobně kalium-isobutylalkoholát). Ve druhém stupni proběhne bitume-

nizace reakčních produktů. V obou případech vzniká po ochlazení pevná černá hmota, která je uzavřena do barelů a uložena v betonových bunkrech nad úrovní podzemní vody.

Pro likvidaci lewisitu byla vybrána metoda alkalické hydrolyzy lewisitu následovaná elektrolýzou reakční hmoty.

Munice, ze které jsou vyčerpány bojové chemické látky, je dekontaminována 2-aminooethanolem pro munici obsahující sarin a soman, směsí RD-4M pro munici s obsahem látky VX. Následně jsou působením vysoké teploty odstraněny zbytky toxických látek a kovové části dále využívány jako šrot.

Stav likvidace chemických zbraní v Ruské federaci v jednotlivých objektech: [12, 13]

Ruská federace požádala v říjnu 2001 o prodloužení jednotlivých průběžných lhůt i finální lhůty likvidace chemických zbraní kategorie 1 (ukončení 1. etapy do 29. dubna 2003, 2. etapy do 29. dubna 2007, 3. etapy do 29. dubna 2009 a 4. etapy do 29. dubna 2012).

V roce 2001 v souladu s požadavky Úmluvy byla ukončena likvidace chemických zbraní kategorie 3. V období duben 2001 až 15. březen 2002 Ruská federace zlikvidovala 100 % svých zásob chemických zbraní kategorie 2. V dubnu 2003 Ruská federace ukončila etapu 1 likvidace chemických zbraní kategorie 1 v Gorném, kdy bylo zlikvidováno 400 tun yperitu, tj. 1 % celkových zásob bojových chemických látek.

19. prosince 2002 byla zahájena likvidace chemických zbraní v zařízení pro likvidaci chemických zbraní ve městě **Gornyj** a 23. prosince 2005 byla likvidace chemických zbraní v tomto zařízení ukončena. Bylo zlikvidováno 1152,202 tun bojových chemických látek, z toho 691,631 tun yperitu, 255,901 tun lewisitu, 132,2 tun směsi yperitu a lewisitu, 71,392 tun směsi yperitu s lewisitem v dichlorethanu a 1,078 tun yperitu v naftě.

V prosinci 2005 byla zahájena likvidace chemických zbraní v **Kambarce**. V období 20.-22. prosince 2005 byl zahájen zkušební provoz, v průběhu kterého bylo zlikvidováno 1,759 tun lewisitu. Do 10. března 2006 bylo v tomto zařízení zlikvidováno 13,051 tun lewisitu. Ukončení likvidace lewisitu se předpokládá do roku 2010.

V srpnu 2006 Ruská federace zahájila likvidaci chemických zbraní v **Maradykovském**. V období 2006 až 2012 bude zlikvidována v tomto zařízení veškerá letecká munice různých typů naplněná nervově paralytickými látkami a směsí yperitu a lewisitu, které jsou v tomto zařízení skladovány.

Bylo naplánováno, že do 29. dubna 2007 bude zlikvidováno 20 % ruských zásob, tj. asi 8000 tun chemických zbraní kategorie 1. Z tohoto množství v **Kambarce** 3473 tun lewisitu a v **Maradykovském** 3384 tun látky VX.

Zařízení pro likvidaci chemických zbraní ve **Ščuťje**, v **Leonidovce** a v **Počepu** se plánuje uvést do provozu v roce 2008. Výstavba zařízení ve Ščuťje byla zahájena v roce 2001, v Leonidovce a Počepu v roce 2006. Zařízení pro likvidaci chemických zbraní v **Kizněru** se plánuje uvést do provozu v roce 2009, byly zahájeny přípravné práce.

Pomoc při likvidaci chemických zbraní poskytují Ruské federaci Spojené státy americké, Německo, Evropská unie, Velká Británie, Nizozemí, Itálie, Švýcarsko, Kanada, Francie, Norsko, Finsko, Švédsko, Polsko, Česká republika, Nový Zéland a Irsko.

Spojené státy americké

Deklarované zásoby chemických zbraní USA sestávaly v roce 1997 z 30 599,55 tun nečleněných bojových chemických látek (především nervově paralytické látky sarin a VX, zpuchýřující

látky yperit a jeho deriváty a menší množství tabunu a lewisitu) a 680,19 tun binárních látek. [14] Jsou skladovány na devíti místech:

- ❑ Aberdeen (stát Maryland, 5,3 %, destilovaný yperit – velkoobjemové zásobníky),
- ❑ Anniston (Alabama, 7,4 %, směs kyslíkového a destilovaného yperitu-dělostřelecké granáty, destilovaný yperit-dělostřelecké granáty, velkoobjemové zásobníky, sarin – dělostřelecké granáty, rakety, látka VX-dělostřelecké granáty, rakety, pozemní miny),
- ❑ Blue Grass (Kentucky, 1,7 %, destilovaný yperit-dělostřelecké granáty, sarin – dělostřelecké granáty, rakety, látka VX-dělostřelecké granáty, rakety),
- ❑ Johnston Atoll (Pacifický oceán, 3,7 %, destilovaný yperit-dělostřelecké granáty, sarin-dělostřelecké granáty, letecké pumy, látka VX-dělostřelecké granáty, pozemní miny, velkoobjemové zásobníky),
- ❑ Newport (Indiana, 4,1 %, látka VX-velkoobjemové zásobníky),
- ❑ Pine Bluff (Arkansas, 12,6 %, destilovaný a kyslíkový yperit – velkoobjemové zásobníky, sarin-rakety, látka VX – rakety, pozemní miny),
- ❑ Pueblo (Colorado, 8,5 %, směs destilovaného a kyslíkového yperitu-dělostřelecké granáty, destilovaný yperit-dělostřelecké granáty),
- ❑ Toole (Utah, 44,6 %, směs destilovaného a kyslíkového yperitu-dělostřelecké granáty, technický yperit-dělostřelecké granáty, destilovaný yperit-dělostřelecké granáty, velkoobjemové zásobníky, lewisit-velkoobjemové zásobníky, tabun a zahuštěný tabun-velkoobjemové zásobníky, zahuštěný sarin-velkoobjemové zásobníky, sarin-dělostřelecké granáty, rakety, letecké pumy, velkoobjemové zásobníky, látka VX-dělostřelecké granáty, rakety, pozemní miny, letecká rozstřikovací zařízení, velkoobjemové zásobníky),
- ❑ Umatilla (Oregon, 12,1 %, destilovaný yperit-velkoobjemové zásobníky, sarin-dělostřelecké granáty, rakety, letecké pumy, látka VX-dělostřelecké granáty, rakety, pozemní miny, letecká rozstřikovací zařízení). [15]

Přehled standardní deklarované chemické munice USA je uveden v tabulce 2.

Dosud Spojené státy americké zlikvidovaly 38,2 % (10 609 tun) deklarovaných chemických zbraní kategorie 1, 100 % (80 968 položek) deklarovaných chemických zbraní kategorie 3, 83,3 % zařízení pro výrobu chemických zbraní. Byly splněny etapy 1 a 2 průběžných lhůt pro likvidaci chemických zbraní, ukončena likvidace chemických zbraní v zařízení pro likvidaci Johnston Atoll v roce 2000 a Aberdeen v roce 2006.

Metody likvidace chemických zbraní USA: [11]

Základní technologií pro likvidaci amerických chemických zbraní je metoda kontinuálního spalování. Proces likvidace chemických zbraní touto metodou spočívá v odčerpání bojové chemické látky z těla munice a oddělení výbušných komponent (rozbuška, detonátor, trhací náplň) od kovových částí munice. Každá takto oddělená komponenta je dále likvidována odděleně ve speciálních spalovnách-spalovně kapalných látek, spalovně munice, spalovně výbušných komponent a spalovně odpadů.

Vzhledem k odporu některých složek státní administrativy a občanských iniciativ jsou v USA studovány i další alternativní technologie pro likvidaci chemických zbraní, pro prak-

Typ/ráže	Bojová chemická látka	Hmotnost bojové chemické látky, kg	Kusů munice
Hlavnové dělostřelectvo			
4,2" M2	směs destilovaný/kyslíkový yperit	2,9	266 526
4,2" M2A1	destilovaný yperit	3,0	196 718
105 mm M60	destilovaný yperit	1,5	406 528
155 mm M110	destilovaný yperit	5,8	305 297
155 mm M104	destilovaný yperit	5,8	33 171
155 mm M104	technický yperit	5,8	10 281
155 mm, M110	technický yperit	5,8	44 382
105 mm M360	sarin	0,8	922 103
155 mm M121/A1	sarin	3,3	225 888
155 mm M122	sarin	3,3	27 456
8" M426	sarin	7,3	47 269
8" M426	látka VX	10	18 272
155 mm M121/A1	látka VX	3,0	280 558
Raketové dělostřelectvo			
115 mm M55	sarin	5,4	305 005
115 mm M56	sarin	5,4	1349
115 mm M55	látka VX	5,0	91 430
115 mm M56	látka VX	5,0	3624
Miny			
M23	látka VX	5,3	101 186
Letecké pumy			
500 lb Mk-94	sarin	54	2517
750 lb MC-1	sarin	110	6881
Weteye Mk-116	sarin	173,5	888
Rozstříkovací zařízení			
TMU-28B	látka VX	678	156
TMU-28	látka VX	678	862
Velkoobjemové zásobníky			
	destilovaný yperit	880-895	11 066
	látka VX	712-738	2396
	směs destilovaný/kyslíkový yperit		
	lewisit	870	3591
	tabun	1296	10
	zahuštěný tabun	705	2
	zahuštěný sarin	320	2
	sarin	497	7
		753	5709

Tabulka 2: Standardní deklarovaná chemická munice USA [16]

tické použití byly vybrány technologie pro likvidaci látek skladovaných ve velkoobjemových zásobnících-yperitu (alkalická hydrolyza následovaná biodegradací) a látky VX (alkalická hydrolyza následovaná superkritickou oxidací).

Stav likvidace chemických zbraní v USA v jednotlivých objektech: [17]

Likvidace chemických zbraní v **Aberdeenu** byla zahájena v dubnu 2003. Celkově bylo zlikvidováno všech zde uložených 1472 tun yperitu. Výsledný hydrolyzát (neutralizovaná bojová chemická látka) byl přepraven do firmy DuPont pro další likvidaci.

Likvidace chemických zbraní v **Annistonu** byla zahájena 9. srpna 2003. Dosud bylo zlikvidováno 462 tun z celkového množství 2045 tun sarinu, látky VX a yperitu, 100 % zásob sarinu a 156 853 kusů munice. 23. července 2006 byla zahájena likvidace 115 mm raket M55/M56

s látkou VX. Navazovat bude likvidace 155 mm granátů a pozemních min s látkou VX a likvidace yperitu (4.2" granáty, velkoobjemové zásobníky, granáty 105 mm a 155 mm).

Likvidace chemických zbraní v **Newportu** byla zahájena 5. května 2005. Bylo zneutralizováno 324 tun látky VX z plánovaných 1152 tun této látky. Hydrolyzát je dočasně skladován na místě, dosud bylo zpracováno 447 tun hydrolyzátu. Konečná likvidace látky VX bude potvrzena až po likvidaci hydrolyzátu.

Zařízení pro likvidaci chemických zbraní v **Pine Bluff** zahájilo svoji činnost dne 29. března 2005. Bylo zlikvidováno 308 tun z plánovaných 3493 tun sarinu, látky VX a yperitu a 63 535 kusů munice. Probíhá likvidace sarinu (115 mm raket M55/M56), následně bude navazovat likvidace látky VX (115 mm rakety M55/M56, pozemní míny) a yperitu (destilovaného yperitu a směsi kyslíkového a destilovaného yperitu, uložených ve velkoobjemových zásobnících).

Dne 27. září 2006 byla ukončena v **Pine Bluff** neutralizace DF a QL (prekurzorů pro výrobu binárních nervově paralytických látek). 161 tun neutralizovaného DF a QL není dosud zlikvidováno (nemůže být klasifikováno jako dokončení likvidace). V lednu 2007 byla zahájena výstavba zařízení na konečnou likvidaci neutralizované látky, zahájení likvidace se předpokládá v březnu 2007.

Zařízení pro likvidaci chemických zbraní v **Toole** zahájilo svoji činnost dne 18. srpna 1996. Bylo zlikvidováno 6566 tun z plánovaných 12 121 tun sarinu, látky VX a yperitu, 100 % zásob sarinu a látky VX (sarinu 26. března 2002 a látky VX 3. října 2005). 18. srpna 2006 byla zahájena likvidace yperitu uloženého ve velkoobjemových zásobnících. Celkově bylo zlikvidováno 1 002 556 kusů munice.

Likvidace chemických zbraní v **Umatille** byla zahájena 8. září 2004. Dosud bylo zlikvidováno 699 tun z plánovaných 3374 tun sarinu, látky VX a yperitu, 95 635 kusů munice (115 mm M55/M56 rakety, letecké pumy a velkoobjemové zásobníky). Dne 9. srpna 2006 byla ukončena likvidace 115 mm raket M55/M56 a leteckých pum MC-1 a MK-94 obsahujících sarin. Probíhá likvidace 8" granátů plněných sarinem (zlikvidováno přibližně 31 %). Následovat bude likvidace granátů 155 mm se sarinem, 115 mm raket M55/M56, rozstřikovacích zařízení, granátů 155 mm, 8" granátů a pozemních min s látkou VX a nakonec velkoobjemových zásobníků s yperitem.

Zařízení pro likvidaci chemických zbraní v **Blue Grass** je ve výstavbě, zbývá zlikvidovat všech 475 tun (rakety s náplní sarinu a látky VX, dělostřelecké granáty s yperitem, sarinem a látkou VX). Uvedení do provozu se předpokládá v roce 2010, práce v tomto zařízení budou zahájeny likvidací sarinu (115 mm rakety M55/M56, 8" granáty). Následovat bude likvidace látky VX (115 mm rakety M55/M56, granáty 155 mm) a yperitu (granáty 155mm). Při likvidaci se mohou vyskytnout problémy, protože jde o první zařízení k likvidaci zkompletovaných chemických zbraní neutralizací.

Zařízení pro likvidaci chemických zbraní v **Pueblo** je rovněž ve výstavbě, zbývá zlikvidovat všech 2371 tun (dělostřelecké granáty obsahující destilovaný yperit a směs destilovaného a kyslíkového yperitu). Dostavba zařízení se předpokládá v roce 2010. Stejně jako v předešlém případě je problematická likvidace zkompletovaných chemických zbraní neutralizací.

4. Likvidace objektů pro výrobu chemických zbraní

Likvidace objektů pro výrobu chemických zbraní musí být zahájena nejpozději jeden rok poté, kdy pro smluvní stát, který tyto objekty vlastní, vstoupí Úmluva v platnost, a dokončena

nejpozději 10 let po vstupu Úmluvy v platnost. Ve výjimečných případech mohou být tyto objekty převedeny na objekty pro účely nezakázané Úmluvou (především průmyslové, zemědělské, výzkumné, lékařské, farmaceutické nebo další mírové účely) či dočasně přeměněny na zařízení pro likvidaci chemických zbraní.

K 27.2.2007 deklarovalo 12 smluvních států (Bosna a Hercegovina, Čína, Francie, Indie, Írán, Japonsko, Libye, Ruská federace, Srbsko, Velká Británie, USA a smluvní stát) stávající nebo bývalé kapacity pro výrobu chemických zbraní celkem v 65 objektech. Veškeré objekty pro výrobu chemických zbraní byly uzavřeny a podléhají přísnému verifikačnímu režimu. Byly vydány certifikáty o likvidaci 40 těchto objektů, 18 objektů pro výrobu chemických zbraní bylo certifikováno jako konvertované na objekty pro mírové účely. 26 objektů včetně konvertovaných zařízení podléhá pravidelnému verifikačnímu režimu. [18]

5. Likvidace starých a ponechaných chemických zbraní

Předmětem verifikačního režimu Úmluvy jsou rovněž staré a ponechané chemické zbraně. Staré chemické zbraně deklarovalo 13 smluvních států na 47 místech. Tři státy deklarovaly ponechané chemické zbraně celkem na 18 místech a Japonsko deklarovalo ponechané chemické zbraně na území Číny.

Pro likvidaci starých i ponechaných chemických zbraní platí v zásadě stejné lhůty jako pro likvidaci chemických zbraní. Likvidaci ponechaných chemických zbraní zabezpečuje přednostně ponechávající smluvní stát ve spolupráci se státem, na jehož území byly ponechány. Vzhledem k tomu, že další nálezy starých či ponechaných chemických zbraní, které se v dotčených státech často nacházejí na více místech, probíhají i nadále, se celkové deklarované množství těchto zbraní průběžně mění.

V této souvislosti je účelné zmínit, že např. Itálie požádala o prodloužení lhůty pro likvidaci starých chemických zbraní. Při vstupu Úmluvy v platnost deklarovala 8834 kusů staré chemické munice vyrobené v období 1925-1946 a některé prázdné kontejnery, skladované na vojenské základně Ministerstva obrany poblíž Civitavecchia-Santa Lucia. 14. ledna 2000 Itálie deklarovala nově objevené staré chemické zbraně, 33 693 kusů chemické munice různých kalibrů, vykopaných poblíž Spilimbergo, severní Itálie. Dnes zbývá zlikvidovat zbývající množství 22 000 kusů staré chemické munice, což Itálie není do 29. dubna 2007 schopna. [19]

Podobně požádaly Čína a Japonsko o prodloužení konečného termínu pro likvidaci chemických zbraní ponechaných Japonskem v Číně. [20] Celkově se odhaduje, že Japonsko ponechalo v Číně 700 000 až 2 mil. kusů chemické munice.

Závěr

Hlavním cílem Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení je dosáhnout úplného chemického odzbrojení a zajistit, že se tyto zbraně ani v budoucnosti znovu neobjeví ve vojenských arzenálech. Verifikační mechanismus vytvořený v rámci Úmluvy patří mezi nejpropracovanější kontrolní mechanismy současných multilaterálních odzbrojovacích smluv. Takto prováděná kontrola neslouží pouze k ověření dodržování závazků, které na sebe smluvní státy vzaly, ale současně i výrazně posiluje důvěru států mezi sebou.

Výraznou pozornost urychlení procesu likvidace chemických zbraní věnovala 11. konference smluvních států OPCW. Schválila návrh rozhodnutí o konceptu návštěv v zařízeních pro

likvidaci chemických zbraní u těchto států, které požádaly o prodloužení konečných termínů likvidace chemických zbraní do 29. dubna 2012, tj. v Ruské federaci a ve Spojených státech amerických. Návštěvy budou vedeny předsedou nebo místopředsedou Výkonné rady a zúčastní se jich zástupci ostatních regionálních skupin, zástupce druhého smluvního státu (tj. Ruské federace resp. USA), generální ředitel Technického sekretariátu OPCW nebo jeho zástupce. Počínaje rokem 2008 bude, v průběhu „prodloužené lhůty“, každé z těchto zařízení navštíveno alespoň jedenkrát. Návštěvy by měly zahrnovat diskuze s představiteli smluvního státu. Současně Konference rozhodla, že bude monitorovat plnění rozhodnutí o prodloužení lhůt konečné likvidace chemických zbraní a požádala generálního ředitele Technického sekretariátu OPCW, aby každý rok informoval o pokroku učiněném vlastníky chemických zbraní.

Přes všechna tato opatření neexistuje záruka, že bude termín pro konečnou likvidaci chemických zbraní do roku 2012 splněn. V případě Ruské federace je to další možné zpoždění ve výstavbě zařízení pro likvidaci chemických zbraní, ale i problematické vykazování objemu zlikvidovaných chemických zbraní, resp. *end-point* konečné likvidace, bez možnosti dalšího možného využití hydrolyzátu pro opětovné získání chemických zbraní. Spojené státy americké mají problémy s dalším nakládáním se vzniklými odpady při likvidaci chemických zbraní a nedostatek finančních prostředků pro práci na zařízeních v New Grass a Pueblo by mohl konečný termín likvidace posunout až k roku 2020 nebo dokonce 2023.

Pro dosažení stavu úplného chemického odzbrojení je nezbytné dosáhnout i plné univerzality Úmluvy, přistoupení všech států, která tak dosud neučinily. Především se jedná o státy, u kterých panuje podezření, že chemické zbraně vlastní Korejská lidově demokratická republika, Izrael, Egypt a Syrská arabská republika. Jedině tím, že všechny státy světa budou podrobeny účinné mezinárodní kontrole, lze dosáhnout, že proces chemického odzbrojení bude naplněn.

„We must continue to work towards the universality of the Chemical Weapons Convention, towards the total destruction of chemical stockpiles, and for a world in which cooperation in the peaceful uses of chemistry is fostered.“

*Kofi Annan, generální tajemník OSN 1997-2006,
nositel Nobelovy ceny míru v r. 2001*

Literatura:

- [1] *Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení.* Otevřena k podpisu v lednu 1993 v Paříži.
- [2] <http://www.opcw.org/factsandfigures/index.html#participation>.
- [3] <http://www.opcw.org/factsandfigures/index.html#CWDestructionUnderWay>.
- [4] *Informal meeting of the Forty-Seventh Session of the Executive Council. Review of progress on the destruction of chemical weapons and on the destruction or conversion of chemical weapons production facilities.* The Hague, 6 November 2006.
- [5] The Republic of Albania: Request by the Republic of Albania for extensions of its intermediate deadlines for the destruction of its Category 1 chemical weapons stockpiles. *EC-47/NAT.2*, 23 October 2006. Forty-Seventh Session of the Executive Council, 7-10 November 2006.
- [6] Decision: Request by India for an extension of the final deadline for destroying all of its Category 1 chemical weapons. *EC-45/DEC.5*, 17 May 2006. Forty-Fifth Session of the Executive Council. 16-17 May 2006.
- [7] 7. Decision: Proposal by the Libyan Arab Jamahiriya for the establishment of specific dates for intermediate destruction deadlines, and its request for an extension of the final deadline for the destruction of its Category 1 chemical weapons. *EC-46/DEC.2*, 4 July 2006, Forty-Sixth Session of the Executive Council, 4-7 July 2006.

- [8] Federalnaja celevaja programma, Edikt no. 305, 21. 3. 1996. *Rossijskaja gazeta*, 2. 4. 1996, s. 5-6.
- [9] ZANDERS, J. P., WULF, H. *BICC/SIPRI Study of the Destruction of Chemical Weapons in Russia*. Bonn-Stockholm, January 1996-March 1997.
- [10] Dokumenty Konferencii po razoruženiju CD/789 ot 16 dekabnja 1989. In: BELICKAJA, I.P., NOVIKOV, S.S. *Che-mičeskoje oružije Rossii*. Vestnik Rossijskoj akademii nauk, 1995, tom 65, No 2, s. 99-111.
- [11] STŘEDA, L., HALÁMEK, E., KOBLIHA, Z. Současný stav likvidace chemických zbraní. Sborník VA Brno, řada B, *Technické a přírodní vědy*. Brno, 2001, str. 59-74.
- [12] The Russian Federation: Information on the progress of destruction of stockpiles of chemical weapons in the Russian Federation and on the construction of facilities to destroy them. *EC-44/NAT.2*, 15 March 2006, Forty-Fourth Session of the Executive Council, 14-17 March 2006. *EC-46/NAT.1*, 28 July 2006, Forty-Sixth Session of the Executive Council, 4-7 July 2006.
- [13] The Russian Federation: Information on the adjustment of the general plan for the destruction of chemical weapons. *EC-45/NAT.4*, 26 April 2006, Forty-Fifth Session of the Executive Council, 16-19 May 2006.
- [14] *US Chemical Weapons Stockpile Information Declassified*. Office of Assistant Secretary of Defense (Public Affairs). Washington, January 22, 1996.
- [15] ZANDERS, J. P., ECKSTEIN, S., HART, J. *The Chemical Weapons Convention*. SIPRI, April 1997.
- [16] *Unitary chemical stockpile information*. As of December 215, 1995. Office of assistant Secretary of Defense (public affairs). Washington, D.C. January 22, 1996.
- [17] *United States Chemical Demilitarization Program-Status Update. November 2006*. Presented to the Member States of the OPCW, The Hague, Netherlands.
- [18] *Overview of Chemical Weapons Destruction. Chemical Demilitarisation Branch, Verification Division OPCW*. The Hague, 6 November 2006.
- [19] The Italian Republic: Request by the Italian Republic for an extension of the final deadline for the destruction of its old chemical weapons. *EC-48/NAT.1*, 6 November 2006, Forty-Eight Session of the Executive Council, 13-16 March 2007.
- [20] Decision: Request by China and Japan for an extension of the deadline for completing the destruction of the chemical weapons abandoned by Japan in China. *EC-46/DEC.4*, 5 July 2006, Forty-Sixth Session of the Executive Council, 4-7 July.

Ruku v ruce s touto novou érou se však vynořila i nová ohrožení svobody. V temných a utlačovaných koutech světa vyrostly celé generace bez možnosti ovlivnit vládnutí ve své zemi a bez naděje do budoucna. Tento život v útlaku v nich vyvolal hlubokou zášť. A v mnohých se tato zášť přerodila v radikalismus a násilí. Svět viděl výsledek 11. září 2001, kdy teroristé se základnou v Afghánistánu poslali 19 sebevražedných útočníků, aby zavraždili téměř 3000 nevinných lidí ve Spojených státech.

Podle některých tento útok vyžadoval okamžitou reakci. Jedenácté září bylo ve skutečnosti důkazem mnohem širšího nebezpečí – mezinárodního hnutí násilných islamistických extremistů ohrožujícího svobodné lidi po celém světě. Cílem extremistů je vybudovat totalitní říši, která se rozkládá na všech současných i bývalých muslimských územích, včetně částí Evropy. A strategie, kterou chtějí dosáhnout tohoto cíle, je vystrašit svět tak, aby kapituloval před nemilosrdnou kampaní teroristického zabíjení.

Z projevu amerického prezidenta George Bushe na mezinárodní konferenci prodemokratických aktivistů v Praze 5. 6. 2007, zpravodajství ČTK.

Cílem článku je na příkladu vojenských pozorovatelů poukázat na problematiku dlouhodobějšího pobytu v kulturně odlišném prostředí zemí procházejících válečným nebo postválečným obdobím. Hlavním motivem je nalezení vztahu mezi prostředím a osobností jedince, jinými slovy řečeno, mezi osobností a kulturou. Konkrétně se budu snažit o nalezení prvků kultury, které způsobují změny v žebříčku hodnot a v konečném důsledku změny osobnosti jedince. Dlužno zdůraznit, že navzdory skutečnosti, že se v článku zabírám problematikou změny hodnot, u konceptu kultury vycházím z jejího antropologického, nikoli axiologického pojetí.

Úvod

Osou článku je část empirického výzkumu, který byl v rámci tématu kultura a migrace proveden na vzorku 95 respondentů z celkového počtu přibližně 800 příslušníků ozbrojených sil Československé/České republiky, kteří v letech 1989 až 2006 působili jako vojenští pozorovatelé v misích OSN a OBSE.

Jednou ze specifik služby vojenského pozorovatele v zahraničí je nutnost přizpůsobit se dvěma kulturám. Tou první je domácí kultura, druhou kulturou je vlastní organizace – např. OSN, OBSE či EU – pro kterou pracuje a která má svoje psané či nepsané zákony a normy. Jako důkaz uvádím zřejmě nejnámější nepsanou normu, která se přinejmenším u OSN ctí, a to tzv. „duhové pravidlo“. V praxi to znamená dodržování zásad *multikulturalismu*, přičemž v jednom pracovním týmu by se tak nikdy neměli setkat vojáci stejné národnosti. Navíc se v týmech dodržuje rovnoměrné zastoupení kontinentů, z nichž spolupracovníci pocházejí. Život a práce v takto koncipovaném multikulturním kolektivu se stává ukázkovým příkladem života v kultuře, která se zásadně liší jak od kultury vlastní, tak místní.

Z hlediska zkoumání nebylo jednoduché nalézt pro všechny zahraniční mise, kterých se čeští vojenští pozorovatelé zúčastnili, společného jmenovatele. Nakonec se jako nejspolehlivějším ukázala být chudoba místního obyvatelstva, kterou jsem sám definoval a poté operacionalizoval. Ta mi pak v rámci výzkumu sloužila jako dominantní souhrn jevů, se kterým se pozorovatel musel vyrovnávat. Na tomto místě je třeba dodat, že práce reflektovala tři základní geografické okruhy, ve kterých čeští vojenští pozorovatelé působili, a to subsaharská Afrika, Irák a tzv. „ostatní“, mezi které byly zahrnuty zbylé regiony, povětšinou státy bývalé Jugoslávie.

Chudoba a rezignace obyvatelstva

Dlouhotrvající válečné konflikty vedou k prohloubení závislosti místního obyvatelstva na humanitární či jiné pomoci. Tento jev vede k potlačování vlastní iniciativy a samostatnosti.

Jedním z důsledků, s nímž se pozorovatel často setkává, je připsání role protektora či „bohatého cizince“. Vojenský pozorovatel se tak musí vyrovnat s tlakem okolí, které se mu mnohdy snaží tuto roli vnutit. Očekává se od něj, že se jako bohatý cizinec stane patronem

jedince, rodiny, organizace, náboženského spolku atp. a bude ho podporovat finančně nebo v jeho prospěch prosazovat svůj domnělý či skutečný vliv. Z tohoto důvodu jsem do dotazníku zařadil otázku: „Existovalo očekávání místního obyvatelstva, že budete plnit roli, která Vám jím byla již předem určena, neboť byla součástí místní kultury? Například že se jako „bohatý cizinec“ stanete patronem jedince, rodiny, organizace, náboženského spolku atp. a budete ho finančně či jiným způsobem podporovat?“

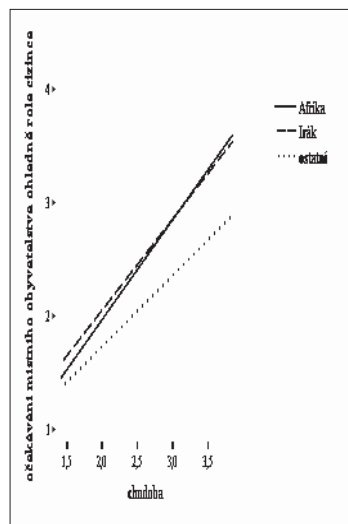
		N	%	kumulativní %
odpovědi	určitě ne	17	17,9	17,9
	spíše ne	32	33,7	51,6
	spíše ano	29	30,5	82,1
	určitě ano	17	17,9	100,0
	celkem	95	100,0	

Tab. 1: Očekávání místního obyvatelstva týkající se plnění předem určené role pozorovatele

Data v tab. 1 ukazují, že se s tímto jevem setkalo cca 50 % respondentů. Protože jsem očekával, že intenzita tohoto jevu souvisí s intenzitou chudoby, vypočetl jsem korelaci této proměnné se škálou chudoby. Získal jsem číslo $r = 0,502$ ($p < 0,001$). Graficky tuto souvislost – zvláště pro jednotlivé lokality – vyjadřuje graf 1.

Z údajů znázorněných v grafu vyplývá, že s nárůstem bídy roste pravděpodobnost, že místní obyvatelstvo bude od vojenského pozorovatele očekávat plnění role „bohatého cizince“. Podle mých osobních zkušeností z mise MONUC v Demokratické republice Kongo byl tento jev – očekávání paternalistického chování od „bílého Evropana“ ze strany místních obyvatel – podle dostupných zpráv součástí místní kultury již v době před vypuknutím válečného konfliktu a válkou byl jen akcelerován. Ve zbylých dvou sledovaných oblastech (Irák a „ostatní“) byl podle struktury odpovědí respondentů tento jev rovněž velmi častý a i zde platí pozitivní korelace mezi mírou počítované bídy a četností jevu „bohatý cizinec“.

Stres v chudších oblastech je tak v životě vojenského pozorovatele umocněn nutností vyrovnat se s touto rozporuplnou rolí. Její přijímání znamená na obecné úrovni podporování závislosti a pasivity obyvatel, její odmítání ohrožuje dobré vztahy mezi misí a obyvateli.

Graf 1: Očekávání místního obyvatelstva, že vojenský pozorovatel bude plnit předem danou roli v korelaci s chudobou a s místem působení

Chudoba lokality a kvalita života pozorovatele

Chudoba lokality ovšem ovlivňuje kvalitu života samotného pozorovatele i přímo. To dokládají odpovědi na další tři otázky. První z nich, prozaická, zkoumá souvislosti s **kvalitou stravování**. Otázka zněla: „Odpovídalo stravování v místě většinou standardním evropským normám?“ Rozložení odpovědí uvádím v tab. 2.

	Skupina							
	Afrika		Irák		ostatní		celkem	
určitě nesouhlasím	12	37,5 %	8	21,1 %	4	16,0 %	24	25,3 %
spíše nesouhlasím	9	28,1 %	16	42,1 %	4	16,0 %	29	30,5 %
nedokážu odpovědět	1	3,1 %	0	0 %	1	4,0 %	2	2,1 %
spíše souhlasím	9	28,1 %	11	28,9 %	11	44,0 %	31	32,6 %
určitě souhlasím	1	3,1 %	3	7,9 %	5	20,0 %	9	9,5 %
celkem	32	100,0%	38	100,0 %	25	100,0%	95	100,0%

Tab. 2: Možnost kvalitního stravování dle evropských norem v závislosti na místě působení mise

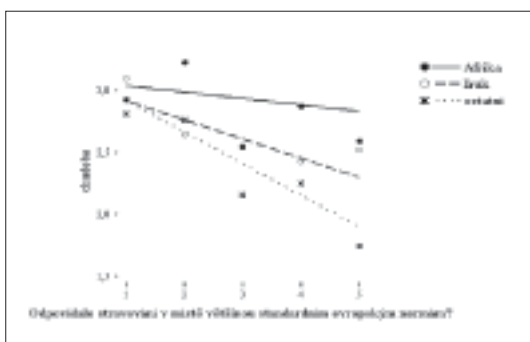
V Africe a Iráku odpovídají cca dvě třetiny, že nikoliv. Možnost kvalitního stravování patrně ovlivňuje do určité míry vnímání bídy v dané lokalitě ($r = -0,470$; $p < 0,001$). – graf. 2.

Záporná korelace mezi subjektivním vnímáním bídy v místě a možností stravovat se podle evropských norem je dána charakterem práce vojenského pozorovatele. Mnohdy je v tomto směru odkázán jen na sebe, často nejsou v místě jeho působení dostupné běžné potraviny a suroviny. Pokud přece jen v místě existují restaurace, většinou (přinejmenším v subsaharské Africe) se nedá mluvit ani o základních hygienických normách v evropském slova smyslu.

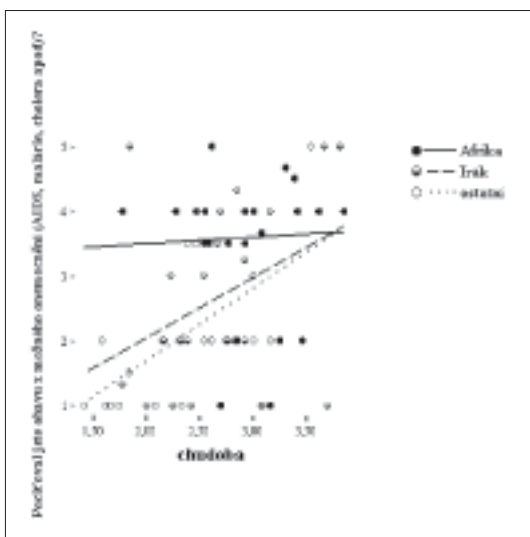
Obecně platí, že v čím chudší lokalitě pozorovatel působí, tím se celkově cítí ohroženější. *Korelace škály chudoby se škálou ohrožení činí $r = 0,365$; $p < 0,01$.*

Jedním z dalších faktorů, který souvisí s chudobou dané lokality, a který někdy sužuje pozorovatele, je **strach z možného onemocnění** (AIDS, malárie, cholera apod.). Čím je lokalita pokládána za chudší, tím více je spojena se strachem z různých nebezpečí tohoto rázu ($r = 0,422$; $p < 0,01$) – graf 3.

Vztah intenzivnějšího vnímání bídy a větších obav pozorovatele z možného onemocnění považují za logický a reálný. Vyplývá z faktu méně dostupné lékařské péče, pitné vody, nedostatečné hygieny a hrozby epidemií. Ačkoli z mých osobních zkušeností vyplývá, že lékařská péče o vojenské pozorovatele

Graf 2: Souvislost možnosti kvalitního stravování a vnímání bídy v závislosti na místě působení mise

Graf 3: Strach z onemocnění ve vztahu k chudobě a v závislosti na místě působení mise

je relativně dostupná a pokud není zabezpečena v rámci organizační struktury mírové operace bezprostředně, v místě služby v naprosté většině případů působí nevládní organizace, které v případě zranění či nemoci mohou pomoci. Obecně zde ale hraje velkou roli skutečnost, že péči o zdraví pozorovatel přisuzuje velký význam.

Na druhé straně zde může hrát roli skrytá **obava o život**. I když na otázku, zda pociťuje **dlouhodobě** obavu o svůj život, odpovídá v průměru 84 % respondentů ve škále spíše ne nebo určitě ne a korelace otázky dlouhodobé obavy o vlastní život s bídou v místě je nízká (0,106), skrytá obava o život zde může sehrát svou roli. Na druhé straně by vyjádření dlouhodobé obavy o život bylo překvapující. Pozorovatele by taková obava v očích kolegů i jeho samotného diskvalifikovala pro další službu.

Byla zjištěna mírná korelace zvýšeného vnímání bídy s **obavou před padnutím do zajetí** ($r = 0,213$; $p < 0,05$). Z těch pozorovatelů, kteří udali dobu nástupu mise a zároveň přiznali obavy z padnutí do zajetí, udávám jako zajímavost, že žádný z nich nepůsobil v zahraniční misi po roce 2000. Přičítám to faktu, že z obecného povědomí se na počátku nového tisíciletí vytrácely případy českých pozorovatelů držených jako rukojmí v bývalé Jugoslávii i svého času hodně diskutovaný únos českého vojenského pozorovatele majora Jaroslava Kulíška v Gruzii v roce 1998.

Kvalitu života ztěžují pozorovatelům i další jevy související s chudobou lokality. Čím chudší lokalita, tím například menší šance obstarat si pitnou vodu ($r = -0,211$; $p < 0,05$), a tím častější onemocnění na některou exotickou nemoc (např. malárii, cholera, úplavici atp.; $r = 0,259$; $p < 0,05$).

Důsledky pocitů z ohrožení

a) Vztah mezi pocitem ohrožení a změnou hodnot po návratu z mise

V souvislosti se zkoumáním problematiky ohrožení jsem si kladl otázku, zda lze nalézt vztah mezi stupněm ohrožení a případnou změnou v hodnotovém žebříčku. Týkalo se to především skutečnosti, zda dlouhodobější přítomnost některé z existenčních obav (např. obava o život či padnutí do zajetí atp.) se projeví po návratu do vlasti změnami v hodnotovém žebříčku. Byl jsem přesvědčen, že vyšší míra obav tohoto druhu bude mít na změny v žebříčku hodnot vliv a proto jsem si stanovil hypotézu v tomto znění: **„Přítomnost vyšší míry existenčních obav způsobí po návratu z mise ve vyšší míře změny v hodnotovém žebříčku.“**

V dotazníku zjišťovala změnu hodnot po návratu z mise otázka, která se sestávala ze dvou částí. V úvodu jsem položil tento dotaz: *„Způsobila mise, že se Vám v životě do značné míry změnilo pořadí hodnot?“* Rozložení odpovědí uvádí tab. 3.

		N	%	kumulativní %
odpovědi	určitě ne	5	5,3	5,3
	spíše ne	24	25,3	30,5
	spíše ano	33	34,7	65,3
	určitě ano	33	34,7	100,0
	celkem	95	100,0	

Tab. 3: Deklarace změny hodnot po návratu z mise

Více než dvě třetiny respondentů deklaruji po návratu do vlasti ve vysoké míře změnu hodnot. V konkrétních číslech tento fakt znamená, že z 95 respondentů jich na otázku, zda mise ve životě do značné míry změnila pořadí hodnot, 66 odpovídalo souhlasně. Pokud respondent v odpovědi na úvodní část otázky uvedl ve škále odpovědi spíše ano/určitě ano, následně jsem ho požádal, aby vlastními slovy sdělil, kterých hodnot se změna konkrétně týkala (formálně druhá část téže otázky).

Zároveň jsem si položil otázku: „Měly pocity ohrožení vliv na to, že mise způsobila změnu hodnot?“ Mezi těmito proměnnými byla zjištěna korelace $r = 0,326$; $p < 0,01$. Ukázalo se tak, že existuje poměrně úzká souvislost mezi změnou hodnot a existenčním ohrožením během doby trvání mise (viz graf 4).

Výsledky regresní analýzy, do níž jsem vložil na straně prediktorů všechny škály, vedly opět k potvrzení – tentokrát přesvědčivějšímu – této hypotézy: **„Jediným statisticky významným prediktorem změny hodnot po návratu z mise jsou pocity ohrožení.“**

Regresní analýza, ve které jsem měřil devět proměnných, tedy ukázala, že jediným spolehlivým prediktorem změny hodnot je pocit ohrožení. Pro úplnost uvádím, že zbylých osm položek se tematicky týkalo oblastí jako míra vnímání intenzity chudoby, míra resistance vůči chudobě, koheze vlastní skupiny – Čechů, norem (přičítání příčiny konfliktů zemi původu jedince – kultuře), sociální podpory od blízkých ve vlasti, religiozity jako specifického způsobu adaptace, sociální opory u kolegů v týmu a svědomitosti.

Dále pro ilustraci uvádím korelace mezi jednotlivými položkami škály *ohrožení* a *změnou hodnot* po návratu z mise:

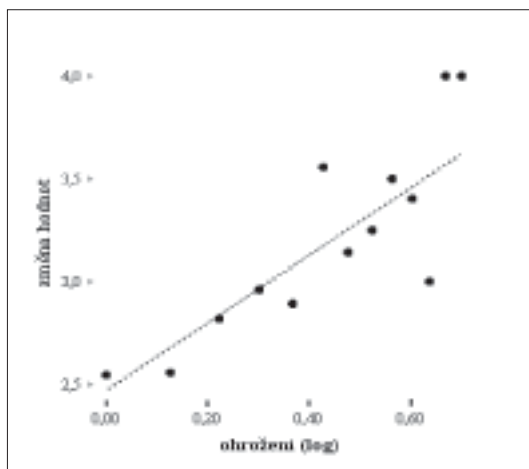
- ❑ počítával dlouhodobě obavu o svůj život: $r = 0,258$; $p < 0,05$
- ❑ počítával obavu z toho, že padne do zajetí: $r = 0,292$; $p < 0,01$
- ❑ počítával obavu z možného onemocnění: $r = 0,223$; $p < 0,05$.

Kromě pocitu ohrožení měla na změnu hodnot vliv i zkušenost ohrožení života, již pozorovatel prožil během svého působení. Tu zjišťovala otázka: „Octlun jste se alespoň jednou v bezprostředním ohrožení života?“ Korelace mezi ohrožením života a změnou hodnot je řádově stejně silná: $r = 0,269$; $p < 0,01$.

Vzhledem k tomu, že byla nalezena vysoká korelace mezi změnou hodnot po návratu z mise s pocitem ohrožení, mohu konstatovat, že se potvrdila hypotéza, která říká:

„Přítomnost existenčních obav způsobí po návratu do vlasti ve vyšší míře změny v hodnotovém žebříčku.“

S ohledem na skutečnost, že tyto poznatky jsou vyhodnocovány v souvislosti s tématem **osobnost a kultura**, rád bych předchozí údaje interpretoval v kontextu tohoto tématu. Jsem přesvědčen, že kultura země ve válečném stavu, nebo procházející poválečnou fází vývoje, se vyznačuje řadou jevů, které u některých respondentů způsobují dlouhodobý pocit

Graf 4: Změny v žebříčku hodnot v souvislosti s pocitem ohrožení v době mise

ohrožení. A právě ti z respondentů, kteří se se situací v místě obtížněji vyrovnávají, deklarují po návratu do vlasti změnu hodnot. Jinými slovy řečeno: tlak kultury způsobil u některých jedinců změnu jejich osobnosti.

b) Mise a změny hodnot

Působení vojenského pozorovatele v zahraniční misi obvykle trvá jeden rok a odehrává se v zemích, jejichž hodnoty jsou často v protikladu k hodnotám našim. V této části článku se budu věnovat hodnotám, respektive jejich změnám, ke kterým u pozorovatele dochází po návratu do vlasti.

V souvislosti se zjištěním změn hodnot po příjezd do vlasti jsem se dotazoval, zda došlo v důsledku mise ke změnám v hodnotovém žebříčku. K zjištění této skutečnosti jsem v dotazníku položil tuto otázku: „Způsobila mise, že se Vám v životě do značné míry změnilo pořadí hodnot?“ V otázce jsem dále pokračoval: „Pokud jste v uvedené škále uvedl, spíše ano’ nebo ,určitě ano’, pokuste se vlastními slovy sdělit, kterých hodnot se to konkrétně týkalo.“

Z celkového počtu 65 kladných odpovědí 55 respondentů vlastními slovy odpovědělo, kterých konkrétních hodnot se změna týkala. V další fázi jsem údaje těchto 55 respondentů zařadil do deseti tematických okruhů, které jsem dodatečně vytvořil. Reliabilitu zařazení jednotlivých odpovědí kontroloval nezávislý posuzovatel. Jeho výsledky v řazení odpovědí do jednotlivých tematických okruhů se lišily od mého jen v cca 5 % případů. Proto považuji kategorizaci údajů za vysoce reliabilní. Celkové rozložení odpovědí uvádí tab. 4.

	odpovědi		% respondentů
	N	%	
život, vědomí jeho ceny	13	9,5 %	23,6 %
zdraví své a svých blízkých	20	14,6 %	36,4 %
rodina, rodinné zázemí	21	15,3 %	38,2 %
mír, bezpečí, politická stabilita	17	12,4 %	30,9 %
svoboda, demokracie	4	2,9 %	7,3 %
základní sociální jistoty: dostatek jídla, pití, obydlí	12	8,8 %	21,8 %
civilizační vymoženosti: fungující infrastruktura, dostupná lékařská péče a vzdělání, fungující ekonomika.	12	8,8 %	21,8 %
pozitivní lidské vlastnosti, jejich oceňování, např. láska, respekt, tolerance, nadhled, přátelství, altruismus atd.	18	13,1 %	32,7 %
změna postoje k penězům a hmotným statkům	10	7,3 %	18,2 %
ostatní, tj. národní hrdost, příslušnost ke státu, nedůležitost kariéry, dostupnost zaměstnání, malichernost problémů v porovnání se situací v místě, kultura	10	7,3 %	18,2 %
celkem	137	100,0 %	249,1 %

Tab. 4: Přehled odpovědí ke vztahu ke změně hodnot

Vzhledem k tomu, že jsem se ve výzkumu rovněž zabýval vztahem mezi pocitem ohrožení a změnou hodnot, položil jsem si mimo jiné i tuto otázku: „Které z těchto hodnot jsou pocity ohrožení nejvíce ovlivněny?“ Výsledky t-testů ukázaly, že pocity ohrožení souvisejí se změnou

ve třech oblastech hodnot: ve vědomí ceny života ($p = 0,056$), v důležitosti zdraví ($p = 0,020$) a v postoji k penězům a hmotným statkům ($p = 0,039$).

Dále jsem se pokusil zjistit, zda místo služby neovlivní některé hodnoty. Z tohoto důvodu jsem údaje z předchozí tabulky porovnal ve třech základních oblastech, tj. Africe, Iráku a ostatních lokalitách. Vyhodnocením údajů jsem zjistil rozdílné posuzování hodnotových oblastí zdraví a rodiny (viz tab. 5).

Zdraví bylo ve vysoké míře oceňováno respondenty ze skupiny Afrika, respondenti ze skupiny Irák v podstatně vyšší míře zdůrazňovali roli rodiny a rodinného zázemí. U skupiny Afrika dávám oceňování zdraví do souvislosti se specifickými problémy služby v subsaharské Africe, provázené častými epidemiemi v řadách místního obyvatelstva i hůře dostupnou lékařskou péčí.

Oceňování zdraví potvrdila u skupiny respondentů Afrika rovněž odpověď na dílčí otázku škály chudoby, která se týká strachu z možného onemocnění (AIDS, malárie, ebola, cholera apod.). Odpověď skupiny respondentů Afrika dosáhla hodnoty 3,4 (škála odpovědi viz graf 3).

U respondentů skupiny Irák si vysoké oceňování rodiny vysvětlují skutečností, že problematika zdraví nebyla ve srovnání se skupinou Afrika až tak palčivá. Proto z těchto dvou hlavních oblastí hodnotových změn do popředí vystoupilo právě téma rodiny.

Ti, kteří udávali po návratu z mise změnu v pořadí hodnot, se během služby v misi obtížněji vyrovnávali s faktem, že v místě působily ozbrojené bojůvky 0,240 ; $p < 0,05$ a se skutečností, že lidský život má pro lokální obyvatelstvo malou nebo téměř žádnou cenu 0,249; $p < 0,05$. Obtížněji se tito respondenti rovněž vyrovnávají s očekáváním místních obyvatel, že budou plnit předem danou roli patrona, který bude podporovat jedince, rodinu či společenství z řad místní společnosti 0,271; $p < 0,01$. V tomto případě vidím plnění předem dané role jako svým způsobem nátlak, neboť se už nejedná o „pouhé“ vyrovnání se situací, která „pasivně“ existuje, ale **jedná se o velmi dynamický jev, se kterým se musí aktivně vyrovnávat, ke kterému je nucen bezprostředně zaujmout postoj.**

Například konkrétní žádosti o finanční či jinou pomoc nelze přejít, pozorovatel musí v této souvislosti často čelit i emočnímu vydírání, především na ni ale musí pozitivně či negativně reagovat a být si vědom důsledků a závazků vyplývajících z poskytnuté pomoci. Sám bych očekával, že „hraní role“ může být pro některé z respondentů dosti namáhavé a výsledek mě příliš nepřekvapil.

Závěr

Empirické zkoumání prostředí práce vojenského pozorovatele a prostředí, ve kterém se odehrává, je tematicky první studií tohoto druhu, která byla v České republice provedena. Výzkum jsem se rozhodl realizovat formou dotazníkového šetření. Vzhledem k celku zkoumané populace, která čítá přibližně 800 osob a s ohledem na jejich komplikované dohledávání považuji získaný počet 95 respondentů za úspěch. Poznatky této studie by proto měly do značné míry spolehlivě odrážet rysy populace jako celku. Na druhé straně jsem si vědom toho, že výsledky výzkumu nebudou platné univerzálně. Ty budou omezeny pouze na specifický segment obyvatel České republiky. Tímto segmentem míním vojenské pozorovatele, které v naprosté většině reprezentuje vysokoškolsky vzdělaný muž, občan České republiky, u kterého nebyla před odjezdem do mise zjištěna žádná psychická či fyzická choroba, přiměřeně rezistentní vůči stresu. Proto se také zjištění v mém výzkumu dají posuzovat pouze

	n	skupina			celkem
		Afrika	Irák	ostatní	
změna hodnot	život, vědomí jeho ceny	5	6	2	13
	%	23,8 %	28,6 %	15,4 %	
	zdraví své a svých blízkých	13	3	4	20
	%	61,9 %	14,3 %	30,8 %	
	rodina, rodinné zázemí	6	11	4	21
	%	28,6 %	52,4 %	30,8 %	
	mír, bezpečí, politická stabilita	6	5	6	17
	%	28,6 %	23,8 %	46,2 %	
	svoboda, demokracie	1	2	1	4
	%	4,8 %	9,5 %	7,7 %	
	základní sociální jistoty: dostatek jídla, pití, obydlí	5	3	4	12
	%	23,8 %	14,3 %	30,8 %	
	civilizační vymoženosti: fungující infrastruktura, dostupná lékařská péče a vzdělání, fungující ekonomika.	3	3	6	12
	%	14,3 %	14,3 %	46,2 %	
pozitivní lidské vlastnosti, jejich oceňování, např. láska, respekt, tolerance, nadhled, přátelství, altruismus atd.	7	8	3	18	
%	33,3 %	38,1 %	23,1 %		
změna postoje k penězům a hmotným statkům	5	3	2	10	
%	23,8 %	14,3 %	15,4 %		
ostatní, tj. národní hrdost, příslušnost ke státu, nedůležitost kariéry, dostupnost zaměstnání, malichernost problémů v porovnání se situací v místě, kultura	1	6	3	10	
%	4,8 %	28,6 %	23,1 %		
celkem	N	21	21	13	55

Tab. 5: Hodnoty ve vztahu skupina/místo působení mise

jako sklony či tendence směrem k určitému způsobu chování nebo adaptace, nikoli v rámci patologie chování či jednání.

Aplikační možnosti práce se neomezují výhradně na profesní skupinu vojenských pozorovatelů. Zůstávají platné i pro další profese, které ve válečných nebo post-válečných oblastech působí. Konkrétně se může jednat o válečné korespondenty, humanitární pracovníky, diplomaty nebo pracovníky náboženských misí.

Pramen:

Empirický výzkum mezi příslušníky ozbrojených sil Československé/České republiky, kteří v letech 1989 až 2006 působili jako vojenští pozorovatelé v misích OSN a OBSE.

Situace českého vojenského vysokého školství po opuštění modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil

Opuštění modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil [1] vyžaduje provedení změn v obslužných systémech ozbrojených sil, které byly na tomto modelu založené. Jedním z nich je v Česku systém vysokoškolské přípravy zaměstnanců rezortu Ministerstva obrany ČR. Tento článek rozebírá situaci, která nastala v důsledku opuštění modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil subsystému vysokoškolské přípravy personálu ozbrojených sil ČR, a naznačuje alternativy pro formulaci politiky vysokoškolské přípravy personálu rezortu.

Definitivní odklon od modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil byl v České republice potvrzen zastavením výkonu povinné vojenské služby k 31. 12. 2004. [2] Tím však neskončily transformační procesy, které s touto zásadní změnou souvisí. Jednou z nich jsou změny v systému zabezpečujícím přípravu personálu pro ozbrojené síly, který obsahuje vojenskou střední školu v působnosti MO, zajišťující realizaci středoškolské přípravy personálu rezortu MO, [3] Univerzitu obrany a vzdělávací prvky řízené MO poskytující vysokoškolské vzdělávání [4, 5] a rezortní školu v podobě Vojenské akademie ve Vyškově a obdobné prvky zabezpečující specializační přípravu personálu pro výkon vojenské odbornosti či jazykovou přípravu.

V pohledu § 94 a § 95 zákona č. 111/1998 Sb., ... (*zákon o vysokých školách*) ve znění pozdějších předpisů jsou vojenské vysoké školy považovány za obslužný systém ozbrojených sil ČR, jehož základním účelem je obsloužit požadavky Ministerstva obrany ČR na přípravu personálu ministerstva, správních úřadů v působnosti MO a ozbrojených sil jeho vysokoškolským vzděláváním, a to ve standardech odpovídajících plně zákonu č. 111/1998 Sb., ... (*zákon o vysokých školách*) ve znění pozdějších předpisů.

V tomto ohledu platí, že obslužný systém je odvozován od systému obsluhovaného. [6] Došlo-li tedy ke změně obsluhovaného systému v podobě opuštění modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil, musí zákonitě nastat změny v obslužném systému. Zásadní změnou pro subsystém vysokoškolské přípravy personálu ozbrojených sil ČR je rozhodnutí o tom, že výkon služby ve služebním poměru vojáka z povolání nebude pro vojáka celoživotním zaměstnáním.

Tento požadavek znamená opuštění vysokoškolské přípravy budoucích důstojníků prioritně orientované na výkon vojenských odborností uvnitř ozbrojených sil ČR a její orientaci na tzv. *druhou kariéru*, na úspěch bývalého profesionálního vojáka na trhu práce nebo v podnikání po skončení jeho služebního závazku. [7] Tento fakt postavil dnes jedinou vojenskou vysokou školu, kterou je Univerzita obrany, do úplně nové situace. Vojenské vysoké školy totiž původně připravovaly profesionální vojáky pro výkon specifických vojenských povolání ve struktuře tzv. čísel vojenských odborností.

Opuštěním vysokoškolské přípravy personálu orientované na vojenskou odbornost a úspěch absolventů v kariéře uvnitř ozbrojených sil a její nahrazení vysokoškolskou přípravou orientovanou především na zvýšení šancí vojáka na trhu práce nebo v podnikání po skončení jeho služebního poměru se vysokoškolská příprava v některých studijních programech dostala

do nové situace. Tou je faktická ztráta monopolu na vysokoškolskou přípravu personálu ozbrojených sil. Právní předpisy řešící otázku odměňování práce a služby v českém veřejném sektoru [8, 9, 10, 11] totiž požadují pro výkon katalogových činností [12] prokázání dosažení odpovídajícího stupně vzdělání v příslušném oboru. Tento požadavek je stanoven s ohledem na potřebu nezužovat prostor pro výběr zájemců o výkon dané katalogizované pracovní/služební pozice a zachovat tak konkurenci mezi zájemci o takové místo.

Univerzita obrany se tak dostává do konkurenčního postavení s ostatními subjekty na trhu vysokoškolského vzdělávání. To dává zadavateli společenské objednávky na vysokoškolské vzdělávání personálu ozbrojených sil ČR, MO a správních úřadů v jeho působnosti možnost rozhodovat o zadání této objednávky na základě objektivně ekonomických ukazatelů nákladovosti a kvality charakterizující vzdělávací služby poskytované jednotlivými účastníky trhu s vysokoškolským vzděláváním. V extrému to může znamenat až zánik Univerzity obrany, odmítne-li rezortní personální strategie poskytování vzdělávacích benefitů ve školách v působnosti MO. Specializační příprava pro potřeby existujících vojenských odborností je totiž zabezpečována tzv. rezortní školou poskytující neakreditované formy přípravy personálu.

Takováto konkurence může být pro některé studijní programy ve svém důsledku likvidační, a to v případě, že:

- ❑ Univerzita obrany nebude mít obdobné postavení jako její konkurenti (soutěž o zaměstnance),
- ❑ studijní programy nebudou odpovídat očekávání zájemců o studium na Univerzitě obrany (soutěž o studenty).

Nerovné postavení Univerzity obrany v oblasti jejího financování může vést k tomu, že lidský kapitál, který je nositelem akreditace a aktivity ve výzkumu a vývoji, se bude v rámci konkurence přesouvat tam, kde budou lepší podmínky pro jeho činnost. V podmínkách zvětšených kapacit vysokého školství a neexistence restrikcí pro pohyb osob v rámci EU je to bolestně zejména v případě získávání mladých akademických pracovníků, na nichž stojí budoucnost univerzity, zejména její kredit. Problému s nerovným postavením v oblasti financování vojenských a veřejných vysokých škol čelila v minulosti Vojenská akademie v Brně financováním výzkumných a vývojových aktivit cestou Akademie, o.p.s.

Připojení se České republiky ke společnému vzdělávacímu prostoru EU [13] neznamená nic jiného, než že české vysoké školy jsou vystaveny celoevropskému boji o studenty. Ti si již prakticky dnes u určitých oborů školy vybírají, a to nejen v důsledku větších kapacit soustavy vysokých škol, ale také v důsledku demografického trendu poklesu porodnosti, který v Česku nastal po roce 1990. Chtějí-li ozbrojené síly ty nejlepší zaměstnance, budou je muset zaplatit, nebo jim budou muset nabídnout elitní vzdělání. Pro Univerzitu obrany to znamená plnohodnotné zapojení se do společného vzdělávacího prostoru EU.

Je však problematické zajistit mobilitu studentů, nepodporují-li studijní programy. Při konstrukci studijního programu preferujícího potřeby specializačního vzdělávání orientovaného pro výkon vojenské odbornosti v rámci ozbrojených sil vzniká u státních vysokých škol problém monopolu vedoucího k jejich izolovanosti. [7] Při konstrukci studijního programu nedostatečně personálně zajištěného, kdy vysokoškolský kurz v důsledku akreditačních požadavků na garanty takových předmětů trvá dva a více semestrů, vzniká **problém s kompatibilitou takových předmětů v rámci ECTS**. Při předpokladu racionálně uvažujícího individua, které na studium pohlíží očima teorie lidského kapitálu, [14] nelze očekávat, že by zájemci o službu v ozbrojených silách ve svém rozhodování nezvažovali budoucí hodnotu svého diplomu na

trhu práce a nehodnotili kvalitu studijního programu pro nějž se rozhodnou, budou-li vědět, že pro většinu z nich nebude výkon vojenské profese celoživotním povoláním.

Tím nejcennějším, co ozbrojené síly mají, je kvalitně připravený personál. Lze očekávat, že s přibývajícím časem od okamžiku opuštění modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil v prostředí s volným pohybem osob a v prostředí nízké porodnosti budou muset o něj ozbrojené síly postupovat stále ostřejší konkurenční boj. To bude vyžadovat stále lepší strategie získávání personálu a jeho udržení v zaměstnaneckém poměru.

K tomu by měly přispět změny v subsystému vysokoškolské přípravy personálu ozbrojených sil, které povedou k tomu, že Univerzita obrany bude vystavena rovným podmínkám soutěže s ostatními prvky vysokoškolské vzdělávací soustavy a zadavatel společenské objednávky na vysokoškolské vzdělávání personálu si bude vybírat na základě ukazatelů efektivity a kvality realizace studijních programů mezi přípravou personálu na Univerzitě obrany nebo jeho nábořem na trhu práce po skončení vysokoškolského studia. To přispěje k maximalizaci šancí vojáků z povolání po skončení jejich služebního závazku být úspěšní na trhu práce nebo k úspěchu v jejich podnikání.

Poznámky a použitá literatura:

- [1] Zaměstnanecké ozbrojené síly (něm. Berufsmarine) je termín vztažený k trvání délky kariéry profesionálního vojáka. Logika je taková: když voják splní základní závazek, není propuštěn, pakliže je schopen konat další službu a je-li pro něho služební zařazení. Zaměstnanecké ozbrojené síly jsou tedy takové, které fungují v zásadě jako policie, kdo do nich nastoupí, má naději, že z nich bude sloužit až do důchodu. Termín *dobrovolnické ozbrojené síly* je doslovným překladem amerického All-Volunteer-Force. Voják podepíše základní závazek např. na dva roky a za ty dva roky bude pravděpodobně nahrazen někým jiným. Jinak řečeno, v zaměstnaneckých ozbrojených silách je šance, že povolání vojáka bude celoživotním povoláním, v dobrovolnických OS je jasné, že to bude jen krátkodobý zaměstnanecký vztah, na dva až pět let. V rámci všech OS jsou tedy zhruba dva druhy vojáků: kariérový a krátkodobý. Pro ty první je vojenské povolání celoživotním povoláním, pro ty druhé je to jen zastávka v jejich další kariéře, kdy se připravili na nějaké civilní povolání, odskočili si do armády, a zase do svého civilního povolání vrátili.
- [2] PERNICA B. Česká republika a model zaměstnaneckých a dobrovolnických profesionálních ozbrojených sil. *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. 15, č. 4, s. 143-146.
- [3] *Zákon č. 561/2004 Sb.*, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů.
- [4] *Zákon č. 111/1998 Sb.*, ... (tzv. vysokoškolský zákon) ve znění pozdějších předpisů.
- [5] *Zákon č. 214/2004 Sb.*, o zřízení Univerzity obrany.
- [6] PERNICA, B. Problém vztahu velikosti obsluhovaného systému a hospodárnosti jeho systému obslužného na příkladu vojenského vysokého školství. In *Kariéerní vzdělávání*. [CD] Praha: Carolina, 2004. [7. mezinárodní konference o inforatické podpoře personálních procesů. Kariéerní vzdělávání. Praha: MO ČR 29. 9. až 2. 10. 2003].
- [7] PERNICA, B. Boloňský proces a formování studijních programů pro přípravu vojenského profesionálního personálu – problém nejen České republiky. In *Nové trendy vo vzdelávaní manažerov*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2006. ISBN 80-8040-295-7, s. 17-22. [1. ročník vedecko-odborného seminára Nové trendy vo vzdelávaní manažerov. Liptovský Mikuláš, AOS gen. MRŠ 11. 5. 2006.]
- [8] *Zákon č. 143/1992 Sb.*, o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech ve znění pozdějších předpisů.
- [9] *Zákon č. 262/2006 Sb.*, zákoník práce.
- [10] *Nař. vl. č. 564/2006 Sb.*, o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě.
- [11] *Nař. vl. č. 565/2006 Sb.*, o platových poměrech vojáků z povolání.
- [12] *Nař. vl. č. 469/2002 Sb.*, kterým se stanoví katalog prací ... ve znění pozdějších předpisů
- [13] <http://www.bologna.msmt.cz/>.
- [14] VALENCÍK, R. aj. Efektivnost investování do lidského kapitálu. *Souhrn materiálů zpracovaných při řešení grantového projektu GA ČR 402/03/0128* [CD]. 1. vyd. Praha: Express, 2005. ISBN 80-86754-51-0.

Modelování systému technického vybavení ozbrojených sil Polské republiky (teoretická východiska)

Název Polská armáda (polsky Wojsko Polskie, zkratka WP) se užívá již od 19. století. Je to armáda s dlouholetou tradicí, od r. 1999 je součástí spojeneckých sil NATO. Polské ozbrojené síly se mj. podílely na invazi do Iráku v r. 2003, účastní se mezinárodních mírových misí UNDOF, UNIFIL, SFOR, AFOR and KFOR. Polská armáda se skládá asi ze 140 tisíc aktivně sloužících vojáků, k nimž je ovšem třeba připočítat 450 tisíc příslušníků záloh. Je tvořena jak vojáky základní služby, jež slouží devět měsíců, tak vojáky z povolání. V roce 2006 představovali profesionální vojáci 60 % celkového počtu příslušníků armády, plně profesionální armáda má vzniknout nejpozději do roku 2012.

Vstup do Severoatlantické aliance vyvolal především nezbytnost **restrukturalizace polské armády a polského obranného průmyslu**, stejně jako přizpůsobení technických parametrů a vojenské výzbroje standardům NATO. Polská armáda užívala většinou zbraně a techniku z let socialismu, a tak byla zahájena rozsáhlá a intenzivní modernizace veškeré výzbroje a výzbroje, jež je průběžně přizpůsobována západním standardům. Modernizační programy se z počátku týkaly akvizice stíhacích letounů F-16 z USA, německých tanků Leopard 2, izraelských protitankových řízených střel ATGM a modulárních bojových vozidel Rafael Python 5 z Finska.

Obecně vzato, současné ozbrojené síly mají k dispozici bohatý a různorodý arzenál technických prostředků, který z konstrukčního hlediska zahrnuje velice složitá víceúčelová zařízení, často o velmi vysokém stupni automatizace popř. plně automatizované. Dominantní postavení mají bojové prostředky a prostředky ničení, které v první řadě rozhodují o potenciálu ozbrojených sil. Tyto prostředky jsou schopné činnosti v různorodých terénních a podnebních podmínkách, nezávisle na denní době a ročním období.

Veškerá zařízení tohoto druhu představují ucelený soubor bojových a podpůrných prostředků, obsažená ve vybavení armády, jsou označovaná jako **vojenská technika**. Technika je jednou z nejdůležitějších součástí vojenského potenciálu.

Vývoj nové vojenské techniky obvykle doprovází všestranné a různorodé politické, ekonomické a vojenské podmínky. Stačí připomenout, že náklady na zpracování, tvorbu i provoz veškerých druhů současné výzbroje a vojenského zařízení představují neustále vrůstající tendenci, což čím dál tím více zatěžuje obranný rozpočet státu. Z toho důvodu státy o středním ekonomickém potenciálu jsou donucené k využívání dovozu řady zařízení (zejména nejvíce náročného), ze států o vyšší úrovni vědecko-technického a průmyslového vývoje popř. z kooperační výroby v rámci spojenecké vojenské a technické spolupráce.

Předpoklady modelu

Jedním ze základních úkolů v oblasti v úvodu zmiňované přestavby a technické modernizace ozbrojených sil Polské republiky je tvorba funkčního a uceleného systému vybavení pro základní výzbroj a vojenská zařízení.

Když vezmeme v úvahu závěry vyplývající z normativních dokladů, při vytváření systému vybavování ozbrojených sil Polské republiky je pro výzbroj a vojenské vybavení (VaVV) třeba zformulovat určité obecné předpoklady.

Podle slovníku polského jazyka je předpoklad tezí, která je základem a výchozím bodem pro další dokazování. Předpoklad je tím, co je obecným nákresem, směrnicí, údaji pro projekt. Předpoklady jsou základem činností rozhodujících osob a osob zodpovědných za stavbu systému. [1]

K hlavním předpokladům vytváření systému vybavení ozbrojených sil Polské republiky lze počítat:

- ❑ v maximálním měřítku využití potenciálu tuzemských podniků obranného průmyslu,
- ❑ v maximálním měřítku využití možností tuzemských vědecko-výzkumných ústavů,
- ❑ využití možností založených na mezinárodním vývoji a vědecko-technické spolupráci,
- ❑ vybavení armády VaVV s příslušnou kvalitou, odpovídající svojí technickou úrovní technice, která je ve vybavení armád Severoatlantické aliance,
- ❑ optimalizace vybavení armád základním VaVV, s přihlédnutím k finančním možnostem státu.

Aby tuzemský potenciál podniků obranného průmyslu mohl být podstatným zdrojem ozbrojených sil Polské republiky a efektivně konkurovat na evropském, otevřeném trhu vojenských objednávek, odhadovaném na 30 mld. eur ročně [2], je nutné:

- ❑ ukončit reformy zbrojního průmyslu směřující k konsolidaci podniků,
- ❑ využít možností vytvářených společným trhem obranných výrobků,
- ❑ modernizovat výrobky obranného průmyslu.

Jedním ze způsobů pro vývoj a zlepšení konkurenceschopnosti polských firem je jejich propojení a vznik národního koncernu, jehož součástí by byla oddělení se specializací na elektroniku a optoelektroniku, muničně-raketovou, tankově- střeleckou a letecko-námořní.

Rozhodujícím dílem spolupráce našeho obranného průmyslu je účast Polska v rámci **Západoevropské skupiny pro výzbrojování** (WEAG - Western European Armaments Group), stejně jako ve **výboru průmyslového plánování NATO** (IPC - Industrial Planning Committee). Spolupráce s těmito institucemi významným způsobem zjednodušuje zapojení polských zbrojařských podniků do výzkumných a výrobních aktivit, realizovaných v rámci evropského obranného průmyslu.

Protože Polsko nemá prostředky postačující na samostatné zpracování nových technologií, podíl na evropských výzkumných programech organizovaných **Evropskou agenturou pro výzbrojování** (EAA - European Armaments Agency) je obzvlášť podstatný. Tento program předpokládá, že tuzemské výzkumné subjekty budou realizovat tu část prací, jejichž hodnota se rovná deklarované části vkladu. Každý stát, který se podílí na programu, získá plný přístup k výsledkům výzkumu realizovaného společně různorodými výzkumnými a vývojovými subjekty což způsobuje, že **Polsko bude spoluvlastníkem nových technologií bez nákupu licencí a nebo ofsetových smluv.** [3] Vstup Polska do společného obranného trhu umožní zapojení polských podniků do kooperace s evropskými firmami.

Zásadní podmínkou konkurenceschopnosti polského zbrojního průmyslu je výrazné navýšení výdajů na výzkum a vývoj, stejně jako schopnost propojení nákupu VaVV s ofsetem.

Nejlepší plány modernizace vojenské výzbroje a výstroje zůstanou jen na papíře, pokud nedojde k radikálnímu zvýšení výdajů na výzkum a vývoj. [4] Ofset (offset, angl. vyrovnání, náhrada) znamená systém kompenzace výdajů hrazených státem provádějícím nákupy VaVV v zahraničí. Ofset je považovaný za efektivní nástroj mezinárodního obchodu, způsobující vývoj hospodářství, který je prospěšný pro vývozní i dovozní politiku.

Trumfem polského obranného potenciálu jsou kádry vědecko-výzkumných subjektů a podniků, a také zaměstnanci, kteří se mohou neobvykle rychlým způsobem přeměrovat na tvorbu nových výrobků moderní vojenské techniky.

Model systému vybavení ozbrojených sil výzbrojí a vojenským zařízením

Zavedení VaVV do ozbrojených sil je uceleným procesem spojeným se zajištěním podmínek pro řádný provoz VaVV. [5]

Zavedení nových vzorů základních VaVV do ozbrojených sil by se mělo konat systémovým způsobem podle konkrétního modelu realizace tohoto procesu. Model obsahuje proces zavedení od okamžiku zjištění předpokladů poukazujících na nutnost provedení změn VaVV prostřednictvím zavedení nových vzorů techniky, až do jeho stáhnutí z provozu a likvidace, to znamená po celou životnost výrobku.

Zavedení kvalitativně nových vzorů základního VaVV do ozbrojených sil popř. modernizace dosavadního by se měla konat v následujících etapách:

- ❑ shromáždění informací o stavu obranných možností státu,
- ❑ provedení rozboru stavu ozbrojených sil, identifikace operačních potřeb a určení možnosti jejich zabezpečení,
- ❑ získání výzbroje a vojenského zařízení obsahující volbu možných způsobů pořízení (dovoz, licenční výroba, výroba založená na vlastním zpracování, kooperace),
- ❑ využití výzbroje a vojenského zařízení počínaje zavedením a vybavením do ozbrojených sil a konče stáhnutím zpět a likvidací.

Pro provedení analýzy stavu bezpečnosti státu je třeba shromáždit patřičné informace, jejichž zdrojem jsou vládní, rezortní a vědecké organizace.

V rozboru stavu bezpečnosti státu je třeba zohlednit informace o: stavu obranyschopnosti Polské republiky, spojenectví a mezinárodních závazcích, směrech vývoje ozbrojených sil a přípravě na obranu, mobilizačních a vojenských potřebách ozbrojených složek, výsledcích strategického obranného posouzení a možnostech vědecko-technického potenciálu a stavu směru technického vývoje armád ve světě.

Podstatným zdrojem informací jsou rovněž základní právní normy vztahující se k bezpečnosti státu, ke kterým patří: ústava Polské republiky, strategie bezpečnosti státu, rozpočtový zákon, a obzvláště zákon o přestavbě a technické modernizaci a financování ozbrojených složek Polské republiky.

Uvedené informace budou základem k provedení analýzy ozbrojených sil, identifikaci operačních potřeb a stanovení možností jejich zabezpečení.

K základním předsevzetím toho druhu počítáme:

- ❑ identifikaci operačních potřeb (IOP),
- ❑ definování operačních potřeb,
- ❑ úvodní stanovení možností realizace (USMR),

- ❑ určení možnosti provedení (UMP).

Zásadní úlohu při realizaci této etapy plní vedení strategického plánování, zástupci vedení generálního štábu Polské armády a velení druhu ozbrojených sil, rada pro výzbroj a výstroj, správci VaVV, ústřední logistické orgány, organizátoři systémů [6], oddělení zbrojní politiky, stejně jako vývojové a výzkumné instituce, vojenští odborníci a civilní zaměstnanci armády.

K rozhodujícím předsevzetím realizovaným v rámci získání VaVV patří:

- ❑ stanovení předpokladů pro vývoj a nebo pořízení hotového VaVV (SPP),
- ❑ projektování a vývoj (PaV),
- ❑ výroba,
- ❑ zavedení do vybavení ozbrojených sil.

K předsevzetím spojeným s tuzemskou výrobou patří příprava a zahájení výroby, a v případě dovozu jeho příprava a nebo organizace kooperace a vojenského převzetí.

Zavedení do výzbroje ozbrojených sil Polské republiky probíhá v souladu s „Instrukcí pro zavedení vojenské výzbroje a výstroje do ozbrojených sil a likvidace výzbroje a výstroje nevyhovující vojenským potřebám“ a je realizované podle zpracovaného harmonogramu správci VaVV.

Podstatnou roli v realizaci této etapy plní: oddělení zbrojní politiky, vedení strategického plánování, rada pro výzbroj a výstroj, výrobci, objednavatelé, dovozci a správci VaVV, místní vojenští zástupci a vědecko-výzkumné instituce.

Získání výzbroje a vojenského zařízení

Zdrojem pro získání VaVV může být tuzemský průmysl, anebo nákup v zahraničí. Proces získání VaVV z tuzemského průmyslu se skládá z následujících operací:

- ❑ projektování a vývoj,
- ❑ výroba,
- ❑ zavedení do vybavení ozbrojených sil

Tuzemská výroba nového VaVV může být realizována na základě vlastních zpracování, zpracování společně s firmami a vědecko-výzkumnými institucemi, zahraničními, licenční a nebo výrobní kooperace.

Do složení projektových a vývojových operací jsou zahrnuty následující činnosti:

- ❑ realizace projektu zařízení,
- ❑ realizace a výzkum prototypu,
- ❑ realizace technické dokumentace

Pod pojmem projektování se rozumí obecně určitý řetězec činností, následkem čeho bude vymyšlený způsob dosažení stanoveného cíle působení, schválená pravidla činnosti (práce) zařízení a jeho popis v podobě technické dokumentace. [7]

Výchozím bodem zahájení projektových prací, jejichž cílem je v podstatě nová konstrukce zařízení a občas modernizace popř. nový způsob využití už existujícího zařízení, jsou takticko-technické předpoklady (TTP).

Realizace projektového procesu spočívá na provedení koncepčního úvodního projektu, včetně dokumentace a realizace zkušebního modelu, pokud je taková potřeba a na konec technického projektu, který je podkladem pro realizaci prototypu zařízení.

Realizace prototypu a jeho posouzení, které je ukončeno kvalifikačními rozbory stejně jako realizací technické dokumentace končí vývojově výzkumné práce.

V případě záměru nákupu licencí v zahraničí, zahájení společných zpracování výrobků a nebo kooperace výroby, je třeba před zahájením přijetí rozhodnutí provést kvalifikační výzkum.

Základem pro kvalifikační výzkum jsou taktické a technické předpoklady. Cílem kvalifikačního výzkumu je ucelené hodnocení použitelnosti VaVV v realizaci předpokládaných úkolů ve stanovených provozních podmínkách. [8]

V závislosti na druhu zařízení je volba různorodých vlastností (ukazatelů), které budou podrobené posouzením. Nejčastěji se jedná o následující ukazatele:

- ❑ efektivita působení zařízení, která určuje stupeň možnosti realizace po něm požadovaných úkolů,
- ❑ bezporuchová činnost, která určuje stupeň jeho použitelnosti při realizaci úkolů,
- ❑ doba využitelnosti (životnost) zařízení, která určuje stupeň vhodnosti k realizaci úkolů s ohledem na stav opotřeбенí zařízení.

Často se používá **pojem spolehlivosti zařízení**. Obsahuje, kromě účinnosti a bezporuchovosti, rovněž pojem o možnosti oprav.

Důležitou součástí kvalifikačního výzkumu prototypu je stanovení jeho citlivosti a odolnosti na klimatické činitele, mechanické, elektrické a poruchy prostředí a také hodnocení vhodnosti zařízení z tohoto hlediska.

Ve výrobním procesu můžeme rozlišit tyto činnosti:

- ❑ příprava výroby,
- ❑ výroba zkušební série a výzkum,
- ❑ sériová výroba,
- ❑ odběr dodávky,
- ❑ školení uživatelů a stanovení rozsahu logistické podpory.

Zavedení VaVV do výroby po ukončení kvalifikačního výzkumu vyžaduje obzvláště zpracování konstrukčního projektu zařízení a jeho technologické výroby.

Proces přípravy výroby VaVV obsahuje následující etapy: technicko-ekonomickou analýzu, technicko-organizační přípravu, zahájení a zvládnutí produkce, vývoj a zdokonalování výroby, analýzu a modernizaci výrobku.

Zpracování technologického projektu zařízení a jeho výzkum umožňuje stanovení veškerých výrobních potřeb, které musí být uspokojené v procesu přípravy a realizace výrobku.

Narůstající složitost VaVV způsobuje při jeho vzniku nutnost spolupráce řady specializovaných tuzemských a zahraničních firem.

Taková spolupráce má název **kooperace**. Lze rozlišovat dva základní druhy kooperace:

- ❑ výrobní kooperaci, tehdy firmy spolupracují v rozsahu dodávek určitých součástí,
- ❑ technologická kooperace, což znamená, že firma pověřuje subdodavatele realizací částí technologických postupů určitých výrobků.

Výroba zkušební série, pokud je to nutné, má za úkol prověření možnosti jeho výroby v opakovatelných průmyslových technologiích. U zkušební série se zkoumá shoda s technickou dokumentací. Kladný výsledek výzkumu zkušební série je důvodem k zahájení sériové výroby.

VaVV podléhá rovněž tzv. **hodnocení shody**. Spočívá na ověření, zda výrobek neohrožuje život a zdraví uživatelů a neohrožuje životní prostředí. Hodnocením shody se rozumí činnosti

dodavatele a výzkumné instituce, jejímž cílem je stanovení, zda výrobek splňuje požadavky stanovené v technických specifikacích. [9]

VaVV zkušební série vyrobené v souladu s technickou popř. licenční dokumentací, po obdržení kladných výsledků z předávacího a dodávacího řízení, a také užitkové prototypy (systémy), pokud obdrží kladné výsledky z kvalifikačního výzkumu, mohou být podrobené provozním a vojskovým prověrkám.

Provozní a vojskové prověrky jsou zkušebně-metodické činnosti spojené s ověřováním již hotových prototypů (systémů) VaVV v podmínkách používání, které se maximálně přibližují těm, které jsou předpokládány pro tento druh zařízení, vyrobené na příkaz správce VaVV. [10]

Účely provozních a vojskových prověrek jsou:

- a) stanovení vhodnosti VaVV pro ozbrojené síly (jen pro zařízení obecného použití),
- b) zpracování doporučení vztahujících se k využití VaVV během války,
- c) ověření provozních a materiálových norem stanovených výrobcem a hodnocení provozní dokumentace,
- d) stanovení podmínek pro řádný provoz VaVV, včetně: přípravy stávající základny pro obsluhu a opravy a metrologické základny k požadavkům VaVV, přizpůsobení školících systémů posádek (obsluhy) a technického personálu, prověření provozních materiálů specializovaných výrobcem a náhradních dílů, které zaručují plynulost provozu, obsluhu a oprav, stanovení požadovaných podmínek pro uskladnění,
- e) stanovení potřeb vztahujících se k přípravě školící základny,
- f) stanovení jiných potřeb zajišťujících racionální využití VaVV v ozbrojených silách.

Vyrobené VaVV jsou podrobovány vojskovým dodavatelským prověrkám. Jedná se o odhalení nedostatků, které se mohly vyskytnout ve výrobním procesu. Nejčastějšími příčinami vad VaVV jsou: vady materiálů, které byly použité ve výrobě, nedodržování postupu při výrobě a montážní vady.

Následkem dodavatelských prověrek může dojít k zamítnutí série výrobků a nebo k jejímu přijetí. Povoluje se rovněž navrzení určitých oprav. Po jejich provedení je výrobcem série opětovně postoupená k prověrce, avšak další záporný výsledek jí zamítá.

Proces získání VaVV je ukončen školením uživatelů a stanovením rozsahu logistické podpory.

Poznámky a literatura:

- [1] *Slovník polského jazyka*. Warszawa: PWN t.3, 1981, s. 924.
- [2] Z. LENTOWICZ. *Stávky na obranu výrobců zbraní v Polské republice*, 14.-15. června 2006.
- [3] *Zpráva po zasedání předsednictva vlády* ze dne 16.5.2006 ve věci vstupu Polska do „Mezinárodního režimu podporujícího konkurenceschopnost evropského obranného trhu“.
- [4] V roce 2006 náklady na výzkum a vývoj činí 154 mln PLN.
- [5] *Příloha k rozhodnutí číslo 75/MON* ministra národní obrany ze dne 1. dubna 2005.
- [6] Organizátor systému (OS) – vojenská instituce (funkční osoba) zodpovědná za vytváření, vývoj a funkčnost systému vztahujícího se k celým ozbrojeným silám. Splňuje úlohu koordinátora toho systému. *Příloha k rozhodnutí číslo 22/MON ...*, op.cit.
- [7] S. HIPSZ, Z. KAROLAK, E. OLEARCZUK. *Jak vzniká vojenská technika*. Warszawa: MON 1981, s. 56.
- [8] *Ibidem*, s. 123.
- [9] *Návrh zákona o systému shody pro výrobky určené pro účely obrany a bezpečnosti státu ze dne 4.01.2006*.
- [10] *Příloha k rozhodnutí číslo 75/MON ...*, op.cit.

Nakládání s nepotřebným vojenským materiálem

V souvislosti s realizací „Koncepte výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky, přepracovanou na změněný zdrojový rámec“ (dále Koncepte) nabyla zcela nového významu oblast nakládání s nepotřebným majetkem. Cílem v této oblasti je dosáhnout jeho nejrychlejšího převodu hospodárným, bezpečným, transparentním způsobem a zamezit vynakládání tzv. „utopených“ nákladů na jeho udržování, skladování, střežení.

Vedle nemovitého majetku to představuje i značné množství majetku movitého, především výzbroje a logistického materiálu (cca 80 až 450 tisíc položek ročně), kterého se rezort obrany potřebuje zbavit. Vedle kolové techniky, dílenských prostředků, výstroje a dalšího logistického materiálu tvoří převážnou část nepotřebného movitého majetku zbraně, munice, zbraňové systémy, letouny, vrtulníky a bojová technika se zvláštním režimem nakládání a sledování, který je obecně označován pojmem „vojenský materiál“.

V procesu vyřazování nepotřebného movitého majetku z užívání AČR je majetek zpravidla pouze označován na „vojenský“ a „nevojenský“, bez nezbytných dalších návazností na příslušné zákony a normy ČR. Při převodu movitého majetku mimo rezort obrany může dojít u určitých „rizikových“ komodit v důsledku jejich nedostatečné specifikace k jejich zneužití jedinci i skupinami, kteří představují bezpečnostní riziko.

V tomto článku chci poukázat na problematiku vyřazování a následného nakládání s nepotřebným majetkem označovaným jako „vojenský materiál“ v návaznosti na příslušné právní normy ČR, popř. i na interní normativní akty (INA) rezortu obrany.

1. Právní rámec

Základním právním předpisem, upravujícím nakládání s nepotřebným majetkem i v rezortu obrany, je zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů a prováděcí vyhláška MF č. 62/2001 Sb., o hospodaření organizačních složek státu a státních organizací s majetkem státu.

S ohledem na značný rozsah právních norem v oblasti nakládání s nepotřebným majetkem (vojenským materiálem), které jsou pro tento proces nezbytné a klíčové, je jejich podstatný výčet uveden v příloze článku. (Dále jsou zpravidla uváděna jen čísla zákonů a vyhlášek.)

V rámci rezortu obrany je oblast nakládání s nepotřebným vojenským majetkem upravena především rozkazem MO č. 1/2004 Věstníku MO, předpisem Všeob-P-4 „Hospodaření s majetkem v rezortu Ministerstva obrany“, Metodickými pokyny NGŠ AČR čj. 6127-1/2004-3042 a „Střednědobou strategií nakládání s nepotřebným majetkem v rezortu obrany“ čj. 785/2005-8764 (dále Strategie).

2. Co je vojenský materiál

Samotný pojem **vojenský materiál** náš právní řád zná a vyskytuje se především v následujících, níže uvedených zákonech:

- ❑ **V zákoně č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky** je vojenský materiál vymezen jako souhrn vojenské výstroje, vojenské výzbroje, vojenské techniky a určených technických zařízení, které ozbrojené síly používají k zabezpečení výcviku a plnění svých úkolů. Jedná se o předpis zvláštní, který je aplikovatelný pouze uvnitř armády. Jakmile je vojenský materiál převeden z majetku státu (Ministerstva obrany) na třetí (civilní) osobu, ztrácí status vojenského materiálu. (V případě zbraní je právní úprava zřejmá – zbraně přejdou do režimu zákona o zbraních.)
- ❑ Z hlediska bezpečnostních rizik je tedy tato definice vojenského materiálu nevyhovující, protože je jednak omezena pouze na armádu, a v případě prodeje vojenského materiálu mimo armádu jako nepotřebného majetku, tento přestává být považován za vojenský materiál. Současně tento zákon zahrnuje i vojenskou výstroj, proviantní a další logistickou techniku a materiál (tzn. např. oděvy, textilní doplňky, polní kuchyně apod.), kdy bezpečnostní rizika plynoucí z těchto výrobků nevyžadují speciální právní úpravu nakládání s nimi.
- ❑ **V zákoně č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem** v platném znění je věcné vymezení pojmu vojenského materiálu pouze pro účely zahraničního obchodu a formou seznamu je tento materiál vyjmenován ve vyhlášce MPO č. 89/1994 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 38/1994 Sb. Tato definice je poměrně široká, protože zahrnuje veškerý vojenský materiál určený pro zahraniční obchod, včetně těch komodit, jejichž nakládání je již pokryto zvláštními právními předpisy. Jeho podstatnou část tvoří zbraně, které zvláštní právní úpravu, pokud jde o nakládání s nimi a jejich evidenci, mají v zákoně č. 119/2002 Sb., o zbraních.
- ❑ **V zákoně č. 310/2006 Sb., o nakládání s některými věcmi užitečnými k obraně a bezpečnostním účelům na území České republiky** a o změně dalších zákonů (zákon o nakládání s bezpečnostním materiálem) se pojem vojenský materiál neužívá, nicméně v § 13, hlavy IV „Výkon státní správy“ zákon ukládá Ministerstvu obrany výkon státní správy ve věcech nakládání s bezpečnostním materiálem a činí jej mimo jiné příslušným správním orgánem:
 - a) ke kontrole bezpečnostního materiálu skupin 1, 4 a 6 uvedených v příloze k tomuto zákonu,
 - b) k vedení evidence ve svých informačních systémech o výsledcích provedených kontrol, včetně kontrol provedených zahraničními inspekčními týmy.

Ve výčtu bezpečnostního materiálu skupin 1 až 11 uvedených v příloze k tomuto zákonu, upřesněném o výčet bezpečnostního materiálu (komodit) vyhláškou MPO č. 433/2006 Sb., jsou především skupiny 1, 4 a 6 přímo definovány jako komodity vojenského materiálu.

- ❑ **V zákoně č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách** a o změně dalších zákonů (zákon o nakládání s bezpečnostním materiálem) ukládá rezortu obrany v § 18 odst. 1 písm. c) a odst. 2 písm. i) stanovit seznam vojenského materiálu, který je nutný k zajištění obrany nebo bezpečnosti státu a seznam vojenského materiálu určený pro ozbrojené složky ČR.
- ❑ **Vyhláška MO č. 274/2006 Sb.**, k tomuto zákonu stanoví seznam vojenského materiálu pouze pro účely tohoto zákona o veřejných zakázkách a jeho použití pro opravy zbraní, zbraňových systémů, střeliva a dalšího vojenského materiálu uvedeného v odstavci 1 za podmínek stanovených v § 18 odst. 2 písm. i) zákona.

Nakládání s určitými komoditami, které lze obecně zařadit pod vojenský materiál má svůj vlastní režim a zvláštní úpravu nakládání s nimi upravenou zejména v následujících zákonech:

- ❑ **Střelné zbraně a střelivo** jsou komplexně řešeny zákonem č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně některých zákonů a předpisů (zákon o zbraních). Zákon komplexně řeší nakládání se zbraněmi, jež tvoří významnou součást kategorie vojenského materiálu a jejich evidenci.
- ❑ Tento zákon však jednoznačně nepokrývá vojenský materiál jako jsou vrhače, střelivo pro ně, dále i bomby, rakety, dělostřeleckou a ženijní munici, které jsou rizikovými pro nakládání s nimi na území ČR.
- ❑ **Výbušniny** jsou řešeny zákonem č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů. Zákon stanoví režim výroby, uvádění na trh a nakládání s výbušninami. Výbušniny určené pro vojenské účely samostatně neřeší.
- ❑ **Určité chemické látky, které lze podřadit pod vojenský materiál**, jsou řešeny zákonem č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (od data vstupu ČR do EU nahrazen zákonem č. 356/2003 Sb.). Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, umožňuje podle § 44 b nakládání s vysoce toxickými látkami pouze osobám odborně způsobilým (tj. s předepsaným vzděláním). Chemické látky určené pro vojenské účely samostatně neřeší.
- ❑ **Bakteriologické (biologické) a toxinové zbraně** jsou řešeny zákonem č. 281/2002 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní, a to o změně živnostenského zákona, který postihuje všechny oblasti nakládání s nimi, včetně kontroly a výkonu státní správy. Vojenské látky a materiál samostatně neřeší.

Kromě komodit (zboží), které jsou jednoznačně vojenským materiálem, existuje značné množství dalšího zboží, **tzv. zboží dvojího užití**, (*suroviny, polotovary, přípravky, stroje, elektronika, technologie*) u kterého převažuje použití i mimo sféru zajištění obrany a bezpečnosti či mimo sféru obranného průmyslu. Nicméně může být vzhledem ke svým vlastnostem k těmto účelům též užito. Vývoz a dovoz tohoto zboží sice upravuje zákon č. 21/1997 Sb., avšak není jednoznačně definováno, specifikováno a není zahrnuto pod vojenský materiál.

Dílčí závěry:

- ❑ Obecně pod pojem „vojenský materiál“ je možno zahrnout nebo jej lze vymezit především jako:
 - ❑ techniku, letouny, vrtulníky, munici, jiné systémy, výrobky, jejich součásti a náhradní díly (dále ND), které jsou vzhledem ke svým charakteristickým technicko-konstrukčním vlastnostem posuzovány jako zkonstruované především pro použití v ozbrojených silách, ozbrojených bezpečnostních sborech a službách, nebo jsou hromadně v těchto složkách užívány k zabezpečení úkolů obrany a bezpečnosti státu,
 - ❑ stroje, zařízení a investiční celky vyrobené, upravené, vybavené nebo zkonstruované pro vojenské použití, zejména pro vývoj, výrobu kontrolu a zkoušení dalších výrobků, jejich součástí a náhradních dílů,

- popř. i služby poskytované v souvislosti s vojenským materiálem, zejména provádění oprav, úprav, jakož i poskytování informací, vysílání a přijímání odborníků za účelem výzkumu, vývoje, konstrukce, výroby, úprav, oprav, údržby, použití a ovládní vojenského materiálu, a to ve vztahu k jednotlivým položkám uvedených především v seznamech vojenského materiálu vyhlášek MPO č. 89/1994 Sb., č. 433/2006 Sb., a MO č. 274/2006 Sb.
- Je zřejmé, že existuje movitý majetek, který v některých případech podmínky pro zařazení mezi vojenský materiál splňuje, avšak v případech jiných nikoli. Jednoznačné určení a jednoduché vymezení někdy provést nelze. Vodítkem pro stanovení, zda se v konkrétním případě jedná o vojenský materiál, je tedy zejména zamýšlené užití zboží (kdo je uživatelem resp. odběratelem), nebo v případě dovozu požadavky zahraničního dodavatele na určité záruky z hlediska užití.
- Z analýzy výše uvedených zákonů a především seznamů vojenského materiálu uvedených ve vyhláškách MPO č. 89/1994 Sb., č. 433/2006 Sb., a MO č. 274/2006 Sb., vyplývá, že pojem „vojenský materiál“ zákony ani tyto vyhlášky jednoznačně a uceleně nedefinují. Výše uvedené zákony a vyhlášky uvádí jako vojenský materiál jen ty komodity, které by měly být předmětem regulace a řešení zvláštními právními předpisy a jednoznačně **nezahrnují pod vojenský materiál některý materiál, který by z hlediska nakládání mohl být velmi rizikový** (např. zboží dvojího užití apod.). V seznamech vyhlášek nejsou uvedeny ty komodity, kdy nakládání s nimi je již řešeno zvláštními právními předpisy.
- Při nakládání s vojenským materiálem u subjektů, které na sebe převedly nebo mají v držení vojenský materiál který byl z majetku státu – rezortu obrany odprodán jako nepotřebný, vztahuje se právní úprava pouze na vojenský materiál, který má původ v rezortu obrany a je zahrnut do seznamu materiálu dle vyhlášek MPO č. 89/1994 Sb., č. 433/2006 Sb., a MO č. 274/2006 Sb. Zůstává však nepokrytý ten vojenský materiál, který není zahrnut do těchto vyhlášek a popř. i ten materiál, který byl převeden z majetku ostatních ozbrojených složek (zejména z rezortu MV, SHR) a který je vyráběn či jinak získán.
- Seznamy movitého majetku vyřazeného z užívání AČR jsou sice zpracovávány v souladu s dosud platnými INA rezortu obrany, avšak **dosatečně nereagují na označení vyřazovaného vojenského materiálu z hlediska bezpečnostních rizik**, především ve smyslu vyhlášek MPO č. 89/1994 Sb., č. 433/2006 Sb., a MO č. 274/2006 Sb.
- Rezort obrany postrádá (např. už i v procesu katalogizace) jednoznačnou klasifikaci a označení vojenského materiálu, včetně náhradních dílů a příslušenství z hlediska bezpečnostních rizik, především ve smyslu zákonů č. 119/2002 Sb., 38/1994 Sb., č. 310/2006 Sb., návazných vyhlášek a dalších norem.
- Bylo by žádoucí ujednotit a upravit zvláštním zákonem „Specifikace vojenského materiálu a nakládání s ním na území České republiky“, který by jednoznačně definoval a specifikoval vojenský materiál a komplexně řešil celou tuto problematiku.

3. Způsoby nakládání s nepotřebným vojenským materiálem

V rezortu obrany je za prioritní kritérium v oblasti nakládání s nepotřebným majetkem považováno (v souladu se Strategií) bezpečnostní hledisko. V této oblasti jsou činěna nezbytná

opatření vyplývající z platných právních předpisů i mezinárodních smluv, tak aby se zejména nepotřebný vojenský materiál nedostal do dispozice organizací, států nebo jedinců, kteří představují bezpečnostní riziko. V této souvislosti **je za rizikový považován zejména následně uvedený materiál**, který vyžaduje z hlediska bezpečnosti specifický postup při nakládání s ním:

- a) vojenský materiál definovaný především zákony č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem v platném znění a zákonem č. 119/2002 Sb., č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně dalších zákonů,
- b) bezpečnostní materiál definovaný zákonem č. 310/2006 Sb., o nakládání s některými věcmi užitečnými k obraně a bezpečnostním účelům na území České republiky a o změně dalších zákonů (zákon o nakládání s bezpečnostním materiálem),
- c) vojenský materiál utajovaný,
- d) výbušniny, léčiva, chemické, biologické a toxické látky,
- e) specifický materiál Vojenského zpravodajství,
- f) kryptografický materiál,
- g) sledovaná výzbroj a technika uvedená ve Smlouvě o konvenčních ozbrojených silách v Evropě.

3.1 Zakázané zbraně a munice

Nakládání s těmito komoditami řeší zákon č. 119/2002 Sb., (týká se i dělostřeleckých systémů, tanků, vrtulníků, bojových letadel, vyzbrojených typů BT) – **tyto nelze držet na území ČR**. Jsou zpravidla v souladu s příslušnými právními normami prodávány oprávněným zájemcům **pouze za účelem vývozu mimo území ČR nebo k ekologické likvidaci**. (V zásobách AČR nejsou zbraně ve stavu „znehodnoceném“.)

V rezortu obrany je v procesu nakládání mezi kategorií zakázaných zbraní a munice zařazena i sledovaná a omezovaná výzbroj a technika (viz stať 4.).

Nepotřebnou zakázanou zbraň a munici může od rezortu obrany do svého vlastnictví nabýt pouze ten zájemce, který:

- je právnickou osobou s platnou koncesní listinou (vydanou na základě zákona č. 455/1991 Sb., ve znění zákona č. 310/2006 Sb.) nebo jiného oprávnění k podnikání se zakázanými zbraněmi a municí,
- jemuž bylo vydáno povolení pro obchodování s vojenským materiálem (povolení MPO podle § 6 zákona č. 38/1994 Sb.) na příslušnou komoditu,
- který je držitelem příslušné zbrojní licence (dle § 31 zákona č. 119/2002 Sb.).

Pro držení zbraní zakázaných (§ 21 zákona o zbraních) na území republiky pro účely muzejních sbírek (i obecně pro sběratele) je nutná výjimka dle § 24 zákona o zbraních, kterou uděluje okresní ředitelství policie (místně příslušné).

Munice neodprodaná nebo která je nevhodná k odprodeji (ohrožující osoby nebo majetek), popř. i na základě rozhodnutí (pyrotechnické komise) a odborného posouzení Základny munice, je ekologicky likvidovaná formou delaborace.

S likvidací nepotřebné munice vznikají určité majetkoprávní problémy, jejichž podstatou je postup při nakládání s delaboráty po likvidované municí, které nejsou určeny ke konečné likvidaci a mají povahu hmotného movitého majetku, který lze ještě dále vhodným a legálním způsobem využít.

Snahou rezortu obrany je nepotřebnou municí převést do vlastnictví právnických osob, které za podmínek stanovených zvláštními právními předpisy na základě příslušného oprávnění a smluvního ujednání provedou její delaboraci a po nabytí předmětných věcí do vlastnictví, v souladu se zvláštními právními předpisy, samy s nimi dále naloží (kupř. prodejem v České republice nebo do zahraničí).

Pokud vojenská munice určena k delaboraci je převáděna na nestátní právnické osoby, je třeba dodržet zákonné podmínky pro převod vlastnictví stanovené zákonem č. 219/2000 Sb. Pokud je delaborace nepotřebné munice zadána státní organizaci, která je způsobilá dále naložit i s delaboráty, které nebudou určeny ke konečnému zániku, je převod z hlediska právního postupu ošetřen § 14,15 vyhlášky č. 62/2001 Sb.

Vzhledem k tomu, že likvidace nepotřebné munice představuje pro rezort obrany značné náklady, které vesměs převyšují její hodnotu, je upřednostňován její úplatný převod (za předpokladu dodržení výše ceny podle platné právní úpravy § 22 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb.). V některých případech v souladu s uvedeným zákonem není vyloučen ani bezúplatný převod.

Zákonem č. 38/1994 Sb. je pokryto nakládání s vojenským materiálem pokud jde o jeho vývoz z ČR nebo dovoz do ČR. Obchodování se zahraničím může provádět pouze právnická osoba s příslušným povolením MPO ke konkrétním případům a příslušnou licencí. Tato oblast nakládání s vojenským materiálem je pro obchodování přes hranice ČR dostatečně právně ošetřena, avšak nehodí se pro regulaci vnitřního obchodu s vojenským materiálem.

3.2 Malé zbraně, lehké zbraně a munice k nim

Malé a lehké zbraně a příslušná munice (např. malorážky, sportovní zbraně, pistole, ND k nim apod.) které se staly pro AČR nepotřebné a jsou vyřazeny z jejího užívání, jsou nabízeny v rámci širší nabídky organizačním složkám státu k bezúplatnému převodu (zejména MV, Polici ČR, Ministerstvu spravedlnosti, Vězeňské službě, Generálnímu ředitelství cel). Pokud o ně projeví zájem, jsou jim bezúplatně převedeny. Pokud ne, jsou následně odprodány podle výše uvedeného postupu. V případě, že nejsou odprodány, je vydáno rozhodnutí o neprodejnosti a příslušnou majetkovou základnou (popř. oprávněnou firmou) jsou řízené odborně a ekologicky likvidovány.

V procesu nakládání je do této kategorie zařazena i některá sledovaná neomezovaná výzbroj a technika (viz stať 4.).

Nepotřebnou zakázanou zbraň a municí může od rezortu obrany do svého vlastnictví nabýt pouze podnikatel (dle ustanovení § 2 ObchZ) vlastníci výjimku PČR § 9 odst. 2 zákona 119/2002 Sb., který:

- je držitelem příslušné zbrojní licence (dle § 31 zákona č. 119/2002 Sb.),
- je řádně zapsán v obchodním rejstříku a vlastníkem živnostenského listu nebo jiného oprávnění k podnikání, jde-li o fyzickou osobu.

3.3 Vojenský materiál, držení kterého je regulováno zákonem č. 310/2006 Sb.

Jedná okruh bezpečnostního materiálu (např. mostní tanky, vojenská dopravní a speciální technika, obrněná technika, nevyzbrojené vrtulníky apod.), které jsou předmětem regulace zákona č. 310/2006 Sb., jeho přílohy pro skupiny 1, 4 a 6 a předmětem těchto skupin vyhlášky

č. 433/2006 Sb. V rezortu obrany nebyl doposud žádný vojenský materiál odprodán ve smyslu tohoto zákona. (Působnost tohoto zákona v rezortu obrany není zatím upravena.)

Tento vojenský materiál by měl být prodáván oprávněným zájemcům v souladu s příslušnými právními normami. Zájemce by měl vlastnit příslušné živnostenské oprávnění nebo koncesní listinu (např. na prodej a nákup zboží) vydané na základě zákona č. 455/1991 Sb., ve znění zákona č. 310/2006 Sb. Zájemce by měl být vždy upozorněn, že se jedná o vojenský materiál, držení kterého je regulováno a kontrolováno rezortem obrany ve smyslu zákona.

3.4 Vojenský materiál, držení kterého není zákony na území ČR regulováno

Ostatní vojenský materiál, držení kterého není zákony na území ČR regulováno, může od rezortu obrany do svého vlastnictví nabyt pouze podnikatel (dle ustanovení § 2 ObchZ), který je řádně zapsán v obchodním rejstříku a vlastníkem živnostenského listu nebo jiného oprávnění k podnikání, jde-li o fyzickou osobou.

Znehodnocenou zbraň (dle zákona o zbraních) lze v obchodní síti koupit pouze po předložení průkazu totožnosti.

3.5 Darování vojenského materiálu do zahraničí

Darovat (bezüplatně převést podle § 22 odst. 2 zákona č. 219/2000 Sb.) lze jen nepotřebný majetek státu ve veřejném zájmu, anebo je-li bezúplatný převod hospodárnější než jiný způsob naložení s věcí. *(ČR se např. poskytnutím daru připojuje spolu s ostatními střeoevropskými státy k určitému programu. Je zřejmé, že dar vojenského materiálu např. munice pro výcvik příslušníků jiné armády má velký význam pro udržení příznivých bilaterálních vztahů a přispěje rovněž k pozitivnímu hodnocení ČR z hlediska jejího začlenění v NATO ze strany členských zemí NATO. V naplnění těchto požadavků lze spatřovat veřejný zájem ČR. Deklarací veřejného zájmu vládou ČR se tak naplní podmínka pro bezúplatné převedení majetku ve veřejném zájmu a pro darování.)*

Ze zákona číslo 219/2000 Sb., a zejména zákona č. 38/1994 Sb., jednoznačně vyplývá, že nakládat s majetkem státu ve prospěch subjektů v zahraničí nemůže organizační složka státu – MO přímo, ale jen prostřednictvím právnické osoby, mající sídlo na území ČR a udělené povolení pro vývoz daného materiálu od MPO podle zákona č. 38/1994 Sb. a popř. i vývozní licenci na konkrétně vyvážený majetek. *(Jinému státu nemůže tedy MO přímo žádný majetek převést, darovat nebo odprodat. Vždy tato činnost musí být realizována prostřednictvím zprostředkovatelské organizace, kterou si vybere obdarovaný stát nebo stát, který je garantem projektu a rovněž je garantem přepravy daru.)*

Realizace daru vojenského materiálu do zahraničí je možná pouze za podmínek stanovených zákonem č. 38/1994 Sb., a o doplnění zákona č. 455/1991 Sb., zákona č. 140/1961 Sb., a zákona č. 357/2004 Sb., který svým § 12a umožnil, aby zahraniční obchod s vojenským materiálem mohlo jménem ČR provádět rovněž MO a MV, pouze při splnění požadavku, **je-li to nutné z důvodu zajišťování obrany a bezpečnosti ČR, rozhodla-li o tom vláda a pokud druhou smluvní stranou je jiný stát, který o dar požádá.**

Pokud zamýšlená transakce tento požadavek naplňuje, MPO k takové transakci udělí licenci pro MO, pak není nutná účast zprostředkovatele. Pokud zamýšlená transakce tento požadavek nenaplňuje, pak je nezbytné realizovat tuto transakci prostřednictvím třetího subjektu.

Dar stát–stát (oblast mezinárodního práva soukromého) s charakterem smlouvy darovací s mezinárodním prvkem a s povahou klasické veřejnoprávní mezinárodní smlouvy, zatím rezort obrany nepřipravoval.

3.6 Další způsoby naložení nepotřebným vojenským materiálem

Přímo k likvidaci jsou předávány nepotřebné:

- ❑ **radioaktivní látky a radionuklidové zářiče** podle zákona č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a zákona č.13/2002 Sb., o změně atomového zákona a vyhlášky č. 146/1997 Sb., o činnostech, které mají bezprostřední vliv na jadernou bezpečnost ve znění pozdějších předpisů,
- ❑ **biologické a toxinové látky** řešené zákonem č. 281/2002 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní ve znění dalších předpisů,
- ❑ **materiál kryptografický** řešen zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti ve znění pozdějších vyhlášek,
- ❑ **materiál Vojenského zpravodajství** k zabezpečení činnosti podle zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství,
- ❑ **technika obsahující utajované skutečnosti**, která je řešena v RMO č. 15/2002, bude likvidována u věcně příslušných vojenských opravárenských podniků.

Neoznačená plastická trhavina v souladu se zákonem č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů a v souladu s Montrealskou dohodou, je nabízena k odprodeji pouze jeho výrobcí za účelem přepracování, v případě jeho nezájmu bude tímto výrobcem ekologicky (úplatně) likvidována.

Vojenské chemické a jedovaté látky jsou řešeny v souladu se zákonem č.356/2003 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a ve znění dalších předpisů, vhodné látky jsou nabízeny k prodeji, v případě nezájmu jsou likvidovány.

Léčiva jsou nabízena vojenským nemocnicím a státním zdravotnickým zařízením, v případě nezájmu jsou likvidována.

Kontaminovaný a hygienicky nevhodný materiál. Nepotřebný vojenský materiál je v převážné většině morálně i fyzicky zastaralý, popř. značně opotřeбенý, část může být některých případech kontaminována popř. i z hygienického důvodu nevhodná pro další užívání. Z tohoto hlediska může představovat bezpečnostní nebo ekologické riziko. Tento materiál je vždy likvidován ekologickým způsobem na základě rozhodnutí hygienika AČR.

Zvláštní pozornost v oblasti nakládání s nepotřebným vojenským materiálem vyžaduje **vojenský materiál, který byl získán z bývalého SSSR** v návaznosti na dříve uzavřené smlouvy o licenční výrobě vojenské techniky v ČR nebo závazků z uzavřených smluv o neposkytování materiálu a systémů třetím subjektům (zemím), které byly do výzbroje bývalé ČSLA z bývalého SSSR zavedeny. Uvedená problematika je plně v gesci MPO, rezort obrany však odpovídá za oblast inventarizace tohoto vojenského materiálu.

Vzhledem k tomu, že rezort obrany nemá ucelený přehled o všech bývalých smlouvách a závazcích z nich vyplývajících, dochází především u tohoto vyřazeného vojenského materiálu k jeho likvidaci, nicméně i k prodeji jiným oprávněným subjektům v souladu s platnými

zákonými normami ČR. U některého, zvláště „choulostivého“ vojenského materiálu, je někdy vyžadován souhlas u příslušných orgánů ruské strany s jeho dalším naložením (odprodej za účelem eventuálního prodeje do zahraničí a případně do kterých zemí).

Nepotřebný vojenský **materiál, který je začleněn do jednotlivých kategorií utajení (V, D, T, PT)**, včetně utajovaného materiálu, techniky a systémů, které byly do výzbroje bývalé ČSLA zavedeny z bývalého SSSR, je řízené likvidován odbornými oprávněnými zařízeními (obdobně jako materiál Vojenského zpravodajství a kryptografický) nebo se předpokládá jeho likvidace i prostřednictvím věcně příslušných vojenských státních opravárenských podniků. Nakládání s tímto vyřazeným nepotřebným vojenským materiálem není v rezortu obrany komplexně dořešeno.

3.7 Výpůjčky a pronájem vojenského materiálu

Výpůjčky a pronájem nejsou u vyřazeného vojenského materiálu realizovány.

Dílčí závěry:

- Nakládání s nepotřebným vojenským materiálem je v rezortu obrany důsledně řešeno především v souladu se zákonem č. 219/2000 Sb., a v souladu a v návaznosti na další příslušně INA a další právní normy.
- Oblast nakládání s vojenským materiálem je ve smyslu zákona č. 119/2002 Sb., a při jeho vývozu do zahraničí dostatečně právně ošetřena, regulována a sledována. Použití zákona č. 38/1994 Sb., je vhodné pouze pro obchodování přes hranice ČR a vzhledem ke svým specifickým ustanovením se nehodí pro regulaci a kontrolu vnitřního obchodu s vojenským materiálem v ČR. Chybí i návaznost na kontrolní mechanismy bezpečnostních složek Policie ČR.
- V rezortu obrany není působnost zákona č. 310/2006 Sb., doposud upravena a nezakládá působnost žádného organizačního útvaru při výkonu státní správy ve smyslu ustanovení hlavy IV tohoto zákona. Vojenský materiál není ve smyslu přílohy zákona č. 310/2006 Sb., a vyhlášky č. 433/2006 pro skupiny 1, 4 a 6 jednoznačně specifikován a v souladu s tímto zákonem odprodáván.
- Problém při převodu nepotřebného vojenského materiálu činí nedořešené závazky z dříve uzavřených smluv s bývalým SSSR o neposkytování techniky, materiálu, systémů apod. třetím subjektům (státům), které byly do výzbroje bývalé ČSLA zavedeny z bývalého SSSR a nakládání s nepotřebným utajeným vojenským materiálem, který byl především zaveden do výzbroje bývalé ČSLA z bývalého SSSR.

4. Problematika procesu kontroly nakládání s nepotřebným vojenským materiálem

Každá vyspělá demokratická země je zodpovědná za to, aby vyvezený vojenský materiál (především zbraně apod.) se nekontrolovaně šířily, nebyly použity k jiným než legitimním účelům či se nedostaly do nepovoláných rukou a je povinna zabránit takovým exportům, které by mohly přispět k eskalaci mezinárodních a vnitrostátních konfliktů, být zneužity pro potlačování lidských práv, či mohly poškodit bezpečnostní zájmy spojenců a spřátelených zemí.

V rezortu obrany je otázce kontroly všech procesů nakládání s vojenským materiálem ve smyslu zákona č. 219/1999 Sb., i příslušnými INA věnována patřičná pozornost. Jsou činěna

nezbytná opatření, aby vojenský materiál byl dostatečně zajištěn proti neoprávněnému zneužití. Kontrolní činnost této oblasti je organizována a realizována napříč celou strukturou rezortu obrany. Sledováním procesu nakládání s vojenským materiálem jsou pověřeni příslušní velitelé, odborní náčelníci, majetkoví manažeři, vojenská policie (úřad pro odhalování korupce), vojenské zpravodajské orgány apod. Avšak při jeho převodu mimo rezort obrany, přestává být tento považován za materiál vojenský a rezortem obrany není kontrolován - kromě sledované vojenské výzbroje a techniky. Výkon kontroly a dozoru ostatního zbývajícího vojenského materiálu spadá do kompetence Ministerstva vnitra. (*Vojenský materiál stanovených bezpečnostních skupin stanovených zákonem č. 310/2006 Sb., není doposud rezortem obrany kontrolován.*)

Kontrola obchodu s vojenským materiálem je upravena i zákonem č. 38/1994 Sb. Zákon stanovuje postupy při povolování obchodu s vojenským materiálem, podmínky udělování licence a jejího užívání a celkovou kontrolu provádění obchodu s tímto materiálem, včetně ukládání sankcí za jeho porušení. Vymezuje i roli jednotlivých orgánů státní správy v souvisejících správních řízeních (MPO-LS, MZV, MV, MO). Obchodování může provádět pouze právnická osoba s příslušným povolením MPO ke konkrétním případům a příslušnou licencí. Uvedeným zákonem je tedy nastavená dvoustupňová kontrola při obchodu s vojenským materiálem, kdy nejdříve je právnická osoba oprávněna nabízet své výrobky, služby a vstupovat v jednání se zahraničními partnery teprve poté, co obdrží povolení k obchodu s vojenským materiálem. Pro vlastní realizace konkrétních obchodních případů je dále nucena požádat o licenci. Mimo jiné musí žadatel doložit potvrzení konečného užití (známé též pod zkratkou „EUC“ či „IIC“). Oblast obchodování s vojenským materiálem přes hranice ČR je dostatečně právně ošetřena, avšak nehodí se pro regulaci vnitřního obchodu s vojenským materiálem.

Pro oblast kontroly definuje mimo jiné zákon č. 310/2006 Sb., i roli Národního bezpečnostního úřadu při vydávání povolení k zahraničnímu obchodu s vojenským materiálem.

(Pozn. *K posílení parlamentní kontrolu nad vývozem zbraní zřídil zahraniční výbor Poslanecké sněmovny dne 2. 6. 2005 podvýbor pro vnější ekonomické vztahy a kontrolu obchodu s vojenským materiálem.*)

Česká republika, jako účastnický stát „**Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě**“ ze dne 19.11. 1990 (dále jen „**KOS**“) a dokumentů GVII a VD99 (globální výměna vojenských informací a vídeňské dokumenty – Sbíрка mezinárodních smluv č. 94/2003), se zavázala, že bude snižovat počty stanoveného vojenského materiálu, konkrétně sledované vojenské výzbroje a techniky (omezované i neomezované). Přehled kategorií, seznamy a počty omezované a neomezované sledované výzbroje a techniky jsou deklarovány pro každý účastnický stát v přílohách této smlouvy.

Sledovaná vojenská výzbroj a technika v případě vyřazení z užívání z AČR musí být v souladu s KOS řádně vyvezena do zahraničí nebo dle přesně stanovených postupů zlikvidována. Rovněž podléhá informační povinnosti podle rezolucí Valného shromáždění OSN číslo 46/36, § 10 a 49/75 C ze dne 24. 2. 1993 a je evidována v Registru OSN pro transfer konvenční výzbroje a bojové techniky. Pouze na základě výjimky dle zákona o zbraních, ke snížení destrukcí, konverzí pro nevojenské účely, při použití jako pozemního cíle nebo do historických sbírek, umístěním po snížení jako muzejního (statického) exponátu, může být převedena na území ČR (bez jejího dalšího vývozu do zahraničí).

V rezortu obrany je zřízen úřad Ředitelství zahraničních aktivit (ŘeZA), kde přímo **odbor kontroly odzbrojení (OKO)** sleduje a provádí kontrolu procesu nakládání se sledovanou výzbrojí a technikou.

Mezi omezenou výzbroj a technika se především řadí bojové tanky (T-55 a T-72 všech typů a verzí), bojová obrněná vozidla (obrněné transportéry, bojová vozidla pěchoty, např. BVP-1, OT-90), dělostřelecké systémy ráže větší než 100 mm (samohybná i tažená děla, minomety a raketomety, např. ShH 152 mm vz. 77, 122 mm HD-30, ShH 2S-1, RM 122 mm vz.), bojové letouny (L-159, JAS-35, MiG-21, včetně verzí cvičných), úderné a bojové vrtulníky (Mi-24, Mi-35).

V případě omezené výzbroje a techniky má každý stát právo ponechat si v provozní způsobilosti dva kusy od každého existujícího typu výzbroje a techniky. Musí však být umístěny v muzeích nebo v podobných zařízeních. Lze provést další snížení ponecháním osm kusů vyřazené výzbroje a techniky pro každou kategorii (*jako exponáty pro kulturní nebo zájmovou činnost, resp. pro muzejnictví nebo sbírkovou činnost*) při splnění předpokladů pro její nabytí a podmínek pro její znebojeschopnění.

Mezi neomezenou výzbroj a techniku se řadí především speciální obrněná kolová a pásová technika bez bojové výzbroje (OT-64 a obdoba BVP bez výzbroje, vozidla na podvozku BRDM-2 a BTR-60, tank vyprošťovací VT-55A a mostní MT-55), popř. další obdobná vyřazená výzbroj a technika.

Neomezená technika může být převedena na území ČR pro muzeální účely, ke konverzi pro nevojenské účely, ke statickému umístění jako muzeální exponát nebo k likvidaci.

Při prodeji vojenské výzbroje a techniky, které spadá pod ustanovení KOS bere oprávněný zájemce (kupující) odkoupením tohoto zboží na sebe závazky plynoucí z KOS a příslušných rezolucí OSN, které jsou do KOS zapracované. Současně se tím se zavazuje k informační povinnosti vůči ŘeZA OKO. Vzhledem ke skutečnosti, že **KOS nemá jasně stanoveny sankce za případné porušování svých ustanovení**, dochází v některých případech k neplnění povinností a závazků ze strany kupujících plynoucích z KOS (*informačních, nenaplnění obsahu smlouvy – likvidace, poskytování předmětu smlouvy třetímu subjektu, vývozu do zahraničí apod.*).

V případech, kdy dochází ze strany kupujících k porušování informační povinnosti (*což vede k porušování povinností, které pro ČR vyplývají ze Smlouvy KOS a příslušných rezolucí OSN*), je nezbytné zasáhnout vůči těm, kteří své povinnosti porušují. Účinným zásahem by určitě bylo odebrání povolení (popř. licence) k obchodování s vojenským materiálem podle ustanovení § 13 zákona č. 38/1994 Sb. Ovšem tato pravomoc není v kompetenci rezortu obrany, ale MPO. Penalizační sankce i kontrola realizace smluvního vztahu jsou rezortem obrany těžce realizovatelné i vymahatelné a jsou neúčinné.

Zákon č. 310/2006 Sb., který nabyl účinnost dnem 1. 7. 2006, pověřuje v § 13, hlavy IV rezort obrany výkonem státní správy ve věcech nakládání s bezpečnostním materiálem a činí jej, mimo jiné, příslušným správním orgánem ke kontrole pouze bezpečnostního materiálu skupin 1, 4 a 6 uvedených v příloze k tomuto zákonu a k vedení evidence ve svých informačních systémech o výsledcích provedených kontrol, včetně kontrol provedených zahraničními inspekčními týmy (doposud vedlo ŘeZaA OKO).

Není jednoznačně zcela jasné, zda bezpečnostní skupiny 1, 4 a 6 uvedeného zákona pokrývají celý rozsah sledované vojenské výzbroje a techniky. Vyhláška MPO č. 433/2006 Sb., je pro tyto účely obecná a ani ona jednoznačně nestanoví, který konkrétní vojenský, či jiný bezpečnostní materiál pod její dikci spadá (např. jak posuzovat vrtulník Mi-2, včetně motorů a příslušenství??).

Prozatímní organizační řád rezortu obrany v platném znění zatím neupravuje a nezakládá působnost žádného organizačního útvaru MO při výkonu státní správy ve smyslu ustanovení

hlavy IV uvedeného zákona a rezort obrany k uvedenému zákonu i vyhlášce zatím nevydal svůj normativní akt a ani konkrétní seznam vojenského materiálu, popř. k realizaci kontroly a vedení evidence o výsledcích kontrol (mimo ŘeZaA OKO), který by danou oblast jednoznačně pokryl.

Z výše uvedených důvodů je **zvažována možnost přímého prodeje** tohoto zboží (spadající pod KOS), popř. **zvláště nebezpečného materiálu** (zahrnutého do bezpečnostních skupin 1, 4 a 6 zákona č. 310/2006 Sb.), **státním vojenským opravárenským podnikům**, založeným dle zákona č. 77/1997 Sb., jejichž zřizovatelem, resp. i kontrolním orgánem je rezort obrany (stát). Tímto postupem lze minimalizovat počet případů porušování jednotlivých ustanovení KOS a zákona č. 310/2006 Sb., ze strany kupujících a je zajištěna kontrola státu nad dalším nakládáním s tímto materiálem.

Z důvodu pochybností, zda u tohoto způsobu nepůjde o postup, který by mohl být v rozporu s ustanoveními komunitárního práva, která se týkají veřejné podpory, to především při plnění povinností, které pro ČR vyplývají z mezinárodního práva (mezinárodní smlouvy, rezoluce OSN) upravujícího pohyb výzbroje a techniky z hlediska ochrany mezinárodní bezpečnosti a při plnění povinností vyplývajících z úpravy tržního prostředí, tedy v tomto případě nedovolené veřejné podpory podnikatelských subjektů (vojenských státních podniků), není tato možnost jednoznačně dořešena. Současně jakýkoliv prodej vojenské výzbroje a techniky je nutno provádět právně konformním způsobem, tedy při respektování zejména zákona č. 219/2000 Sb., a INA (RMO č. 1/2004 Věstníku MO, předpisu Všeob P-4).

Určitou možností je i úprava nakládání s trvale nepotřebným majetkem státu (zákona č. 219/2000 Sb.), který je v zásadě vnitrostátní záležitostí.

U tzv. **zboží dvojího užití** je, vývoz a dovoz tohoto zboží sice upraven zákonem č. 21/1997 Sb, a podléhá i dalším mezinárodním kontrolním režimům, avšak vzhledem k tomu, že není jednoznačně definováno, specifikováno a zahrnuto pod vojenský materiál, není rezortem obrany předmětem sledování a kontroly.

Dílčí závěry:

- ❑ Otázce kontroly vojenského materiálu je uvnitř rezortu obrany věnována patřičná pozornost při všech procesech nakládání s ním a vojenský materiál je dostatečně zajištěn proti neoprávněnému zneužití. Při jeho převodu (vyjma neidentifikovatelných ND) je vždy převáděn na nového oprávněného nabyvatele po jednotlivých kusech, tak, aby byl kdykoliv jednoznačně identifikovatelný (s uvedením názvu, výrobního čísla, čísla podvozku, korby, věže, hlavně a závěru každého kusu).
- ❑ Při převodu vojenského materiálu mimo rezort obrany tento (vyjma vojenského nebo bezpečnostního materiálu, uvedeného v příslušných zákonech a vyhláškách) přestává být tento považován za vojenský a kromě sledované vojenské výzbroje a techniky (KOS), není rezortem obrany sledován a kontrolován.
- ❑ Prozatímní organizační řád rezortu obrany v platném znění zatím neupravuje a nezakládá působnost žádného organizačního útvaru MO při výkonu státní správy ve smyslu ustanovení hlavy IV zákona č. 310/2006 Sb., a ve smyslu tohoto zákona **není vojenský materiál v rezortu MO jednoznačně specifikován, označen, odprodáván a tedy ani kontrolován**. Není zcela jednoznačné, zda bezpečnostní skupiny 1, 4 a 6 tohoto zákona pokrývají celý rozsah sledované vojenské výzbroje a techniky spadající pod KOS. Rezort MO není nadán pravomocí vyvozovat vůči osobám, které poruší tento zákon opatření. (Porušení zákona je pouze povinen neprodleně oznámit Policejnímu prezidiu ČR.)

- ❑ Při převodu zakázaných zbraní, munice a vojenského materiálu, držení kterého není zákony na území ČR regulováno, se může vyskytovat vojenský materiál, který je sledován a omezován KOS. Nezbytná opatření k naplnění ustanovení smlouvy KOS jsou zapracovávána rezortem obrany do příslušné kupní smlouvy jako zvláštní ujednání. Kontrola plnění těchto ujednání a opatření i příslušné sankce jsou rezortem obrany těžce realizovatelné, nevyhmatelné a neúčinné.
- ❑ Rezortem obrany je zvažována možnost přímého prodeje vojenského materiálu spadající pod KOS a dalšího rizikového a bezpečnostního materiálu státním vojenským opravárenským podnikům - a zatím nedořešeno.
- ❑ Úzkou součinnost udržuje rezort obrany s MV pouze při všech převodech zbraní mimo rezort. Údaje o zbraních a nových nabyvatelích předává příslušnému odboru MV. O převodu jiného druhu vojenského nebo bezpečnostního materiálu mimo rezort obrany MV neinformuje.

Celkový závěr

Nakládání s nepotřebným vojenským materiálem se kterým přísluší hospodařit MO představuje v návaznosti na vnitřní i zahraniční obchod s ním specifickou oblast, které je nutné věnovat odpovědnými orgány rezortu obrany zvláštní pozornost již v procesu jeho zavádění do užívání a i v celém jeho procesu užívání AČR.

Vojenský materiál zákony ani příslušné vyhlášky zcela jednoznačně a uceleně nedefinují. V rezortu obrany je vojenský materiál vymezen jako souhrn vojenské výstroje, vojenské výzbroje, vojenské techniky a určených technických zařízení, které ozbrojené síly používají k zabezpečení výcviku a plnění svých úkolů.

Prozatímní organizační řád rezortu obrany neupravuje a nezakládá působnost žádného organizačního útvaru MO při výkonu státní správy ve smyslu ustanovení hlavy IV zákona č. 310/2006 Sb., a vyhlášky č. 433/2006 Sb.

Rezort obrany postrádá INA, která by v návaznosti na nově přijaté právní normy jednoznačně konkretizovala a evidenčně označila obecně určený „vojenský materiál“ těmito právními normami a současně stanovila zásady pro jeho nakládání, evidenci i vyřazování. (Možnosti jsou i ve využití procesu katalogizace tohoto majetku.)

Bylo by žádoucí komplexně upravit zvláštním zákonem „Specifikaci vojenského materiálu a nakládání s ním“ v návaznosti na ujednání celého tohoto systému v návaznosti na příslušné mezinárodní smlouvy a další závazné právní normy EU pro tuto oblast. Součástí tohoto zvláštního zákona by mohl být i výsledný konkrétní seznam rizikového vojenského materiálu (např. přílohou zákona nebo vyhláškou MO, kterou by bylo možno za určité období novelizovat), který by i v rezortu obrany byl jednoznačně definován, označen, evidován a sledován.

Přehled podstatných souvisejících právních norem:

a) mezinárodní smlouvy

Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, Závěrečný akt jednání o početních stavech osob v konvenčních ozbrojených silách v Evropě, které vstoupily v platnost 17. července 1992 (zveřejněno ve Sbírce mezinárodních smluv č. 94/2003), včetně jejich adaptace a politických závazků přijatých na vrcholné schůzce 17. listopadu 1999 v Istanbulu, rozhodnutí Společné konzultativní skupiny a závěrů Hodnotících konferencí (dále jen Smlouva o KOS), včetně Protokolu o snižování část I-VII. a Protokolu o inspekci - část X.

Vídeňský dokument 1999 o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti v Evropě přijatého na vrcholné schůzce nejvyšších představitelů Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě v Istanbulu 16. listopadu 1999 a závěry Ročních hodnotících schůzek k jeho uplatňování (VD99).

Globální výměna vojenských informací přijatá na vrcholné schůzce nejvyšších představitelů OBSE v Budapešti 3. prosince 1994 (GVVI), rozhodnutí Fóra pro bezpečnostní spolupráci OBSE (FBS), rozhodnutí verifikačního a koordinacího výboru (VCC - Verification Coordination Committee) NATO.

b) zákony

- Zákon č. 219/2000 Sb.*, o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, v platném znění.
Zákon č. 174/2003 Sb., o převodu některého nepotřebného vojenského majetku, s nímž je příslušné hospodařit Ministerstvo vnitra, z vlastnictví České republiky na územní samosprávné celky, v platném znění.
Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, v platném znění.
Zákon č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 310/2006 Sb., o nakládání s některými věcmi užitečnými k obraně a bezpečnostním účelům na území České republiky a o změně dalších zákonů (zákon o nakládání s bezpečnostním materiálem).
Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 204/2002 Sb., o kontrole vývozu a dovozu zboží a technologií podléhajících mezinárodním kontrolním režimům a o změně zákona č. 186/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 13/2002 Sb., o změně atomového zákona ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 356/2003 Sb., o chemických látkách a přípravcích a o změně některých zákonů.
Zákon č. 281/2003 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem bakteriologických (biologických) a toxických zbraní a o změně živnostenského zákona.
Zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření (atomový zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 223/2003 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 79/1997 Sb., o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících předpisů.
Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.
Zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.
Zákon č. 77/1997 Sb., o státním podniku, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů.
Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, v platném znění.
Zákon č. 482/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů.
Zákon č. 526/1990 Sb., o cenách, ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění.
Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění.
Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

c) vyhlášky

- Vyhláška MF č. 62/2001 Sb.*, o hospodaření organizačních složek státu a státních organizací s majetkem státu.
Vyhláška MPO č. 89/1994 Sb., kterou se provádějí ustanovení zákona č. 38/1994 Sb..
Vyhláška MPO č. 433/2006 Sb., o výčtu bezpečnostního materiálu, kterou se provádějí ustanovení zákona č. 319/2006 Sb..
Vyhláška MO č. 274/2006 Sb., kterou se stanoví seznam vojenského materiálu pro účely zákona o veřejných zakázkách.
Vyhláška NBÚ č. 136/2001 Sb., o zajištění kryptografické ochrany utajovaných skutečností, provádění certifikace kryptografických prostředků a náležitostech certifikace, ve znění pozdějších předpisů.
Vyhláška ÚřPOHS č. 207/2005 Sb., o formě a obsahu plnění informační povinnosti k poskytnuté veřejné podpoře.
Vyhláška č. 146/1997 Sb., o činnostech, které mají bezprostřední vliv na jadernou bezpečnost ve znění pozdějších předpisů.
Vyhláška MK č. 275/2000 Sb., kterou se provádí zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně muzeálních sbírek.
Vyhláška MF č. 64/2002 Sb., kterou se provádí zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů.
Vyhláška č. 505/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.
Vyhláška MVZ č. 64/1987 Sb., o Evropské dohodě o mezinárodní silniční přepravě nebezpečných věcí (ADR).
Sdělení MVZ č. 60/1999 Sb., Řád pro mezinárodní železniční přepravu nebezpečného zboží (RID).

Čína je údajně přesvědčena, že USA militarizují kosmický prostor, a že proto musí vyvinout podobné prostředky. Současně naléhá na zákaz umístování zbraní v kosmickém prostoru. Protidružicová aktivita Číny dokazuje její možnosti a má globální důsledky. Čínské možnosti nelze ani podceňovat, ani přeceňovat.

Když v roce 2006 čínský laser dočasně oslepil družici USA, nic se nestalo, avšak případný fyzický útok na družice nějakého státu je považován za válečný akt. Je otázkou, zda Čína zahájila vyzbrojování kosmického prostoru, nebo nové kolo závodů ve zbrojení?

11. ledna 2007 lidová Čína zničila protidružicovou zbraň svou vlastní zastaralou meteorologickou družicí, následně vznikly tisíce kusů trosek z družice a rakety, které jsou na oběžných drahách ve výškách od 200 do 3800 km. Podle výsledků měření a modelování provedených v USA ještě před čínským pokusem se na oběžných drahách nacházelo 35 000 objektů větších než 1 cm, z nichž mnohé zůstanou na oběžných drahách déle než 100 roků. Tak došlo k desetiprocentnímu zvýšení počtu různých trosek ohrožujících všechna umělá kosmická tělesa ve výšce pod 2000 km. Nicméně podle analýzy rizika provedené NASA nejsou kosmonauti při výstupu z mezinárodní kosmické stanice, která je v tomto roce ve výšce 350 km, ani stanice samotná ohroženi.

Čína tvrdí, že zničení její družice nebylo zaměřeno proti jiným státům provozujícím kosmické prostředky a že jejich prostředky neohrožuje. Družice globálního polohového systému, družice na geostacionárních drahách a družice ve výšce nad 2000 km nejsou ohroženy. Riziku jsou ovšem vystaveny družice prolétající oblakem trosek, včetně družic na eliptických drahách, Hubbleův kosmický teleskop a většina družic pro pozorování Země a spojovacích družic.

Vážnou otázkou je rozsah a pokrok čínského protidružicového programu, jakož i to, zda jsou čínské družice „mírumilovné“, nebo zda jsou to „časované pumy“, které mohou být jednoho dne použity k ohrožení kosmických prostředků jiných států, na nichž jsou závislé jejich ozbrojené síly a ekonomika. Nejsou jasné ani úkoly, jaké mají čínské družice plnit.

Existují důkazy, že Čína uvažuje o skryté protidružicové síti, která by za války ochromila její protivníky. Vývojem protidružicových systémů hodlá Čína čelit velké převaze USA v kosmickém prostoru. Během krize by Čína mohla jako odstrašovací metodu použít zničení některých družic USA. Čína vyzkoušela několik protidružicových metod a studuje další:

- družice působící svým nárazem nebo rušením; tyto jejich možnosti jsou skryty pod označením „spojovací družice“,
- protidružicové rakety umístěné na lodích nebo ponorkách,
- pozemní rušiče družic,
- fyzické nebo elektronické útoky na pozemní stanice kosmických systémů.

Čínská volně přístupná vojenská literatura popisuje protidružicové programy a taktické metody jako např.

- civilní družice, které mohou plnit také vojenské protidružicové funkce,
- na zemi umístěné protidružicové zbraně,

- v kosmu umístěné skryté útočné družice,
- vývoj protidružicového velitelského střediska,
- protiraketové systémy,
- udržování příznivého mezinárodního obrazu se současným skrytým vývojem rušičů družic cizích států,
- ze země vypouštění protidružicové zbraně,
- překvapivý útok k umlčení řídicích středisek a spojení,
- útok na družice globálního polohového systému skrytými protidružicovými prostředky, laserem vysokého výkonu nebo nenápadně vypadajícími meteorologickými raketami.

Čína připisuje velkou důležitost vyřazení globálního polohového systému potenciálního protivníka.

Čínské prameny uvádějí, že k útokům na družice lze použít oblaků plazmatu, broků, zbraní působících usměrněnou energií, družic na oběžné dráze a pozemních stanic.

Proto je zájem Číny o protidružicové systémy klíčovým faktorem ve strategických úvahách USA, které změnily priority týkající se pozorování kosmického prostoru a defenzivních i ofenzivních opatření v kosmickém prostoru, přičemž defenzivní opatření jsou tím hlavním.

Spojené státy mají právo na obranu svých kosmických prostředků: sledují aktivity ohrožující jejich právo na mírové využívání kosmického prostoru a činí opatření pro obranu svých systémů proti současným i budoucím ohrožením. Z principiálních důvodů však USA nemluví o specifických zranitelných místech, ohroženích a obranných anebo ochranných opatřeních.

USA disponují řadou kosmických i pozemních prostředků ke sledování družic a zjišťování jejich účelu. Z nich jsou pro budoucí kosmické síly důležité dva programy zvané XSS-11 a „Angels“. Oba jsou zaměřeny na vývoj důležitých možností, včetně manévrující družice schopné zblízka zjišťovat, co se nachází v kosmickém prostoru.

Systém XSS-11 byl vypuštěn v roce 2005 a jeho zveřejněným úkolem je demonstrovat schopnost manévrovat na oběžné dráze a autonomně se setkávat s jinými družicemi. Tvrdí se, že takové manévrující kosmické těleso může být použito k nárazu na nepřátelskou družici nebo k útoku na ni pomocí zbraní. Let systému XSS-11 poskytl informaci potřebnou ke zjištění, zda je v kosmickém prostoru něco, co by mohlo ohrozit vojenské a ekonomické zájmy USA.

Nezbytný je „operačně pohotový“ kosmický systém schopný rychle vypouštět vojenské družice do kosmu k náhradě družic zničených útokem.

Rovněž Izrael považuje za nutné organizovat obranu proti ohrožení svých rozšiřujících se kosmických prostředků. Je si vědom, že Írán by mohl přestavět svou balistickou raketu Shahaab-3 na raketu pro uvedení družic na oběžnou dráhu, ale nepředpokládá, že by Čína předala svou protidružicovou technologii nepřátelům Izraele, i když takový transfer v budoucnosti nelze vyloučit. Stejně jako USA považuje za nutné vytvořit možnost „vypouštění družic na vyžádání“ k náhradě družic vyřazených.

Prameny:

Frank MORRING Jr. Worst Ever. *Aviation Week* 7/2007.
 MURADIAN, V. China's Mystery Satellites. *Defense News* 6/2007.
 Barbara OPALL-ROME. Israel Wary of China ASAT Test, *tamtéž*.
 CRAIG Covault. Covert Chinese Asats, *Aviation Week* 10/2007.

(nas)

Informace obsahuje problematiku týkající se nestrategických jaderných zbraní a principů jejich nejvýznamnějších aspektů. Zvažuje možnosti měnících se zásad NATO v použití nestrategických zbraní v kontextu vývoje po 11. září a hodnotí jejich budoucí roli v rámci obrany Evropy. Konstatuje se zde, že budoucnost nestrategických jaderných zbraní Aliance je zpochybňována. Tato nejistota je podmíněna různými faktory: jsou to byrokratické pohledy a napětí ve Spojených státech, ruské úsilí národní diplomacie volající po změnách vládnutí evropských zemí a dále požadavky na aktualizaci strategie NATO.

Zdá se, že Spojené státy udržují své jaderné zbraně v Evropě zejména proto, že si to evropští spojenci přejí a chtějí pokračovat v zaběhnutém systému. Evropské státy vlastníci prostředky dvojího určení (DCA - Dual Capable Aircraft) jsou stále spojencům zavázány jadernou misí a těchto úkolů je doposud nikdo nezavázal. O tom jsou přesvědčeny tyto státy stejně jako experti Spojených států. Přesto není mezi státy Aliance konsenzus týkající se toho, zda je stále potřeba vlastnit jaderné zbraně. Obě strany tyto otázky diskutují buď povrchně, nebo naopak zacházejí do nesmyslných detailů. Nikdo totiž nechce otřást plovoucí lodí.

Polemiky týkající se otázek, zda-li zachovat nebo eliminovat zbývající arzenál jaderných zbraní USA začleněných do NATO mají stoupence na obou stranách. Na jedné straně zastánci říkají, že tyto zbraně zajišťují transatlantické vazby, vojenské schopnosti proti budoucím nejistotám a rizikům a společné sdílení břemene, na druhé straně je ale zřejmé, že vazby mohou být pro tyto účely pevně zabezpečeny především sdílením konvenčních schopností a nutnost zachování jaderných zbraní lze vyvodit jen na základě historických zkušeností, které vyplývají z dlouholeté alianční kooperace.

S přihlédnutím k těmto argumentům je příspěvek několika stovek jaderných zbraní pro transatlantické propojení vlastně minimální, stejně tak jako výhody z odstranění jaderných zbraní USA, které mohou převýšit ony argumenty, jež se snaží o jejich zachování. Přesto pojem „předvídaní jaderné budoucnosti“ je velice vzdálen většině evropských vlád stejně jako bezpečnostním expertům, kteří nejsou ochotni se pouštět do jakékoli diskuze o možných jaderných alternativách.

NATO musí přijmout principiální rozhodnutí týkající se jaderné politiky. Řada řídicích pracovníků navrhuje vytvořit budoucnost v níž pro jaderný potenciál nebude místo. To ukazuje na jakousi „jadernou únavu“ některých zemí, a také na nedostatek zájmu o misí vzdušných sil USA, neochotu evropských států vlastníčích prostředky dvojího určení DCA seriózně posoudit budoucnost těchto zbraňových systémů nebo v nejbližší budoucnosti hledat východiska pro přijetí rozhodnutí k akvizici těchto bojových letounů.

Zkombinování zmíněných faktorů pak může vést k situaci, v níž všechny diskutující strany dospějí k závěru, že je by bylo nejjednodušší vyřadit z výzbroje zbytek bojových hlavic B-61, než zkusit zajistit tuto obrannou schopnost. Bude-li si moci Aliance vybrat, zda uplatňovat strategii jaderného odstrašování, bude se to zřejmě týkat už jenom nezávislých jaderných sil USA, Velké Británie nebo i Francie.

Pokud by Aliance rozhodla, byly by zbývající jaderné zbraně USA odstraněny z evropské části NATO pravděpodobně už v následující dekádě. Rozhodnutí Aliance o odstranění amerických jaderných zbraní z Evropy nebo rozhodnutí k odstranění zbraňových systémů, jakožto opatření vyplývající z kontroly zbrojení, by mohlo vyvolat jaderný incident nebo útok proti členům NATO se zasazením zbraní hromadného ničení (ZHN). To všechno by mohly evropské vlády přivodit svým zemím, jestliže předčasně ukončí rozvinutí jaderných zbraní v Evropě.

Vedle toho existují také velmi vážné okolnosti, jež by mohly rychle působit na faktory, které se zdají být pro nestrategické zbraně USA a jaderné zásady Aliance rozhodující. Zahrnují: znepokojení nad revanšismem Ruské federace; uvědomění si nových jaderných hrozeb, zejména ohrožení jižní a jihovýchodní část teritoria NATO; časté hrozby terorismu sponzorovaného některými státy; neochota uznat budoucí bezpečnost Evropanů za pomoci jaderného odstrašování britskými nebo francouzskými jadernými silami; nebo rozhodnutí držet z politických důvodů jaderné schopnosti USA v Evropě za účelem udržení alianční soudržnosti.

Řešení, které by jakýmkoliv způsobem bylo ovlivněno výše uvedenými zápornými skutečnostmi by mělo rozhodující vliv na budoucnost Aliance, zejména na její bezpečnost a mohlo by předstihnout všechny naléhavé diskutabilní otázky a mohlo by dokonce vést ke zdokonalení nebo modernizaci jaderných zbraní a větším jaderným schopnostem Aliance. Na základě této skutečnosti existují v NATO předpoklady pro operační plánování a formování modelů potenciálních alternativ rozvinutí jaderných sil, které by přesto mohly zajistit pro Alianci jaderný deštník i odstrašování.

I když by zbývající jaderné zbraně USA byly odstraněny z Evropy, nemuselo by to nutně znamenat konec mise aliančních jaderných zbraní. NATO by mohlo například spoléhat na Spojené státy, které by v období krize přeskupily jaderné hlavice na kontinent, nebo by USA mohly zajistit bojové hlavice pro evropské letectvo dvojího určení za podobných podmínek, které již existují v současné době. Alternativou pro Alianci by mohlo být rozvinutí evropských jaderných sil, patrně v podobě mnohonárodního uskupení (ačkoli by šlo o jaderné síly, které budou nejpravděpodobněji spoléhat na systémy UK a Francie).

Samozřejmě, Evropa může také usoudit, že pro svoji bezpečnost nebude dále potřebovat žádné jaderné zbraně na evropské půdě. Strategické jaderné síly USA pro odstrašování na moři nebo dislokované v Severní Americe mohou zajistit dostatečnou záruku pro další pokračování euroatlantického propojení a celkové uklidnění.

Pluje Aliance vstříc budoucnosti bez jaderných zbraní? Má se NATO spoléhat na konvenční výzbroj jakožto nahrazení nestrategických jaderných zbraní, nebo je nicméně rozhodnuto přiklonit se k výše popisované jaderné alternativě? Nezpůsobit „bouři na moři“ nebo „neprobudit spícího psa“, to je znepokojující přístup k němuž dospěl ne jeden spojenc zabývající se těmito otázkami. Jestliže NATO tvrdí, že samo sebe transformuje, jak může ignorovat jeden z hlavních pilířů své kolektivní bezpečnosti?

Nicméně doba ukončení jaderných schopností NATO není předem stanovena. Spojenci mohou dospět k závěru, že jakékoli řešení týkající se jaderných schopností NATO je důležitější, než připustit současný stav, který žene NATO vstříc nejaderné budoucnosti. Všechny tyto otázky souvisejí s politickou vůlí a konsenzem členských zemí, jež podporují základní evropské jaderné schopnosti a věří, že jsou rozhodující pro dlouhodobý zdravý vývoj Aliance, pro bezpečnost Evropy a všech spojenců.

Executive Summary, Jeffrey A. Larsen, Ph.D., 2005-06 Manfred Wörner Fellow, překlad a úprava textu: plk. v.v. Ing. František Valach, CSC.

Evropské četnické síly: Budoucnost vojenských a policejních aktivit v zahraničních misích a operacích

17. září 2004 byla v Noordwijku v Holandsku podepsána dohoda o vytvoření **evropských četnických sil** (EGF - European Gendarmerie Force). Dohoda byla výsledkem předchozí evropské vrcholné schůzky v Nice. Iniciátorem dohody byla Francie. Celkem pět zemí (Francie, Itálie, Nizozemsko, Portugalsko a Španělsko) se rozhodlo vybudovat mezinárodní jednotku vojenské policie. Všechny uvedené země mají vojenskou policii ve svém vojenském statusu a jsou schopny plnit povinnosti policie v oblastech konfliktů. Mohou posílit místní policii nebo v případě potřeby převzít policejní úkoly samy.

Evropské četnické síly neboli EUROGENDFOR budou fungovat jako dobře vycvičené síly rychlé reakce, schopné rychlého rozmístění do prostorů mírových nebo stabilizačních misí pod záštitou EU, OSN nebo NATO. Jejich mottem je latinské heslo *Lex paciferat* – Zákon přinese mír. To zcela vystihuje základní úkol evropských četnických sil: přísné vynucování zákona a obnovu bezpečného prostředí.

V lednu 2006 bylo ve Vincenze v Itálii vytvořeno velitelství EGF (EGF HQ). V současnosti je zde pod velením italského generála umístěna jednotka EGF spolu se zástupci z jiných členských zemí. Jednotka je plně profesionální a je otevřena ostatním zemím EU.

Na inaugurační ceremoniál byli pozváni mj. i zástupci Polska a Rumunska. Členství v EGF je otevřeno zemím majícím ve vojenském statusu policejní síly, jako Národní francouzské četnictvo (*Gendarmerie nationale*), italští karabiniéři (*L'Arma dei Carabinieri*) nebo španělská *Guardia Civil*. Patří sem i státy jejichž vojenské policie jsou na základě zvláštních právních předpisů oprávněny zasahovat v civilním sektoru. Polsko i Rumunsko tato kritéria splňují.

Potenciální členství polského **Vojenského četnictva** (*Żandarmeria Wojskowa* - polský název vojenské policie) v EGF by vycházelo z jedné dříve založené speciální jednotky vojenské policie (VP). V současnosti probíhají snahy o zařazení Polska do této nově vytvořené entity.

Záměrem je nasadit EGF v operacích mimo hranice EU, dovolující postupné nahrazování vojenských sil policejními silami tam, kde výzvy zákona a pořádku mají primární důležitost. Mohou také podporovat úkolové kriminální policejní jednotky, nebo bojovat proti terorismu a organizovanému zločinu.

Budoucnost EGF vypadá skvěle. Jejich vytvoření není jen výsledkem nových výzev, které se objevily na počátku 21. století. Je to také reakce na potřebu zvýšeného nasazení sil se schopnostmi vojenské policie v krizemi zmítaných oblastech světa. Základním rysem EGF je vojenský status jejich jednotek (organizace, struktura velení) posílený jejich policejní přípravou a příslušnou právní pravomocí. Jednotka se může plně integrovat se systémy vojenského velení (jako jeden z jeho prvků) a je připravena těsně spolupracovat s ostatními složkami ozbrojených sil.

Charakter jednotek, jejich výcvik a vybavení jim dávají schopnost působit v jakékoli fázi krizové operace nebo konfliktu. V počáteční fázi konfliktu, kde dominantní roli hrají pravidelné vojenské síly, mohou EGF plnit policejní úkoly vedle armády. Ve druhé fázi operace

role EGF roste. Mohou své úkoly plnit nezávisle, nebo ve spolupráci s armádou. V této fázi operace je úlohou EGF mimo jiné spolupráce s místní policií a s mnohonárodními policejními jednotkami působícími v operaci.

Největší role EGF by přišla na řadu v konečné fázi operace. Zde je možné aby EGF plně nahradily armádu. Je to rovněž fáze, kdy je moc předávána civilním orgánům. Proto je rostoucí potřeba jednotek s vojenským policejním statutem, protože mohou být zapojeny do humanitárních aktivit, přípravy místní policie, veřejného práva a plnit další úkoly. Tato třetí fáze operace je rovněž nejdelší. To je důvod potřeby sil typu EGF.

V současnosti na mnoha místech světa tuto třetí fázi operace policejního typu provádí vojenské jednotky. Mise jako KFOR (Kosovo), SFOR (Bosna), UNIFIL (Libanon) a UNDOF (Sýrie) dlouhou dobu potřebovaly jednotky typu EGF. Jsou lépe připraveny na úkoly hlídkování, pátrání po osobách a prohlídky objektů, blízkou ochranu, zabezpečení míst kriminálních činů, podporu policejních a pohraničních hlídek, poskytování pomoci místním úřadům. Dnes z důvodů nezbytnosti všechny tyto úkoly plní vojenské jednotky, i když jsou mimo oblast své odpovědnosti.

EGF mají typickou policejní výbavu, nesmrtící zbraně a lehká vozidla pro plnění typických úkolů třetí fáze operace.

Ve fázi prevence krize mohou EGF být nasazeny samostatně, nebo společně s větším vojenským kontingentem. EGF rovněž mohou být prvkem vojenských sil. V jiné variantě mohou prosazovat právo a plnit jiné úkoly pod civilním vedením.

Jak koncept ukazuje, jsou EGF vynikajícím nástrojem odstraňování konfliktů a krizí, zejména v přechodném období mezi vojenskou a stabilizační fází operace. S ohledem na poslední jsou hlavní úkoly EGF následující:

- ❑ vynuovení práva a pořádku,
- ❑ vyšetřování kriminálních činů, pátrání, zajišťování a doprava kriminálních živlů k příslušným orgánům; úkony před soudním řízením,
- ❑ zajišťování bezpečnosti osob a majetku, eliminace občanských nepokojů, kontrola davu, udržování pořádku za mimořádných okolností,
- ❑ plnění zpravodajských úkolů,
- ❑ podpora a výcvik místní policie a poradenství pro ni,
- ❑ funkce pohraniční policie a podpora místních pohraničních hlídek.

EGF byly vytvořeny hlavně pro plnění úkolů delegovaných EU, mohou ale působit i pod záštitou OSN, OBSE, NATO a jiných mezinárodních organizací.

Po rozhodnutí o účasti v dané operaci budou EGF vedle jejich velení posíleny takto:

- operační složkou odpovědnou za občanská práva a pořádek,
- vyšetřovací složkou určenou k boji s terorismem a jinými závažnými zločiny,
- složkou logistické podpory (dodávky, opravy, zdravotnická péče).

Pokaždé před zahájením operace přispěje členská země podle svých schopností jednotkou předem dané velikosti. Je na každém členském státu určit zda si přeje dané mise nebo operace se zúčastnit. Nevyřešena zůstává otázka financování mise, ta pravděpodobně bude řešena před zahájením každé operace.

EGF mají schopnost rychlé reakce, mohou během 30 dnů shromáždit 800 vojenských policistů.

Operační standardy jednotek EGF stanoví mezirezortní výbor na vysoké úrovni. Každá země odpovídá za udržování těchto standardů. Příprava a výcvik prvků jádra sil probíhá v jednotlivých zemích. Výcvik se má řídit směrnicemi doporučenými velitelem EGF a schválenými pracovní skupinou. Je třeba zdůraznit, že iniciativa EU vytvořit síly dvojí policejní a vojenské povahy byla souběžná se současnými snahami NATO o **vytvoření mnohonárodního praporu VP**. [2] V průběhu pražské schůzky v roce 2002 Polsko tuto iniciativu představilo a bezprostředně poté takovou jednotky vytvořily čtyři země: Česká republika, Slovensko, Chorvatsko, Polsko.

Zatímco se na koncepci EGF pracovalo, byly v Polsku vytvořeny speciální jednotky vojenské policie. V současnosti mají celkem 1500 profesionálních vojenských policistů, kteří jsou souběžně cvičeni v plnění policejních úkolů a vojenské taktice typické pro speciální jednotky. Cílem je jednotka v počtu 2000 vojenských policistů. Jedna z těchto specializovaných jednotek tvoří páteř mnohonárodního praporu VP NATO. Druhá žádá o členství v EGF. Polské speciální jednotky vojenské policie byly budovány bez konzultace s tvůrci EGF, ale při srovnávání těchto sil jsou jisté podobnosti zjevné. To se týká výcviku, úkolů a vybavení, jež tyto jednotky používají.

Polské zkušenosti z mírových operací a stabilizačních misí znovu potvrzují potřebu velké jednotky uniformované vojenské policie se schopností rychlého nasazení. Jednotky připravované a vybavené pro plnění úkolů policejní podpory poskytnou velitelům sil ve stabilizační fázi operace významnou výhodu.

Poznámky:

- [1] Generálmajor Bogusław Pacek (nar. 1954) je bývalým velitelem polské vojenské policie. Slouží 28 let v mnoha funkcích a hodnostech od vojína po generálmajora. Je tvůrcem speciálních jednotek polské vojenské policie. Major Piotr Płonka je důstojníkem velitelství vojenské policie ve Varšavě.
- [2] Prováděcí dohoda byla slavnostně podepsána ve Varšavě dne 12. 6. 2007 vedoucími představiteli zúčastněných zemí. Mezinárodnímu praporu velí Polsko, které je takzvaným vedoucím státem. Do jednotky vysílá 140 vojenských policistů. Slovensko vyčlenilo 34 a Česká republika 33 vojáků. Prapor doplňuje zhruba 30 vojenských policistů z Chorvatska. Česká republika přispívá do struktury praporu několika příslušníky štábu včetně náčelníka operační skupiny, a především četou dopravně pořádkové služby. Zdroj: www.natoaktual.cz.

*kpt. Mgr. Jan Čermák,
mluvčí Vojenské policie AČR*

I přesto někteří lidé tvrdí, že bezpečnějším cílem by byla stabilita, zvláště pak na Blízkém východě. Problém je, že usilovat o stabilitu na úkor svobody nevede k míru – to vede k 11. září 2001. Politika tolerování tyranie je morálním a strategickým selháním. Je to chyba, jakou svět v jednadvacátém století nesmí zopakovat.

Z projevu amerického prezidenta George Bushe na mezinárodní konferenci prodemokratických aktivistů v Praze 5. 6. 2007, zpravodajství ČTK.

Správné nasazení odstřelovačů na bojišti je jednou z obtížných částí výcviku samotných odstřelovačů a jednou z obtížných částí rozhodovacího procesu velitelů. Týká se to především velitelů čet, rot a praporů, kteří na jejich činnost dohlížejí. Nasazení odstřelovače – kde a jak se zařadí mezi ostatní vojáky a jaká má být jeho úloha – zůstává obtížným problémem, který vyžaduje střízlivé uvažování a představivost jak na straně odstřelovačů, tak velitelů mechanizovaných jednotek, kteří jim velí. Článek se zabývá povinnostmi odstřelovače a pozorovatele, přesnou střelbou na velkou vzdálenost ze zálohy, pohybem po bojišti a taktikou nasazení.

Od konce studené války se musely ozbrojené síly západních zemí připravovat na boj v menších a rozmanitějších válkách. Předtím diktovala taktické požadavky představa masových tankových bitev ve střední Evropě spolu se zcela specifickými přístupy. Důraz se kladl na tanky a boj proti tankům a odstřelovači zůstávali na periferii úvah. Od té doby se ohnisko zájmu přesunulo na mnohem pohyblivější operace, kde má odstřelovač významnější úlohu. Každá budoucí operace bude v sobě zahrnovat tři kategorie: ofenzivní, defenzivní a stabilizační s různou úrovní každé z nich. Odstřelovači při své účasti v operaci (misi) musí být připraveni řešit úkoly každé kategorie podle momentální potřeby velitele.

Mít k dispozici kvalitně připravené odstřelovače zvyšuje možnosti jejich uplatnění i z hlediska cílů (objektů). Některé strategicky významné objekty jsou obzvláště vhodnými objekty odstřelovačů. Jedná se například o křižovatky, průsmyky v horském terénu, mosty, letiště, železnice, rozhlasová a telefonická zařízení.

Z hlediska **taktického** určení je primárním úkolem odstřelovače likvidace nebo vyřazování jednotlivých vojáků z boje. Zpravidla střílí z maskovaného postavení, na vzdálenost blízkou maximálnímu mířenému dostřelu své zbraně vybavené zaměřovacím dalekohledem. Se svojí puškou může střílet i za hranice mířeného dostřelu při vedení podpurné palby. Další rolí odstřelovače je získávání informací o činnosti nepřítele a střežení. Není pochyb o tom, že příslušně vycvičený odstřelovač, vybavený optickými přístroji a ovládající metody utajeného pohybu v terénu, je zároveň výkonným prostředkem průzkumu.

Vyskytují se situace, kdy má odstřelovač větší cenu pro informace, které získává, než pro cíle, které ničí.

Na bojišti musí **odstřelovač** ve dne i v noci, během jakéhokoli konfliktu, zvládnout plnění následujících úkolů:

- ❑ likvidaci vojáků protivníka vykonávajících důležité funkce (velitelé, přední pozorovatelé a průzkumné hlídky),
- ❑ likvidace nepřítele identifikovaného nebo stanoveného informačními zdroji,
- ❑ likvidaci vybraných vojáků nebo dalších objektů z vlastní iniciativy,
- ❑ likvidaci nepřátelských odstřelovačů,
- ❑ pozorování a předávání informací o situaci a činnosti nepřítele,
- ❑ zjišťování polohy cílů vhodných k ničení zbraněmi bojové podpory,
- ❑ spolupráci v rámci společných operací spřátelených sil, zpravidla jako hlídka nebo zdroj informací.

Na poli vnitřní bezpečnosti je obvyklou úlohou odstřelovače zajistit kontrolu nad prostorem, kde se provádí zásah, a vést mířenou palbu na vybrané cíle, stanovené rozkazem nebo instrukcemi velitele zásahu.

Moderní odstřelovač zpravidla nepracuje samostatně, ale jako příslušník **dvoučlenného odstřelovačského týmu**. Tým tvoří dva plně kvalifikovaní odstřelovači. Při plnění bojového úkolu se pravidelně střídají v rolích odstřelovače a pozorovatele – zpravidla každou půlhodinu nebo hodinu – ihned poté, co zaujmou skryté postavení. Aby se však dodržely obvyklé vojenské zvyklosti, je jeden z členů týmu „oficiálně“ jmenován odstřelovačem a velitelem týmu. Role pozorovatele není v žádném případě druhořadá. Pozorovatel může být mnohem zkušenější než odstřelovač, zběhlý v přesném stanovení vzdálenosti a posuzování vlivu větru.

Pozorovatel plní některé nebo všechny dále vyjmenované úkoly:

- ❑ obstarává a připravuje speciální součásti vybavení týmu, jako jsou prostředky nočního vidění, navigační pomůcky a vybavení specifické pro konkrétně plněný úkol,
- ❑ vede (čili naviguje) odstřelovače v terénu do chvíle, kdy začne plně maskované pronásledování cíle,
- ❑ udržuje a přenáší plně samočinnou nebo samonabíjecí pušku (určenou k obranné palbě v mimořádných případech a střelení ukrytého stanoviště),
- ❑ následuje odstřelovače při pohybu na bojišti, zahlazuje případné stopy jejich pobytu,
- ❑ pomáhá s přípravou a stavbou skrýše,
- ❑ spolu s odstřelovačem stanovuje vzdálenosti,
- ❑ ve spolupráci s odstřelovačem dále odhaduje směr a rychlost větru,
- ❑ zpracovává mapu (náčrt) vzdáleností (která slouží jako záznam operace /činnosti/ a pomůcka při orientaci a stanovení vzdáleností ve sledovaném terénu),
- ❑ sleduje stanovený prostor s pomocí pozorovacího dalekohledu (zpravidla s 20násobným zvětšením),
- ❑ zjišťuje a vyhodnocuje příznaky výskytu cílů,
- ❑ zjištěným cílům přiřazuje stupeň důležitosti,
- ❑ sleduje výsledky střelby odstřelovače, zda byl zasažen cíl, při nepřesné ráně zjišťuje polohu bodu zásahu, aby bylo možné opravit zamíření a příštím výstřelem zasáhnout cíl,
- ❑ zaznamenává zjištěné informace a události v pořadí, v jakém nastaly,
- ❑ s pomocí radiostanice udržuje spojení s dalšími týmy,
- ❑ obsluhuje speciální prostředky (dýmotvorná zařízení),
- ❑ po opuštění palebného postavení zajistí zničení skrýše.

Předmětem neustálých diskuzí je **výzbroj pozorovatele**. Někteří odborníci jsou přesvědčení, že ideálními záložními zbraněmi jsou vybrané exempláře samonabíjecích pušek, vybavených zaměřovacím dalekohledem, jako jsou pušky M14/M21 nebo Galil. Pozorovatelé se většinou řídí radou odstřelovače námořní pěchoty USA a odstřelovačského instruktora seržanta Briana Poora, který je zastáncem používání útočných pušek, pokud možno vybavených puškovým granátometem.

V současnosti se v **britských a amerických ozbrojených silách** prosadil názor, že v rámci pluků by měly být odstřelovačské týmy připojené k praporům organizovány ve vlastních specializovaných četách. Tomuto organizačnímu pojetí se dává přednost před rozptýlením týmů

k jednotkám na úrovni roty nebo čety. V praxi to znamená, že odstřelovači mohou operovat (vést bojovou činnost) do jisté míry samostatně jako průzkumníci a střelci na poměrně velkém území a v jakémkoli sektoru praporu, podle toho, zda je budou vyžadovat pozemní týmy, nebo je na základě získaných informací do akce povolá velitel jednotky. Například soustředění odstřelovačů se bude vytvářet ve směru předpokládaného přiblížení sil nepřítele. V takovém případě odstřelovači zaujmou postavení v rámci úseku jedné roty, pokud je terén pro jejich práci příznivý, nebo se tři odstřelovačské týmy rozdělí ke třem rotám, případně ke třem četám a rozmístí se v prostoru rovnoměrněji.

Odstřelovačská četa americké námořní pěchoty a lehké pěchotní divize americké armády podléhá **zpravodajskému důstojníkovi S2** nebo operačnímu důstojníkovi S3.

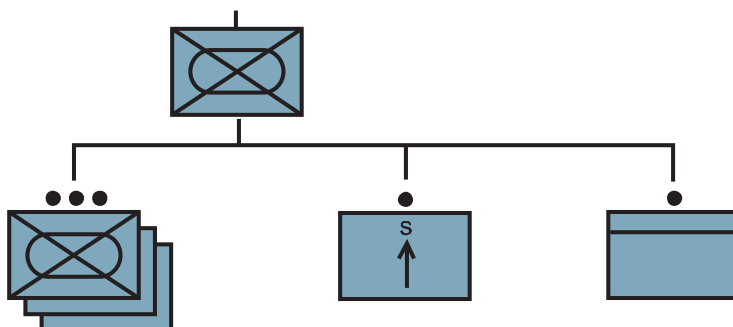
Tato centralizovaná organizace má tu výhodu, že odstřelovačské čety velí jeden z odstřelovačů, četa má vlastní výcvikový program, má svého zástupce na úrovni štábu praporu a může se zapojit do všech praporených akcí.

Peter Brookesmith cituje jednoho důstojníka britského výsadkového pluku, který sice byl zastáncem centralizovaného systému odstřelovačské čety v rámci praporu, stavěl se však proti poněkud neúčelné tuhosti vojenského systému: „Rozhodně jsem zastával názor, že odstřelovači mají spolupracovat se zpravodajskou jednotkou, avšak mají podléhat **přímo praporenému velitelství** a nikoli veliteli roty nebo zpravodajskému důstojníkovi. Odstřelovači však musejí k někomu „patřit“, a v jednu chvíli byli naši odstřelovači bubeníky – což není neobvyklé – a poté se stalo, že když někdo uměl hrát na buben, tak se stal odstřelovačem. Zvládnutí hry na buben rozhodně není nejlepším předpokladem pro profesi odstřelovače! Měli jsme několik odstřelovačů, kteří byli výbornými střelci a museli se učit hrát na buben, což bylo opět šílené.“

V Armádě České republiky, vzhledem k brigádnímu uspořádání, se předpokládá připojení odstřelovačských týmů k mechanizovaným rotám (obr. 1) organizovaným ve vlastních specializovaných družstvech. Dává se přednost tomuto decentralizovanému organizačnímu pojetí.

Navíc se ukazuje reálná možnost přidělení odstřelovačské pušky jednomu střelci v mechanizovaném družstvu. Tento ostrostřelec může být významnou posilou pro družstvo nebo četou, nikdy však nemůže nahradit skutečného odstřelovače. Využití informací získaných odstřelovači a cesta informací ke kompetentním orgánům je věcí dalšího vývoje.

Odstřelovač by měl být výraznou osobností, kterou nelze považovat za tuctovou. **Vyšší formy výcviku** odstřelovačů mají za úkol vyřadit charakterově nevhodné jedince, případně ty, kteří nejsou dostatečně inteligentní nebo nejsou natolik fyzicky zdatní, aby práci odstře-

Obr. 1: Možná organizační struktura mechanizované roty [7]

lovače zvládli. Některé armády zařazují do výběrového řízení, které předchází výcviku nových odstřelovačů, psychologické testy, avšak až počínání kandidáta v průběhu výcviku ukáže, zda se skutečně hodí pro práci, na niž jej má výcvik připravit.

Výcvikové kurzy americké námořní pěchoty a armády jsou proslulé tím, že v nich uspěje pouhých 40 procent z původního počtu kandidátů. V britské armádě obdrží odstřelovačský odznak, který stvrzuje úspěšné absolvování výcviku, pouhá pětina z těch, kteří do výcviku nastoupili. Na ty, kteří neukončili odstřelovačský výcvik, nebo neuspěli ve všech testech, se však nepohlíží jako na neschopné vojáky. Tak jako tak se ke svým jednotkám vracejí bohatší o cenné zkušenosti a v každém případě přispívají ke zvyšování úrovně připravenosti svých spolubojovníků pro skutečný boj.

Ještě předtím, než budoucí odstřelovač vyrazí do boje, musí zvládnout tři dovednosti (tab. 1).

- ❑ **přesnou střelbu,**
- ❑ **pohyb po bojišti,**
- ❑ **taktiku.**

odstřelovač	dovednosti	v podmínkách AČR
STŘELBA	přesná střelba	střelecká příprava
POHYB	pohyb po bojišti	všeobecné základy pohybu na bojišti
TAKTIKA	taktika (nasazení)	taktická příprava

Tab. 1: Dovednosti odstřelovače

STŘELBA (na vyšší úrovni)

Odstřelovač musí především získat vlastnosti a návyky potřebné k zabezpečení přesné střelby. Přesnost střelby závisí:

- ❑ na vycvičenosti odstřelovače (dovedně zaujímat pevnou polohu ke střelbě, zjišťovat délky, správně zvolit hledí a záměrný bod, vždy stejně a přesně zamířovat, v pravý okamžik zatajit dech a správně spouštět),
- ❑ na zbrani, na jejím pečlivém ošetřování, na jejím přesném nastřelení,
- ❑ na nábojích,
- ❑ na správném zhodnocení povětrnostních podmínek (vítr, srážky, teplota) a osvětlení v době střelby.

Ze všech činitelů majících vliv na přesnost střelby je **nejdůležitější příprava** odstřelovače. Potreba vycvičených a řádně ozbrojených odstřelovačů se stala zjevnou pro armádní velitele na všech stupních.

Odstřelovačská puška slouží ke zneškodnění nepřátelských cílů na velkou vzdálenost. Tento úkol klade značné požadavky na její technické vlastnosti. Zbraň proto bývá osazena speciální hlavní, mířidly a spoušťovým i závěrovým ústrojím. Dodává se v rozličných podobách – jako opakovací a samonabíjecí. Účelově vyrobená vojenská odstřelovačská puška je překvapivě novým jevem. Odstřelovačské pušky byly od počátku tradičně modifikacemi existujících zbraní (vylepšené vojenské pušky nebo sportovní pušky – lovecké zbraně).

První vojenskou odstřelovačskou zbraní byla puška **Dragunov SVD** (Snajperskaja Vintovka Dragunova). Byla zkonstruována výhradně pro střelbu ze zálohy a zařazena do výzbroje Sovětské armády v roce 1967. Puška SVD se nemůže srovnávat se západními odstřelovačskými puškami: její přesnost snižuje poloautomatická činnost, volně uložená tenká hlaveň a dalekohled má jen omezené zvětšení. Puška SVD je přesná do maximální vzdálenosti 600 metrů, na vzdálenost 800 metrů má jen 50% šanci, že zasáhne pevný cíl velikosti člověka. Navzdory těmto omezením se puška SVD dobře uplatňuje ve své základní roli: jako zbraň odstřelovače na dlouhou vzdálenost [4].

Západní státy teprve koncem sedmdesátých a osmdesátých let minulého století zavedly skutečné odstřelovačské pušky. Některé ozbrojené síly se vydaly cestou širokého evolučního přístupu k výzbroji odstřelovače, americká námořní pěchota postupně přešla od pušek Winchester a Remington k pušce Remington M40A1 [1]. Oproti tomu ostatní státy zaujaly revolučnější postup. Například britská armáda lpěla na upraveném modelu staré pušky Lee-Enfield až do poloviny osmdesátých let minulého století, takže zavedení řady PM znamenalo kompletní změnu ve výzbroji britských odstřelovačů. V roce 2000 byla zahájena v Uherském Brodu výroba nulté série odstřelovačské pušky CZ 700 Sniper M1 [5]. V průběhu několika let prošla vývojem, na kterém se podíleli i odstřelovači Policie ČR. Má těžkou hlaveň se čtyřmi pravotočivými drážkami. Otočný odsuvný závěr robustní konstrukce je modifikovaný typ Weatherby. Lze použít kterýkoli typ optického zaměřovače. Ústí hlavně má tlumič výšlehu spojený s kompenzátorem zpětného rázu. Ráže .308 Win umožňuje ničení optických hranolů pozorovacích přístrojů tanků, OT a BVP na větší vzdálenost [2].

Nejzajímavější novou odstřelovačskou puškou současnosti je **Walther WA 2000 Sniper**, která má zabudovanou vysoce účinnou ústovou brzdu, vylepšený zásobník a „buldoč“ provedení, kde spoušť je před zásobníkem a pouzdem závěru. Celkovou délkou těsně pod jeden metr je puška WA 2000 **nejkompaktnější** odstřelovačskou puškou na trhu, i když její tvar vyvolává u traditionalistů noční můru estetiky [6].

Nejdůležitějšími kritérii, která musí současná zbraň odstřelovače splňovat, je dosáhnout rozptylu do 25 mm při střelbě na vzdálenost 100 m, schopnost prostřelit vojenskou přilbu na vzdálenost 600 m a disponovat mířeným dostřelem větším než 1000 m.

Ať už je budoucnost konstrukce odstřelovačské pušky jakákoli, je zastíněna debatou o výkonnosti **střeliva**. To představuje zádrhel ve vývoji **střelby na dlouhou vzdálenost**. Střelivo ráže 7,62×51 mm není příliš vhodné pro odstřelovače, protože nemá dostatečnou průbojnost a nechová se dobře nad vzdálenost 700 až 800 metrů.

Ve zpětném pohledu volba tohoto náboje jako standardního pro NATO nebyla příliš šťastná. Ale skutečnost, že britská odstřelovačská puška L96A1 a americká M24 (mezi jinými) byly zkonstruovány tak, aby mohly používat náboj .300 Winchester Magnum, je náznakem případného odklonu od svěrací kazajky střeliva 7,62×51 mm. Náboj .300 Winchester Magnum je vhodný pro použití na vzdálenosti přes tisíc metrů [3].

Některé moderní verze odstřelovačských pušek střelí náboji .50 BMG (12,7 mm) původně určenými pro velkorážové kulometry Browning (BMG - Browning Machine Gun). Tyto **těžké odstřelovačské pušky** byly zkonstruovány pro dostřel 1000 až 2000 metrů a dosahují neuvěřitelné přesnosti.

K podrobnému prozkoumání určitého cíle se používá pozorovací dvacetinásobný dalekohled, který dokáže odhalit předměty pouhým okem neviditelné a běžným dalekohledem sotva rozeznatelné. Nakonec účinnou pozorovací pomůckou je speciální vojenský **optický**

zaměřovač (dalekohled) na pušce (v rozsahu 6×–10×), často opatřený zaměřovacím systémem. Odstřelovač a pozorovatel pracují jako jeden celek, aby pokryli a přesně zaměřili případné cíle a používají různé optické pomůcky pro jejich příslušné vlastnosti. Zavedení přístrojů nočního vidění velmi prodloužilo dobu činnosti odstřelovače, ačkoli prodloužení na den a noc na něj klade vyčerpávající tlak. Na tuto skutečnost by neměli velitelé zapomínat, když odstřelovače nasazují do pole.

Sledováním jevů v okolí odstřelovač **zhodnotí povětrnostní podmínky**. Poté, co provede prvotní odhad rychlosti a směru větru po celém palebném sektoru, musí bedlivě kontrolovat další vývoj a brát v úvahu nastalé změny. Při střelbě na dlouhé vzdálenosti je k dispozici jediný použitelný postup. Spočívá ve zprůměrování vlivů v různých vzdálenostech a provedení odpovídající opravy zaměření. Dráhu střely dále ovlivňuje podnebí a počasí. Vysoké teploty přinášejí menší odpor vzduchu a vyšší rychlost střely, která potom má tendenci přestřelit cíl. Vliv nižší teploty je opačný. Vyšší vlhkost způsobuje vyšší letový odpor střely, což rovněž přináší malé snížení bodu zásahu. Také tyto skutečnosti se musí projevit v opravě mířidel, v krajním případě musí střelec, ve snaze vyrovnat všechny vnější vlivy, přesunout záměrný bod i mimo cíl.

Úspěšní odstřelovači musí být dobrými střelci. K jejich vlastnostem musí patřit trpělivost, vytrvalost a dobrý úsudek.

POHYB (po bojišti)

Dokonce i když je odstřelovač mistrem ve střelbě puškou, stále se musí zdokonalovat jak se pohybovat po bojišti, jak se skrývat a jak se po uskutečnění akce vrátit ke své jednotce. Musí se orientovat na mapě a chápat ji jako trojrozměrný model terénu, stanovit vlastní polohu, orientovat se ve svém okolí, vybrat vhodné místo pro úkryt. Při všech těchto aktivitách, které lze shrnout pod pojem **činnosti na bojišti**, musí být odstřelovač prakticky neviditelný.

Odstřelovač je z boje prakticky vyřazen již v okamžiku, kdy jej nepřítel zjistí. Základním předpokladem úspěchu na bojišti je dokonalé ukrytí, maskování, využití přirozených krycích vlastností prostředí, v němž boj probíhá.

*„Být druhý v tomto zápase znamená konec všeho.“
seržant Lance Bacon, americká námořní pěchota*

TAKTIKA (nasazení)

Velitelem, který bude v AČR bezprostředně ovlivňovat nasazení odstřelovačů, bude velitel mechanizované roty. V případě potřeby může velitel praporu odstřelovače soustředit ve směru předpokládaného přiblížení sil nepřítel. Podřízení odstřelovačů veliteli čety (družstva) pro plnění dočasných úkolů nebude žádnou výjimečnou situací.

Činnost odstřelovače v boji

Všeobecná pravidla

Odstřelovači zpravidla plní svůj úkol v sestavě odstřelovačské dvojice (popř. jiné sestavě), a to střídavě jako střelci a pozorovatelé. Úkol mohou však plnit i jednotlivě.

Odstřelovač musí vždy znát úkol roty (např. šířku útočného pásma, objekt zteče, směr dalšího postup, prostor obrany roty a opěrné body čet).

Jakmile dostane bojový úkol, zvolí si odstřelovač sám možnosti a způsoby splnění úkolu, kromě těch výjimečných případů, kdy je mu určen způsob činnosti. Při své bojové činnosti se odstřelovač řídí „zdravým rozumem“ podle všeobecného úkolu své roty.

Zásobu nábojů doplňuje odstřelovač z rotní (muniční) výdejn. Odstřelovač šetří střelivem a střílí jen jisté rány.

Za boje, kdy je pro odstřelovače vždy dostatek cílů a náboje mu docházejí, doplňuje si zásobu střeliva od vojáků z nejbližšího družstva.

Odstřelovač za pochodu a ve střetném boji

Za pochodu jsou odstřelovači v sestavě své roty. Velitel roty vydá zvláštní pokyny jak se zachovat při nenadálém přepadu vzdušným nebo pozemním nepřítelem. Odstřelovači musí být stále připraveni okamžitě zahájit palbu. Oba odstřelovači za přesunu střídavě pozorují terén podél cesty, aby mohli, v případě napadení nepřítelem, okamžitě zaujmout výhodné postavení a zahájit palbu.

Jsou-li odstřelovači náhle napadeni nízko letícími cíli, vyběhnou rychle ze sestavy pro přesun na stranu, připraví si individuální prostředky protichemické ochrany a ihned zahájí palbu (náboji s průbojně zápalnými střelami) na nepřátelské nízko letící letouny, vrtulníky nebo bezpilotní prostředky.

Jsou-li odstřelovači náhle napadeni tanky, opustí sestavu pro přesun a zaujmou spolu s rotou postavení u nejbližšího přírodního skrytu (silniční příkop, okraj lesa) a střílejí nejprve na pěchotu doprovázející tanky a pak na tankové průzory, hranoly pozorovacích periskopů (infračervené, laserové a optické pozorovací přístroje, systémy měření vzdálenosti, naváděcí systémy) a antény radiostanic. Odstřelovači ničí osádky zasažených nepřátelských tanků, když se snaží opustit tanky a ukryt se. Přiblíží-li se tank až k odstřelovači, použije na ničení tanku protitankový prostředek.

Jsou-li odstřelovači napadeni nepřítelem z léčky, ihned se samostatně připraví k boji a využívají svého umění vyhledávat v léčce pečlivě zamaskovaného nepřítele, aby ho zničili. V nutných případech vybíhají odstřelovači vpřed a do strany, využívajíce přitom terénu a vyhledávají důležité cíle. Svou palbou znemožňují nepříteli únik a přispívají k úplnému zničení nepřátelské léčky.

Ve všech případech náhlého nepřátelského přepadu se všichni odstřelovači zúčastní střelby.

Jsou-li vysílány doplňkové hlídky k propátrání osad, terénních předmětů výhodných pro léčku nepřítele nebo úseku členitého a nepřehledného terénu, mohou být odstřelovači vysunuti do palebného postavení, aby byli připraveni zabezpečit svou palbou činnost pátračů.

Ve střetném boji působí odstřelovači jako v útočném nebo obranném boji podle vzniklé situace.

Odstřelovač v útoku za přiblížení k nepřátelskému obrannému pásmu

Odstřelovačů vybavených dobrými optickými prostředky může být vzhledem k jejich pozorovatelským zkušenostem výhodně využito za přiblížení k nepřátelskému obrannému pásmu jako průzkumníků-pozorovatelů.

Svou přesnou palbou ničí odstřelovači cíle, které brání rotě v postupu, bedlivě pozorují, vyhledávají nepřítele v léčkách a svou palbou ho ničí, také sestřelují nepřátelské střelce

umístěné na vyvýšených místech (stromech, objektech atd.). Spolu s vojáky roty pronikají odstřelovači mezi nepřátelskými palebnými ohnisky. Jakmile nepřítel začne ustupovat, střílejí po ustupujícím nepříteli, a tak pomáhají k jeho rychlému zničení.

Odstřelovači se snaží přiblížit co nejvíce k přednímu okraji, když nepřátelské těžké kulometry a minometry zahájí palbu, aby chránili ústup svého bojového zajištění, vyhledají odstřelovači tyto cíle a přesnou střelbou je ničí.

Při průzkumu předního okraje je úkolem odstřelovačů nejen vyhledávat a ničit nepřátelská palebná ohniska, ale i zjišťovat hlavní cíle, které tvoří kostru nepřátelské obrany, jako zodolněné úkryty se střílnou, pevnůstky, těžké kulometry, protitankové ruční zbraně a děla, protitankové řízené střely, minometry, pozorovatelný a velitelská stanoviště. Zkušenému zraku odstřelovače nesmí nic ujít.

Odstřelovači současně také zabezpečují provádění velitelského průzkumu. Pozorováním a palbou chrání velitele, kteří provádějí průzkum, před nepřátelskými odstřelovači a střelci, kteří pronikli k prostoru soustředění praporu.

Odstřelovač v útoku

Za útoku mohou odstřelovači působit buď v sestavě roty a úkol jim dává velitel roty, nebo v sestavě čtyř (družstva) a pak jim dává úkoly velitel čtyř (družstva).

Hlavními cíli pro odstřelovače v útoku mohou být: obsluhy těžkých kulometů, zvláště kulometů střílejících z boků nebo umístěných v zodolněných úkrytech se střílnou, dělostřelečtí a minometní pozorovatelé, obsluhy minometů a děl, při útoku s tanky – obsluhy protitankových ručních zbraní.

Aby měli odstřelovači větší prostor k manévru, postupují na bocích sestavy jednotek nebo v mezerách mezi nimi, ale tak, aby nepřekáželi palbě jiných zbraní a děl (minometů) z hloubky bojové sestavy.

Na počátku útoku, než družstva zahájí palbu, postupují odstřelovači vpředu a na bocích roty (čet), pod ochranou přímého zajištění roty.

Odstřelovači postupují od jednoho palebného stanoviště ke druhému, vyhledávají nejdůležitější cíle a ničí je. Z několika zjištěných cílů střílí odstřelovač na ten cíl, který v daný okamžik nejvíce brání rotě v postupu.

Všechna bojová činnost odstřelovačů se provádí v těsné součinnosti s minometry, těžkými a lehkými kulometry a též s tanky, a to zvláště tehdy, když jsou do boje zasazovány jednotlivé palebné prostředky roty.

Před ztečí se odstřelovači účastní palebné přípravy zteče tím, že vyhledávají cíle, které by ji mohly zmařit, a to často jen podle příznaků, a ničí je. Odstřelovačům může být dán úkol postřelovat zodolněné úkryty se střílnou (pevnůstky).

Při přenášení dělostřelecké a minometné palby do šířky a do hloubky nepřátelského postavení je nejdůležitějším úkolem odstřelovačů zjistit a ničit nepřátelské palebné prostředky, které znovu ožily a zahájily palbu.

Při zahájení útoku s tanky jsou odstřelovači povinni ničit protitankové prostředky nepřítel, především obsluhy děl, minometů, protitankových ručních zbraní, granátometů a plamenometů.

Zahájí-li nepřítel protiútok s tanky, střílejí odstřelovači z počátku na pěchotu, pak na průzory, přístroje (systémy) a antény radiostanic. Musí být připraveni k použití ručních protitankových prostředků (RPG-75, protitankových granátů apod.). Odstřelovači musí dobře pozorovat ty nepřátelské tanky, které se zastavily, a jejich osádky zničit, jakmile se pokusí uniknout z tanku.

Velitel roty si vždy ponechává u sebe jednu dvojici odstřelovačů (popř. jednoho odstřelovače) a když je třeba, nařizuje jim zničit zvlášť důležité cíle. Odstřelovači nepřetržitě provádějí průzkum pozorováním, a tím pomáhají veliteli roty při vyhledávání cílů. Kromě toho tito odstřelovači samostatnou činností zabezpečují velitelskou činnost velitele roty při velení v boji.

Před ztečí z odolného úkrytu se střílnou nebo pevnůstky pozorují odstřelovači dalekohledem zbraně objekt zteče, aby zjistili počet a směr střílen, druh a rozmístění zátarasů, zda jsou vybudovány spojovací zákopy, umístění palebných ohnisek, která postřelují bočně přístupy k objektu, a vyhledávají nejméně nebezpečný přístup k objektu útoku.

Před ztečí pronikají odstřelovači co možná nejbliže k z odolnému úkrytu se střílnou (pevnůstce) a vyhledávají vhodná místa pro střelbu na střílnu a periskopy, aby oslepili a úplně blokovali z odolný úkryt se střílnou (pevnůstku). Jakmile je z odolný úkryt se střílnou (pevnůstka) blokován, pozorují odstřelovači nepřítele a jsou stále připraveni zničit nepřátelské deblokovací skupiny.

Při útoku na zastavěný prostor (osadu) se odstřelovači pohybují na bocích čet (úderných skupin), udržují těsné spojení s velitelem roty (čety), vyhledávají nejdůležitější cíle a ničí je. Kromě toho svítícími střelami ukazují cíle minometům (dělům) a kulometům.

Při blokování budov upravených k obraně postupují odstřelovači jako při zteči z odolného úkrytu se střílnou (pevnůstky).

Při boji uvnitř zastavěného prostoru (osady) věnují odstřelovači zvláštní pozornost vyhledávání a ničení nepřátelských léček. Proto musí odstřelovači pečlivě pozorovat do všech stran. Dovoluje-li to situace, zauímají odstřelovači palebná postavení ve vysokých budovách, které jsou v útočném pásmu roty, nebo na bocích vlastních jednotek.

Odstřelovačům může být uloženo:

- a) zabezpečovat křídla útočících jednotek,
- b) odhalovat a působit na nepřátelské léčky na směrech postupu jednotek,
- c) ničit palebné prostředky nepřítele, které překážejí postupu útočících jednotek (osádky tanků, OT, BVP, obsluhy minometů, děl, PTRS, granátometů, plamenometů, nízko letící cíle atd.)
- d) vyřazovat z boje důležitou aktivní živou sílu nepřítele (důstojníky, praporčíky, odstřelovače, pozorovatele atd.).

V bojovém rozkaze určí velitel roty odstřelovačům:

- útočné pásmo roty,
- pásmo (pásma) činnosti odstřelovačů,
- úkol (palebná ohniska, která je třeba zničit v objektu zteče roty),
- důležitější čáry, terénní předměty a směry, kterým musí věnovat zvláštní pozornost,
- směr dalšího postupu,
- signály a smluvená znamení.

Odstřelovači při násilném přechodu řeky

Při násilném přechodu větších vodních toků se odstřelovači přiblíží ke břehu, zaujmou výhodné postavení, vyhledávají nepřátelská palebná ohniska, která chrání vodní překážku, zvláště pak ohniska střílející z boku (těžké i lehké kulometry), a ničí je. Jakmile vlastní jednotky překročí vodní překážku, pokračují odstřelovači v činnosti jako v útočném boji.

Odstřelovač na průzkumu

U skupin (jednotek) určených k plnění průzkumných úkolů mohou odstřelovači vykonávat svou úlohu buď u jádra skupiny (jednotky), nebo pod ochranou pátračů. Postupují (přemísťují se) od jedné pozorovatelné k druhé, pečlivě využívají terénu, vyhledávají nepřítel a neruší-li tím plnění průzkumného úkolu, ničí ho.

Jakmile se pátrači přiblíží k terénnímu předmětu, který je nutno propátrat, zaujmou odstřelovači palebné postavení mimo jádro skupiny (jednotky) tak, aby mohli co nejlépe pozorovat činnost pátračů a v nutném případě podporovat jejich činnost palbou.

Při náhlém střetnutí s nepřítelem pozorují odstřelovači jeho činnost a při jeho pokusu o uniknutí zahájí palbu, aby znemožnili ústup nepřátelské hlídce.

Zjistí-li skupina (jednotka) určená k plnění průzkumných úkolů nepřátelskou průzkumnou hlídku a velitel organizuje léčku k obklíčení nepřítel, umístí se odstřelovači tak, aby svou palbou zabránili nepříteli uniknout z obklíčení.

Činnost odstřelovačů v strážním zajištění je stejná jako v bojovém zajištění a je těsně spjata s pozorováním.

Odstřelovač za boje v noci

Odstřelovač vyzbrojený optickými přístroji vidí lépe než běžný střelec. Musí umět využít krátkodobého osvětlení raketami nebo jinými prostředky k rychlému a přesnému výstřelu.

Noční akce vyžaduje od odstřelovače zvláštní zdatnost, vytrvalost a opatrnost, aby ničím neprozradil svou přítomnost až do příhodného okamžiku.

V noci se musí odstřelovač umět bezhlučně pohybovat na různé půdě, ve vysoké trávě, v houštině, v lese a bezhlučně se zakopávat, při pozorování a střelbě musí umět využívat optických přístrojů, musí umět zachytit každý zvuk a podle zvuku určit a vyhledat cíle a zničit je.

Svá stanoviště (palebná postavení) na noc musí odstřelovači volit tak, aby byla níže, než jsou cíle, aby se nepřítel rýsoval proti obzoru. V případě střelby při umělém osvětlení to však není nutné.

Odstřelovač v obraně

V obraně má rozhodující význam: správné pochopení všeobecného úkolu, nepřetržitě vzájemné spojení a stálé pozorování nepřítel. Sehraná dvojice odstřelovačů působící v sestavě čtyři, družstva, skupiny nebo samostatně může mít svou správnou a přesnou střelbou značný vliv na výsledek boje celé rotě.

Odstřelovačům může být uloženo:

- a) chránit různé druhy překážek a zátarasů,
- b) zabezpečovat křídla a mezery mezi palebnými postaveními,
- c) působit v léčkách před předním okrajem obrany,
- d) působit ztráty nepříteli ničením živé síly, nepřátelských velitelů a jiných důležitých cílů.

V období přípravy obrany musí odstřelovači pečlivě prozkoumat terén v úseku své příští činnosti. Jsou povinni znát umístění vlastních zátarasů a prostor obrany rotě.

V bojovém rozkaze určí velitel rotě odstřelovačům:

- směry, odkud je očekáván nepřítel,

- úkol,
- umístění opěrných bodů čet (palebných postavení družstev),
- pozorovací a palebné úseky,
- zvlášť důležité směry,
- hlavní a záložní stanoviště,
- ústupové cesty bojového zajištění,
- směry, po kterých je zakázán pohyb vlastních jednotek,
- průchody v zátarasech před předním okrajem obrany,
- signály a smluvená znamení.

Odstřelovači musí mít několik připravených a pečlivě zamaskovaných postavení tak, aby mohli manévrovat a odrážet útok nepřítele z různých směrů.

Odstřelovači si musí umět vyhledat místa pro svá palebná postavení a léčky a pořídit střelecký náčrt s přesnými dálkami k naznačeným orientačním bodům.

Umísťují se hlavně na bocích bojové sestavy a v mezerách mezi palebnými postaveními. Střílejí na přístupové cesty, zabraňují nepříteli v práci na odstraňování zátarasů, ničí obsluhy těžkých palebných prostředků útočícího nepřítele a ničí jeho ojedinělé nebo malé skupiny průzkumníků.

Zničí malé nepřátelské skupiny, které se přiblíží k zátarasům a snaží se najít nebo vytvořit v nich průchody nebo jimi proniknout.

Odstřelovači v obraně plní svůj úkol **ve dvojicích**. Jsou podřízeni přímo veliteli roty nebo veliteli čety. Dvojice odstřelovačů se umísťují na křídlech čet mezi družstvy, na předním okraji, před předním okrajem nebo v hloubce prostoru obrany roty. Někdy mohou též působit v sestavě družstva a pak dostávají úkoly od velitele družstva.

Odstřelovači v bojové sestavě roty (čety) plní úkoly buď **ve skupinách**, nebo **jednotlivě** a vyrazují nejdůležitější cíle, které se objeví v palebném úseku roty (čety).

Během dělostřelecké přípravy, kdy se nepřítel připravuje k útoku, rozvíjí svou bojovou sestavu a vysunuje palebné prostředky do palebných postavení, ničí odstřelovači z postavení vysunutých před přední okraj pozorovatele, průzkumníky, střelce a obsluhy umísťující těžké zbraně nepřítele.

Aktivní činnost odstřelovačů v součinnosti s ostatními prostředky vysunutými před přední okraj nejenže způsobuje ztráty nepříteli, ale může u nepřítele vzbudit mylnou představu o průběhu předního okraje obrany.

Výhoda umístění odstřelovačů před předním okrajem obrany je též v tom, že odstřelovači nejsou pod přímými účinky nepřátelské palby v době střelby na přední okraj obrany.

Střelba odstřelovačů může způsobit zmatek v bojové sestavě nepřítele již za jeho postupu na čaru zteče, neboť nepřítel jen velice těžko zjistí odstřelovače, protože výbuchy granátů a mín přehluší střelbu odstřelovačů.

V kruhové obraně, při úkolu postřelovat několik směrů a také k uniknutí z palebných postavení, zjištěných a postřelovaných nepřítelem, vybuduje si dvojice odstřelovačů zpravidla nejméně dvě záložní postavení zabezpečující dobrý výhled a výstřel. Postavení mají být mezi sebou spojena krytými průchody nebo spojovacími zákopy.

V období, kdy se nepřátelské předsunuté jednotky přibližují k našemu bojovému zajištění a zahajují s ním boj, musí být odstřelovači zároveň s určenými palebnými prostředky hlavního pásma obrany stále připraveni odrazit nepřátelské průzkumníky, kteří pronikli sestavou

bojového zajištění, v době, kdy bojové zajištění odchází ze svých postavení, musí odstřelovači podporovat palbou odpoutání bojového zajištění od útočícího nepřítele.

Za nepřátelské dělostřelecké a letecké přípravy je úkolem odstřelovačů **vyhledat nepřátelské dělostřelecké pozorovatele a letecké návodčí** a zničit je.

Odstřelovači umístění na předním okraji a v hloubce obrany musí umět najít postavení nepřátelských kulometů, ručních protitankových řízených střel a minometů (děl) a ničit jejich obsluhy bez ohledu na dým a prach zvržený nepřátelskou dělostřeleckou a minometnou palbou.

V okamžiku, kdy **nepřátelské tanky** zasahují do útoku, střílejí odstřelovači na případné tankové výsadky (pěchota na tancích) a na osádky zasažených tanků, pokusí-li se uniknout z tanků a skrýt se.

Jakmile **nepřátelská pěchota** zahajuje zteč, zahajují oba odstřelovači palbu, aby ničili nepřátelskou pěchotu vyražející na zteč, a stupňují svou palbu na nejvyšší míru, přičemž střílejí hlavně na důstojníky, střelce ze samopalu a vedoucí vojáky.

Vysunuje-li nepřítel v době přípravy zteče dopředu chemiky, aby dýmovnicemi nebo jinými prostředky vytvořili dýmovou clonu, bude úkolem odstřelovačů zničit nepřátelské chemiky a tak jim zabránit v splnění úkolu.

Střelba na nízko letící cíle (vrtulníky, letouny, bezpilotní prostředky) je jedním z hlavních úkolů odstřelovačů v obraně. Při budování obrany musí si odstřelovači opatřit pomocné prostředky (opory) ke střelbě na nízko letící cíle. Výstřel musí mít kruhový. Při nepřátelském náletu střílejí odstřelovači na letouny samostatně.

V poziční obraně, když se nepřítel zakopal, budou mít odstřelovači málo cílů. Zde musí být odstřelovači zvláště pozorní a vynalézaví, budou muset cíle vyhledávat nebo na ně čekat i několik hodin, ba někdy i celé dny.

Za takových podmínek vyhledávají odstřelovači hlavně tyto cíle: důstojníky, pozorovatele s periskopy, dozorčí orgány, strážné, spojky, všechny druhy střel a průzorů, nízko letící cíle a též porůznu se objevující nepřátelské vojáky. Odstřelovači, kteří budou pracovat iniciativně, najdou mnoho příležitostí k účinné a přesné střelbě.

Je nutné počítat s tím, že nepřítel bude pozorovat skrytě, zamaskuje se a přitom použije periskopu. Rovněž bude používat různých lstí, aby uvedl odstřelovače v omyl a zjistil jejich postavení. Snahou nepřátelských pozorovatelů bude vyprovokovat odstřelovače ke střelbě a jeho předčasné odhalení.

Proto se odstřelovači musí naučit nejen rozpoznávat lsti nepřítele, nýbrž sami se musí naučit uvádět nepřítele v omyl.

Při větší vzdálenosti vlastní obrany od nepřátelského okraje jsou velice výhodná předsumatá, dobře zamaskovaná postavení odstřelovačů.

Odstřelovač při vyjití z boje

Při vyjití z boje se odstřelovači pohybují u zadních záštít nebo u jednotek kryjících odchod. Využívají každého vhodného terénního předmětu, střílejí na nepřátelské důstojníky a řidiče pohybující se vpředu. Mohou způsobit nepříteli velké ztráty a zpomalit pronásledování.

Odchod odstřelovačů se musí zpravidla střídat s odchodem ostatních palebných prostředků (kulometů, minometů) za vzájemné podpory a pomoci.

Když nepřítel útočí, zahajují oba odstřelovači palbu a ustupují přískoky od krytu ke krytu za vzájemné podpory palbou.

Souboj odstřelovačů

Ve terénní dobu se na bojišti objevují odstřelovači vlastní i nepřítelé, kteří využívají stejné terénní prvky prostředí. Souboje odstřelovačů jsou náročnými testy pozorovacích schopností vojáků a jejich trpělivosti. Jednou z možností velitele roty, jak omezit činnost nepřátelských odstřelovačů na svém úseku (prostoru) působení, je cíleně pověřit tímto úkolem vlastní odstřelovače.

Boj odstřelovače v zastavěném prostoru (městské zástavbě)

Pro odstřelovače představuje pohyb v prostoru města specifickou dovednost, kterou nelze přirovnávat k činnosti na konvenčním bojišti. Odstřelovači se ve městě rozmísťují například tak, že tvoří součást běžných silničních hlídek. Dvojice (tým) odstřelovačů se během služby od hlídky „nenápadně“ oddělí a zaujme své postavení (stejným způsobem je potom z místa odveze následující hlídka, k níž se odstřelovači připojí stejně nepozorovaně). Po opuštění hlídky se odstřelovači mohou například vydat kanalizací pod ulicemi směrem k budově, kterou mají vyhlédnutou jako svůj úkryt. Přesun odstřelovačů může být maskován dýmem nebo jinými technikami, mohou se například pohybovat v převleku. Jen málokdy putují k vytčenému cíli přímou cestou: mohou například vstoupit do sousední budovy, odkud se proplíží chodbami, balkóny a terasami na cílové místo.

V místnosti, vybrané pro zřízení svého stanoviště, se odstřelovači nepřibližují k oknům. Mohou se také rozhodnout vytvořit si střílnu v obvodovém zdivu budovy.

Přehled odstřelovače o situaci je značně omezen: může vycházet jen z toho, co vidí mezi budovami ze svého úkrytu. Odstřelovač má nespočet možností, kde se skrýt, a proto může nepřítelé dezorientovat vytvářením klamných postavení. Střelbu vede odstřelovač z místností s dostatečným odstupem od okna (odraz slunečního světla od objektivu zaměřovacího dalekohledu, při výstřelu je vidět plamen na ústí hlavně). Pro měření vzdáleností využívají odstřelovači mapy s velkým měřítkem, satelitní a letecké snímky.

Asymetrický boj

Odstřelovač se může pohybovat nejen na „konvenčním“ bojišti, kde je zřejmé postavení nepřítelé a frontové rozhraní, ale také v některých případech na bojišti, kde schází klasická frontová linie. Důležitým faktorem se stává vztah k místnímu obyvatelstvu. Tam, kde je obyvatelstvo vůči cizím vojákům spíše nepřátelské a aktivně nebo pasivně podporuje síly povstalců, se odstřelovač (obvykle se svými kolegy z týmu) nachází v nezáviděníhodném postavení: pohybuje se na území nepřítelé a ten svůj terén důvěrně zná.

Ve spolupráci s jednotkami rozmístěnými v bezpečných prostorech odstřelovači odcházejí plnit bojové úkoly v menších skupinách (čtyři vojáci až četa). Skupiny se mohou sestavovat podle povahy úkolu kombinací určitých vojáků. Ve skupině (týmu) tak může i nemusí být odstřelovač.

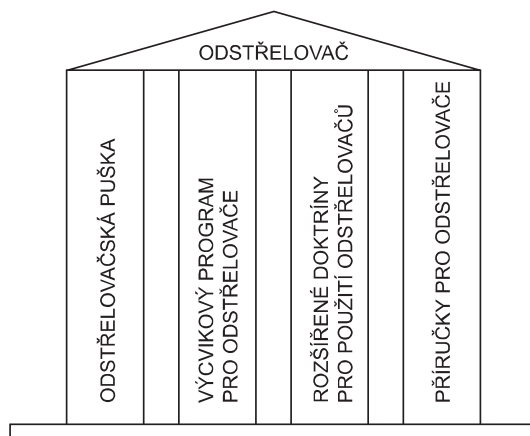
Definice odstřelovače:

„Voják pěchoty, který je zkušeným výkonným střelcem a pozorovatelem, schopným stanovit polohu nepřítelé bez ohledu na to, jak dobře je ukryt, a poté jej vystopovat nebo nenápadně zničit jediným výstřelem. Odstřelovač je způsobilý k pozorování, výkladu a přesné sdělení informací o pohybu nepřítelé. Je schopen pozorovat a nebýt pozorován. Umí zabíjet a současně sám účinně bránit ohrožení svého života.“

List britské armády „Skill at Arms“, publikovaný v roce 1990

Pilíře vyšší úrovně vycvičenosti odstřelovače

Významné pro dosažení vyšší úrovně připravenosti odstřelovačů bude zpracování rozšířených doktrín pro použití odstřelovačů se stanovenými zásadami (principy) nasazení odstřelovačů, příruček (polních manuálů) s metodami nasazení odstřelovačů atd., výcvikových programů pro odstřelovače s uvedením témat, doporučeného obsahu témat, doporučené literatury, metodických pokynů a dodání moderní speciální odstřelovačské výzbroje tvořící: odstřelovačskou pušku se zaměřovacím dalekohledem pro denní, případně noční střílení (obr. 2)

Obr. 2: Pilíře vyšší úrovně vycvičenosti odstřelovače

Závěrem

Budoucnost střelby na dlouhou vzdálenost ze zálohy vypadá optimisticky. Bude ovšem nezbytné:

- vidět za odborností odstřelovače náročný výcvik vybraných jedinců, kteří zvládají nejen přesnou střelbu, ale také pohyb po bojišti a taktiku,
- chápat odstřelovače jako vysoce zdatného vojáka, který je vycvičen plnit bojové úkoly samostatně, ale také ve spolupráci s jednotkou,
- uvědomit si, že samostatnost plnění bojových úkolů vyžaduje fyzicky zdatného, psychicky odolného, ukázněného a odborně zdatného jedince,
- umožnit, aby se daly do rovnice **(STŘELBA + POHYB + TAKTIKA) + SAMOSTATNOST = ODSTŘELOVAČ** dosazovat předem známé (požadované) veličiny,
- zpracovat vojenské publikace pro nasazení a výcvik odstřelovačů.

Pro dosahování vyšší úrovně výcviku odstřelovačů v rámci AČR se nabízí možnost provádění centralizovaného komplexního výcviku odstřelovačů. K vytvoření vhodných podmínek pro výcvik, uchování zkušeností i tradice může napomoci ustanovení subjektu (odborného pracoviště) např. pod názvem „Česká vojenská odstřelovačská škola AČR“.

Odštělovač může plnit bojové úkoly operačního i strategického významu, nejen taktického.

Poznámky k textu:

- [1] Odstřelovačská puška M40A1 (námořní pěchota) se v armádě USA používá pod označením M24SWS.
- [2] V poválečném Československu (po roce 1945) byla v tehdejší armádě zavedena odstřelovačská puška vzor 54 7,62 mm o hmotnosti 4 kg a délce 1148 mm, vybavená optickým zaměřovačem. Umožňovala přesné zásahy na vzdálenost přes 1000 m.

- [3] Ozbrojené síly NATO používaly střelivo ráže .308 Win. neboli 7,62 × 51 NATO (Mag Tech/CBC) do roku 1980. Severoatlantická aliance poté zvolila standardní ráži 5,56 × 45 mm. Náboje .308 Winchester se nadále používají v různých kulometech a odstřelovačských puškách.
- [4] **Odstřelovačská puška Dragunov SVD**
 Ráže: 7,62 × 54 mm s okrajový zápalem
 Funkce: odběr plynů, poloautomatická
 Nabíjení: schránkový zásobník na 10 nábojů
 Hmotnost: 4,31 kg
 Délka: 1225 mm
 Mířidla: optický zaměřovač PSO-1 4 × 24 s infračerveným detektorem, železná mířidla.
- [5] **Odstřelovačská puška CZ 700 Sniper M1**
 Ráže: .308 Win.
 Funkce: opakovací
 Nabíjení: dvojřadý zásobník na 10 nábojů
 Hmotnost: 6,2 kg včetně zaměřovacího dalekohledu a dvojnožky
 Délka: 1215 mm
 Mířidla: žádná, úprava pro montáž zaměřovacího dalekohledu, který se dodává dle přání (Dodává se také odstřelovačská puška CZ 700 **pro podzvukové střelivo**).
- [6] **Odstřelovačská puška Valther WA – 2000 Sniper**
 Ráže: .300 Win. Mag., .308 Win. Mag., 7,62 × 55 mm
 Funkce: poloautomatická
 Nabíjení: schránkový zásobník na 6 nábojů
 Hmotnost: 7,9 kg včetně optických mířidel
 Délka: 905 mm
 Mířidla: optický systém Schmidt and Bender 2,5–10 × 56, nebo jiný dle přání (rychlá výměna hlavně a závěru – změna ráže).
- [7] Tři mechanizované čety, družstvo odstřelovačů, velitelské družstvo-návrh, značka není obsahem APP-6A, KOLÁČEK, L. Pom-615 Vojenské situační značky podle APP-6A, Brno: UO, 2006.

Literatura:

- BROOKESMITH, P. *Odstřelovač*. Praha: Naše vojsko, 2005.
 GILBERT, A. *Sniper-Odstřelovač*. Praha: IŽ, s.r.o., 2000.
 LAU, M. R. *Vojenský a policejní odstřelovač*. Praha: Naše vojsko, 2004.
 LANNING, L. M. *Odstřelovači ve Vietnamu*. Praha: Deus, 2003.
 HARTINK, A. E. *Vojenské zbraně*. Praha 2005.
 AJP-3.2. Allied Joint Doctrine for Land Operations, NATO NSA 2006.
 FM 23-10. Sniper Training, Washington, D.C. 1994.

Vyplývá povinnost vojenské přítomnosti v zahraničí z členství v NATO?

Ano a ne. Nikde v zakládající smlouvě NATO není povinnost posílat vojáky do zahraničních misí. Na druhou stranu neúčastí ve společných misích de facto přestáváte být plnohodnotným členem obranného společenství.

Vlasta Parkanová,
ministryně obrany ČR
Z první ruky, MF Plus č. 20/2007

Psychologické aspekty výběru uchazečů o službu v ozbrojených silách se zaměřením na relaci věku

Když v roce 2003 vznikla specializovaná Střediska pro výběr personálu (dále jen SVP) do profesionální armády, nikdo předtím neměl v minulosti obdobnou zkušenost ani představu, jak by činnost v těchto střediscích měla vypadat. Existovaly sice vzory v zahraničních armádách, ale ty se nedaly bezvýhradně přenést do českého prostředí. Mohli jsme se pouze poučit z chyb, které je na cestě při tomto procesu provázely.

Úvod

Obava malého zájmu o službu v ozbrojených silách (OS) se nenaplnila a v současné době počty uchazečů o službu vojáka z povolání převyšují několikanásobně počet míst, než jsou jim schopny nabídnout. I po dokončení profesionalizace AČR, resp. OS (včetně Hradní stráže), bude pokračovat její pravidelné doplňování. Nahrazování budou zejména ti odcházející vojáci z povolání do civilu, kterým se jejich závazky ukončí a nebudou mít zájem pokračovat ve službě.

Za vše, co bylo až do dnešní doby vykonáno, hovoří již tisíce zrekrutovaných uchazečů do služebního poměru vojáka z povolání. Kromě profesních poradců, pracovníků fyzického šetření a dalších zaměstnanců zajišťujících organizaci výběrů ve střediscích, se na tomto procesu významně podílejí rovněž pracovníci v oblasti psychologie, specializující se zejména na problematiku psychologie práce.

V procesu profesionalizace armád se stále vyskytuje mnoho aspektů a složitých otázek, na které nelze dát vždy jednoznačnou odpověď. Jednou z nich je i rozhodování se pro volbu náboru mladých a perspektivních adeptů o toto povolání nebo využití uchazečů věkově starších s předpokladem větších pracovních i životních zkušeností.

Pro řešení praktické části uvedené problematiky, tzn. posouzení hlediska vhodnosti či nevhodnosti pro práci v profesionální armádě z pohledu věku, zde byl využit koncept ve formě kvantitativního šetření, při uplatnění některých výsledků z psychodiagnostických vyšetření uchazečů o službu v OS, které byly zaznamenány z průběhu let 2004 a 2005.

1. Některé teoretické zdroje z pohledu aplikované psychologie

Hlavní teoretická východiska, ale i praktické poznatky vycházejí z oboru **psychologie práce a organizace**, která se soustřeďuje na praktické užití výzkumných výsledků v pracovní činnosti a vztah této činnosti k psychickým vlastnostem, stavům a procesům, které jednak umožňují činnost a na druhé straně jsou prací utvářeny a modifikovány. [1]

Z hlediska hlavní činnosti psychologických pracovišť ve Střediscích pro výběr personálu v Praze a Olomouci jsou nejvíce využívány ty poznatky psychologie práce organizace, které jsou úzce spojeny s pracovní psychologickým poradenstvím při volbě povolání a psychologickou diagnostikou v personalistice. Pro řešení otázek vyplývajících ze zvláštností vojenské činnosti jsou aplikovány především poznatky z psychologie vojenské.

Nejvýznamnější ze všech aktivit, které člověk uskutečňuje, je jeho **činnost pracovní**. Z psychologického hlediska bývá pozornost obvykle věnována její: [2]

- složitosti,
- rozložení na jednotlivé etapy,
- převažující náročnosti.

Vzhledem k rozsáhlé problematice zabývající se pracovní činností a našich praktických potřeb – výběru vhodných uchazečů, jsme se při stanovování kritérií podrobněji zabývali **převažující náročností práce** vykonavatelů vojenských profesí, která se dále dělí na práci:

- převážně svalovou,
- převážně smyslovou,
- převážně duševní,
- vykonávanou převážně ve styku s lidmi.

V OS existuje v současné době téměř tisíc nejrůznějších odborností a specializací.

Určit převažující podíl prací a navrhnout kritéria výběru není proto jednoduchou záležitostí. Pro jednodušší a účelnější členění se jednotlivé odbornosti ve své podstatě zahrnují do určitých profesních skupin. Hlavním faktorem pro toto dělení v armádě jsou specifické odlišnosti podle jednotlivých druhů vojsk např. mechanizované vojsko, dělostřelectvo, ženijní vojsko, chemické vojsko, spojovací vojsko, logistika apod. V tomto směru se pak odehrává celá další příprava a výcvik jednotlivců v rámci dané profese. Od tohoto úhlu pohledu, řekněme odborného, je nutno vydělit to, čím by měl každý voják-profesionál disponovat bez ohledu na svou konkrétně vykonávanou profesi. Zde se dostáváme do roviny podstatně obecnější.

Díky situacím, ve kterých se může profesionální voják ocitnout, buď při výcviku na bojovou činnost nebo případně i v boji samotném, působí všechny prvky pracovní činnosti na jejich nositele velmi komplexně. Mimo to by měl být schopen zvládat všechny činnosti ve stavu psychické i fyzické zátěže, za ztížených klimatických podmínek a rovněž při nedostatku času.

Kromě kompetencí, jež by měly být vlastní všem vojenským profesionálům, speciálním kompetencím příslušejícím pouze specialistům dle profesního, odborného či oborového zaměření, je rovněž nutné vymezit kompetence vojenského manažera-velitele (vedení a příprava lidí a týmů, organizování, řízení apod.). V SVP není jejich zjišťování prioritní. To proto, že většina míst nabízených k rekrutaci je určena pro zařazování na základní funkce jako např. střelec, kulometník, pancéřovník, obsluha minometu, řidič, apod., které jak známo, vykonávali dříve vojáci základní služby (cca 95 % míst v SVP).

V době, kdy SVP zahajovala svou činnost, bylo nejdůležitější, aby se při posuzování kvality uchazeče pro službu v OS všechny podstatné kompetence nějakým způsobem vymezily a na tomto základě se pak určila vhodná kritéria pro výběr. V nadcházejících letech nás čeká úkol kvalitativně vyšší a podstatně náročnější. Centrem pozornosti nyní bude, aby se tato kritéria verifikovala zpětnou vazbou, jak informacemi z průběhu výcviku (přípravná služba), tak i navazující praxe u vojsk.

Úzká spolupráce se proto nyní očekává od psychologů z podřízenosti Velitelství sil podpory a výcviku, zejména Ředitelství výcviku a doktrín a dále od psychologů vojskových. Jednat se bude o oblasti návaznosti a kompatibility kritérií výběru s požadavky ve výcviku a přípravě vojenských profesionálů. Cenné budou rovněž informace o vojácích, kteří předčasně odešli z výcviku a další potřebné údaje pro možnost predikce faktorů, ovlivňujících výkon vojenské profese a pro tvorbu psychologických profilů vojenských profesionálů.

Poznání nároků a požadavků ve vztahu ke konkrétní vojenské profesi není jednoduchou záležitostí také z toho důvodu, že tyto nároky mají vlastní vývojovou dynamiku v neustále se měnícím turbulentním prostředí, dnes ovlivněnou složitostí technických zařízení a rychlým rozvojem informačních technologií. K poznání skutečných nároků práce vede jen odborná analýza vojenských profesionálních činností – profesiografické studie vyúsťující do **profesiogramů**.

Jejich vypracování však vyžaduje poměrně náročnou a zdouhavou vědeckou práci. Pro běžnou praxi jsou profesiografické postupy značně složité a těžko aplikovatelné. Vhodným postupem může být proto vytvoření modelových charakteristik vojenských profesí. Zdrojem potřebných informací jsou osobní zkušenosti vojáků, které sami získali při jejich výkonu, nebo poznatky osob, které jejich činnost řídily, event. poznatky z dokumentace vztahující se k zkoumaným nárokům profese.

Charakteristiky zahrnují:

- ❑ požadavky na odborné znalosti a speciální schopnosti osob,
- ❑ jejich odpovědnost,
- ❑ pracovní zatížení,
- ❑ podmínky pracovního prostředí (prostředí výkonu služby),
- ❑ soubor zvláštních požadavků na fyzickou i psychickou vybavenost (vzhledem k povaze vojenské činnosti v této funkci),
- ❑ další požadavky např. na sociální orientaci, charakterové a volní vlastnosti osobnosti, všeobecný rozhled a intelekt, životní a pracovní zkušenosti.

Z psychologického hlediska kvalitně zpracovaná analýza může poskytnout obraz práce na pracovním místě, a tím i představu o pracovníkovi, který by měl na tomto místě vykonávat svou činnost. Jde tedy o proces zjišťování, zaznamenávání, uchovávání a analyzování informací o úkolech, metodách, odpovědnosti, vazbách na jiná pracovní místa, podmínkách, za nichž se práce vykonává a dalších souvislostech pracovních míst.

V soudobé literatuře zabývající se teorií práce se obecně dělí tyto analýzy podle toho, zda jsou orientované na činnost nebo na pracovníka: [3]

- a) Postupy **analýzy orientované na činnost** se soustřeďují na vykonávání úkolů, které práce zahrnuje. Práce je vyjádřena výčtem dílčích úkolů. Sleduje se frekvence výkonu jednotlivých činností, jejich trvání, jejich důležitost z hlediska splnění celého úkolu, obtížnost, délka potřebná k zacvičení atd. Tento způsob analýzy je vhodný zejména pro změny pracovního prostředí nebo systému řízení, normování práce, seskupování profesí, projektování výcviku pracovníků apod.
- b) **Analýza práce orientovaná na pracovníka** sleduje kapacitu člověka, potřebnou pro úspěšný výkon profese – znalosti, dovednosti, postoje atd. Zvažuje se, jaké atributy a v jaké míře by měl mít pracovník, který bude danou funkci vykonávat (technické středoškolské vzdělání, 5 let praxe v logistice, aktivní znalost angličtiny, vysokou fyzickou zdatnost, odpovědnost atd.). Takto pojatá analýza práce se uplatňuje hlavně při personálním výběru.

Aplikace analýzy práce orientované na pracovníka však přináší jisté potíže. Znamená totiž dva kroky, a to dostatečné poznání práce, ale zároveň schopnost posoudit na základě znalosti práce osobní vlastnosti, požadované od budoucích vykonavatelů.

K tomu, jak máme při analýzách práce postupovat, nám může posloužit celá řada **metod a technik**. Pro ilustraci uvedu ty, které se v praxi často používají: [4]

- ❑ **Technika kritických incidentů:** je postavena na sledování všech událostí, které ať už v negativním či pozitivním smyslu překračují rámec běžného průběhu pracovní doby.
- ❑ **Mřížka atributů:** srovnává představy pracovníků o dobrých a špatných vykonavatelích profese. Tímto srovnáním dochází k vyjasnění hlavních aspektů úspěšnosti výkonu profese.
- ❑ **Seznamy a dotazníky:** vyžadují posouzení významu jednotlivých činností nebo kompetencí, jež provádějí posuzovatelé označováním jednotlivých položek.
- ❑ **Hierarchická analýza úkolu:** jde o rozpracování globálního úkolu do jednotlivých složek a sestavení hierarchického grafu na základě analýzy.
- ❑ **Metoda funkční analýzy** pracovní činnosti (Functional Job Analysis): jedná se o metodu vyvinutou v USA, původně pro potřeby služeb trhu práce. Bývá považována za univerzální metodu, protože slouží k porovnání i velmi různých prací podle stejných hledisek. [5] Používá standardizované popisy činností, odpovědnosti a požadavků pracovního místa, na jejichž základě se pak vytváří obraz obsahu práce na pracovním místě. Zpravidla se opírá o nějakou klasifikaci (či katalog) zaměstnání obsahující základní charakteristiky práce v těchto zaměstnáních.

Služba v armádě se vyznačuje, jak jsem uvedl, obecnými nároky a povinnostmi, společnými pro všechny vojáky z povolání, speciálními-odbornými kompetencemi, které vyplývají z konkrétního typu vykonávané profese a v mnoha případech vyžaduje i kompetence manažerské.

Obecné povinnosti bývají vždy nějak specifikovány. Za jejich základ jsou zpravidla považovány základní řády v ozbrojených silách, ale i z dalších dokumentů vztahujících ke službě v armádě lze vymezit některé další. Jedná se zejména o následující:

- ❑ respektování omezení politických a hospodářských práv,
- ❑ výkon služby ve služebním zařazení a v místě podle potřeb OS,
- ❑ podrobování se rozkazům nadřízených,
- ❑ dodržování zásad ochrany utajovaných skutečností,
- ❑ dodržování zásad vojenské zdvořilosti,
- ❑ dodržování zásad vojenské strojenosti,
- ❑ soustavná péče o svou fyzickou zdatnost,
- ❑ snášení těžkostí vojenské služby.

Vedle obecných aspektů služby vojenského profesionála stojí faktor specializace. Ten se negativně projevil především v chybějících profesiogramech pro účely výběru v SVP v počátku jejich vzniku. Hledaly se a dodnes hledají nejrůznější cesty k řešení tohoto problému.

Jednou z nich by mohlo být využití profesiogramů používaných u podobných druhů odborností či specializací v civilním sektoru, které se od v armády výrazně neliší. V mnoha případech se používají technické prostředky, stroje nebo zařízení i zcela shodné. Profesiografická schémata vyplňují zpravidla zkušení odborníci z praxe v jednotlivých oborech a z parciálních schémat se pak získávají zprůměrněním údajů výsledná profesiografická schémata. Umožňují porovnání požadavků v rámci oboru a částečně i oborů navzájem. [6]

V civilní praxi existuje také mnoho ověřených metodik k jejich zpracování, které se za tímto účelem dají úspěšně použít i pro naše potřeby v OS. Za všechny bych mohl např. uvést možnost uplatnění **integrovaného systému typových pozic** (ISTP) firmy Trexima umožňující je nejen

vytvářet, ale i pružně reagovat na změny požadavků v jednotlivých profesích. [7] Podobnou implementaci, jak pro potřeby personálního poradenství, tak i aplikaci psychologických poznatků, by si u nás zasloužil informační systém o službě a platu (ISSP).

V další úrovni se jedná o kompetence vojenského manažera-velitele, kde je nutné, aby uchazeč o službu v OS měl ještě další vlastnosti, vědomosti, znalosti a dovednosti. Z hlediska požadavků na výkon této profese se vyčleňují zejména ty, které se v profesním schématu vojáka z povolání odrážejí především v úrovni kognitivních schopností a některých osobnostních vlastností. Přitom platí, že čím složitější organizační struktury a v čím složitějších podmínkách je schopen řídit, tím vyšší jsou nároky na jejich vykonavatele.

V profesiografickém schématu tak roste úroveň požadavků na základě stupně velení vojenským jednotkám tedy velikosti jednotky (velitel družstva, čety, roty, praporu, brigády atd.). Stoupá odpovědnost za jakékoliv vydané rozhodnutí, zvyšuje se podíl rozhodování v méně jednoznačně strukturovaných situacích, vyšší jsou nároky na tvořivost, flexibilitu, odpovědnost, komunikační schopnosti apod.

Vyšší nároky pochopitelně vyžadují delší dobu přípravy na výkon takových funkcí. I z tohoto důvodu se vyšší velitelské (manažerské) funkce budou vždy k rekrutaci nabízet jen výjimečně.

Americký výzkum manažerských kompetencí identifikoval tři klíčové **dovednosti** pro úspěch v práci: [8]

- ❑ technické,
- ❑ lidské,
- ❑ koncepční.

Tyto tři dovednosti jsou důležité na všech úrovních řízení. Avšak čím výše se na žebříčku dotyčný manažer nachází, tím jsou technické dovednosti méně důležité a naopak, roste důležitost koncepčních dovedností. Mezilidské dovednosti jsou stejně důležité na všech úrovních řízení.

V ČR bývá zvykem vybírat zaměstnance podle toho, do jaké míry plní požadavky obsaženého místa. V dobře řízených organizacích ve vyspělých zemích však toto kritérium už ani zdaleka nestačí. Uchazeč o zaměstnání by měl mít takové vlastnosti, které organizace považuje za důležité a cenné a rovněž musí svými dalšími osobnostními charakteristikami „zapadnout“ do daného kolektivu.

Stále více se v této souvislosti poukazuje na nutnost vytváření efektivních týmů. Efektivní tým může dosahovat svého cíle účinnějším způsobem a je schopen převzít ještě náročnější úkoly, bude-li to zapotřebí. [9]

K výkonu profese přistupuje uchazeč o vojenské povolání vždy nějak připraven, vybaven. Připravenost tohoto vybavení ve vztahu k požadavkům pracovní činnosti, kterou má vykonávat, vyjadřuje nejlépe jeho **pracovní způsobilost**. Porovná-li se specifická způsobilost určitého člověka vzhledem k vymezenému souboru činností, zjistí se tak obvykle míra souladu mezi požadavky profese a předpoklady pracovníka. Ta může být: [10] - optimální,

- ❑ přiměřená,
- ❑ nepřiměřená,
- ❑ nežádoucí.

Při výběru vhodných uchazečů pro službu v OS je snahou, aby míra souladu mezi požadavky profese a jeho předpoklady, byla alespoň na přiměřené úrovni, tzn. že uchazeč se bude vcelku

dobře schopen vyrovnat s obtížnými požadavky služby a přizpůsobit se jim. Zjišťuje se přitom způsobilost:

- zdravotní,
- fyzická,
- psychická,
- odborná,
- morální a občanská.

2. Posuzování psychické způsobilosti uchazečů o službu v OS

Psychická způsobilost uchazečů je posuzována jak v rámci celkového posouzení zdravotní způsobilosti pro službu vojáka z povolání ve vojenských nemocnicích, jejich podmínky jsou stanoveny zdravotní vyhláškou (ta se vztahuje i na některé vybrané profese jako např. řidiče, výsadkáře, strážní službu), tak i z pohledu psychologie práce.

Obecně bychom mohli konstatovat, že psychologové ve střediscích provádějí odbornou činnost, ve které aplikují psychologické diagnostické metody, které umožňují posoudit aktuální dispozice uchazečů a současně vyslovit i určitou předpověď ve vztahu k rozsahu uplatnění psychické způsobilosti daného jedince v konkrétních podmínkách praxe, a to jak v daném, či uvažovaném služebním (pracovním) zařazení, tak také perspektivně.

Psychologické diagnostické metody, které jsou k tomuto účelu užívány, jsou konstruovány tak, aby umožňovaly postihnout značnou složitost psychického vybavení jedince: schopnosti i dovednosti, motivační a charakterové vlastnosti osobnosti, hodnoty, postoje uchazečů, jejich temperamentové vlastnosti, odolnost vůči neuropsychické zátěži. Při psychologickém posouzení, v jehož rámci jsou dotazníky a testy uplatněny, se užívají i další metodické postupy jako např. životopisná data a jejich analýza.

Psychologické vyšetření uchazečů v SVP slouží tedy k pozitivnímu výběru vhodných uchazečů na volná systemizovaná místa, ve smyslu optimálního využití jejich psychického potenciálu.

Komplexní psychologické vyšetření v SVP zahrnuje absolvování speciální, výkonové a osobnostní části psychologické diagnostiky a dále individuální psychologický rozhovor s uchazečem. Jednotlivé části vyšetření probíhají v minimálním časovém rozsahu a formách, viz tab. 1, 2, 3. [11]

SOUČÁST VYŠETŘENÍ	FORMA	ČASOVÝ ROZSAH
speciální část	skupinově	30-60 minut
diagnostika výkonová a osobnostní	skupinově	120-150 minut
psychologický rozhovor	individuálně	10-20 minut

Tab. 1: Časový rámeček baterie psychologických testů v SVP

Závěrem z psychologického vyšetření je doporučení uchazeče pro vhodné systemizované místo. Toto doporučení psycholog zpracovává do podoby **souhrnné psychologické zprávy uchazeče** a předává profesnímu poradci jako jeden z podkladů pro následný personální pohovor, včetně ústní konzultace s ním.

- dotazník uchazeče** (součástí je písemná úvaha na dané téma)
- psychologický rozhovor**
- pozorování**
- výkonová diagnostika:** testy rozumových schopností
testy speciálních schopností
- diagnostika osobnosti:** multidimenzionální dotazníky
grafické projektivní metody
(doplňkové metody)

Tab. 2: Přehled metod používaných při psychologickém vyšetření

Výkonové testy:	Osobnostní dotazníky:	Psychologický pohovor, písemná úvaha na téma:
☐ rozumové schopnosti	☐ volní, seberegulační vlastnosti	☐ motivace k povolání
☐ speciální schopnosti <ul style="list-style-type: none"> ☐ kvalita výkonu ☐ psychomotorické tempo ☐ pozornost ☐ schopnost soustředit se ☐ chybovost ☐ odolnost vůči rušivým vlivům 	☐ motivační vlastnosti <ul style="list-style-type: none"> ☐ emoční charakteristiky ☐ dynamika osobnosti ☐ rizikovost 	☐ slovní projev <ul style="list-style-type: none"> ☐ vyjadřovací schopnosti ☐ úroveň písemného projevu ☐ obsah ☐ forma
	☐ odolnost vůči zátěži	☐ poruchy učení (dyslexie) orientačně

Tab. 3: Přehled charakteristik diagnostických metod

Konkrétní forma závěrečné zprávy vznikala jako kompromis mezi tím, jaké údaje mohou o uchazeči na jedné straně poskytnout výsledky psychologických testů, a na straně druhé, jaké podstatné charakteristiky vyžadovali pro své rozhodování a doporučení na vhodné systemizované místo profesní poradci SVP. To vše za podmínky, aby psychologické, poměrně odborné informace byly pro ně dostatečně srozumitelné a pojmy, které se ve zprávě uvádějí, byly chápány obdobným způsobem. Jinými slovy se jednalo o „nalezení společného jazyka“ (stejněho slovníku). V personální a psychologické praxi se na podobné záležitosti často zapomíná a výsledkem mohou být nedorozumění mezi příslušníky různých oborů.

3. Charakteristika věkových období uchazečů o službu v OS

Dle vývojového členění, zahrnují uchazeči o službu v OS období začínající zhruba okolo 20 let a končící zpravidla nejpozději do 50 let věku. To podle M. Vágnerové odpovídá **členění věku dospělosti** do následujících etap: [12]

1. Období mladé dospělosti – od 20 do 35 let.
2. Období střední dospělosti – od 35 do 45 let.
3. Období starší dospělosti – od 45 do 60 let.

Počátek dospělosti není v naší společnosti jednoznačně vymezen nějakým speciálním mezníkem či rituálem. Přibližně definovatelným faktorem je dosažení právní dospělosti,

zletilosti. Primárně je dospělost určena biologicky (dosažení je vázáno na zrání, tj. na věk). Psychosociální vymezení je složitější. Hlavní problém spočívá v tom, že tato proměna nebývá jednoznačně časově lokalizována (probíhá u různých lidí v odlišnou dobu). Za nejvýznamnější psychické znaky dospělosti se považují:

- ❑ relativní svoboda vlastního rozhodování a chování,
- ❑ zodpovědnost ve vztahu k druhým lidem,
- ❑ zodpovědnost za svá rozhodnutí i činy.

3.1. Uchazeči v období mladé dospělosti

Toto období bezprostředně navazuje na období pozdní adolescence, proto se na jejím počátku prolínají rysy obou vývojových fází. Jedná se o období pokračujícího vzestupného vývoje, další diferenciaci psychických vlastností, sociálních vztahů, vrcholné životní síly, svěžesti a zdraví, schopnosti přizpůsobování se i dlouhotrvající zátěži. Koncem mladé dospělosti (někteří autoři jako např. Langmeier a Krejčířová, používají pojem raná nebo časná dospělost) vrcholí harmonizace všech složek osobnosti, tzn. biologické, psychické i sociální. [13]

Především je ukončen růst organismu: koordinace kosterní, svalové a nervové soustavy, která spolu s osvojenými zkušenostmi může zabezpečit optimální výkon v činnosti. Později v tomto období dochází rovněž k postupnému zbavování se extrémnosti soudů a úsudků i jednostranné formulaci problémů. Nedostatečná životní zkušenost zpočátku může přinášet množství potíží jako například snahu chápat řadu problémů příliš abstraktně, ukvapeně a neúměrně zobecňovat. Větší důraz je přikládán každému novému, byť dílčímu poznatku, než v pozdějším věku, kdy je pouze nepatrnou částí v porovnání s celkovou životní zkušeností. Mladí lidé mají obvykle velmi přísná měřítka na to, co je dobré a špatné a jsou zvláště citliví na nesoulad slov a činů.

Pro průběh činnosti je příznačné snadné a rychlé rozhodování, v němž převládá snaha důsledně podřizovat rozhodnutí zdánlivě logickým, avšak často neintegrováním cílů a cesty jejich dosažení volí spíše přímočaře bez předjímání obtíží a překážek, což způsobuje, že mnohá rozhodnutí jsou již dávno předem odsouzena k nezdaru.

Ne vždy se jedná o negativní záležitost, neboť mladý člověk potřebuje získat zkušenosti i za cenu omylů a dílčích neúspěchů. S tím samozřejmě souvisí i silná potřeba aktivity spojená s prvky rizika, potřeba sebeuplatnění, něčeho v životě dosáhnout. Motivační se stává touha po pracovním uplatnění a s tím spojených naplnění představ o jeho budoucím profesním životě.

Kromě motivace má vliv na výkon mladého člověka také další rozvoj jeho myšlení. Pro toto období je charakteristické **postformální myšlení**. Uchazeč si v tomto období již uvědomuje mnohoznačnost většiny problémů a připouští relativitu různých názorů i časové omezení jejich platnosti.

Často se období mladé dospělosti z hlediska profesního rozvoje charakterizuje jako **období profesního startu**. Člověk nachází nějakou práci a chce si potvrdit, zda je tato volba z hlediska jeho potřeb a možností správná. Do SVP přicházejí i uchazeči, absolventi škol a učilišť, kteří zatím neprošli žádnou praxí a ve službě v armádě vidí obrovskou šanci získání zajímavé práce s pravidelným nadprůměrným příjmem. Není výjimkou, že o základní funkce v AČR jako např. kulometník, pancéřovník nebo střelec projeví někdy zájem i uchazeči s vysokoškolským vzděláním.

Po fázi profesní konsolidace, v pozdějším období mladé dospělosti, asi kolem 30. roku, se začíná objevovat tendence bilancovat a hledat novou alternativu pro další život. Mladý dospělý hodnotí úspěšnost své dosavadní pracovní kariéry. Jeho zodpovědnost spočívá ve schopnosti

zvolit takový kompromis, který by respektoval povinnosti plynoucí z jeho rodinných rolí. Není už jen vyjádřením potřeby individuální seberealizace či jiného vlastního uspokojení.

Podle podílu uchazečů ucházejících o službu v OS tvoří výše uvedená skupina mladých dospělých největší početní zastoupení, cca 85 % z celkového počtu všech uchazečů (*interní údaje SVP*).

Dle oficiálně zveřejněných údajů z roku 2005 byl věkový průměr VZP v rotmistrovském hodnostním sboru cca 29 let. Právě do této kategorie jsou, až na některé výjimky, přijímáni úspěšní uchazeči na základě výběru. Jen pro srovnání s praporčickým hodnostním sborem je tento věkový průměr nižší cca o sedm let. [14]

Při rozhovorech s uchazeči v této věkové skupině se mnohem více než v ostatních setkáváme s přehnaným očekáváním od volby vojenského povolání, někdy i s naivní představou o tom, co taková práce může vůbec představovat, nezřídka motivovaná vzorem hrdiny s nějakého akčního filmu. Rozdíly v očekávání se liší také podle toho, zda uchazeč již v minulosti absolvoval vojenskou základní službu (cca 65 % uchazečů) a odlišné bývá také vnímání reality, pokud se uchazeč v minulosti setkal osobně s nezaměstnaností, případně je v době výběru evidován na úřadu práce jako nezaměstnaný. Máme zkušenost, že tyto uchazeči zpravidla častěji přijímají nabídku místa i do vzdálenějších posádek od svého trvalého bydliště a v menší míře preferují odbornost či původní vzdělání pro možné zařazení.

Psychologická vyšetření u této věkové kategorie ukazují na vyšší tendenci riskovat, výraznější je i extremita výpovědí. Ve výkonových testech jsou mladší uchazeči rychlejší (vyřeší více úkolů), ale také častěji chybují než uchazeči starší. V dotaznících vyplňovaných před samotným psychologickým vyšetřením nejčastěji uvádí jako motivaci pro vstup do armády kromě finanční stránky možnost získat zkušenosti, vzdělávat se a učit novým věcem a častou odpovědí je i přání pracovat v mladém kolektivu.

3.2. Uchazeči v období střední dospělosti

Jedná se o období plné výkonnosti a relativní stability. Dochází k vrcholu v produktivitě, dalšímu upevnění identity a posílení odpovědnosti, ať už v pracovním nebo rodinném životě. Uvedené období se nejčastěji charakterizuje jako období bilancování, kdy je srovnávána reálná situace jedince s dřívějšími ideály.

O období okolo 40. roku věku se také hovoří jako o krizi středního věku, což z pohledu zaujímání pracovní role souvisí nejčastěji s výsledky dosaženými v povolání, se kterými je jedinec nespokojen. Čtyřicátník si již uvědomuje svoje omezení. Podle některých psychologů, např. P. Řičana, je krize středního věku protestem proti rutině a řešení této otázky je u každého značně individuální podle potřeby změny nebo jistoty.

Důležitou roli hraje v tomto věku i stereotyp. Člověk si vytvořil navyklý životní styl. To může vést ke kladení minimálních nároků na sebe a snížené potřebě nových podnětů pro další profesionální růst.

V tomto věku se již začínají projevovat první známky stárnutí, které mohou být chápány jako ztráta určitých výhod v profesní kariéře. Zpomaluje se psychomotorické tempo, rychlost a pružnost myšlení při řešení nejrůznějších úkolů. Na celkovém zhoršení výkonu se to ještě nemusí výrazněji projevovat. Díky získaným zkušenostem bývají obvykle nedostatky dostatečným způsobem kompenzovány.

Společenské proměny jsou však velice rychlé, takže získané zkušenosti mnohdy ztrácejí na své užitečnosti. Nároky na různé profese se mění a některé dříve získané kompetence nemusí

být už potřebné. Ani pokles intelektových schopností není v tomto období příliš výrazný. Spíše se dnes diskutuje o značné **plasticitě inteligence**, jak to lze pozorovat i na zlepšení intelektových výkonů u starších dospělých, např. cvikem. Pokles výkonu, ke kterému již došlo, nemusí být ireverzibilní. V myšlení nastává další fáze, tzv. etapa hledání problémů. Typické pro ni je, že člověk během ní odhaluje a staví si různé otázky, spíše než by dával odpovědi na otázky už položené. [15]

Podle podílu uchazečů ucházejících se o službu v OS tvoří výše uvedená skupina cca 12 % z celkového počtu všech uchazečů. (*interní údaje SVP*)

Po počátečním stadiu hledání pracovního uplatnění, uchazeči v tomto období dospělosti přicházející do střediska, mají mnohem více ujasněny své představy o budoucím povolání. I zde jsou uváděny finance jako jeden z hlavních důvodů, proč se stát vojákem z povolání, ale v dotaznících již pro to volí jiná slovní vyjádření. Vstupem do profesionální armády by chtěli zabezpečit svou rodinu, hmotně ji zajistit apod. V testech osobnosti je patrná tendence k odpovědnosti, ve výkonových se projevuje větší opatrnost a pečlivost, i když někdy na úkor rychlosti. Starším uchazečům více závisí na výsledku (motivace bývá silnější), ale někdy u nich dochází k „přemotivování“ a následné dezorganizaci. Celkově můžeme konstatovat, že jde o výrazný posun ke středovým hodnotám. I z pozorování v průběhu vyšetření je patrné uvážlivější chování oproti skupině předešlé.

Uvedená skupina, v případě úspěšných uchazečů, je tradičně velmi žádanou prakticky u všech velitelů útvarů. Svědčí pro to následující fakta. Většina z nich již absolvovala základní službu a získala tak základní návyky a dovednosti z vojenského prostředí. Mnozí se setkali se stejnou nebo podobnou technikou, ke které se chtějí ve většině případů opět vrátit. Osobnostně jsou vyzrálejší a mají více životních zkušeností. Lépe dokáží odlišit podstatné od nepodstatného. Nejvíce žádanými profesemi, které se v tomto období nachází, jsou řidiči všech typů motorových vozidel, zejména řidiči středních a těžkých nákladních vozidel nad 3,5 t, strojníci rypadel, kolových nakladačů, jeřábníci apod. Samostatnou skupinu tvoří rovněž nejrůznější specialisté v oboru elektro.

Snad právě v tomto věkovém období se nejuspěšněji kloubí tolik důležité zkušenosti či pracovní dovednosti s ještě relativním dostatkem fyzických sil. Současně se bohužel v tomto věkovém období začínají objevovat již některé zdravotní problémy a omezení, které jim buď neumožňují vykonávat určité profese v OS nebo jsou důvodem k úplnému vyřazení.

3.3. Uchazeči v období starší dospělosti

Věk 50 let je považován za jakýsi mezník, který s definitivní platností potvrzuje počátek stárnutí. Zhoršení některých funkcí již začíná být viditelné. Schopnosti se zpravidla ještě nemění, ale může se měnit aktuální výkon, resp. alespoň kolísá. Důležitý je i postoj člověka k řešení problémů, jeho důvěra ve vlastní schopnosti. Strach ze selhání ještě zvyšuje riziko zhoršení výkonu. Zvýšená nejistota může navíc sama o sobě zhoršovat aktuální výkon, zejména v těch oblastech, kde emoční napětí působí inhibičně. Stárnoucí člověk je sice méně výkonný, pomalejší, hůře přizpůsobivý, ale na druhé straně nemusí být tato fáze spojena s většími nároky. Ty obvyklé dokáže plnit rutinním způsobem.

Úbytek výkonu ovlivňuje hlavně snížená flexibilita, výkyvy pozornosti a krátkodobé paměti, pomalejší reakce a zhoršená efektivnost mechanického učení. Klesá schopnost rychle a přesně počítat. Někdy se zhoršuje slovní plynulost, to znamená schopnost rychle si vybavovat

odpovídající slovní výrazy. Většina verbálních schopností se však v tomto věku ještě příliš nemění. Vědomosti, zkušenost a naučené strategie uvažování mohou do určité míry kompenzovat určitý pokles flexibility, vstřípivosti i vybavování nebo zpomalení rychlosti reakcí.

Učení se novým znalostem a rozvoj nových kompetencí je možný i v tomto věku. Jde spíše o změnu postoje k učení, protože většina se spokojí již s tím, co umí nebo nové vědomosti nepovažují za užitečné. Starší člověk se hůře učí i proto, že se rychleji unaví a obtížněji se na učení koncentruje. Také si musí učení jinak zorganizovat, protože je třeba počítat s delším časovým limitem.

Zhoršení kognitivních a dalších funkcí závisí nejen na dědičných dispozicích, osobnostních faktorech, ale i na mnohých vnějších vlivech.

V této fázi dospělosti již dochází k pozvolnému úpadku všech tělesných funkcí. Z hlediska vysokých nároků na senzomotorické dovednosti při plnění úkolů ve vojenských činnostech, hraje důležitou roli především úroveň základních smyslových funkcí zraku a sluchu. Kvalita zraku je narušena zhoršováním akomodační schopnosti oka. Sice ještě stále dobře vidí na dálku, ale narůstají problémy s viděním na blízko. Mění se i kvalita sluchového vnímání, člověk přestává dobře slyšet zejména na vysoké tóny. Může se tak měnit vnímání řečového projevu různých lidí, určité zvuky mohou působit rušivě apod. Z toho důvodu je více ztížena pozornost a samotné naslouchání se může stát namáhavějším. V tomto období klesá také tělesná síla a pohybová koordinace, zpomaluje se rychlost a pohotovost reakcí. Stále častěji se objevují i nové zdravotní potíže. [16]

Podle podílu uchazečů ucházejících o službu v OS tvoří výše uvedená skupina pouze 3 % z celkového počtu všech uchazečů (*interní údaje SVP*).

Motivací pro přijetí do profesionální armády bývá nejčastěji snaha o pokračování jistot v profesi, kterou uchazeč dobře zná. Zájemci jsou mnohdy i bývalí vojáci z povolání, kteří byli propuštěni do zálohy nebo občanští zaměstnanci vojenské zprávy, jejichž pracovní místa byla v rámci reorganizace změněna na vojenská. Tito zájemci usilují o „udržení“ na svých pracovních pozicích. Přestože jejich pracovní kompetence jsou na velmi vysoké úrovni, svého cíle již ve většině případů nedosáhnou. Průměrná průchodnost uchazečů po komplexním zdravotním vyšetření ve vojenské nemocnici se dlouhodobě pohybuje v rozmezí 50–60 %. Z uvedené věkové kategorie je to však jen 20 % a další z nich neuspějí v náročných fyzických testech v rámci výběrů (*interní údaje SVP*).

V tomto období dospělosti usilujeme o uchazeče spíše jen v určitých speciálních odbornostech. Jedná se např. o lékaře, farmaceuty, mikrobiology, právníky apod., které ne vždy nalézáme ve vnitřních zdrojích. Tito uchazeči o službu jsou vyhledáváni i cíleně a na doporučení jiných odborníků ve svém oboru cestou kompetentních orgánů v armádní hierarchii. Jindy je možné využití cílené reklamy ve sdělovacích prostředcích, včetně spolupráce s úřadem práce.

4. Výzkumné šetření z hlediska vhodnosti věku pro službu v OS

Praktická část se zabývá již naznačeným problémem v části teoretické, tzn. otázkou vhodnosti či nevhodnosti přijetí uchazečů do služby v OS s ohledem na jejich věkovou hranici. Hlavním problémem tedy je, jak faktor věku ovlivňuje výkonnost uchazečů pro volbu vojenského povolání. Pro jeho řešení byly vybrány jen ty výstupy z testů a dotazníkových metod, u kterých jsme předpokládali, že s věkem uchazečů mohou mít přímou souvislost.

4.1. Aplikovaná metodika a statistika

Pro zjištění výzkumných cílů byly použity diagnostické metody, které mají své výhody z hlediska snadné a rychlé administrace i způsobu vyhodnocení. Kromě individuální formy zadávání jsou zároveň všechny určeny ke skupinovému šetření, ať už v písemné nebo v počítačové formě. Dále splňují potřebná kritéria validizace a reliability na české populaci, což bylo jednou z hlavních podmínek při volbě vhodných metod pro účely výběru do OS. Zpracování těchto metod bývá neproblematické a dovoluje kvantifikaci výsledků.

Pro zjištění „**relace věku a vybraných psychologických proměnných**“, tak jak bylo uvedeno v zadání výzkumného šetření, jsme použili následující výkonové testy a dotazníky:

- ❑ test zjišťující kvalitu pozornosti,
- ❑ test zjišťující výkon v zátěži,
- ❑ test zjišťující intelektový potenciál,
- ❑ osobnostní dotazník (k zjišťování bazální struktury a dynamiky autoregulace, integrovanosti a psychické odolnosti osobnosti).

Pro náš výzkum, zaměřený na korelace věku s vybranými psychologickými proměnnými, nebyl použit výstup z celého dotazníku osobnosti, ale jen výsledky zjištěné v jeho **bazálnějších škálách**, kde jsme přímou souvislost s faktorem věku u vybraných skupin uchazečů (věkově odlišných) logicky předpokládali. Jednalo se tyto škály:

- ❑ **PV – obecná hladina psychické (vnitřní) vzrušivosti, spontaneity**, vnitřní čilosti, dynamismu, nabuzování – projevující se behaviorálně jako tendence tíhnout k dynamickým interakcím spojeným s intenzivním psychickým nabuzováním, resp. jako vysoká vzrušivost.
- ❑ **MH – motorická (resp. vnější) hybnost** a její regulování. Při vysokých hodnotách se prosazuje ve vyhledávání změn při menších regulačních zábranách a vysoké emocionální a adjustační rigiditě. Při mínus hodnotách se projevuje tendencí vyhledávat (situační i akční klid) při vysoké emocionální vzrušivosti, regulovanosti a přizpůsobivosti.

Dotazník vychází ze čtyř na sobě relativně **nezávislých faktorů psychické variabilnosti** osobnosti, jež byly stanoveny z rozboru rozsáhlých výzkumných šetření pomocí statisticko-logického rozboru. Jsou to:

- ❑ **KO – kognitivní variabilnost**, týkající se kognitivních funkcí při postihování a zpracovávání situačních proměnných,
- ❑ **EM – emociální variabilnost**, týkající se prožívání interakce s prostředím a se situačními proměnnými,
- ❑ **RE – regulační variabilnost**, týkající se regulačních či usměrňujících funkcí, cílesměrnosti a cílové orientovanosti chování,
- ❑ **AD – adjustační variabilnost**, týkající se tendence jedince přizpůsobovat se okolnostem života a činnosti.

Na výše uvedeném základě pak byly autorem dotazníku zjištěny a ověřeny čtyři **varianty typů struktury psychické variabilnosti (integrovanosti)** osobnosti, které je možné interpretovat jako základní typy interakčního chování. Ty se rovněž staly předmětem našeho výzkumu:

- ❑ **A – klidný (vyrovnaný) typ:** jde o spojení emociální stability s regulativností a nižší psychické vzrušivosti.
- ❑ **B – vzrušivý typ:** základem je spojení vysoké emociální vzrušivosti s irregulovatelností.
- ❑ **C – prožitkový typ:** emociálně frustrovaný či utlumený typ se sníženou motorickou hybností.
- ❑ **D – reaktivní: dynamický (nekonformní) typ:** do popředí vystupuje motorická hybnost.

Charakteristika těchto základních variant typů struktury psychické variabilnosti je sice jen rámcová, ale přesto umožňuje plastický pohled na předpokládané způsoby vyrovnávání se se zátěžovými situacemi. [17]

Každý z těchto základních typů v sobě zahrnuje ještě další modifikace a umožňuje tak pohled i na průnikové struktury u konkrétních osobnostních typů.

Pro zjištění relace věku a vybraných psychologických proměnných byla použita matematicko-statistická metoda Pearsonova korelačního koeficientu.

Korelační koeficient určuje stupeň vztahu mezi dvěma proměnnými a je vyjadřován mezi hodnotou 0 a 1 (-1). Žádný vztah znamená 0, úplná pozitivní závislost je označena 1, úplná negativní závislost -1. S růstem hodnoty r od 0 k 1 (-1) se míra vztahu zvětšuje.

Výpočet korelačního koeficientu pro získaná data ve výzkumném šetření byl dosažen pomocí vzorce: [18]

$$r = \frac{n \sum x_i y_i - \sum y_i \sum x_i}{\sqrt{[n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2] \cdot [n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2]}}$$

n = počet jednotlivců

x = odchylka jednotlivce od aritmetického průměru v testu x

y = odchylka stejného jednotlivce od aritmetického průměru v testu y

suma xy = součet všech součinů odchylek

4.2. Popis souboru a organizace šetření

Do výzkumu byly náhodným výběrem zahrnuty výsledky vybraných testů a dotazníku od **100 uchazečů** o službu v OS, kteří se zúčastnili výběrů v SVP. Sběr dat proběhl za období od května 2004 do září 2005.

Konkrétně se jednalo o dvě věkové skupiny osob. První věková skupina (sk. 1) zahrnovala 50 uchazečů-mužů ve věku **20-29 roků** a druhá (sk. 2) byla tvořena uchazeči – muži ve věku **40 a více roků** ve stejném počtu osob. Rozhodnutí o volbě (rozdělení) těchto věkových skupin bylo motivováno zejména možnostmi porovnatelnosti předpokládaných rozdílů výsledků v těchto věkových obdobích.

Z praktických důvodů 2. skupina nebyla věkově limitována z důvodu podstatně menšího počtu uchazečů (účastnících se výběru v SVP) než v 1. skupině. To byl ostatně i důvod, proč do výzkumného šetření nebyly prozatím zahrnuty uchazečky-ženy.

V obou zkoumaných souborech osob se vyskytovali vyučení uchazeči bez maturity, uchazeči s úplným středoškolským vzděláním i uchazeči vysokoškoláci. Faktor vzdělání resp. souvislost

s výkonem ve vybraných psychologických testech nebyl předmětem výzkumu. V úrovních vzdělání byly obě skupiny rovnocenné.

Samotné šetření pak proběhlo ve Středisku pro výběr personálu AČR v Olomouci na pracovišti aplikované psychologie. Testy a dotazníky uchazeči vyplňovali samostatně v psychologické laboratoři za přítomnosti psychologa v rámci testovací baterie.

5. Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Výzkumné šetření si vytyčilo dva cíle, a to zjištění:

- ❑ relace věku a vybraných psychologických proměnných,
- ❑ psychologického profilu uchazečů z pohledu aplikované metodiky

Z hlediska plnění těchto cílů dospěla práce k následujícím závěrům:

1. Věk jako jeden z podstatných faktorů ovlivňuje výkon uchazečů, kteří absolvují psychologické testy v rámci výběrů o profesionální službu v OS. Tento vliv se nejvíce projevil u výkonových testů, hlavně u testu zjišťující **kvalitu pozornosti** a testu zjišťující **intelektový potenciál**, kde jsme v konečných výsledcích zaznamenali **nejvíce rozdílné hodnoty** při porovnání věkových skupin, zejména počet správně řešených úloh v testu zjišťujícím kvalitu pozornosti a výkon v testu zjišťujícím intelektový potenciál.
2. Na základě Pearsonova korelačního koeficientu zde byly zjištěny statistické závislosti na věku v neprospěch starších uchazečů, tzn. **40 a více roků**:
 - a) Korelace mezi věkem a počtem správně řešených úloh v testu zjišťujícím kvalitu pozornosti – hodnota Pearsonova korelačního koeficientu byla: $r(x,y) = -0,31138$. Koeficient negativně koreloval na 5% hladině významnosti (tabulková hodnota u 50 uchazečů po zaokrouhlení je 0,2732). Čím starší je uchazeč o vojenské povolání, tím nižší má počet správně řešených úloh (nižší výkon) v testu zjišťujícím kvalitu pozornosti. Šetřením se prokázalo, že s rostoucím věkem tedy výkonnost v tomto ohledu klesá.
 - b) Korelace mezi věkem a absolutním výkonem v testu zjišťujícím intelektový potenciál – hodnota Pearsonova korelačního koeficientu byla: $r(x,y) = -0,28518$. Koeficient negativně koreloval na 5% hladině významnosti. Čím starší je uchazeč o vojenské povolání, tím nižší prokazuje výkon v testu zjišťujícím intelektový potenciál, není-li užit věkový koeficient. (Pozn.: věkový koeficient zabraňuje znevýhodňování věkových skupin, které nejsou na vývojovém vrcholu výkonu.)
3. Výsledky zaznamenané v dotazníku osobnosti ukázaly, že mezi uchazeči 20–29 r. a 40 a více r. není žádný statisticky výrazný rozdíl, a to jak v jednotlivých typech osobnosti: jasně převládající typ osobnosti **A: 63 % u sk. 1 a 62 % u sk. 2**, tak i ve sledovaných škálách PV a MH, kde jsme předpokládali vyšší průměrné hodnoty u mladších uchazečů.
4. I při celkovém pohledu na srovnání věkových skupin je možno konstatovat, že se žádné výraznější rozdíly mezi mladšími a staršími uchazeči neprojeví, resp. tyto rozdíly, z hlediska stanovených psychologických kritérií pro výběr vhodných uchazečů do OS, jsou zanedbatelné. Většina z nich se pohybuje v rozmezí normy, a to v pásmu průměru až nadprůměru. Zřetelnější je jen **nepatrná tendence k dosahování nadprůměrných výkonů u skupiny mladších uchazečů**.

5. Z pohledu aplikované metodiky se profilově uchazeč pro službu v OS vyznačuje dobrými až velmi dobrými výkony ve všech stanovených testech, s tendencí k nižší chybovosti. Zadané úkoly zvládá dostatečně rychle v přiměřeném čase.
6. K plnění druhého cíle práce můžeme na základě interních údajů SVP dodat, že nejčastější skupinou uchazečů o službu v OS jsou mladí muži v rozmezí **20-35 roků**, přičemž průměrný věk uchazeče je **29 roků**.

Z celkového počtu žadatelů pak převládá **vyrovnaný klidný typ osobnosti „A“**, pro který je příznačná nižší psychická vzrušivost. Takto charakterizovaných osobností se hlásí do OS cca **56 %**. Následuje typ **dynamický reaktivní „D“** – cca **25,5 %**, v pořadí třetí je typ **emociálně prožívající, utlumený „B“** – cca **10,5 %** a nejméně početným je typ vyznačující se **spontánností, vzrušivostí „C“** – cca **8 %**.

7. Pro službu vojáka z povolání se za nejvhodnější považují typy **A a D**, resp. jeho modifikace **A1 (adjustativní)**, **A2 (odolný, stabilní)** a **A3 (cílesměrný)**. Vhodné jsou i pro případné zařazení na velitelské funkce. Dynamické osobnostní typy **D1 (situačně improvizující)** a **D2 (pragmatický)** mohou být zařazováni na pozice s předpokládanou vyšší fyzickou aktivitou (spojenou s riziky), např. na systemizovaná místa u mechanizovaných jednotek, resp. takových druhů vojsk, kde se jejich osobnostní potenciál může lépe uplatnit. Naopak typy **C1 (předvídavý)** a **C2 (obežretný, opatrnický)** jsou vhodnější pro zařazení např. na pozice materiální (skladník apod.), vyžadující vlastnosti jako je odpovědnost, pečlivost, svědomitost atd.

Chtěli bychom upozornit, že uvedené závěry nelze vyvozovat pouze na základě výsledků některých psychologických testů a dotazníků. Ty je třeba vždy interpretovat individuálně v kontextu celkové baterie testů a s přihlédnutím k dalším zjištěným výkonům ve fyzických testech a dle aktuální zdravotní způsobilosti pro konkrétně nabízené systemizované místo.

Závěr

Názory na výběr vhodných uchazečů pro službu v OS se postupně vyvíjejí a je tudíž pochopitelné, že až samotná praxe v SVP nás mohla upozornit na případné problémy a nedostatky.

Ukázalo se kupříkladu, jak důležitá je výměna názorů a předávání odborných rad a potvrdila se známá pravda, že ani sebelepší psychologická diagnostika nemůže nahradit zkušenosti získané v konkrétním oboru. Nyní bude zapotřebí, aby se co nejdříve zjistila zpětná vazba o úspěšných a neúspěšných uchazečích, dnes již vykonavatelích profese, kteří zastávají nejružnější pozice u vojenských útvarů v mnoha druzích vojsk.

Počet zájemců, kteří se hlásí do služby zůstává stále vysoký a převyšuje cca 4-5x počet míst, které jsme jim schopni nabídnout. To vede k situaci, že si dnes můžeme vybírat velmi dobré uchazeče a nemusíme být „tlačeni“ k přijímání, co největšího počtu osob, což zpravidla vytváří prostředí, ve kterém je patrná tendence ke snížení některých kvalitativních ukazatelů.

Nepatrně horší výsledky ve výkonových testech, jak byly zjištěny u skupiny starších uchazečů, mohou být podle našeho názoru u většinu z nich v dostatečné míře ještě kompenzovány, získanými zkušenostmi z vykonávání předchozích profesí v civilním sektoru. Vhodné se jeví např. zařazování takových uchazečů na místa řidičů, méně vhodné je naopak jejich

případné umísťování do osádek mechanizovaných jednotek. Tím hlavním důvodem není ani tak psychická způsobilost jako spíše nižší fyzická zdatnost. Avšak i v tomto ohledu by mělo platit to, co jsme již zmínili, tedy individuální přístup při výběru.

Z pohledu celkového hodnocení výsledků je nutné rovněž přihlídnout k samotné situaci výběru, ve které se uchazeči nacházejí, a dále bychom měli vzít v úvahu i jejich osobnostní charakteristiky. Významnou roli v tom hraje i jejich samotný zájem stát se vojenským profesionálem – vojákem z povolání. V tomto směru se nám zjištěné výsledky mohou jevit ještě méně překvapivé.

Motivace uchazečů uspět ve výběru i v relativně pozdějším věku se pro mnohé stává skutečnou výzvou. Jejich rozhodnutí stát se opravdovým „profíkem“ má většinou hlubší kořeny a toto přesvědčení bývá zpravidla trvalejší než u uchazečů v období mladé dospělosti. Z rozhovorů s nimi máme četné poznatky, že pro řadu mladých je to jen jedna z vícera možností při hledání pracovního uplatnění.

Z pohledu vojenských útvarů se někdy jeví logicky účelnější nabízet v některých případech práci uchazečům věkově starším, protože ti častěji disponují nejen potřebnými pracovními zkušenostmi, ale mají k výkonu profese i potřebná profesní osvědčení. Nehledě k tomu, že se nemusí tak dlouze školit a cvičit. K potenciálu uchazečů, např. z hlediska jejich další vzdělatelnosti, profesnímu růstu apod., se v mnoha případech přihlíží méně. To by však mohlo do budoucna vést k jejich znevýhodňování. Domníváme se, že ke každému uchazeči o službu v armádě je třeba přistupovat individuálně a současně pečlivě zvažovat využití jeho potenciálu i s ohledem na vývojové trendy v budoucnosti. V tomto případě musí ovšem jít také o změnu v myšlení některých lidí.

Získané výsledky psychodiagnostických vyšetření jsou velmi užitečné. V předchozích letech, ještě před vznikem specializovaných středisek pro výběr personálu, se cíleně tato vyšetření využívala velmi málo, většinou jen pro účely výběru do zahraničních mírových misí.

Pro srovnání výsledků v našem výzkumu bude proto zajímavé uvést na závěr tohoto příspěvku výsledky z výzkumného šetření z roku 1994, kdy při zjišťování a hodnocení psychické integrovanosti uchazečů byl využit obdobný osobnostní dotazník. V celkovém počtu žadatelů do mise UNPROFOR (na území bývalé Jugoslávie) byly zaznamenány tyto poznatky: [19]

- ❑ převládá vyrovnaný klidný typ osobnosti (49,85 %),
- ❑ následuje typ dynamický, reaktivní (28,74 %),
- ❑ třetí je typ spontánní, vzrušivý (14,37 %),
- ❑ nejméně početným je typ emociálně prožívající, útlumový (7,04 %).

Výsledky našeho šetření se nijak výrazně neliší. Za povšimnutí stojí možná jen procentuální rozdíl v převládajícím typu A (klidný, vyrovnaný) – v SVP až 63 %. Ten mohl být způsoben např. tím, že klidné osobnostní typy neprojevovaly o mise tak velký zájem jako uchazeči o službu v OS. Můžeme také usuzovat, že někteří uchazeči, spíše osobnosti typu B nebo C, se častěji vyskytovali mezi vyřazenými v průběhu výběru a typy A (resp. některé její modifikace) se naopak častěji dostaly až do konečné fáze výběru.

Uvedená práce byla zpracována jako prvotní vhled do dané problematiky. Do budoucna doporučujeme přihlídnout k dalším psychologickým proměnným, které mohou výkony uchazečů při výběrech do OS ve větší, či menší míře ovlivnit. Při dostatečně početném vzorku žen – uchazeček, by jejich zahrnutí do širšího výzkumu bylo rovněž velmi užitečné.

Poznámky a literatura:

- [1] ŠTIKAR, J., RYMEŠ, M., RIEGEL, K., VOSKOVEC, J. *Psychologie ve světě práce*. Praha: Karolinum, 2003, s. 13. ISBN 80-246-0448-5.
- [2] PROVAZNÍK, V. a kol. *Psychologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada, 2004, s.125-126. ISBN 80-247-0470-6.
- [3] BĚLOHLÁVEK, F. *Řízení lidských zdrojů*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1994, s.28-29. ISBN 80-7067-447-4.
- [4] Tamtéž, s. 32-34.
- [5] ŠTIKAR, J., RYMEŠ, M., RIEGEL, K., VOSKOVEC, J. *Psychologie ve světě práce*. Praha: Karolinum, 2003, s. 247-248. ISBN 80-246-0448-5.
- [6] Viz např. LEPEŠNOVÁ, D. *Orientačné poradenské profesiogramy*. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, N.P., 1988.
- [7] KUDLÁČEK, L. Popisy pracovních míst v praxi. *Moderní řízení 2/2006*, s. 67.
- [8] BUHLER, P. M. Interpersonální dovednosti. *Moderní řízení 1/2006*, s. 37.
- [9] Blíže viz ADAIR, J. *Vytváření efektivních týmů*. Praha: Management Press, 1994. ISBN 80-85603-70-5.
- [10] PROVAZNÍK, V. a kol. *Psychologie pro ekonomy a manažery*. Praha: Grada, 2004, s. 130. ISBN 80-247-0470-6.
- [11] *Metodika výběru Střediska pro výběr personálu*. Interní materiál. Praha: ŘePP AČR, 2005.
- [12] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, s.299-321. ISBN 80-7178-308-0.
- [13] Langmeier, J., Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
- [14] *Ročenka 2005*. Ministerstvo obrany ČR. Praha: Avis, 2006. ISBN 80-7278-325-4.
- [15] LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha, Grada Publishing, 1998, s. 164. ISBN 80-7169-195-X.
- [16] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000, str. 375-411. ISBN 80-7178-308-0.
- [17] Blíže viz MAYEROVÁ, M., MIKŠÍK, O., BŘICHÁČEK, V. *Psychické zatížení a spolehlivost člověka v dopravě*. Praha: Nadas, 1990.
- [18] REITEROVÁ, E. *Základy statistiky pro studenty psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 45. ISBN 80-244-0654-3.
- [19] Psychologická příprava českých vojáků na službu v jednotkách UNPROFOR. In *Výběr statí pro profesní přípravu a vzdělávání příslušníků AČR 7/1994*, s. 8.

Někteří říkají, že ukončit tyranii znamená „vnucovat naše hodnoty“ lidem, kteří je nesdílejí, nebo lidem, kteří žijí v částech světa, kde se svoboda nemůže udržet. To vyvrací skutečnost, že pokaždé, když lidé dostali na výběr, vybrali si svobodu. To jsme viděli, když lidé v Latinské Americe změnili diktatury v demokracie a lidé Jihoafrické republiky nahradili apartheid svobodnou společností a obyvatelé Indonésie ukončili dlouhou autoritářskou vládu. Zažili jsme to, když Ukrajinci v oranžových šálách žádali, aby jejich volební hlasy byly započteny. Viděli jsme to, když se miliony Afghánců a Iráčanů postavily teroristům a zvolily svobodné vlády. V hlasovacích místnostech v Bagdádu mě dojala slova jednoho Iráčana – měl jednu nohu – a řekl reportérovi: „Plazil bych se sem, kdybych musel.“ Byla demokracie, ptám se kritiků, byla demokracie tomuto muži vnucena? Byla svoboda hodnotou, kterou nesdílí? Pravda je, že těmi, kdo se snaží vnutit své hodnoty, jsou pouze extremisté a radikálové a tyraní.

Z projevu amerického prezidenta George Bushe na mezinárodní konferenci prodemokratických aktivistů v Praze 5. 6. 2007, zpravodajství ČTK.

Návrh novelizace politiky životního prostředí rezortu Ministerstva obrany České republiky na období 2007-2010

Rezorty a organizační jednotky mají svoji strategii nebo politiku, kterou je zapotřebí pravidelně aktualizovat v závislosti na nejrůznějších vnitřních či vnějších faktorech. Jinak tomu není ani v případě rezortní politiky životního prostředí Ministerstva obrany ČR. Její novelizace je uskutečňována především v závislosti na „Státní politice životního prostředí ČR“ (SPŽP), která je zásadním referenčním dokumentem pro politiku rezortu obrany. Významným faktorem jsou ovšem také aktuální potřeby a cíle Armády České republiky.

Relevantním impulzem pro novelizaci stávající politiky životního prostředí rezortu obrany je skutečnost, že tato politika obsahuje některé cíle a úkoly, jejichž realizaci nebyla věnována patřičná pozornost a možnost jejich uskutečnění se nepředpokládá ani v budoucnu (např. implementace EMS do AČR či personální dobudování rezortní ekologické sítě). Proto je třeba tyto úkoly a cíle modifikovat zejména ve vztahu k aktuální situaci a možnostem jejich realizace ze strany ekologické služby AČR. Druhým signifikantním podnětem je samotná Státní politika životního prostředí ČR, která doporučuje ústředním orgánům státní správy uplatňovat v rámci udržitelného rozvoje prioritní cíle a úkoly v ní uvedené.

1. Aktuální státní politika životního prostředí České republiky na období 2004-2010

Státní politika životního prostředí České republiky ukládá ústředním orgánům státní správy, tedy i rezortu obrany, uplatňovat prioritní cíle a úkoly vyplývající z usnesení vlády České republiky. Doporučení jsou uvedena v části zaměřené na jednotlivé sektorové politiky. Na základě podrobné analýzy těchto doporučení jsou v následující části příspěvku prezentovány pouze nejvýznamnější z nich, které se vztahují k činnostem rezortu obrany:

Energetika

- ❑ Cílem SPŽP v oblasti energetiky je minimalizace dopadů získávání energie, racionální spotřeba energie a zásobování energií v režimu udržitelného rozvoje. To předpokládá důraz na úspory a odstranění plýtvání na straně spotřeby, šetrné využívání neobnovitelných zdrojů energie a zásadně vyšší využití obnovitelných zdrojů energie.
- ❑ Klást větší důraz na hodnocení cyklu stavby z hlediska energie a na užití energeticky úsporných technologií.
- ❑ Podporovat úspory energie při vytápění i chlazení budov, rozvoj energetických auditů a certifikace systémů pro vytápění, zkvalitnění izolací budov, osvětlovacích systémů včetně podpory výstavby nízkoenergetických domů.

Obchod

- ❑ Podporovat ekologicky ohleduplné pořízování zboží a služeb pomocí příslušných směrnic a zásad a přezkoumat postupy nákupu věcí v institucích z hlediska míry ohle-

duplnosti nakupovaných výrobků a služeb k životnímu prostředí tak, aby tyto instituce byly dobrým příkladem ostatním.

- ❑ Zajistit, aby bylo prováděno hodnocení odpadů obchodních dohod na udržitelný rozvoj.

Doprava

- ❑ Podporovat realizaci opatření k redukci nadměrného hluku z letecké dopravy a vymezení hlukových ochranných pásem kolem letišť podle doporučení EU s cílem eliminovat či kompenzovat vliv leteckého provozu na okolí.
- ❑ Realizovat programy, které budou vést ke snižování emisí z dopravy.
- ❑ Snižovat a postupně vyloučit použití látek poškozujících ozónovou vrstvu v klimatických automobilech.
- ❑ Zaměřit pozornost na zvyšování bezpečnosti při přepravě nebezpečných věcí.
- ❑ Podporovat environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu v oblasti snižování negativních vlivů dopravy na zdraví a životní prostředí.

Zemědělství a lesní hospodářství

- ❑ Podporovat ekologicky šetrné způsoby hospodaření, s cílem zvýšit podíl plochy zemědělského půdního fondu, na kterém je provozováno ekologické zemědělství do roku 2010 minimálně na 10 %, a to zejména ve zvláště chráněných územích a chráněných oblastech přirozené akumulace vod.
- ❑ Podporovat průběžné zvyšování podílu melioračních a zpevňujících dřevin při obnově lesů a zalesňování, omezit poškozování mokřadů těžbou dřeva a omezit jejich vysoušení.

Regionální rozvoj, obnova venkova a cestovní ruch

- ❑ Ustanovit regionální rady pro udržitelný rozvoj v jednotlivých vyšších územních samosprávných celcích.
- ❑ Podporovat a chránit krajinný ráz území a jeho prvky jako jsou např. osamělé stromy, zelené pásy podél silnic a cest, zdroje pitné vody, mokřady a drobné vodní nádrže a toky, monitorovat výskyt zvláště chráněných druhů živočichů a rostlin.
- ❑ Monitorovat vývoj cestovního ruchu s využitím indikátorů jeho dopadů na životní prostředí a místní rozvoj – vypracovat návrh a prosazovat systematizaci územního, časového a věcného sledování dopadů cestovního ruchu.
- ❑ Vytvořit síť regionálních center šetrné turistiky koordinované národním centrem za účelem ekologizace regionálního cestovního ruchu, metodické i praktické podpory.

2. Formulace cílů a vymezení konkrétních úkolů navrhované environmentální politiky AČR

Primárním cílem politiky životního prostředí rezortu Ministerstva obrany ČR je stanovit úkoly Armády ČR v jednotlivých oblastech tvorby a ochrany životního prostředí, případně nástroje k jejich splnění.

V závislosti na primárním cíli je možno formulovat cíle sekundární, které představují bázi pro následné vymezení konkrétních environmentálních požadavků a úkolů. Těmito cíli jsou:

- ❑ respektování platných zákonů, právních předpisů a dalších požadavků v oblasti životního prostředí,

- ❑ neustálé inovování obezřetného a důkladného systému řízení ekologické služby AČR,
- ❑ prosazování environmentálně uvědomělého chování,
- ❑ prevence a minimalizace negativních vlivů z vojenských aktivit,
- ❑ participace na významných vývojových projektech zaměřených na nové neznečišťující technologie, a to zejména v oblastech týkajících se rezortu obrany.

K naplnění výše uvedených cílů je zapotřebí stanovit jednotlivé úkoly, které budou v souladu nejen s aktuální státní politikou ČR a platnou právní úpravou, ale aby také postihovaly aktivity rezortu v jejich systémové celistvosti a vyhovovaly požadavkům kompatibility a interoperability s NATO či Evropskou unií. Z tohoto důvodu byly při vytváření níže uvedených úkolů současně akceptovány i environmentální politiky vybraných států NATO.

Stanovené úkoly politiky životního prostředí rezortu obrany, jejichž plnění bude nezbytné usku-
tečňovat všemi orgány rezortu, zejména ekologickými poradci velitele, jsou tedy následující:

- ❑ prostřednictvím efektivního environmentálního managementu usilovat o ekologické zlepšování ve všech oblastech vojenské činnosti,
- ❑ trvale dbát na ochranu jednotlivých složek životního prostředí (např. půda, vodstvo atd.) proti ekologickému znečišťování či poškozování (zejména změna jejich fyzikálního či přírodního charakteru) v průběhu vojenského výcviku,
- ❑ realizovat prevenci v oblasti znečišťování, podporovat užívání technologických postupů, které splňují nejpřísnější kritéria a podílet se na vývoji a zavádění procedur a postupů, které jsou pro životní prostředí nejméně škodlivé,
- ❑ implementace ochrany životního prostředí do výcvikových programů a vojenských činností v národních i nadnárodních akcích,
- ❑ minimalizovat negativní vliv hluku a vibrací z vojenského výcviku, zejména při přesunech a střelbách, na okolní prostředí,
- ❑ při plánování vojenských činností brát v úvahu nejen přírodní prostředí, ale také kulturní hodnoty,
- ❑ prosazovat zlepšení systému zbrojení za účelem snížení vlivu zbraňových systémů na životní prostředí,
- ❑ neustále zlepšovat management v oblasti nakládání s odpady, včetně nebezpečných odpadů či jiných nebezpečných látek,
- ❑ omezovat užívání energie a podporovat využívání obnovitelných energetických zdrojů,
- ❑ realizovat regenerace oblastí degradovaných v důsledku užívání nejmodernějších technik v rámci rezortu obrany,
- ❑ provádět revitalizaci životního prostředí po odstraněných ekologických zátěžích,
- ❑ podílet se na národní a mezinárodní environmentální spolupráci,
- ❑ zvyšovat environmentální povědomí, postoj k environmentálnímu úsilí a uvědomělé ekologické chování u všech zaměstnanců prostřednictvím poskytovaných informací a vzdělávání v oblasti ochrany životního prostředí se zaměřením na minimalizaci či úplnou eliminaci znečišťování v různých oblastech,
- ❑ za dodržení bezpečnostních opatření zlepšit možnosti pro veřejný přístup do vojenských oblastí, které jsou minimálně užívány ozbrojenými silami k výcviku,
- ❑ informovat otevřeně veřejnost o vojenských environmentálních záležitostech v souladu s dodržením informační bezpečnosti rezortu obrany,

- ❑ kontrolovat plnění environmentálních úkolů rezortu obrany za účelem přispění k udržitelnému rozvoji.

3. Návrh novelizace politiky životního prostředí rezortu Ministerstva obrany České republiky

V závislosti na doporučeních uvedených ve Státní politice životního prostředí ČR, na nově formulovaných cílech a stanovených úkolech rezortu MO a v souladu s platnou legislativou je možno návrh novelizované politiky životního prostředí rezortu MO klasifikovat do tří základních oblastí:

- ❑ oblast řízení a zabezpečení,
- ❑ oblast vojenské praxe,
- ❑ oblast komunikace a vzdělávání.

3.1 Oblast řízení a zabezpečení

Oblast řízení a zabezpečení je na základě potřeb vedoucích k praktické realizaci rezortní politiky strukturována do tří podoblastí.

První podoblast je zaměřena na úkoly koncepčního, organizačního a institucionálního charakteru. Prioritně zahrnuje potřebu udržení rezortního systému environmentálního řízení, který je neustále oslabován v důsledku realizace reformních změn AČR. Dalším významným úkolem je vybudování vojenského ekologického informačního systému, a to v oblastech odpadového hospodářství, ochrany přírody a krajiny a v oblasti zavádění nejlepších dostupných technik (technologí) do rezortu. V neposlední řadě je zapotřebí provést inovaci základních ekologických karet útvaru, a tím zjednodušit činnost a systémové řízení.

Druhá podoblast se týká stránky finančního, ekonomického a logistického zabezpečení ochrany životního prostředí. V rámci této části je zapotřebí zaměřit se na environmentální aspekty provozu vojenských objektů a jejich technologické vybavení postupně přizpůsobovat podmínkám vyplývajícím z tohoto návrhu, platné legislativy a členství v NATO.

Třetí podoblast se týká controllingu, který by bylo vhodné v AČR využít. Ukládá se pracovníkům rezortu dohlížet při každé kontrolní činnosti mimo jiné na plnění předpisů na ochranu životního prostředí.

3.2 Oblast vojenské praxe

Oblast vojenské praxe je uspořádána do dvou podoblastí, přičemž její obsahová stránka odráží potřebu zabezpečit realizaci ekologicky šetrné činnosti v každodenním životě vojenských útvarů a zařízení.

Úkoly v první podoblasti jsou orientovány na **výcvikové aktivity**. Stěžejním úkolem je podpora a podílení se na environmentální optimalizaci výcvikových aktivit včetně zvyšování podílu simulovaného výcviku a virtuální reality. Ekologizace pak souvisí s potřebou provádět analýzy rizika za pomoci metod hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí. Další úkol je zaměřen na zajištění ekologické bezpečnosti při cvičení zahraničních vojsk. Zde je zapotřebí dodržovat zásady týkající se ochrany životního prostředí, včetně odpovědnosti za škody při smluvním sjednávání účasti druhých států během vojenských operací a výcviku na

území ČR. Navrhovaná politika rovněž ukládá jednotkám AČR zabezpečit plnění environmentálních požadavků hostitelské země, a to tak, že vždy bude respektována přísnější národní právní úprava.

Druhá podoblast se týká **nakládání s odpady a nebezpečnými či škodlivými látkami**. Dlouhodobým úkolem této podoblasti je trvalé zajišťování funkčnosti jednotného rezortního systému nakládání s odpady a vedení jejich evidence. Ovšem relativně novým prvkem je podpora a řízení podřízených složek rezortu při provádění auditů v oblasti nakládání s nebezpečnými a chemickými látkami. Zaváděním těchto auditů přinejmenším na nejrizikovější provozy by se rezort obrany částečně přiblížil standardům vyspělých armád NATO, které již v současné době plně disponují systémem environmentálního managementu ISO 14001. S tím souvisí mimo jiné také metodické vedení a dohlížení na podřízené stupně při prvotním zpracovávání či následných periodických aktualizacích krizových plánů rizikových pracovišť vojenských útvarů a zařízení.

3.3 Oblast komunikace a vzdělávání

Oblast komunikace a vzdělávání je poslední částí navrhované rezortní politiky a sestává ze dvou podoblastí, které jsou zaměřeny na vědeckou spolupráci a environmentální výchovu. Tato oblast je poměrně významná pro novelizovanou politiku, poněvadž zajišťuje neustálý vývoj a předávání poznatků v oblasti ochrany životního prostředí.

První podoblastí je **mezirezortní a mezinárodní spolupráce** a ukládá řídicím pracovníkům rezortu pokračovat ve spolupráci a koordinaci aktivit s Ministerstvem životního prostředí ČR a orgány státní správy a samosprávy. Dále vybízí veškeré environmentální pracovníky rezortu k pokračování a rozšiřování spolupráce s agenturami NATO v oblasti environmentální tematiky a podporuje aktivní účast rezortních odborníků v pilotních studiích SPSC/NATO (Science for Peace and Security Committee).

Druhá podoblast je zaměřena na výchovu a vzdělávání. Prioritou této části rezortní politiky je zabezpečit vojenskými školami **environmentální vzdělávání** v souladu se zásadami udržitelného rozvoje. Do edukační podoblasti byl také zařazen druhý bod, který doporučuje zřízení naučných stezek v zpřístupněných prostorech vojenských újezdů za účelem environmentálního uvědomění příslušníků rezortu obrany a podpory šetrné turistiky. Stezky by zahrnovaly především informační tabule, které by návštěvníkům poskytovaly bližší údaje o flóře a fauně vyskytující se v daných vojenských újezdech.

Závěr

Navrhovaná novelizace rezortní politiky odráží výzvy plynoucí z výsledků hodnocení implementace rezortní politiky a potřeb uchovat, a pokud možno dále zlepšovat životní prostředí pro kvalitní a zdravý život dalších generací. Přístup k životnímu prostředí, daný novelizovanou rezortní politikou, nespočívá pouze v pasivní ochraně formou řešení zastaralých problémů a likvidací škod, odpadů apod., nýbrž především v aktivní tvorbě životního prostředí a v prevenci škod již během rozhodovacího procesu.

Základním principem navrhované politiky životního prostředí je dosažení udržitelného rozvoje, který je založen na sladění ekonomických, environmentálních a sociálních aspektů. Respektuje tak doporučení vyplývající z aktuální Státní politiky životního prostředí ČR, jakož i povinnosti spojené s členstvím Armády České republiky v NATO.

Literatura:

- [1] *Státní politika životního prostředí České republiky 2004-2010*. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2004. 56 s. ISBN 80-7212-283-5.
- [2] KOZEL, P. Návrh hlavních úkolů v jednotlivých oblastech rezortní politiky tvorby a ochrany životního prostředí. *Vojenský profesionál*, Praha, 2001, č. 1-2-3, s. 112-116. ISSN 1210-3179.
- [3] STANAG 7141 EP. Společná politika a doktrína NATO při ochraně životního prostředí během spojeneckých operací a výcviku, 1999.
- [4] *Environmental Strategy*. Denmark: Ministry of Defence, October 1998. 19 p.
- [5] *Defence Environmental Policy Document*. Netherlands: Ministry of Defence, 2000. 47 p.
- [6] *Defence Administration – Environment 2000*. Finland, Helsinki: Ministry of Defence, June 2000. 17 p.
- [7] *Defence Sustainable Development Strategy*. Canada: National Defence, December 2000. 24 p.
- [8] *Defense Sector Policy for the Environmental Protection*. Poland, Warsaw: Ministry of Defense, January 2002. 17 p.
- [9] DLOUHÁ, Jana, HÖNIGOVÁ, Iva, DLOUHÝ, Jiří. *Současné programy podporující uplatnění udržitelného rozvoje ve vysokoškolském vzdělávání*. [cit. 20. února 2007]. Centrum životního prostředí Univerzity Karlovy. [online]. Dostupné z WWW: [<http://www.czp.cuni.cz/Vzdel/Forumvs/Setkani040601/program040601.htm>].

Politika životního prostředí rezortu Ministerstva obrany ČR na období 2007 - 2010

Preamble

Cílem politiky životního prostředí rezortu Ministerstva obrany ČR je stanovit úkoly Armády České republiky v jednotlivých oblastech tvorby a ochrany životního prostředí, případně nástroje k jejich splnění. Tyto úkoly jsou formulovány v souladu se státní politikou ČR tak, aby postihovaly aktivity rezortu v jejich systémové celistvosti a aby vyhovovaly požadavkům kompatibility a interoperability s NATO či Evropskou unií.

1. Oblast řízení a zabezpečení

1.1 Podoblast koncepční, organizační a institucionální

- Udržení rezortního systému environmentálního řízení.
- Vybudování vojenského ekologického informačního systému v oblastech odpadového hospodářství, ochrany přírody a krajiny a v oblasti zavádění nejlepších dostupných technických (technologických) do rezortu.
- Inovace základních ekologických karet útvaru a tím zjednodušení činnosti a systémového řízení.

1.2 Podoblast finanční, ekonomická a logistická

- Zaměřit se na environmentální aspekty provozu vojenských objektů a jejich technologické vybavení postupně přizpůsobovat podmínkám vyplývajícím z této politiky, platné legislativy a členství v NATO.

1.3 Podoblast kontrolní

- Plnění předpisů na ochranu životního prostředí musí být v dané oblasti součástí každé kontrolní činnosti.

2. Oblast vojenské praxe

2.1 Podoblast výcvikových aktivit

- Environmentální optimalizace výcvikových aktivit včetně zvyšování podílu simulovaného výcviku a virtuální reality.
- Provádět analýzu rizika za pomoci metod hodnocení vlivu vojenských výcvikových aktivit na životní prostředí.
- Zajištění ekologické bezpečnosti při cvičení zahraničních vojsk. Dodržovat zásady týkající se ochrany životního prostředí, včetně odpovědnosti za škody při smluvním sjednávání účasti druhých států během vojenských operací a výcviku na území ČR.
- Zabezpečit jednotkami ACR plnění environmentálních požadavků hostitelské země; vždy respektovat přísnější národní právní úpravu.

2.2 Podoblast nakládání s odpady a nebezpečnými či škodlivými látkami

- Nadále zajišťovat funkčnost jednotného rezortního systému nakládání s odpady a vedení jejich evidence.
- Provádět audity v oblasti nakládání s nebezpečnými odpady a chemickými látkami k odpovědnějšímu dodržování právní úpravy.
- Nadále metodicky vést a dohlížet na podřízené stupně při zpracovávání či periodické aktualizaci krizových plánů pro nejrizikovější pracoviště jednotlivých vojenských útvarů a zařízení.

3. Oblast komunikace a vzdělávání

3.1 Podoblast mezirezortní a mezinárodní spolupráce

- Pokračovat ve spolupráci a koordinaci některých aktivit s Ministerstvem životního prostředí ČR a orgány státní správy a samosprávy.
- Pokračovat ve spolupráci s agenturami NATO s environmentální tematikou. Aktivní účast rezortních odborníků v pilotních studiích SPSC/NATO a koordinace těchto aktivit v rámci rezortu.

3.2 Podoblast výchovy a vzdělávání

- Vojenskými školami zabezpečovat vzdělávání v souladu se zásadami udržitelného rozvoje.
- V prostorech vojenských újezdů, které jsou zpřístupněny veřejnosti, zajistit šetrnou turistiku prostřednictvím naučných stezek.

Před časem nás v tomto časopise upoutal článek Mgr. Antonína Konráda „Quo vadis, vojenská tělovýchovo“. Po delší době se v armádním periodiku objevil příspěvek, zabývající se problematikou tělesné výchovy v AČR, jako uceleným systémem. Článek zaujal nejen ojedinělostí publikace o vojenské tělovýchově v posledním období, ale zejména svým kritickým postojem k jejímu současnému stavu v otázkách koncepce, legislativy a dalšímu směřování. Kromě prezentace některých osobností z minulého období armádní tělovýchovy naznačil i řadu problémů, vyskytujících se v oblasti tělesné výchovy v AČR. Současně byl výzvou pro odborné tělovýchovné pracovníky vyjádřit se k danému tématu. Mohl se však také stát i podnětem k úvahám velitelů, zda vojenskou tělovýchovu stále považovat za důležitý fenomén života vojsk, nebo zda ji významově zúžit a pouze implantovat do okruhu stávajících druhů výcviku jako dílčí prvek, resp. ji zcela rozpustit a nahradit jinými formami přípravy.

Prostá degradace tělovýchovy vojáků na elementární pohybové činnosti, např. zrychlený přesun, překonávání překážek, případně na povinné přezkoušení tělesné zdatnosti, prezentovaná často některými jedinci z neznalosti či záměrně, může snižovat její pragmatický i ideový význam a odsouvat ji neoprávněně na periferii armádních zájmů.

Rychlá a jednoduchá rozhodnutí bez opory verifikovaných poznatků a s nekritickým zahleděním se k „sousedům“ jsou zřejmě chybná. A to i v případě, že **vojenská tělovýchova v AČR plně nezachytila akceleraci změn armádního mechanismu** v posledním období a nepředložila nová, účinná řešení, zejména v souvislosti s plnou profesionalizací armády a konstitucí zcela nového fenoménu „vojenského profesionála“.

Těsná vazba mezi tělesnou výchovou vojáků a samotným jejím vojenským účelem není jen současným jevem. Význam pohybové výchovy a rozvoj tělesných parametrů člověka v prospěch „vojenských“ záměrů je zjevně historicky determinován. Svědčí o tom, že tělesný trénink rozvíjený u ozbrojených složek za účelem obrany a expanze nevznikl samoučelně, ale byl v dřívějších společnostech vyprodukován a rozvíjen k jejich potřebám a užítku.

Tělovýchovné nálezy jsou zjevné již v pravěké společnosti, kde pohybové aktivity (např. házení kamenem, oštěpem, rychlostní a vytrvalostní běh), byly nacvičovány v rámci přípravy bojovníků.

V Asii (Čína, Japonsko, Korea apod.) se k naprosté dokonalosti rozvinuly různé druhy bojových umění, jež přežily do dneška a spojily se s existencí vysoké míry psychické síly a odolnosti bojovníků. Zřetelná propojení mezi tělovýchovou a vojenskými potřebami byla zaznamenána i ve starém Řecku, které kromě tělesného tréninku také rozvinulo princip *kalokagathie*, o vzájemné determinaci tělesné a psychické stránky osobnosti a povýšilo ho nejen na módní prvek, ale společensky preferovaný životní styl.

Průřez historií je možné doplnit systémem středověké rytířské výchovy, jejímž základem byly pohybové bojové činnosti tělovýchovného charakteru, např. šerm, jízda na koni a plavání, a to v okruhu výchovy ke společenskému chování i projevům kulturním – zpěv, recitace.

Ve stručné exkurzi lze prezentovat i poznatky z naší první republiky, kde tělesná výchova důstojníků byla jedním z důležitých atributů jejich vojenské vyspělosti a stavovské cti a u mužstva neoddělitelnou součástí jejich výcviku.

V druhé polovině minulého století byly do naší vojenské tělovýchovy, bez ohledu na dlouholeté tradice, nekriticky „pasírovány“ sovětské voluntaristické tendence, které ji vtlačily na dlouhá desetiletí výlučně pragmatický ráz a ideologickou orientaci. Nelze však přehlédnout, že otázkám tělesné zdatnosti a pohybové kondice vojáků byla věnována velká, byť často jen formální, pozornost.

Prudká kvantifikace vojenského zbrojního arzenálu ve výzbroji armád v období „studené“ války však postupně vnášela do vojenského myšlení názory o rozhodující roli vojenské techniky v ozbrojeném konfliktu. Zápas dvou rozdílných světů o větší množství tanků, děl, transportérů, letadel a jaderných zbraní u nás skrytě odsouval do pozadí požadavky na tělesnou a pohybovou vyspělost vojáka v boji a preferoval jeho dominantní funkci „obsluhovatele“ bojové techniky. V tomto období „masivní a železné“ taktiky se často zapomínalo na starou vojenskou, stále platnou moudrost, o botě vojáka... Přitom zkušenosti z válek v Koreji, a zejména ve Vietnamu vypovídaly z obou válčících stran o rozhodujícím vlivu vojensko-odborné připravenosti, tělesné zdatnosti a psychické odolnosti jednotlivce i malých jednotek na úspěšnosti bojových akcí.

Po změně politického systému v ČR vrcholila éra dominantní úlohy vojáků základní služby v armádě, včetně všech neduhů spojených s permanentně se snižující úrovní tělesné zdatnosti rekrutů, s mazáctvím a demotivační psychologii „za pár“. Demokratizační zkracování délky základní služby, a také zpochybňování „tvdého“ výcviku těchto vojáků občanskou veřejností přineslo své ovoce. Snížila se úroveň a rozsah jejich výcviku a velmi často byl jejich původní účel v armádě nahrazován úklidovými pracemi a strážním vyprazdňujícím se vojenských objektů.

Bylo to však i období nastupující renezance teorie a metodiky armádní tělovýchovy, která přinesla nové názory na všechny její nosné problémy, jako byla modernizace cílů, úkolů a obsahu tělesné výchovy v její služební i mimoslužební realizaci, zdravotní a zátěžové aspekty, materiální vybavení, personální otázky apod. Dominantní pozornost armádních tělocvikářů se začala zaměřovat na vojáky z povolání, žáky a studenty vojenských škol, a zejména na speciální jednotky, ve kterých se utvářely a postupně rozvíjely základy pro nastupující generaci vojáků AČR – vojenských profesionálů.

Vojenský profesionál – profesionální voják – vytváří zcela novou kategorii vojáků, kterou lze popsat a definovat z několika různých hledisek. Podle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání se vojákem z povolání stává občan, který vojenskou činnou službu vykonává jako svoje zaměstnání a je ve služebním poměru k České republice. Na rozdíl od předchozího období může být povolán do služebního poměru jen na základě vlastní žádosti a v jeho průběhu vykonává službu podle potřeb ozbrojených sil na území státu i v zahraničí. Služba je v délce trvání minimálně od dvou let. Profesionální voják je za službu odměňován platem. Vstupuje do armády dobrovolně, a tím přebírá osobní zodpovědnost za plnění uložených úkolů, své podřízené, svěřenou techniku, materiál atd. Dbá na svůj vzhled a vystupování na veřejnosti, ale především se intenzivně podílí na zvyšování své vojensko-odborné připravenosti a kariérním růstu. Je povinen řídit se **kodexem etiky vojáka**, který představuje dodržování základních morálních principů (odpovědnost, obětavost, odvaha, věrnost a čest). Vojenský profesionál během svého působení v AČR absolvuje řadu školení, kariérních, jazykových a odbornostních

kurzů, dle jeho aktuálního funkčního zařazení. Jeho povinností je nadále rozvíjet a zdokonalovat svou osobnost v průběhu celé své vojenské kariéry. S tím úzce souvisí i individuální péče o zdravotní stav, zvyšování úrovně fyzické zdatnosti a psychické odolnosti.

Soudobé požadavky na AČR a v jejich důsledku i na transformaci armády a její postupnou profesionalizaci jsou objektivně vyvolávány změnami ve všech oblastech jejího určení. V intencích soudobých republikových i koaličních záměrů je AČR předurčena k použití na taktické, operační i strategické úrovni. Široké spektrum ohrožení demokratického systému značného rozsahu vede k tomu, že přestává existovat přesně vymezená geografická hranice i rozhraní mezi jednotlivými úrovněmi použití sil. Tím se i nasazení vojenských profesionálů proti předchozímu období podstatně změnilo. Jsou využíváni v širokých oblastech vnitrostátního i zahraničního působení. Podílí se na eliminaci a likvidaci hrozeb vojenského i nevojenského charakteru.

Na základě vnějších vojenských hrozeb se zvyšuje **účast našich vojáků v zahraničních misích**. S tímto charakterem nasazení souvisí celá řada negativních podnětů. Jedná se zejména o nestandardní stresové podmínky vznikající změnou životního, sociálního a politického prostředí, jímž jsou vojáci mimo naše území vystavováni. Nezřídka zde dochází k velice intenzivním, psychicky náročným a vypjatým situacím, vznikajícím zejména v oblastech přímých válečných konfliktů. Dalším negativním faktorem ovlivňujícím činnost jednotek i jednotlivců za hranicemi našeho státu může být působení vlivů velmi nepříznivých a značně odlišných přírodních podmínek, než jakým jsou vojáci vystavováni, a ve kterých jsou připravováni a cvičeni v ČR. Geografický ráz krajiny např. vysoké hory, pouště, neprostupné lesy, bažiny, tropické počasí atd. představují překážky, které mohou velice zkomplikovat, nebo ohrozit plnění zadaných úkolů mise.

Vlivem některých negativních jevů ve vývoji lidské civilizace narůstá na naší planetě i možnost **ohrožení nevojenského charakteru**, mezi které patří živelní pohromy, průmyslové havárie, nebezpečí rozsáhlého šíření nakažlivých smrtelných chorob a další. Lze předpokládat, že se počet, rozsah, především důsledky těchto nepříznivých jevů budou nadále zvyšovat a prohlubovat. Proto jsou k ochraně zdraví a životů ohroženého civilního obyvatelstva, státního i soukromého majetku a k eliminaci, resp. likvidaci následků těchto hromadných neštěstí začleňovány spolu s dalšími složkami integrovaného záchranného systému, především s Policí České republiky a Hasičským záchranným sborem i vojenské složky, které participují na plnění specifických úkolů a za tímto účelem prochází specializovaným výcvikem.

Zvýšení pravděpodobnosti úspěšného dosažení cíle v zahraničních misích i při záchraně ohroženého obyvatelstva a jeho majetku lze dosáhnout dokonalou znalostí a analýzou prostředí s ohledem na zvláštnosti a specifika dané oblasti a především kvalitní, dlouhodobou a intenzivní přípravou vojáků v domácích podmínkách.

Vzhledem k širokému spektru novodobých požadavků na současného vojenského profesionála v mírovém i bojovém prostředí se jako jeden z hlavních problémů jeví nevyhnutelnost vzniku uceleného systému utváření a rozvíjení **profesionální připravenosti vojáka**. Komplexní dimenze profesionální připravenost vojáka obsahuje dílčí složky vojensko-odborné, psychické a tělesné připravenosti. (Kubálek, 1993)

Vojensko-odborná připravenost je výsledkem vzdělávacího procesu v řadě jednotlivých druhů příprav (např. střelecká, ženijní, topografická, taktická apod.). Často se pro její vyjádření používal pojem „bojové mistrovství“. V komplexu profesionální připravenosti vojáka zaujímá z hlediska účelu a významu vedoucí postavení.

Psychická připravenost vypovídá o schopnosti psychiky vojáka optimálně odolávat psychickým zátěžím vyplývajícím z vojenských činností, účinně v nich zvládat kognitivní i emoční procesy a uchovávat si v těchto podmínkách efektivní způsoby jednání jednotlivce i vojenských týmů. Ve struktuře psychické připravenosti lze vymezit procesy vnímání, pozornosti, myšlení, paměti a rozhodování, senzomotorické procesy, psychickou odolnost, emocionální stabilitu, sladěnost, soudržnost a komunikaci ve vojenských týmech ap. Psychická připravenost vojáků se utváří a rozvíjí ve všech formách výchovy, výcviku, a zejména při přímém nasazení vojáků. Dříve byla k tomuto účelu konstituována tzv. *psychologická příprava*, jako jeden z druhů přípravy vojsk.

Problematika dosahování vysoké úrovně **tělesné připravenosti** profesionálních vojáků je velice rozsáhlá a zahrnuje v sobě další kontinuální parametry. Zejména se jedná o integrální složky tělesné připravenosti, mezi které řadíme zdraví, tělesnou zdatnost, pohybovou výkonnost, pohybové schopnosti a dovednosti jako všeobecný základ tělesné připravenosti a dále speciální formy pohybové výkonnosti, schopností, a hlavně dovedností jako její účelovou nadstavbu.

Zdraví je všeobecně považováno za základní předpoklad plnohodnotného života člověka. Je často definováno jako celkový stav tělesného, duševního a sociálního blaha. Zdravím se tudíž nerozumí jen stav bez nemoci nebo absence zdravotních obtíží, ale naopak stav dobré životní pohody a vitality, jež jsou podloženy optimálním fungováním biologických, psychických a sociálních procesů člověka.

V současnosti jsou stále více diskutovány jako časté příčiny nebo projevy narušení zdraví civilizační choroby (vysoký krevní tlak, ischemická choroba srdeční, obezita, bolesti páteře, pohybová insuficience, nepříznivé psychické stavy, nikotinismus, alkoholismus apod.). Tělesná výchova je hodnocena jako závažný činitel prevence civilizačních chorob. Tělovýchovná aktivita cestou cíleně regulovaného pohybu pozitivně stimuluje povzbuzení srdeční činnosti a vede k redukci hmotnosti, snížení krevního tlaku, posílení svalstva, kompenzaci neuropsychických zátěží a celkovému zlepšení zdravotního stavu.

Problematika zdraví se dotýká vojáků v plném rozsahu. Optimální úroveň zdravotního stavu je posuzována nejen při vstupu adeptů do armády, ale permanentně v celém průběhu jejich vojenské služby jako základní předpoklad účinného vyrovnávání se se zvýšenými i hraničními zátěžemi vojenské profese. Úroveň zdraví je hlavním kritériem pro výběr vojáků na náročné činnosti (zahraniční mise) i pro úspěšný průběh celé jejich vojenské kariéry. Tělesná výchova vojáků sehrává v těchto ohledech významnou úlohu preventivní, regulační i kompenzační.

Tělesná zdatnost je nezbytným předpokladem pro efektivní fungování kteréhokoliv lidského organismu s optimální účinností a hospodárností a je podmíněna zejména fyziologickými funkcemi organismu. Tělesná zdatnost je obecným tělesným a pohybovým fundamentem člověka, který mu umožňuje zvládat běžné i zvýšené zátěže každodenního života a provozovat plnohodnotný pracovní i soukromý život. Často je zdůrazňována role tělesné zdatnosti ve spojitosti s redukcí některých negativních důsledků současného stylu života. Tělesná zdatnost je vzhledem ke svému dopadu dělena na zdravotně orientovanou tělesnou zdatnost a výkonově orientovanou tělesnou zdatnost. Zdravotně orientovaná zdatnost je definována jako zdatnost ovlivňující zdravotní stav nebo vztahující se k dobrému zdravotnímu stavu a působící preventivně na zdravotní problémy vzniklé v důsledku *hypokineze* tj. nedostatku pohybu. Výkonově orientovaná zdatnost je zdatnost podmiňující určitý pohybový úkon, jehož výsledek je kvantifikovatelný a hodnotitelný. (Bunc 1994)

V tomto směru je tělesná zdatnost základem pro rozvíjení pohybové výkonnosti, pohybových schopností a dovedností, které se do dimenze tělesné zdatnosti zpětně promítají a determinují její úroveň.

V souvislosti s tělesnou zdatností vstupuje do popředí zájmu vojenských odborných kruhů jeden z velmi aktuálních a přitom málo zmiňovaných problémů. Jedná se o [prognózu výhledově dlouhodobých personálních zdrojů armády](#). Na základě výsledků současných výzkumů z oblasti tělesné zdatnosti mladé populace se objevují dosti znepokojivé údaje. Tělesná zdatnost současné mladé populace klesá, a to především v oblasti vytrvalostních schopností. Tato situace souvisí s narůstajícím procentem dětí s nadváhou i dětí vyloženě obézních. Zvyšuje se počet mládeže se špatným držetím těla, což je důsledek sedavého způsobu života a současného životního stylu. V systému školství neexistuje jednotná koncepce, jak tomu bylo v minulosti. Základní, střední školy i odborná učiliště mají odlišný přístup k výuce a vedení procesu tělesné výchovy žáků a mnohdy záleží jen na osobnosti a vůli konkrétního učitele, jakým způsobem se podílí na utváření a zvyšování tělesné zdatnosti, získávání pozitivního vztahu k tělovýchově i navozování příjemných i motivačních prožitků z tělovýchovné aktivity. Dalším nepříznivým trendem z hlediska zvyšování tělesné zdatnosti je postupné odchylování od výkonnostního zaměření TV k formám prožitkovým.

Také složky systému dobrovolné tělesné výchovy fungují pouze v omezené míře, nebo vůbec, což přineslo zřetelný úbytek účasti na této tzv. základní rekreační tělesné výchově. Fenomémem dnešní doby už není záměr státní péče o „masové“ zpřístupnění tělovýchovných možností pro všechny zájemce, ale „individualistický“ přístup, kde o sportovním vyžití zájemců ve volném čase rozhoduje především jejich solventnost. Vzhledem k těmto aspektům není v současnosti úroveň tělesné zdatnosti některých potenciačních zájemců o službu v armádě dostatečná. Žel, ani do budoucnosti zřejmě nelze předpokládat zlepšení této situace.

Pojmem **pohybové schopnosti** rozumíme integraci vnitřních vlastností organismu, které umožňují splnění určité skupiny pohybových úkolů a zpětně jsou jimi podmíněny. Do úrovně pohybových schopností člověka se významně promítají genetické předpoklady. Motorickým výcvikem dochází však k jejich rozvoji. Přírůstky nad jejich základní úroveň se udržují přibližně tak dlouho, jak dlouhou dobu trvalo dosáhnout tohoto přírůstku. U každé motorické schopnosti jsou však poměry rozvoje a poklesu poněkud rozdílné. Mezi elementární motorické schopnosti člověka patří schopnosti rychlostní, silové, vytrvalostní, obratnostní a pohyblivostní a jejich vzájemné kombinace, jako např. rychlostní nebo silová vytrvalost apod.

V běžném životě jedince jsou jednotlivé pohybové schopnosti rovnoměrně akceptovány. Z hlediska potřeb vojenské praxe vystupují do popředí schopnosti silové, obratnostní, a zejména vytrvalostní.

Pohybové dovednosti jsou získávány učení a představují určitou specifickou pohotovost k řešení daného pohybového úkolu. (Dovalil 1991) Osvojení pohybové dovednosti závisí na úrovni pohybových schopností. Každou jednotlivou pohybovou dovednost podkládá několik pohybových schopností a jedna pohybová schopnost se uplatňuje v různých dovednostech. Např. dokonalé zvládnutí pohybové dovednosti překonání překážky je podloženo obratností, silou a rychlostí reakce. Nebo naopak, vytrvalostní schopnost se promítá do pohybových dovedností běhu prostého, na lyžích, plavání apod. Pohybové dovednosti se rozvíjejí nácvikem a výcvikem, tedy technickou přípravou.

Pro provádění vojenských činností jsou pohybové dovednosti vojáků jedněmi z rozhodujících dispozic. Pokud voják nezvládá pohybově řešení určité reálné situace, je jeho úspěšnost minimální.

Kromě základních pohybových dovedností, jež jsou pro běžný život a pro pracovní a zábavné účely společně celé populaci (dovednosti běhu, skoků, plavání, lyžování, pohybových a sportovních her), jsou pro vojáky rozhodující tzv. speciální pohybové dovednosti, např. zrychlené přesuny, překonávání překážek, boj zblízka, vojenské plavání, vojenské lezení apod.

Tělesnou výkonností se obecně rozumí schopnost člověka podávat opakovaně výkon na poměrně stabilní úrovni. (Dovalil 1991) Vnější, objektivním ukazatelem tělesné výkonnosti je výkon, vnitřní, subjektivní podmínkou výkonu je tělesná výkonnost. Výkonnost je výsledkem specifické adaptace člověka na pohybovou zátěž a jeho motivaci. Adaptace člověka na zátěž je uskutečňována pomocí aktualizovaných pohybových schopností a dovedností, které jsou relativně stálé. Značně variabilní složkou výkonnosti je motivace, která často rozhoduje o proměnlivosti výkonů u jednoho člověka.

Testování tělesné výkonnosti vojáků má u nás bohatou tradici. Je známé jako **přezkoušení tělesné výkonnosti** s různými přívlasky, jako např. roční, výroční, prověřkové apod. V minulosti se v AČR problematikou tělesné výkonnosti zabývala zejména Katedra tělesné výchovy a sportu Vojenské akademie v Brně a vojenský obor Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze. Dlouhodobě byly shromažďovány a vyhodnocovány výsledky výročních přezkoušení vojáků z povolání. Získané výsledky sloužily ke sledování tendencí ve změnách úrovně tělesné výkonnosti vojáků AČR, a také jako podklad pro eventuelní návrhy na úpravu norem, podle nichž jsou příslušníci armády hodnoceni.

Na základě hodnocení tělesné výkonnosti v jednotlivých pohybových dovednostech, testovaných v téměř „laboratorních“ podmínkách, se usuzuje na úspěšnost jedince a jednotek v oblasti tělesné výchovy a globálně vyvozuje úroveň tělesné připravenosti na plnění povinností v mírové službě, ale zejména při nasazení vojsk v reálných bojových, mírotvorných, protiteroristických a záchranářských situacích. Míra a rozsah transferu těchto předpokladů do reálné praxe je však závislá pouze na testování jen několika disciplín, často s jejich kvantitativní i kvalitativní proměnlivostí. Hledal se a stále se hledá reprezentativní testovací soubor pohybové výkonnosti vojáků, který by svým rozsahem a normováním překonal uvedené nedostatky a možností mnohorozměrné korelace se více přiblížil reálným požadavkům.

Tělesnou připravenost vojáků – lze pojímat účelově jako formální hodnotící kritérium pro celkové posouzení tělesných a pohybových dispozic vojáka k plnění služebních úkolů. V této souvislosti se nabízí jednoduché hodnocení „PŘIPRAVEN – NEPŘIPRAVEN“. Tělesnou připravenost lze však chápat zejména jako **globální schopnost vojáka** k adaptaci na různé tělesné a pohybové podněty zátěžového charakteru, vyplývající z vojenské profesní činnosti. V rámci tohoto pojetí, které více postihuje podstatu problému utváření a využití tělesné připravenosti vojáků, lze v její širší dimenzi rozlišit relativně samostatné, v komplexním projevu vojáka a v jeho profesní činnosti však úzce funkčně propojené složky, složku všeobecnou (základní) a složku speciální.

Všeobecná (základní) složka – představuje všeobecný tělesný a pohybový základ tělesné připravenosti, jež je strukturálně identický u vojáků a nevojáků v rámci obecné populace. Úroveň tohoto základu má však u vojáků dosahovat vzhledem k jejich profesnímu zaměření vyšších hodnot. Na úrovni a struktuře základní složky tělesné připravenosti se podílí tělesná zdatnost, pohybová výkonnost, všeobecné pohybové dovednosti, pohybová kreativita, úroveň zdraví apod. Je nezbytná pro běžný život a rozvoj druhé složky tělesné připravenosti vojáků. Všeobecná složka se utváří a rozvíjí záměrně za působení tělovýchovných forem, metod a prostředků, především v zaměstnáních **základní tělesné přípravy**, ve výběrové tělesné výchově

a mimoslužební tělovýchovné aktivitě vojáků. Míra zatížení při rozvíjení této složky tělesné připravenosti nemá zpravidla přesahovat zvýšenou úroveň zátěže, kdy jedinci ještě vystačí svými regulačními a kapacitními mechanismy tuto zátěž zvládnout bez enormní aktivace úsilí a silných negativních následků pro organismus. (Kubálek 1993)

Speciální složka – souvisí s vojensko-profesním zaměřením různých činností vojáků. Představuje zvláštní dispozice vojáků, umožňující jim plnit úkoly pohybově specializované, jež si vyžadují zvláštní výcvik a zabezpečení. V podstatě se jedná o soubor tělesných a pohybových dispozic vojáků ke zrychleným přesunům, boji zblízka, vojenskému plavání a lezení, překonávání překážek a komplexní činnosti přežití. Zahrnuje rovněž tělesné a psychické dispozice vojáků snášet hraniční zátěže a uchovat si v nich aktivní a tvůrčí jednání. Výcvik adaptability na tyto zátěže si již vyžaduje speciální metodiky, lékařský dohled a právní oporu pro vedoucího výcviku i samotné cvičící. Speciální složka tělesné připravenosti se utváří ve speciální tělesné přípravě a v jednotlivých druzích vojensko-odborné přípravy. Principem utváření a rozvíjení této složky je modelování různých výcvikových situací zátěžového charakteru, co nejvíce identických reálné (bojové) činnosti. (Kubálek 1993)

Na základě předcházejících úvah lze pod pojmem **tělesné připravenosti vojáků rozumět komplex optimálně rozvinutých, funkčně úzce propojených tělesných a pohybových dispozic vojáků, jež jim umožňují splnění pohybově náročných profesních úkolů a přiměřené jednání v psychosomatických zátěžových situacích, vznikajících při bojových, mírotvorných, protiteroristických a záchranářských činnostech.**

Aktuální i potenciální úroveň tělesné připravenosti vojáka je bazálně určována zdatností základních funkčních systémů (nervového, srdečního a oběhového, dýchacího, endokrinního, termoregulačního) a pohotovostí mobilizovat tyto systémy v zátěžových situacích. Dále je podložena úrovní obecné a speciální tělesné výkonnosti vojáka, v níž se promítá dosažený stupeň pohybových schopností (kondiční stránka) a speciálních pohybových dovedností (technická stránka). Tělesná připravenost, jako potenciálně vytvořená a rozvíjená tělesná a pohybová dispozice vojáka, je však nefunkční, pokud není aktuálně aktivována a v průběhu činnosti permanentně dynamizována a regulována psychikou jedince. Mezi tělesnou a psychickou stránkou osobnosti existuje úzká reciproční vazba, kdy jedna ovlivňuje druhou. Psychická regulace je však v této vazbě nadřazenou biologické regulaci, a tudíž zejména ona rozhoduje o aktuální úrovni činnosti. Optimální stav předpokládá vysokou a vyváženou úroveň obou stránek. Proto se v procesu utváření a rozvíjení tělesné připravenosti vojáků záměrně i mimovolně působí i na formování jejich psychické připravenosti, zejména psychické pohotovosti, motivačně aktivačních dispozic a psychické odolnosti vůči zátěžím.

Utváření a rozvíjení tělesné připravenosti vojáků se uskutečňuje ve všech druzích vojenských příprav, jež souvisí s fyzickým pohybem vojáka při plnění praktických úkolů. Jsou to např. příprava ženijní, chemická, taktická, střelecká, apod. Nezastupitelné místo má však tělesná výchova, která je tímto směrem prioritně konstituována.

Tělesnou výchovu vojáků ČR lze považovat za druh přípravy i jako součást jejich způsobu života. Má své nezpochybnitelné postavení v systému komplexní přípravy i v samotném životě vojáků. Svým významem dosahuje, ale i zřetelně přesahuje užší roli „pouhého“ výcviku a exponuje se a kultivuje stále více i do širší funkce moderního životního stylu. V tomto formativním ohledu se zjevně odlišuje od ostatních druhů přípravy vojáků. Vzhledem k těmto atributům vzniká i důvodný podklad pro užití adekvátního pojmenování tohoto širšího procesu jako „tělovýchovný“ a formu, v němž celý tento proces probíhá, jako „tělesnou výchovu“.

Ve **struktuře tělesné výchovy** vojáků lze významově a organizačně odlišit:

a) služební formy:

- povinné
 - tělesnou přípravu (základní a speciální),
 - tělovýchovné kurzy.
- výběrové
 - armádní sport (armádní přebory a soutěže),
 - preventivně rehabilitační pohybové programy.

b) mimoslužební formy:

- individuální zájmovou tělovýchovu a sport ve volném čase,
- nabídkové tělovýchovné a sportovní programy ve volném čase (tělovýchovná centra AČR).

Cílem tělesné výchovy vojáků je přispět svými cílovými hodnotami k bohatému občanskému životu vojáků a zabezpečit utváření a rozvíjení vysoké úrovně tělesné připravenosti vojáků k plnění jejich vojenských povinností.

Mezi **hlavní úkoly** vojenské tělovýchovy lze zařadit především:

- a) upevňování tělesného i duševního zdraví,
- b) zvyšování tělesné zdatnosti,
- c) rozvíjení pohybových schopností a dovedností (všeobecných a speciálních),
- d) zvyšování pohybové výkonnosti,
- e) rozvíjení morálních a volních vlastností (odvaha, úsilí, houževnatost),
- f) získávání odolnosti proti různým druhům a stupňům zátěže (fyzická, psychická, vnější prostředí),
- g) odstraňování pohybové negramotnosti, rozvíjení kreativity a kultivace pohybu,
- h) vytváření pozitivního vztahu k pravidelné tělesné činnosti, jako nedílné součásti života,
- i) rozvíjení příznivé sociální atmosféry ve vojenských kolektivech,
- j) navozování příjemných prožitků z pohybové činnosti,
- k) reprodukce životních sil.

S přihlédnutím k narůstajícímu tempu života (ohrožení civilizačními chorobami), zejména velmi náročným požadavkům vojenské praxe (zvláště mírotvorných a protiteroristických činností) je nezbytné, aby tělesná výchova vojáků byla realizována na vysoké úrovni metodické, organizační a personální, s optimálním materiálním, finančním a zdravotním zabezpečením i s odpovídající pozorností velitelů na všech stupních velení.

Prameny a literatura:

- BUNC, V. *Tělesná zdatnost a kondice*. Praha: Sport report, 1994.
DOVALIL, J. *Sportovní trénink*. Praha: Olympia, 1991.
KONRÁD, A. *Vojenská tělovýchova a právní souvislosti*. Praha: Karolinum, 2003.
KUBÁLEK, L. *Koncepce speciální tělesné přípravy v armádě České republiky*. Praha: Oddělení TV a vševojskových příprav OPVŠ PV-GŠ AČR, 1993.
PETERA, L. *Hodnocení tělesné zdatnosti vojáků profesionální armády České republiky*. Praha: KDP, FTVS UK, 1993.
PŘÍVĚTIVÝ, L. *Vojenská tělovýchova*. Praha: Karolinum, 2004.

V minulém čísle byla uveřejněna 1. část, která čtenářům přiblížila některé aspekty motorického testování a představila genezi testování tělesné výkonnosti vojáků od vzniku samostatné České republiky po současnost. Uvedená testování tělesné výkonnosti a jejich klady a záporny byly analyzovány a spolu s legislativními změnami se staly základem pro nově připravované testové baterie, které by měly být zavedeny od příštího výcvikového roku.

Požadavky na nové testování tělesné výkonnosti

Požadavek na revizi současného způsobu testování tělesné výkonnosti na jedné straně vyplývá z analýzy v současnosti platného testování tělesné výkonnosti, na straně druhé souvisí s legislativními změnami, které nastaly v posledních letech.

V prvním případě jsou změny podpořeny jak výsledky výročního přezkoušení, tak výsledky tematických a komplexních kontrol. Výroční přezkoušení nesplnilo ve výcvikovém roce 2005 přibližně 9 % vojáků a v roce 2006 přibližně 3,5 % vojáků. Vzhledem k tomu, že velkou část z těch, kteří normy neplní, tvoří nově nastupující vojáci, ukazuje se jako nezbytně nutné revidovat také testování na vstupu do armády.

Výsledky výzkumu naznačují, že **až 7 z 10 nováčků není schopno splnit normy výročního přezkoušení**, a také to, že celkové výsledky AČR sledující plnění norem jsou „vylepšeny“ (Kamenická, 2007). Výsledky tematických a komplexních kontrol odhalily nedostatky především v oblasti vytrvalostních schopností.

Za konečný cíl je mylně považováno splnění norem výročního přezkoušení a dokonce i takové jednotky jako u 4. brn. plnily normy zrychlených přesunů na hranici vyčerpanosti organismu. Paradoxně může nastat situace, kdy jsou jednotlivci hodnoceni ve výročním hodnocení výtečně (díky výborným výkonům v testování síly) a při tematických a komplexních kontrolách jednotka tvořená z takto připravených výtečných jednotlivců se může v testu zrychlený přesun pohybovat na hranici samotného splnění normy. Uvědomíme-li si, že zrychlený přesun slouží pouze k přemístění jednotky do místa jejího nasazení, je zřejmé, že v uvedeném případě by vojákům jednotky už nezbyly síly na splnění vlastního úkolu.

Z legislativních změn se jedná zejména o zákon o vojácích z povolání č. 221 z roku 1999, který hovoří jen o vojákovi (a do tohoto slova zahrnuje jak muže tak ženy) a o **rozkaz ministra obrany č. 29 z roku 2002** o „prosazování principu rovnosti mužů a žen v působnosti ministerstva obrany“, který je proti veškeré diskriminaci, tedy i proti zvýhodňování žen před muži, v našem případě je proti existenci odlišných norem pro muže a ženy.

Z jednání pracovní skupiny (právníci, lékaři, tělovýchovní pracovníci) vyplynulo zadání, kterým se bylo nutné dodržet při stanovování testových kritérií.

1. Pro přijetí do služebního poměru vojáka z povolání je nezbytná základní tělesná výkonnost a její úroveň musí uchazeč prokázat při přijímacím řízení bez rozdílu věku

a pohlaví. Totéž platí pro testování způsobilosti pro ukončení služebního poměru z důvodu neplnění požadavků stanovených na úrovni tělesné výkonnosti.

2. K ověření tělesné výkonnosti jednotlivců se každoročně organizuje základní testování tělesné výkonnosti, které je určeno k zjištění základní úrovně pohybových schopností a pohybových dovedností. Voják jím prokazuje připravenost k dalšímu výcviku. Zjištění základní úrovně obratnosti, rychlosti, síly a vytrvalosti, rozhodnutí o předpokladech zlepšení, určení obsahu, objemu a intenzity výcviku, tvorba individuálních tréninkových plánů, zajištění pomoci tělovýchovného pracovníka i osobní motivace jsou věcnými důvody pro zachování odlišnosti norem podle věku a pohlaví.
3. Ke zjištění požadované tělesné připravenosti (pohybových schopností a pohybových dovedností) vojáků u jednotek a útvarů se organizuje profesní testování podle odborností a to bez rozdílu věku a pohlaví. **Podstata jednotných norem** tkví v požadavku, že každý příslušník jednotky (muž nebo žena, mladý i fyzicky starší) musí splnit normy, aby jednotka jako celek splnila bojový úkol. Výjimku tvoří *jednotky typu C* (organizační útvary MO, velitelství a štáby operačně taktických velitelství, útvary a zařízení, která nejsou určena k bojové činnosti nebo přímému styku s nepřítelem). U těchto útvarů a zařízení jsou i taková systemizovaná místa, která stejně nebo lépe než muži mohou vykonávat i ženy, a to se základní úrovní tělesné výkonnosti i s ohledem na zvláštnosti ženského organismu. (Přívětivý, 2006). Vojáci v nich sloužící prokazují optimální úroveň tělesné výkonnosti v závislosti na pohlaví a věku.

Navrhovaná opatření a normy testování tělesné výkonnosti

Na základě diskuzí a oprávněných připomínek tělovýchovných odborníků jsou navrhována tato opatření do nového předpisu:

- a) používat místo „výročního“ **základní** testování tělesné výkonnosti, aby nedocházelo k mylnému dojmu, že „výroční“ je vrcholem snažení a vrcholem požadavků na úroveň tělesné výkonnosti – naopak, prioritou musí být úroveň tělesné připravenosti změřená profesním testováním,
- b) testovat alespoň dvakrát za výcvikový rok,
- c) upustit od bodového hodnocení z výše uvedených důvodů,
- d) důraz položit na rozvoj **vytrvalostní** běžecké schopnosti ve sportovní i polní ústroji, k tomu využívat především výcvik na překážkové dráze, běhy a zrychlené přesuny v terénu,
- e) důsledně dodržovat ustanovení § 48, písm. e), zákona č. 221/1999 Sb., dbát o tělesnou zdatnost,
- f) zásadním kritériem pro získání vysoké tělesné zdatnosti a výkonnosti je již samotný výběr budoucích vojáků, proto není možné jakýmkoliv způsobem kritéria zlehčovat či zjednodušovat.

Výsledkem těchto opatření jsou upravené testové baterie a kontrola tělesné přípravy a její hodnocení. Kontrola tělesné přípravy a její hodnocení se provádí:

1. U jednotlivců k ověření tělesné výkonnosti a tělesné připravenosti pro výkon služby:
 - základním přezkoušením tělesné výkonnosti,

- profesním přezkoušením tělesné výkonnosti,
 - přezkoušením způsobilosti k výkonu vojenského povolání,
 - přezkoušením uchazečů o povolání do služebního poměru vojáka z povolání.
2. U jednotek a útvarů pro zjištění stavu připravenosti v tělesné přípravě jako předpokladu k plnění jejich taktického předurčení:
- při tematických, komplexních a zvláštních kontrolách,
 - v průběhu výcviku (výuky) a při kontrolních cvičení podle programů přípravy (osnov výuky nebo učebních programů).

Základní přezkoušení tělesné výkonnosti je určeno výhradně k ověřování základní úrovně tělesných schopností a pohybových dovedností vojáka, který tak prokazuje svou připravenost k dalšímu výcviku vedenému podle požadavků dané odbornosti a služebního zařazení. Základní přezkoušení neslouží k posuzování a hodnocení úrovně připravenosti útvarů v tělesné přípravě. Normy tohoto přezkoušení uvádí tabulka 1.

Test		Silový			Rychlosti a obratnosti			Vytrvalostní		
Název testu		Leh – sed/ Klik – vzpor			Člunkový běh 10 x 10 m			Běh na 12 minut		
Jednotka měření		počet cviků/ počet cviků			sekundy			metr		
Hodnocení		1	2	3	1	2	3	1	2	3
M u ž i	I. 30 let a méně	52/32	46/28	42/22	26,0	27,0	28,0	3000	2800	2600
	II. 31 až 35 let	51/30	45/27	39/22	26,8	27,8	28,8	2950	2700	2500
	III. 36 až 40 let	44/27	40/24	34/19	27,5	28,5	29,5	2850	2600	2400
	IV. 41 až 45 let	41/25	39/22	32/16	28,0	29,0	30,5	2750	2500	2300
	V. 46 až 50 let	38/23	34/19	29/13	29,0	30,0	31,5	2650	2400	2200
	VI. 51 let a více							2400	2100	1800
Název testu		Leh – sed			Člunkový běh 10 x 10 m			Běh na 12 minut		
Jednotka měření		počet cviků			sekundy			metr		
Hodnocení		1	2	3	1	2	3	1	2	3
ž e n y	I. 25 let a méně	45	40	35	30,5	32,5	34,5	2550	2300	2100
	II. 26 až 30 let	40	33	28	31,0	33,0	35,0	2400	2200	2000
	III. 31 až 35 let	35	30	26	31,5	33,5	35,5	2300	2100	1900
	IV. 36 až 40 let	30	25	23	32,5	34,5	36,5	2200	2000	1800
	V. 41 až 45 let	25	20	17	34,0	36,0	38,0	2100	1900	1600
	VI. 46 let a více							2000	1800	1500

Tab. 1: Normy základního přezkoušení tělesné výkonnosti

Profesní přezkoušení je druh přezkoušení jednotlivců i jednotek za využití nejméně tří testů. Zaměřuje se především na kontrolu schopnosti plnit normami stanovená výkonnostní a dovednostní kritéria na základě testů a výkonnostních limitů, které se liší podle typů útvarů, odborností a systemizovaných míst. Normy tohoto přezkoušení uvádí tabulka 2. Pro ověření zvládnutí tematiky speciální tělesné přípravy se používají navíc rozšiřující testy, které spolu s hodnotícími kritérii musí být součástí výcvikové dokumentace.

Číslo testu	Název testu (jednotka měření)	Jednotky typu A			Jednotky typu B			Jednotky typu C			Úprava Normy
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	
1	Leh – sed (počet cviků)	54	48	44	50	45	41	48	44	40	--
2	Klik – vzpor (počet cviků)	34	30	24	32	28	22	30	26	20	--
3	Shyb na hrazdě (počet cviků)	12	11	10	10	9	8	8	7	6	--
5	Šplh 4 m po laně bez přírazu (sekunda)	8	13	bez času	--	--	--	--	--	--	--
6	Výmyk na doskočné hrazdě (počet cviků)	7	5	3	--	--	--	--	--	--	--
7	Člunkový běh 4 x 10 m (sekunda)										
8	Člunkový běh 10 x 10 m (sekunda)	25,0	26,0	27,0	26,0	27,0	28,0	27,0	28,0	29,0	o 1,0
9	Hod granátem (metr)	56	52	47	55	50	45	48	43	38	o 2
11	Skokansko akrobatické cvičení – SAC (sekunda)	18,0	20,0	22,0	19,0	21,0	23,0	21,0	23,0	25,0	--
12	Běh na 100 m (sekunda)	13,0	13,5	14,5	13,5	14,0	15,0	--	--	--	o 1,0
13	Plavání na 100 m (minuta : sekunda)	1:25	1:40	2:00	--	--	--	--	--	--	--
14	Překonání PD (minuta : sekunda)	1:10	1:20	1:30	1:15	1:25	1:35	1:25	1:40	1:50	o 0:10
15	Běh na 1000 m (minuta : sekunda)	3:10	3:30	3:40	3:20	3:40	3:50	--	--	--	o 0:10
16	Běh na 2000 m (minuta : sekunda)	7:00	7:20	7:40	7:30	8:00	8:40	8:00	8:40	9:40	o 0:25
17	Plavání na 300 m (minuta : sekunda)	5:20	6:00	7:00	5:25	6:05	uplavat	5:30	6:10	uplavat	--
18	Zrychlený přesun na 5 km (minuta : sekunda)	26:00	27:00	28:00	27:00	28:00	29:00	28:00	30:00	32:00	o 2:00

Tab. 2: Normy profesního přezkoušení tělesné výkonnosti

Poznámky:

- Normy jsou společné a berou v úvahu náročnost výcviku podle druhů jednotek a útvarů AČR bez ohledu na věk a pohlaví takto:
 - jednotky typu A s vysokou náročností na tělesnou připravenost (speciální, průzkumné, výsadkové aj.);
 - jednotky typu B se střední náročností na tělesnou připravenost (tankové, protitankové, mechanizované, dělostřelecké, ženijní, chemické, strážní, PL, EB, spojovací, záchranné, vojenské školy aj.);
 - jednotky typu C s požadavkem rozvíjet základní pohybové schopnosti a dovednosti (velitelské, logistické, strážní, s letovým provozem aj.).
- Neuvedené druhy jednotek zařazují nadřízení velitelé do těchto skupin podle jejich charakteru a požadované výkonnosti. Mohou při vytváření podmínek pro stejný výcvik rozhodnout i o zařazení jednotky do skupiny s vyšší náročností na tělesnou výkonnost vojáků (např. jednotky typu C ve struktuře útvaru typu A, ne však naopak). Stejnou zásadu použijí velitelé u výcviku účelově vytvářených skupin nebo jednotek, jsou-li složeny z vojáků různých odborností.
- Disciplíny pro dané přezkoušení určuje přezkušující orgán, který kontrolu uskutečňuje a který také rozhoduje o použití úprav, jež zlehčují normy některých disciplín za nepříznivého počasí (např. v dešti, na sněhu a náledí nebo při extrémních teplotách apod.).
- Uvedený přehled testů se ještě může změnit.

Přezkoušení způsobilosti je druh přezkoušení k ověření způsobilosti pro výkon vojenského povolání z hlediska požadované úrovně tělesné výkonnosti. Voják musí dosáhnout ve všech testech hodnocení splnil. Normy tohoto přezkoušení uvádí tabulka 3.

Číslo testu	Název testu	Jednotka	Norma	
			Splnil	Nesplnil
1.	Leh sed	počet opakování	35 a více	34 a méně
2.	Člunkový běh 4 × 10 m	sec.	do 12,5 s	12,6 s a více
3.	12minutový běh	metr	2300 a více	2299 a méně
4.	Výdrž ve shybu	sec	35 a více	34 a méně

Tab. 3: Normy přezkoušení způsobilosti pro výkon vojenského povolání

Přezkoušení uchazečů o povolání do služebního poměru vojáka z povolání hodnotí jejich tělesnou výkonnost. Uchazeč musí dosáhnout ve všech testech hodnocení splnil. Normy tohoto přezkoušení uvádí tabulka 4.

Číslo testu	Název testu	Jednotka	Norma	
			Splnil	Nesplnil
1.	Leh sed	počet opakování	35 a více	34 a méně
2.	Člunkový běh 4 x 10 m	sec.	do 12,5 s	12,6 s a více
3.	12minutový běh	metr	2300 a více	2299 a méně
4.	Plavání 200 m	min : sec	5:30 a méně	5:31 a více
5.	Výdrž ve shybu	sec	35 a více	34 a méně

Tab. 4: Normy přezkoušení uchazečů o povolání do služebního poměru vojáka z povolání

Závěr

Výsledky z posledních let jednoznačně ukazují, že úroveň tělesné připravenosti vojáků AČR stále pokulhává za potřebou ověřenou vojáky, kteří se vrátili z misí. Totéž lze říci o účinnosti výcviku neboli tréninkového procesu i metodice kontroly. Připravované změny, které budou součástí předkládaného předpisu „Služební tělesná výchova v AČR“ mají tyto disproporce napravit a přispět k připravenosti armády.

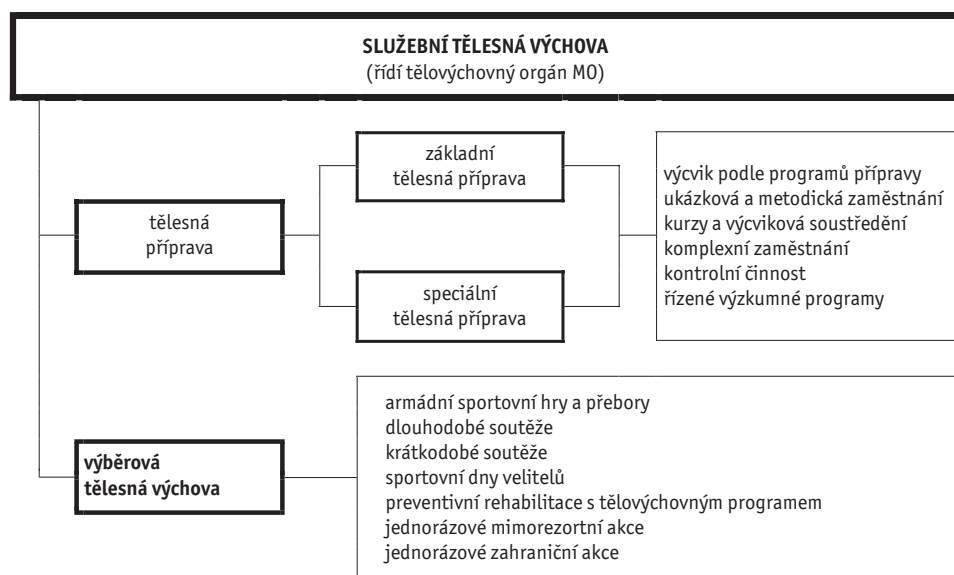
Cílem výcviku je připravit vojáky tak, aby byli schopni efektivní akce kdykoliv, a to i za ztížených klimatických podmínek. Testování není cílem, ale prostředkem k ověřování účinnosti výcviku. Jeho výsledky pomáhají předvídat budoucí výkonnost, indikovat slabiny, měřit zlepšování, umožňují hodnocení úspěšnosti tréninkového programu a hlavně motivují k dalšímu tréninku.

Použitá literatura:

- BUNC, V. A simple method for estimating aerobic fitness. *Ergonomics*, vol 37, no. 1. 1994.
- ČELIKOVSKÝ, S. *Kritéria a normy tělesné přípravy a výkonnosti*. Praha: Univerzita Karlova, 1986.
- GEDDIE, J. *NATO Soldier Target Audience Description*. RTO-TR-22. 2000.
- KAMENICKÁ, Z. *Základní tělesná příprava v AČR*. Diplomová práce. Praha 2007.
- MĚKOTA, K., BLAHUŠ, P. *Motorické testy v tělesné výchově*. SPN Praha 1983.
- MĚKOTA, K., KOVÁŘ, R. *Unifittest (6-60)*. Pedagogická fakulta Ostravské univerzity 1996. 116 s. ISBN 80-7042-111-8.
- PŘÍVĚTIVÝ, L. *Tělesná zdatnost a ženy v Armádě České republiky. Vojenské rozhledy*, 2. 2006.
- Eurofit*. European test of physical fitness. Council of Europe. Committee for the development of sport. 1. ed. Rome 1988.
- Nařízení náčelníka generálního štábu Armády České republiky, č. 5/1993 v platném znění*. Praha 1993.
- Nařízení náčelníka generálního štábu Armády České republiky, č. 10/2000 v platném znění*. Praha 2000.
- Rozkaz Ministra obrany č. 29, částka 16/2002*. Praha 2002.
- Vyhláška ze dne 15. října 2002, kterou se stanoví doklady pro výběr, postup při výběru a vzor osobního dotazníku uchazeče o povolání do služebního poměru vojáka z povolání. In: *Sbírka zákonů č. 454/2002*, Praha 2002.

Výběrová tělesná výchova = nedílná součást systému služební tělesné výchovy. Provádí se v době zaměstnání a považuje se za výkon zaměstnání (Směrnice pro organizaci a řízení služební tělesné výchovy v Armádě České republiky vydaná prvním náměstkem MO).

Její místo v systému služební tělesné výchovy se postupem času, získáváním zkušeností a vytvořenými tradicemi stabilizovalo a dostalo konkrétní podobu. Začlenění výběrové tělesné výchovy do tohoto systému včetně základního obsahu, ilustruje následující graf.

Graf: Systém služební tělesné výchovy v rezortu MO

Jako nový pojem ve vojenské tělovýchovné terminologii a současně novodobá, samostatně právně vymezená část systému služební tělesné výchovy (sl. TV) byla **výběrová tělesná výchova (VTV)** zavedena výše uvedenou směrnicí prvního náměstka MO. Pro edici směrnice byla zvolena forma přílohy k „úkolové“ části Nařízení náčelníka Generálního štábu AČR (NNGŠ), náměstka MO č. 5 ze dne 25. března 1993. Její nové pochopení se stalo v transformující se armádě nezbytné přesto, že se pohybové aktivity (převážně sportovní) v armádě i mimo sféru výkonnostního sportu prováděly odedávna, ale bez jasného právního vymezení.

Na VTV, jako na autonomní součást služební tělesné výchovy, se vztahuje podle už uvedeného interního normativního aktu (INA) definice o řízené tělovýchovné (Tv) činnosti prováděné ve služební době, která se považuje za výkon služby.

Všeobecné zásady VTV

Výběrová tělesná výchova rozšiřuje pohybové aktivity vojáků nad rámec jejich výcviku v tělesné přípravě. Organizuje ji velitel útvaru a řídí zpravidla profesionální tělovýchovný zaměstnanec, popř. zaměstnanec pověřený zabezpečením služební tělesné výchovy, není-li zbytlí i pomocný cvičitel. VTV se uskutečňuje podle konkrétních možností útvarů a podle individuálního výběru (zájmu) jejich příslušníků. **Každá akce (zaměstnání) musí splňovat podmínku nabídky a dostupnosti pro všechny zájemce.** Omezení je možné jen z důvodů uvedených v pravidlech nebo propozicích dané aktivity nebo z důvodů nedostatečné kapacity sportovišť, dopravních prostředků apod. Objektivitu výběru soutěžících v těchto nezbytných případech omezování zaručuje zaměstnanec, kterého vedením daného zaměstnání pověřil velitel (ředitel, náčelník ... dále jen velitel).

Zaměstnání VTV se plánují v základních výcvikových dokumentech jednotlivých velitelských stupňů. Zveřejňují se v rozkazech velitelů a upřesňují se v odborných prováděcích dokumentech (propozicích závodů a soutěží, programech sportovních dnů, písemných programech preventivních rehabilitací aj.).

Účast na Tv akcích VTV je dobrovolná. Dobrovolnost je daná především tím, že zájemci mají naprostou volnost ve výběru (odtud název výběrová TV) soutěží či turnajů, ve kterých mohou a chtějí soutěžit. Dobrovolnost je daná i tím, že v případě nezájmu o nějakou aktivitu nejsou k účasti nuceni. Ale s ohledem na to, že jde o akci velitele a doba je charakterizovaná jako služební, mohou být nespoutující vojáci určeni např. k využití v pomocném sboru rozhodčích, organizátorů, pořadatelů, řidiči k přepravním úkolům apod.

Po rozhodnutí velitele útvaru, např. vydání rozkazu k zabezpečení zaměstnání, se z výběru stává povinnost a na účastníky se v plném rozsahu vztahuje ustanovení o výkonu zaměstnání. Od toho se potom odvíjí i další, mimosportovní zabezpečení a vazby, jako např. řešení možných úrazů a škod, kompenzace služební doby včetně přesčasů, právní pomoci apod., v případě komplikací.

Pro jakési „překlopení“ od dobrovolnosti a osobního výběru k povinnosti a plnění služební úkolu je možné najít paralelu např. v maturitách studentů. I oni mají svobodu ve výběru některých maturitních předmětů, ale po zpracování a schválení maturitní dokumentace školy, se z jejich volby stává povinnost. **Pro zdůvodnění VTV si tedy vojáci nevymýšlejí nějaká specifika, která by nekorespondovala i s občanskou veřejností.**

Při všech aktivitách VTV jsou všichni účastníci – organizátoři i soutěžící – povinni respektovat různá pravidla vycházející z různých předpokladů. Nejčastěji jsou to zásady pobytu a režimu ve všech tělovýchovných, ubytovacích nebo jiných účelově využívaných zařízeních. Takové zásady stanovují zpravidla jejich statuty, provozní řády a další dokumenty tohoto charakteru. Každý uživatel je povinen se s nimi v dostatečném rozsahu seznámit předem. Tato pravidla je nutné ctít bez ohledu na to, zda se akce koná ve vojenském zařízení či prostoru nebo jsou pro např. Armádní sportovní hry pronajata sportoviště v komerčním prostředí.

Některé organizační principy

Je logické, že výcvik vojáka včetně služebních aktivit doplňkového charakteru ke kterým VTV patří, nelze narušovat zvenčí. **Aktivity VTV proto nemohou být zařazovány do dlouhodobých soutěží s pevně stanoveným soutěžním řádem a časovým harmonogramem jejich**

průběhu, které organizují fyzické nebo právnické osoby mimo rezort MO. Tato zásada sleduje nepřipustnost účasti vojenských družstev v soutěžích řízených sportovními svazy, federacemi, uniemi aj., které jsou zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, považovány za soukromé aktivity občanů. Registrace členů těchto organizací spadá do působnosti tohoto zákona, nikoli do služebních povinností vojáka, ovlivňovaných velitelskými orgány. Soutěžní řády, rozlosování a harmonogramy průběhu soutěží nelze přizpůsobit časovým možnostem vojáků a zcela logicky by se objevovaly z různých (možná i vlivných) míst tlaky na velitele k uvolňování vojáků pro sport, na úkor služební doby. Z doby aktivní činnosti sportovních oddílů Vojenských tělovýchovných jednot (VTJ) je zkušeností tohoto charakteru dostatek. K tomu ovšem není velitel útvaru plně kompetentní a ani Základní řád ozbrojených sil České republiky (Zákl-1) ve své Hlavě 3 nepředpokládá ve služební době plnění jiných úkolů než spojených se službou. *Účast v soutěžích výše uvedeného charakteru není možné považovat za výkon zaměstnání, a tak ani za součást služební tělesné výchovy.*

Jinak je ale možné chápat spojení jednorázového závodu vyhlášeného sportovním svazem jako např. republikový přebor a v součinnosti s ním současně i jako přebor AČR. Taková akce (nemusí být ani té nejvyšší úrovně), je-li včas zapracovaná do příslušných služebních dokumentů, může být za součást VTV bez problémů považovaná. Zsvěcení znají příklad dlouhodobě takto organizovaného triatlonu v Táboře. Ten např. v roce 2006 splnil hned tři role a organizoval se jako Závod Českého poháru, jako Závod olympijských nadějí a současně i jako Přebor Velitelství společných sil AČR. Při vhodných příležitostech by nebylo efektivní a výhodné opomíjet zkušenosti profesionálních organizátorů z mimorezortního prostředí. Pro sportovní příležitosti tohoto charakteru je důležité, že nejde o dlouhodobé, časově neúnosné soutěže. Mají kromě sportovní hodnoty také společenský význam, především v pozitivní prezentaci armády na veřejnosti a i v rámci VTV mají své místo. Mohou být i součástí slavnostních akcí významných pro tradice a prestiž např. posádkového města, druhu zbraně, mezinárodní spolupráce apod.

VTV si neklade za cíl (v současných právních podmínkách to ani nelze) „přestovat“ sport na vysoké výkonnostní bázi. **Prioritou je zpestřovat povinný náročný výcvik a pomocí Tv prostředků jej činit zajímavější a zábavnější.** Zaměstnavatel má snahu vyvolat zájem o nabízené aktivity u většiny vojáků, a tak ani nemůže být důležitá úroveň dosahovaných výkonů. U této většiny se naopak počítá s „rekreační“ výkonnostní rovinou. Čím lepší výsledky při zvyšování zájmu o pohybovou aktivitu u vojáků s nižší výkonností = o to lepší výsledky při zvyšování obecné tělesné kondice vojáků u jednotky. K úspěšnému plnění těchto kritérií automaticky potom přistupuje i další významný aspekt – pozitivní vliv na zdravotní stav účastníků se osob.

Hlavní tři existenční pilíře na nichž VTV stojí tak lze vidět:

1. V atraktivní nabídce, která přitahuje lidi k pohybovým aktivitám, jež jsou následně prospěšné pro výcvik a zdraví vojáků včetně kladného vlivu na jejich interní vztahy.
2. Ve volném výběru těchto aktivit a neomezovaném přístupu k nim ve prospěch většiny vojáků, s výjimkou nezbytných a objektivně zdůvodněných případů.
3. V preferenci vyššího počtu zapojených, sportovně méně disponovaných vojáků na úkor nepodstatné, vysoké úrovně konkrétních sportovních dovedností.

Nedodržování daných zásad by se mohlo snadno chápat i stát předmětem zneužívání. Třeba ve prospěch organizování závodů a turnajů, v nichž by se např. zúčastňovali stále stejní vojáci („specialisté“ v daném sportu) a ještě možná v omezeném početním složení. Určitě by rostla

sportovní úroveň těchto vyvolených, ale právě ona by odrazovala od zapojování další, výkonnostně zaostávající zájemce. **VTV by se tak stala přesně tím, co by nebylo možné ztotožnit se zájmy služby.** Začala by působit přesně opačně než se od ní čeká a čím je vlastně její existence armádě prospěšná. Naplňovala by, ve služební době a za služební prostředky (finanční i materiálové), soukromé zájmy úzkého okruhu osob. **Zákonitě by taková cesta musela skončit vyřazením VTV z okruhu služebních činností a systému služební tělesné výchovy.**

Připomenutí příkladu zneužívání sl. TV občanskými zaměstnanci a jejího následného, poměrně nedávného zrušení je tu víc než na místě. Krok tímto směrem by v případě VTV mohl mít za následek další zúžení široké problematiky vojenského tělesného výcviku, z původně větveného, atraktivního a variabilního systému, na pouhý jeden výcvikový předmět tělesná příprava. Byl by to krok k obyčejnému, monotónnímu drilu.

„Rekreační“ výkonnostní úroveň a jen minimální, objektivně zdůvodněné omezování přístupu vojáků k akcím VTV jsou také důvodem, proč se pro soutěžící neorganizují ani kondiční, tréninková, metodická či jiná soustředění, regenerační procedury kromě nezbytné hygieny, a další jiné akce ve prospěch sportovních úspěchů.

Ve vazbě na výše uvedené pojetí Základního řádu nelze krátit služební výcvikový čas na úkor, byť sice rovněž služebních, ale přece jen doplňkových činností. Výjimečně a v omezeném rozsahu, by proto měly být tímto způsobem podporovány jen svým charakterem zvláštní a významné soutěže. Např. jedno nebo vícedenní přípravou ke sladění družstva pro jednorázovou mezinárodní reprezentaci. Tehdy lze zdůvodnit a pochopit podobnou formu přípravy reprezentačního družstva např. brigády, operačně-taktického velitelství (OTV), školy apod., a do plánovacích dokumentů ji zahrnout. Vždy však je třeba zvažovat náhradu, popř. následky krácení výcvikového času včetně ekonomických hledisek na návratnost, popř. společenský význam, resp. efektivní či prospěšné užití finančních prostředků.

Obsah VTV

Obsah VTV názorně ilustruje graf (str. 183). Jeho jednotlivé části prošly několikaletými diskuzemi a vývojem. Praxe postupně zdůvodnila uvedených **sedm oblastí, které plně pokrývají skutečnou potřebu této části systému sl. TV.** Jsou do značné míry flexibilní a otevřené dosud známým, např. dříve uváděným soutěžním a nesoutěžním formám. Každá z těchto oblastí plní svou vlastní samostatnou roli a v potřebné míře umožňuje i vzájemnou prostupnost. Všechny ve svých důsledcích významně posilují výslednost povinné tělesné přípravy jako celku.

1. Armádní sportovní hry

Armádní sportovní hry a přebory (ASH) jsou rezortními, převážně postupovými soutěžemi ve vybraných sportech nebo aktivitách vymezených zvláštními pravidly.

Obsah a rozsah ASH, pořadatele odpovědné za přípravu a průběh soutěží, termíny a místa jejich konání atd., stanovuje tělovýchovný orgán MO v plánovacích dokumentech na výcvikový rok, popř. jiných adekvátních písemnostech. **Pro organizování ASH je stěžejním organizacím celkem OTV nebo vojenská škola.**

2. Dlouhodobé soutěže

Dlouhodobé soutěže se organizují zpravidla v rámci útvaru, posádky, popř. vyšších organizačních celků. Konají se v oblíbených sportech (nohejbal, fotbal, florbal, lední hokej, tenis,

běžecské disciplíny apod.), a to **pouze uvnitř rezortu**. Tento druh soutěží je ale velmi labilní a snadno zneužitelný právě pro riziko porušování výše uvedeného 3. pilíře VTV.

Údaje k organizaci a zabezpečení dlouhodobých soutěží se musí uvádět v dlouhodobých plánovacích dokumentech a následně rozkazech velitele na příslušném stupni velení.

3. Krátkodobé soutěže

Krátkodobé soutěže se organizují podle zájmu jednotlivců nebo menších i velkých neformálních skupin vojáků, mezi jednotkami apod., v oblíbených sportech a dalších pohybových aktivitách. Mají charakter jednorázových turnajů, závodů nebo jiných akcí (např. otevřené přebory velitelů). **Zpravidla nepřesahují působnost útvaru, školy nebo i celé posádky.**

4. Sportovní dny velitelů

Sportovní dny se uvádějí v plánovacích dokumentech na výcvikový rok. Konkrétní termíny jejich konání se zpravidla konkretizují jednou za tři měsíce, popř. jinak, podle frekvence vydávání upřesňujících dokumentů k ročnímu plánu (na období, na dva měsíce apod.). **Stěžejními organizačními stupni jsou jednotka a útvar.**

Sportovní dny velitelů a sportovní přebory na různých stupních velení a řízení jsou nejčastěji využívanou formou VTV a po stimulační či motivační stránce sehrávají důležitou roli. Za konkrétní příklad může posloužit např. „nabítý“, pestrý harmonogram akcí **oddělení tělesných aktivit** – Střediska tělesné výchovy a sportu MO, Úřadu provozu a služeb MO. Ve struktuře podobných vojenských Tv zařízení má více než desetiletou tradici a působí nejen v okruhu pražské posádky. Kromě nabídek k volnému výběru vojenským součástem zejména na území Prahy, spolupracuje v organizaci sportovních dnů s útvary a zařízeními bez vlastního NTv podle jejich požadavků, podílí se na odborných konzultacích i odborném vedení. Je velmi aktivní, pořádané akce jsou nápadité a často i celoarmádně široce využívané.

5. Preventivní rehabilitace s tělovýchovným programem

Preventivní rehabilitace s tělovýchovným programem (PR-Tv) jsou specifické skladbou účastníků, různorodostí vyplývající z možností a materiálového vybavení, klimatickými, terénními a dalšími aspekty. **Pro vojáky-rehabilitanty na tyto PR vyslané, kteří se zapojují do Tv programu, je tento program akcí VTV.** Ti absolvují PR ve služební době a jsou při nich bezplatně a plně zabezpečeni (ubytování, stravování, použití Tv materiálu a zařízení pro řízené akce aj.). Podmínka služební činnosti podporované rezortem MO je tak splněna, podmínka možnosti osobního výběru sportovních aktivit rovněž a legalizace výběru služebním dokumentem se děje formou schváleného programu PR-Tv a seznamu účastníků přihlášených před započítáním každé akce.

Odborné vedení PR-Tv zabezpečují tělovýchovní zaměstnanci s odpovídajícím vzděláním (náčelníci tělovýchovy, instruktoři výcviku aj.). Naplňuje se tak i jeden z předpokladů služební činnosti, tj. vedení zaměstnání oprávněným zaměstnancem rezortu. Pro tento účel z různých příčin mohou příležitostně být, a také jsou využíváni např. z jiných akcí osvědčení a proškolení zaměstnanci, kteří jsou řízením sl. TV u svých součástí pověřeni.

PR-Tv v rámci VTV má kromě smysluplné náplně, efektivního využití času vojáků, pozitivního vlivu na jejich obecnou tělesnou kondici, pohybové dovednosti a zdravotní stav, ještě další význam. Řízení PR-Tv je významné i ve vzdělávacím programu a kariéře profesionálních tělovýchovných zaměstnanců. Je jednou z forem odborného školení (odborné pedagogické

praxe). Získávají se při něm užitečné zkušenosti při vedení nesourodých skupin vojáků (zpočátku vzájemně často neznámých, s lišícím se vztahem ke sportu, v různém věkovém složení, v různých hodnotech a funkcích aj.). Pro úplnost informací je třeba dodat, že vedení PR-Tv tělovýchovným zaměstnancem (je-li vojákem), neruší jeho nárok v daném roce na přidělení vlastní preventivní rehabilitace.

6. Jednorázové mimorezortní akce

Takovými akcemi mohou být různé společenské či jiné podniky pořádané např. orgány samosprávy jako sportovní část oslav u příležitosti historického výročí města. **K reprezentaci armády a zvyšování její prestiže na veřejnosti může velitel povolovat jednorázové tělovýchovné aktivity i ve spolupráci se zaměstnanci jiných rezortů, státních i nestátních institucí, škol, různých sdružení apod.**

Při organizování takových činností by v zájmu rezortu mělo být předem jasno a jednoznačně vymezena odpovědnost za řešení vzniklých úrazů nebo škod včetně způsobu vypořádání případně možného podílu na jejich finančním zabezpečení. Tato zásada sleduje maximální snahu předcházet možným škodám apod., a možnému následnému uplatňování náhrad vůči útvarům či vojenským osobám. Je nutné na ni dbát vždy, tj. i v případech kombinace této části s jinými oblastmi VTV, v rámci jejich prostupnosti.

7. Jednorázové zahraniční akce

K reprezentaci armády v zahraničí může velitel s vědomím nadřízeného povolit účast na zaměstnáních s tělovýchovným nebo sportovním zaměřením i v případech spolupráce se zahraničními partnery. U těchto akcí se převážně předpokládá jejich reciprocita, není však podmínkou.

Účast na zaměstnáních tohoto druhu probíhá zpravidla v souladu s plánem zahraničních služebních cest a návštěv, popř. s plánem regionální spolupráce apod.

II. Finanční, materiální a další druhy zabezpečení

Po finanční stránce je VTV zabezpečována podle identických pravidel jako povinná tělesná příprava – obě tvoří samostatné součásti jednoho systému služebních činností a jde o výkon služby. Veškeré nákupy, opravy, pronájmy apod. podléhají v plném rozsahu pravidlům pro čerpání rozpočtových prostředků.

Materiální zabezpečení VTV je řešeno opět stejně jako jiné oblasti výcviku vojsk a výuky ve školách nebo v kurzech. Úskalí směřování služebních potřeb s individuálními zájmy při využívání materiálu, popř. Tv zařízení už bylo popsáno.

VTV musí být obdobně jako každá jiná služební činnost zabezpečena také po zdravotnické stránce. V současné době řeší tuto oblast předpis Zdravotnické zabezpečení výcviku, evid. zn. *Zdrav-6-2*. Vlivem transformace armády na profesionální bázi a s ní spojeným razantním snižováním počtů, představuje v současné době plnění všech ustanovení tohoto předpisu pro zdravotnickou službu enormní úsilí. Novelizace, popř. zcela nová úprava zdravotnického zabezpečování vojskového výcviku, je rozpracovaná.

Pasáž, která řeší toto zabezpečení pro sl. TV s vědomím Tv orgánu MO, koncipoval vojenský obor Univerzity Karlovy, Fakulta tělesné výchovy a sportu (VO UK FTVS). Vycházel z informací zpracovatelů novely a faktu, že pro VTV vzhledem k charakteru jejích akcí, bude v současné době

nejpružnější přístup takový, který nezatíží v neúnosné míře vojenská zdravotnická zařízení požadavky na mobilní pracovníky. Převážná část nejen velkých akcí se totiž odehrává mimo dislokaci těchto zařízení, a proto se v návrhu nového zabezpečování VTV počítá s využíváním místních zdravotnických kapacit. Stejně, jako je využívají organizátoři Tv podniků v civilní sféře.

Organizátoři VTV by proto měli mít včas přehled o dostupnosti zdravotnických služeb v místech konání, telefonní čísla na stanice Lékařské služby první pomoci, Rychlou záchrannou službu aj., umět přesně popsat místo požadovaného zásahu, sjízdnou nebo jinak nejrychlejší cestu k němu apod. Sami by měli být schopni v případě potřeby poskytnout nebo zabezpečit alespoň laickou, první předlékařskou pomoc, do doby příjezdu profesionálních zdravotníků.

Být také připraveni podle jejich požadavků s nimi efektivně spolupracovat, ještě před příjezdem místo zdravotnického zásahu uvolnit a zabezpečit i po strážce pořádkové služby apod. Nebo mít k dispozici alespoň vozidlo schopné dopravit zraněného (nemocného) účastníka akce VTV např. do místních či nejbližších stacionárních zdravotnických zařízení. To předpokládá mj. i znát jejich rozmístění v dostupném okolí pro případ, že by tato možnost byla rychlejší nebo pro pacienta výhodnější než čekání na zásah zdravotnické pohotovosti.

Všechna ostatní opatření jako bezpečnostní, hygienická aj., je nutno připravovat se stejnou důsledností jako u běžného výcviku. Proto je VTV na precizní organizační zajištění náročná stejně, ne-li více, než povinná tělesná příprava. Akce VTV nelze podceňovat, protože sportovní, turistické, vodácké, cyklistické a další soutěže, pochody, výlety apod., jsou velmi často spojeny (je to koneckonců i jeden z přitažlivých aspektů VTV) se zábavou, zákonitě s fyzickým i psychickým uvolněním apod.

Tento důležitý faktor motivující k pohybovým aktivitám a současně stimulující ke zdravému a přátelskému soutěžení, legraci apod., by neměl u akcí VTV chybět. Nikdy by ale také neměl přerůst v benevolenci především vůči bezpečnostním zásadám nebo dokonce v neodpovědnost či následnému poškozování reputace vojáků.

III. Výběrová tělesná výchova a sport ve volném čase

VTV je poznamenána ne vždy správným vnímáním její role a místa v tělesném výcviku vojáka. Problémy jsou v nejasnostech a důležitosti jak rozlišování, tak i chápání rozdílu mezi služební činností, tzn. službou vojáka a mezi naplňováním jeho výsostně soukromých zájmů, v tomto případě individuálních sportovních potřeb.

Právní důvody pro rozvíjení soukromých aktivit za prostředky státu pominuly v roce 1990 po dvou aktech parlamentu, jimiž:

- a) zrušil zákon č. 68/1956 Sb., o organizaci tělesné výchovy ze dne 20. prosince 1956;
- b) vydal zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů ze dne 27. března 1990.

Zrušením zákona č. 68/1956 Sb., stát bez náhrady rezignoval na řídicí roli v soustavě tělovýchovných aktivit a vydáním zákona č. 83/1990 Sb., byly – podle jeho právního výkladu – zařazeny tyto aktivity stejně jako jiné „koničky“ lidí (různá společenství, svazy a kluby, hudba, výtvarnictví aj.), mezi soukromé zájmy občana.

V zájmu respektování výše vedeného právního rámce je třeba akce v rámci VTV důsledně odlišovat od činností v „zájmových sportovních kroužcích“ (nebo v obdobných formách sportování vycházejícího z individuálních hobby podle vlastního vkusu, rozhodování a zásad). Pojem zájmový kroužek už ve vojenském prostředí zavání archaismem. Připomíná trochu stav

(dobou už překonaný), kdy volný čas vojáka základní služby bylo z různých příčin výhodné organizovat. Kroužek totiž není úplně nezávislý, i přes značnou volnost vyžaduje určité vedení, plánování činnosti aj.

Podstatou rozdílu mezi oběma druhy aktivit je to, že jako služební činnost není možné uznat individuální potřeby uspokojované spontánně. Pro pochopení daného faktu je třeba reálně vnímat jejich charakteristiku, tj. především to, proč je nelze spojovat a v čem se tyto aktivity liší.

VTV je velitelem direktivně řízená činnost ve služební době, podle pravidel stanovených kompetentním služebním orgánem. Do volného času vojáků tímto způsobem zasahovat nelze. V zájmových činnostech jakéhokoliv zaměření – včetně pohybových aktivit prováděných vojáky v jejich volném čase – nesmí být přítomen žádný z prvků jímž by stát, potažmo zaměstnavatel jako AČR či rezort, mohl tyto záležitosti nějak ovlivňovat, přizpůsobovat svým zájmům nebo je dokonce řídit.

Vybočovalo by se tím mimo meze zákona. Vyloučeny tak musí být nejen tlaky řídící (velitelské), ale i vlivy finanční, materiální a jakékoliv další. Proto je ve volném čase spontánně sportující voják vůči zaměstnavateli (rezortu MO) při naplňování své záliby naprosto svobodný, ve smyslu „s kým, s čím, kde atd.“. Platí to i tehdy, pokud si vojáci ve prospěch společných soukromých potřeb vytvoří neformální skupinu nebo se dokonce sdruží do nějaké formy klubu, spolku, oddílu aj. podle zákona č. 83/1990 Sb. Také ale ve všech těchto případech platí, že až jedinec či sdružení má ve svém rozhodování tuto volnost garantovanou aktuálním právním prostředím, pouze tzv. „za své“.

V souvislosti právě s aktivitami vojáků ve volném čase a podle současných možností, absentuje právní opora pro bezplatné využívání majetku státu (s právem hospodaření v rezortu MO) k uspokojování soukromých potřeb (koníčků).

Zde je myšlen veškerý materiál (náčiní, náradí, výstroj aj.) a další nemovitý i movitý majetek – Tv zařízení jako hřiště, tělocvičny, bazény, včetně spotřeby energií a jiných médií, využívání služeb úklidu, odborného personálu aj. To vše je pořízováno a provozováno za rozpočtové prostředky vyčleněné pro zabezpečení výcviku vojsk, výuky na vojenských školách, příprav na služební akce aj. Do tohoto výčtu patří logicky i pronajímání různých zařízení v komerční sféře. K podpoře plnění úkolů výcviku a výuky (haly, bazény, sauny, stadiony apod., lyžařské vleky a lanovky apod.) zcela oprávněné, ale pro akce jež jako služební označit nelze ...? Tento fakt se navíc nemusí vždy vztahovat jen na sportovní či jiné pohybové aktivity.

Přitom je možná většina takových příležitostí dostupná přímo ve vojenských objektech (kasárnách, školách aj.), které současně disponují i ubytovnými vojáků. Toto zázemí vytváří přirozené podmínky k tomu, aby se zájem o uvedená zařízení po skončení denní služební doby dal s vysokou pravděpodobností předvídat. Nepochybně jde o záležitost, která si pozornost zaslouží.

Tento stav trvá už nejméně od roku 1994, kdy z výše prezentovaných důvodů (dopad zákona č. 83/1990 Sb.) bylo nutno transformovat VTJ a jejich sportovní oddíly na občanská sdružení s vlastní právní subjektivitou (k 30. 9. 1994). Podstata rozhodnutí ministra obrany k tomuto kroku (10. 2. 1994) byla v tomto případě identická s výkladem ducha zákona – stát, potažmo MO ČR muselo v zájmu respektování právních podmínek – zamezit čerpání rozpočtových finančních prostředků pro uspokojování soukromých zájmů vojáků, protože aktivity ve VTJ nebylo možno dále považovat za služební činnost. Tato transformace proběhla podle zásad stanovených NNGŠ č. 43/1994 Věstníku.

Profesionální tělocvikář musí být schopen tyto dvě rozporné právní polohy sportu (služební i soukromou) v armádě rozlišovat a **neslužební akce za služební finanční a materiálové prostředky neiniciovat**. Vždy, pokud k jejich směřování u dané složky dochází, minimálně by měl informovat nadřízeného o dané nesrovnalosti a o riziku obvinění ze zneužití kompetencí. Pracovníci odpovědní za ubytovací a stavební službu, popř. logistiku, mají v těchto případech povinnost uplatňovat finanční náhrady za pronájem zařízení, náčiní, nářadí aj.

Je důležité, aby odborná shromáždění Tv pracovníků toto téma do svých programů zařazovala a reagovala na případné změny tak, aby tito vojenští specialisté na všech úrovních v této ne příliš frekventované a nedořešené otázce znali stále aktuální stav.

Problém zabezpečování sportovních i jakýchkoliv jiných pohybových aktivit mimo akce VTV má v současné době zřejmě jedinou alternativu. Tou by snad mohlo být využívání finančních prostředků vyčleňovaných v rámci programu prevence proti sociálně nežádoucím jevům (SNJ). Není ale jisté, zda v praxi je tento postup vůbec reálný, zda jej lze uplatňovat důsledně a zda se oba prospěšné druhy pohybových aktivit do značné míry nemísí.

Řešení není pravděpodobně nikde jinde než u kompetentních orgánů MO, které mají volný čas vojáků v „referátu“. Koneckonců předpokládá to i vládní usnesení č. 1154 z 12. 11. 2003 v kapitole Úkoly a schopnosti součástí rezortu MO a ozbrojených sil ČR, v bodu 3.3.

Domnívám se, že nezbývá než:

- ❑ problém se všemi aspekty jasně popsat;
- ❑ co nejdříve vydat INA o potřebné právní síle, který v přijatelné, flexibilní formě legalizuje využívání vojenských zařízení, materiálu, služeb atd. pro aktivity vojáků prováděné v jejich volném čase a současně vyčistí „kalnou vodu“.

Význam tohoto kroku by byl veliký. **Přínos individuálních pohybových aktivit vojáků v jejich soukromém volnu je nesporný.** Je podobný jako u řízených aktivit VTV. Velmi pozitivně ovlivňuje obecnou tělesnou kondici potřebnou pro kvalitní výcvik vojáků, má nepochybně kladný dopad na zdravotní stav vojáků a samozřejmě nelze pominout ani jeho hlavní efekt, preventivní význam vzpomenutého sociálního programu.

Všechno jsou to známá fakta, takže v jejich intencích je třeba nalézt pozitivní řešení nelichotivého stavu a nejen pro aktivity Tv charakteru. Bylo by záhodno, aby hra na „mrtvého brouka“ v nevyřešené právní opoře pro činnosti vojáků ve volném čase prováděné ve vojenských zařízeních s vojenskými materiálem, měla pokud možno v dohledné době konec. Třeba „jen“ v zájmu toho, aby rezort MO jako ústřední orgán státní správy netrpěl vědomě uvnitř sebe sama, rozporný právní stav.

Závěr

Cílem tohoto příspěvku byla snaha objasnit oblast VTV a alespoň upozornit, v optimálním případě sjednotit potřebu jejího reálného vnímání jako autonomní složky celého systému služební tělesné výchovy, a také jejího odlišení od individuálních – soukromých zájmů vojáků. To se totiž stále, i přes uplynutí téměř 15 let její oficiální a právně podložené existence, plně nedaří.

Za nejdůležitější „oříšek“, který by mohl z neznalosti, a tak neprávem vytvářet na VTV deformovaný názor, považují absenci INA pro možnosti vojáků ve volném čase s plným respektováním jejich občanských práv. Takový INA by odstranil právní vakuum v důležité oblasti jejich života, možná i života jejich rodinných příslušníků.

Podobně jako měly tělovýchovné orgány spolu s odbory rezortu MO v roce 1990 v prostředí zaměřeném na obranu státu originální nápad a byly schopné legalizovat v té době naprosto bezprecedentní a „revoluční“ opatření (služební tělesnou přípravu pro vybrané občanské zaměstnance), neměla by chybět potřebná invence ani orgánům řešícím volný čas. K lepší kvalitě takového INA by mohla posloužit i pozdější negativní zkušenost právě s tělesnou přípravou občanských zaměstnanců. Ta – vlivem „žabomyších“ sporů prosazujících spíše práva bez rovnováhy s povinnostmi, a poté i „díky“ občasnému, ale rozšiřujícímu se zneužívání pracovní doby – byla zrušena. I přes racionální důvody, které byly jistě pro tento krok doloženy a ministra obrany vedly k danému rozhodnutí se domnívám, že problém nebyl objektivizován plně a „s vaničkou se vylilo i dítě“.

V této souvislosti by se při nesprávném vnímání a interpretaci mohlo stát vážným problémem reálné riziko zneužívání VTV. To přichází v úvahu nejvíce v souvislosti s možnými případy porušování zásad a narušování či zpochybňování toho, co lze považovat za prospěšné pro většinu vojáků a tím také za přínos pro kvalitní výkon vojenské služby. Účinnou prevencí proti tomu může být jen respektování popsaných pilířů VTV.

Důležitost sportování na amatérské úrovni umocňují nejen dlouhodobé zkušenosti a tradice armády, ale i z mnoha jiných, nevojenských prostředí doložený, pozitivní efekt tělesného pohybu. **To vše potvrzuje, že VTV významně působí relaxačně a regeneračně po fyzické i psychické stránce a tvoří tak protiváhu náročnému výcviku vojenských profesionálů.** Kdo si našel v jejím obsahu svou „parketu“, jistě tento názor zpochybňovat nebude. Pominout nelze ani prokázaný zdravotnický efekt rekreačně prováděné TV.

Literatura:

- KONRÁD, A. Zamyšlení nad zrušením tělesné přípravy občanských zaměstnanců. *Vojenské rozhledy*, červenec 2003. roč. XII. (XLIV.). č. 4, s. 76-84. ISSN 1210-3292.
- Podklad pro novelizaci předpisu Zdravotnické zabezpečení výcviku. evid. zn. *Zdrav-6-2*, nezveřejněno. Interní materiál VO UK FTVS, Praha 2006.
- Služební tělesná výchova, návrh služebního předpisu *Služební tělesná výchova*, nezveřejněno. Interní materiál OdTVaZVSl SRDS-0S MO, Praha 2006

Vybrané odborné zkratky a pojmy:

TV	– tělesná výchova
Tv	– tělovýchova, tělovýchovný
TP	– tělesná příprava
ASH	– armádní sportovní hry
VO UK FTVS	– vojenský obor UK FTVS
NNGŠ	– nařízení náčelníka Generálního štábu
PR-Tv	– preventivní rehabilitace s Tv programem
sL. TV	– služební tělesná výchova
VTV	– výběrová tělesná výchova
STP	– speciální tělesná příprava
VTJ	– vojenská tělovýchovná jednota
SNJ	– sociálně nežádoucí jevy
OTV	– operačně-taktické velitelství
INA	– interní normativní akt

Vojenské správní úřady – anglicky „military territorial administrative authorities“, francouzsky „administration territoriale militaire“ – jsou důležité vojenské orgány, které v současné době tvoří krajská vojenská velitelství. Mimo výkon státní správy současně plní úkoly obrany státu. Obsah jejich činnosti určuje předpis Org-2-1 – Působnost a organizační struktura krajského vojenského velitelství, který vymezuje působnost, úkoly a organizační strukturu v jeho územním obvodu. Zároveň stanovuje odpovědnost a povinnosti vedoucích zaměstnanců a upravuje jejich vzájemné vztahy v organizační struktuře krajského vojenského velitelství. Následující příspěvek sleduje historii jejich vzniku a zřízení v rámci vytvoření samostatné Republiky československé až po přítomnost.

Vojenské správní úřady v Republice československé (1918 – 1938) plnily úkoly spojené především s doplňováním armády a evidencí vojenských osob mimo službu. Území státu bylo rozděleno na doplňovací okresy, v nichž jako výkonné orgány doplňovací služby působila doplňovací okresní velitelství. Sídla těchto velitelství byla zpravidla zároveň názvem doplňovacího okresu, pokud z různých mimořádných důvodů nebylo nutné příslušné velitelství dočasně umístit do jiného města okresu. Doplňovací okresy zahrnovaly území několika okresů politických. Doplňovací služba byla řízena ministerstvem národní obrany prostřednictvím zemských vojenských velitelství, respektive později velitelství sborů.

Úkol evidence kmenového počtu u tzv. kmenových těles (byly to samostatné útvary, jímž příslušelo vést kmenovou agendu vojenských osob) příslušel početní službě. Byla vykonávána samostatnými vojskovými tělesy za řízení ministerstva národní obrany a zemských vojenských velitelství, resp. velitelství sborů.

V prvním období po roce 1918 byla převzata a obnovena síť bývalých rakousko-uherských doplňovacích velitelství i s jejím dělením na tři druhy. Na přelomu roku 1920 bylo tak v činnosti 40 doplňovacích velitelství a vedle toho ještě doplňovací velitelství zeměbranecká a domobranecká. V důsledku koncepce jednotné armády byla k 31. prosinci 1919 zeměbranecká okresní velitelství zrušena a 30. června 1921 zlikvidována i velitelství domobranecká. Až do roku 1922 fungovaly místo domobraneckých doplňovacích okresních velitelství domobranecké skupiny u doplňovacích okresních velitelství téže posádky.

Na základě branného zákona č.193/20 Sb., a příslušných prováděcích předpisů byla stanovena definitivní síť 48 doplňovacích okresních velitelství (DOV). K její realizaci bylo třeba zřídit dalších osm nových velitelství. Stalo se tak postupně. Roku 1921 byl doplňovací okres Praha rozdělen na okres Velká Praha a Praha – venkov. Podobně vznikly roku 1923 z doplňovacího okresu Brno okresy Velké Brno a Brno – venkov. V témže roce byly zřízeny doplňovací okresy Uherské Hradiště, Klatovy a Hranice. O rok později vznikl doplňovací okres Valašské Meziříčí, roku 1925 Česká Lípa a roku 1926 Most.

Takto ustálená síť doplňovacích okresů působila až do konce roku 1938, přičemž došlo vedle některých menších územních změn v důsledku úpravy hranic politických okresů pouze

k přesunům sídla doplňovacích okresních velitelství a tedy i názvu doplňovacího okresu, popřípadě k přejmenování okresu podle skutečného sídla doplňovacího okresního velitelství. Byla to po vydání nových branných předpisů roku 1927 změna DOV Lučenec v DOV Banská Bystrica, DOV Rimavská Sobota v DOV Tisovec a znovu v DOV Brezno nad Hronom (1937), a DOV Frýdek v DOV Místek (1928). Z důvodů státně obraných byl roku 1935 doplňovací okres Chomutov přejmenován a sídlo DOV přeloženo do Žatce a o rok později podobně změněn doplňovací okres Most v Louny.

Okupace pohraničí po Mnichovu vedla k přesunu sídel některých doplňovacích velitelství a k přejmenování doplňovacích okresů. Tak bylo DOV Jindřichův Hradec změněno na Tábor, DOV Košice na Spišskou Novou Ves a DOV Litoměřice na Kralupy nad Vltavou. Zároveň byla řada doplňovacích okresních velitelství z pohraničí, evakuovaná do vnitrozemí, zrušena. Byla to DOV Česká Lípa, Cheb, Žatec, Opava, Šumperk, Znojmo, Levice, Nové Zámky a Užhorod. Celkový počet tak klesl na třicet sedm.

Po druhé světové válce od 1. října 1945 vešla v platnost tzv. zdokonalená nebo také v jiných pramenech uváděná tzv. mírová organizace armády. Hlavní štáb se snažil s její pomocí zdokonalit původní organizaci při důslednějším respektování ekonomických a finančních možností státu i sníženého počtu obyvatel. Byly zavedeny tři druhy jednotek: na starých počtech, rámcové a náhradní. Rámcové jednotky byly jednotky s neúplnými početními stavy, které měly za úkol cvičit zálohy. Na předepsané počty byly jimi doplňovány především při větších cvičeních a v případě mobilizace. Z organizace předmnichovské čs. armády byly obnoveny tzv. náhradní útvary. V míru měl každý útvar své náhradní těleso, u kterého se vedla kmenová evidence osob vytvářejících mobilizační sled. Náhradní těleso zajišťovalo a skladovalo výstroj a výzbroj pro své záložníky a připravovalo vše k jejich mobilizaci. Za války zpravidla mělo zůstat v mírové posádce a mělo se starat o první výcvik nováčků a záloh, sestavovat z nich pochodové útvary, jimiž se doplňovaly ztráty vojenského útvaru na frontě.

Tyto úkoly řešila náhradní tělesa ve spolupráci s doplňovací správou, která se územně členila na 46 doplňovacích okresních velitelství. Systém doplňování byl převzat z předmnichovské čs. armády a vycházel ze zkušeností z první světové války.

K 1. říjnu 1949 přešla doplňovací služba ustanovením č. 6107 plně na nově vzniklá krajská vojenská velitelství (KVV), která ji vykonávala pro celé území kraje. Stejně tak převzala KVV od velitelství vojenských oblastí agendu vojenské evidence motorových vozidel a koní apod. Rozkazem ministra národní obrany č. 70 z 21. března 1951 s účinností od 1. dubna 1951 ve spojitosti s reorganizací teritoriálních orgánů vojenské správy, byl vydán Organizační řád místních vojenských velitelství, který změnil ustanovení o KVV z roku 1949. V roce 1953 byla vytvořena okresní vojenská velitelství (OVV) v sídlech okresů a místní vojenská velitelství (MVV) v některých větších městech, která postupně převzala doplňovací agendu na území své působnosti. V červnu 1953 bylo při reorganizaci velitelství vojenských okruhů vytvořeno v rámci jeho štábu oddělení doplňovací a služby vojsk, které řídilo doplňovací službu na území své správní působnosti.

Na základě Rozkazu ministra národní obrany generála armády Alexeje Čepičky č. 52 z 27. listopadu 1953 byly s platností od 1. ledna 1954 přejmenovány krajská (městská) a okresní (obvodní) vojenská velitelství na krajské (městské) a okresní (obvodní) vojenské správy.

Reorganizace místních (obvodních, městských, okresních) vojenských správ a úprava řízení jejich činnosti byla provedena dále k 6. dubnu 1960 vzhledem k novému územně správnímu členění státu na základě nařízení ministerstva národní obrany č. 06 z 6.4. 1960.

Místním vojenským správám bylo stanoveno, že jsou územním vojenským správním orgánem určeným k zabezpečení mobilizačních příprav a provedení mobilizace ve stanoveném rozsahu a k doplňování ozbrojených sil. Jejich působnost byla upravena zákony a dalšími obecně právními předpisy, výnosy, rozkazy a nařízeními prezidenta, ministra obrany, náčelníka generálního štábu Čs. armády-náměstka ministra obrany, velitele vojenského velitelství (Západ, Střed, Východ) a velitele vyššího doplňovacího velitelství.

Hlavními úkoly místní vojenské správy bylo:

- ❑ ve stanoveném rozsahu zabezpečovat uplatňování práv a povinností občanů a organizací ve věcech branné povinnosti;
- ❑ plánovat a zabezpečovat mobilizační přípravy a provádět mobilizaci;
- ❑ doplňovat ozbrojené síly odvedenci, vojáky v záloze a věcnými prostředky z civilního sektoru;
- ❑ doplňovat vojenské školy uchazeči z řad občanské mládeže a organizovat přímé náborové vojáků v záloze do služebního poměru vojáka z povolání a do další služby.

S účinností od 1.1.1992 dochází k přejmenování krajských vojenských správ na vyšší doplňovací velitelství. Důvodem je změna státoprávního uspořádání, kdy kraje byly zrušeny a zůstaly v platnosti pouze okresní úřady. Celkově byly úkoly vyšším doplňovacím velitelstvím ponechány, tj. nadále řídit okresní vojenské správy, zabezpečovat obranu stanoveného území, objektů důležitých pro obranu státu (řídit strážní jednotky ve stanoveném územním obvodu), mobilizačně vytvořit a doplnit stanovené útvary a zařízení. Na změnu státoprávního uspořádání však paradoxně nereagovala Policie České republiky a i nadále si zachovala územní členění podle starých krajů.

Zákonem č. 218/1999 Sb. ze dne 14. září 1999 o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon) bylo zřízeno 86 územních vojenských správ, jejichž obvody kopírovaly územní obvody okresů České republiky a osm velitelství územní obrany. Tento zákon nahradil branný zákon č. 92/1949 Sb., který s některými úpravami ve svém základu platil neskutečných 50 let! Nový zákon stanovil, že územní vojenské správy jsou vojenskými správními úřady prvního stupně a velitelství územní obrany vojenskými správními úřady druhého stupně. Mimo správní povinnosti jim bylo zároveň zákonem stanoveno, že současně plní úkoly obrany státu.

Pro činnost územních vojenských správ byla vydána s účinností od 1. července 2000 „Působnost územní vojenské správy v míru“ č.j. 8/42-186/2000-1203, která stanovila hlavní zásady činnosti územní vojenské správy v míru. Nahradila „Působnost okresní, obvodní, městské vojenské správy v míru“ č.j. 35015/36-MDO ze dne 24. září 1997.

Hlavními úkoly územní vojenské správy bylo:

- ❑ plnit úkoly na úseku branné povinnosti;
- ❑ plánovat a zabezpečovat mobilizační přípravy, provádět mobilizaci ve stanoveném rozsahu a projednávat ji s územními orgány státní správy a samosprávy;
- ❑ doplňovat ozbrojené síly ČR odvedenci, vojáky v záloze, středním zdravotnickým personálem a věcnými prostředky;
- ❑ spolupracovat s výběrovým a rekručním střediskem AČR;
- ❑ zabezpečovat péči o vojenské veterány a vojenské důchodce.

Od 1. ledna 2003 bylo **novelizací zákona č. 218/1999 Sb.**, zřízeno 35 územních vojenských správ, jako vojenských správních úřadů prvního stupně a Hlavní doplňovací úřad Tábor, jako

vojenský správní úřad druhého stupně. Krajské vojenské velitelství obdrželo novou působnost (Č.j. 883/24-14/2002-4300), kterou ji bylo vymezeno místo v systému obrany a ochrany území ve stanoveném obvodu při řízení podřízených součástí.

Na základě zákona č. 585/2004 Sb., bylo dnem 29. listopadu 2004 zřízeno 14 krajských vojenských velitelství s úkolem výkonu státní správy (výkon vojensko-správních činností prvního stupně) a zároveň plnění úkolů obrany státu ve stanoveném obvodu. Pro činnost krajského vojenského velitelství vydalo Velitelství sil podpory a výcviku Stará Boleslav s účinností od 1.1. 2005 „Působnost krajského vojenského velitelství v míru“ Č.j. 3045-116/2004-2565-OS (POM-167), kde bylo dále stanoveno, že KVV plánuje a koordinuje plnění úkolů při řešení krizových situací, plánuje a zabezpečuje mobilizační přípravy a provádění mobilizace ve stanoveném rozsahu a projednává je s územními orgány státní správy a samosprávy, plánuje a provádí doplňování ozbrojených sil ČR mobilizačními zálohami, zabezpečuje péči o vojenské veterány, vojenské důchodce a rehabilitované včetně podpory činnosti vojenských zájmových sdružení na krajské úrovni.

S účinností k 1. březnu 2005 byla vydána nová „Působnost krajského vojenského velitelství“ POM-178, kde bylo opět vymezeno místo a úloha krajského vojenského velitelství jako vojenského správního úřadu prvního stupně, včetně úkolu obrany státu.

1. listopadu 2005 vydává Ministerstvo obrany s účinností od 1.1. 2006 „Prozatímní působnost krajského vojenského velitelství“ Č.j. 50445-68/2005/DP-1203/1, která reaguje na změnu organizační struktury KVV. S účinností od 1.1. 2006 se v rámci KVV vytvořilo oddělení náboru, které plní úkoly na úseku náboru, profesního poradenství a administrace povolávacího procesu.

Posledním dokumentem, který vymezuje působnost, úkoly a organizační strukturu KVV, jako vojenského správního úřadu prvního stupně v jeho územním obvodu, je předpis Org-2-1 „Působnost a organizační struktura krajského vojenského velitelství“ vydané Ministerstvem obrany 3. listopadu 2006 s účinností od 1. ledna 2007.

Literatura:

Zákon č. 193/1920 Sb., Branný zákon Republiky československé.

Zákon č. 92/1949 Sb., Branný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/1999 Sb., o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon), ve znění zákona č. 238/2000 Sb.

Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon), ve znění pozdějších předpisů.

R MNO č. 70/1951.

R MNO č. 52/1953.

R MNO č. 43/1991.

Nařízení MNO č. 08/1959.

Nařízení MNO č. 06/1960.

Org-2-1. Působnost a organizační struktura krajského vojenského velitelství. MO Praha 2006.

SKORUŠA, L. Právní aspekty řešení krizových situací s účastí AČR. [přednáška] Brno 2006.

Takovou otázku si v publikaci „Strategické vládnutí a Česká republika“ (Nakladatelství Grada, 360 stran) položilo Centrum pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, na jejímž řešení se podílelo i jeho Středisko bezpečnostní politiky.

Je tomu tak proto, že i naše armáda se začala radikálněji měnit po přijetí a realizaci strategických dokumentů a rozhodnutí. Nejdříve to byla vojenská doktrína z roku 1991, která podstatně ovlivnila transformaci armády. Dále plán rozdělení Československé armády na dvě samostatné na přelomu roku 1992-1993. Příprava vstupu do Severoatlantické aliance v roce 1999. A konečně Konceptce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil z roku 2002 přepracovaná v roce 2003 na změněný zdrojový rámec, která dala podobu současné profesionální armádě. Také v této publikaci kromě strategické problematiky, v jejímž rámci se armáda pohybuje, je speciální kapitola **Bezpečnostní strategie a koncepce**.

Práce „Strategické vládnutí a Česká republika“ vymezuje teoretická východiska strategického vládnutí a jeho hodnotící indikátory. Zabývá se rolí nadnárodních a mezinárodních organizací a srovnáním role národních institucí ve strategickém vládnutí v EU. Shrnuje poznatky o strategickém vládnutí u nás po roce 1989. Další kapitoly se orientují na analýzu role elit, veřejnosti, politických stran, médií a veřejných rozpočtů ve strategickém vládnutí. V závěru jsou případové studie o strategických dokumentech na národní, krajské i lokální úrovni.

Práce je určena pro vrcholové řídicí pracovníky v rezortech včetně obrany, ve veřejné správě, v exekutivě firem, zpracovatele strategických dokumentů, pracovníky poradenských agentur, vědeckovýzkumné pracovníky a studenty zabývajícími se touto problematikou.

Nejednoduchá situace ve světě

Vedoucí výzkumného týmu profesor PhDr. Martin Potůček, CSc., MSc. v úvodu píše, že **lidstvo nedokáže řídit samo sebe**. Rozpoutalo takovou dynamiku nekontrolovaných civilizačních změn, že se s nimi zavedené způsoby vládnutí nedokážou vyrovnat. Jedním z nejnebezpečnějších rysů vývoje je neznalost nebo ignorování dlouhodobých důsledků dnešních rozhodnutí. Pro jejich překonání je určující schopnost lidstva adekvátně reagovat na proměny způsobované jeho aktivitami a přizpůsobovat tomu cíle, nástroje poznávání, způsoby řízení a správy. Vstupujeme přitom do proudu událostí, které nemáme a nikdy nebudeme mít plně pod kontrolou a kterým nebudeme ani schopni plně porozumět. Není zaručeno, že nedojde ke katastrofě. Rozhodujícím jazyčkem na vahách mohou být dostatečné či naopak **nedostačující kapacity strategického vládnutí**.

Mezinárodní zkušenosti navíc ukazují, že země s vyvinutou kapacitou strategického vládnutí nejen vítězí v globální soutěži o nosné koncepty rozvoje a zdroje, ale jsou i lépe vybaveny efektivně přispět k řešení úkolů, které přesahují možnosti jednotlivých států. Takový je příklad Irska a Finska.

Co je strategické vládnutí a jak je hodnotit

Strategické vládnutí má ve vztahu k měnícím se sociálním podmínkám a budoucím výzvám a příležitostem země vytvořit podmínky pro orientovanější hledání jeho historických trendů, mezinárodních paralel pro identifikaci aktérů a posouzení kvality konkrétních pokusů o jeho praktické uplatnění. Koncept strategického vládnutí by měl být ušit na míru konkrétním stávajícím i budoucím podmínkám České republiky jako země na pomezí centra a periferie světového vývoje a nového členského státu Evropské unie se specifickými historickými kořeny včetně dědictví komunismu, tradicemi veřejné správy atd.

Strategické vládnutí lze v tomto kontextu chápat jako **dynamický proces tvorby a uplatňování veřejné politiky, politiky a správy, představovaný zájmy mnoha různých sociálních a ekonomických skupin, a zároveň hledáním udržitelné rozvojové orientace a sociálního kontraktu, schopného vyvážit tyto zájmy způsobem, který je slučitelný s dlouhodobými zájmy celé společnosti a jejích budoucích generací.**

Přístupy k měření, resp. hodnocení a srovnávání úrovně vládnutí se zahraničními zkušenostmi vycházejí z předpokladu, že aspoň některé prvky vládnutí lze efektivně měřit a vyhodnocovat, porovnávat apod. Za tohoto předpokladu lze využít výsledky měření k vědeckým analýzám, pro politické a správní rozhodování i v komerčním sektoru. Měření umožňuje porovnávat a hodnotit výkonnost vlády a veřejného sektoru obecně, což může významně ovlivnit vyjádření podpory nebo nespokojenosti vládě a rozhodování při parlamentních volbách, popř. vyústit v politickou akci apod. Výsledky mohou také posloužit elitám jako nástroj politiky, s jehož pomocí lze mobilizovat veřejnost.

Současná světová ekonomika i společnost jsou vystaveny výrazným proměnám, které čím dál více ovlivňují chování a prostředí všech aktérů ekonomického, sociálního a politického života lidí na všech úrovních vládnutí, ať již jde o úroveň lokální, regionální, státní či mezinárodní a globální. Nové světové uspořádání přináší výrazné výzvy, jež jsou vyjádřeny jednak novými příležitostmi pro rozvoj lidského společenství, jednak hrozbami ohrožujícími jeho budoucí vývoj.

Za příčinu výrazného posunu v kvalitě vnějšího prostředí, které determinuje prostředky a způsoby vládnutí, je považována globalizace světové ekonomiky a její vliv na ekonomickou a sociální aktivitu překračující hranice regionů i států. Na to je v současném světě třeba reagovat novými prostředky, které umožní realizovat dlouhodobě prospěšné a platné postupy k využití nabízených výzev a eliminaci hrozících rizik. Nové formy vládnutí musí obsahovat výrazný strategický prvek spočívající v dlouhodobém a koherentním rozhodování, jež je udržitelné i v neustále se měnícím sociálním i politickém prostředí na všech zmíněných úrovních. Pozornost je konkrétně věnována OSN, NATO, OECD, OBSE, WTO, GATT, Mezinárodnímu měnovému fondu, Světové bance – a v neposlední řadě i Evropské unii.

Každá země při budování strategických kapacit vycházela z vlastní historické, politické a kulturní zkušenosti, proto se liší i konkrétní organizační zajištění strategické dimenze vládnutí v jednotlivých státech. Zároveň zejména od druhé poloviny 20. století dochází k vzájemnému inspirování, a to jak mezi jednotlivými zeměmi, tak mezi veřejným a komerčním sektorem. Mezi faktory, které přispěly a nadále přispívají k dílčím či hlubším proměnám institucionálního rámce strategického vládnutí, patří zejména evropská integrace, globalizace, rozvoj technologií, vývoj manažerských přístupů.

Strategické vládnutí v České republice po roce 1989

Strategické vládnutí na úrovni centrální státní správy je předmětem trvalého zájmu analytiků, ale i mezinárodních organizací. Potřeba rozvíjet a posilovat strategickou dimenzi vládnutí vyplývá ze závěrů příslušných analýz a dokumentů jako naléhavé poselství. V našem vývoji lze identifikovat tři polistopadová období: 1989-1992 (erupce občanské angažovanosti s mnoha reformními scénáři); 1992-1997 (období „vítězství ideologie“, které při hledání povahy společenských cílů je odvozovalo z apriorních ideových schémat); 1998-2006 (na začátku byla typická snaha preferovat expertní povahu strategických cílů rozvoje společnosti, postupně se otevíral prostor i pro vstup širší veřejnosti, ale zájem politické reprezentace zároveň upadal).

V současné době podle empirických výzkumů převažuje mezi občany ČR sklon k opatrné, zodpovědné a korektní strategii dosahování životních cílů. Tento typ individuální životní strategie není v rozporu s převažující vizí a cestou modernizace společnosti. Opatrná individuální orientace však příliš nekorresponduje s kolektivní orientací na co nejvyšší výkon a rychlé modernizační změny.

Představy veřejnosti a elit o moderní společnosti v mnohém připomínají spíše obraz industriální společnosti „kouřících komínů“ než obraz společnosti informační nebo společnosti vědění. U veřejnosti je to typický důraz na materiální blahobyt a technickou vyspělost. U elit i veřejnosti společně pak absence občanského aktivismu a vědomí globálního kontextu problémů země.

K nejdůležitějším aktérům reprezentace zájmů v demokratických politických systémech patří politické strany. Jejich cílem je na rozdíl od nátlakových či zájmových skupin účast ve volbách, zisk poslaneckých křesel, podíl na správě státu a prosazení programu na vládní úrovni. Plní tedy roli artikulace a agregace zájmů obyvatel – voličů a působí jako prostředek a nástroj politické socializace. V parlamentních demokraciích, kde je legitimita vlády zcela závislá na přímo voleném parlamentu, je jejich role ještě důležitější. Programy politických stran se potenciálně mohou stát vládními programy a oficiálními státními doktrínami. Tvorbou dlouhodobých dokumentů, které by nastiňovaly vize a strategie politických stran v dlouhodobém horizontu, doposud nepatří mezi stěžejní náplň jejich odborné činnosti.

Ze sledovaných subjektů mají strategičtější charakter pouze dokumenty ČSSD a KSČM. Dlouhodobé programy ODS a KDU-ČSL jsou spíše hodnotovými proklamacemi, které sice obsahují výhledy do budoucna, nicméně ve velmi obecných rysech. Občanští a křesťanští demokraté se zaměřují zejména na střednědobé a akční programy.

Do kontrolních funkcí, ale i do rozhodování na politické a správní úrovni včetně procesů strategického vládnutí, se vážným způsobem zapojují média, která tak zároveň ovlivňují intelektuální klima ve společnosti. Zkoumat a racionalizovat vládnutí, zvláště jeho strategickou dimenzi, a zároveň prohlubovat jeho gnozeologické a kultivovat sociálně politické zázemí proto není myslitelné bez analýzy vývoje, současného stavu a predikce dalšího rozvoje, orientace, obsahu a etiky působení médií.

V posledních sedmnácti letech sehrála média ambivalentní roli s postupně sílícími negativními aktivitami. Je sice pro ně rozhodující svoboda aktivit, musí však být spojena se společenskou odpovědností. Nemají-li lidé zároveň možnost participovat na obsahu médií a účinně se bránit dehonestaci své osobnosti, mohou se reflexivně přiklánět k autoritativnějšímu společenskému režimu, který jeho možnosti zákonitě na základě historických zkušeností snižuje.

Jedním z faktorů a předpokladů strategického vládnutí, které jsou pro armádu stále významnější, jsou **veřejné rozpočty**. Veřejný rozpočet plní roli peněžního fondu, bilance, finančního plánu a také nástroje veřejné politiky. Z fondového hlediska nahlížíme na rozpočet jako na **systém, kde vstupy představují toky veřejných příjmů. Výstupy jsou pak dány veřejnými výdaji**.

Vláda realizuje veřejnými výdaji cíle veřejných politik. K financování veřejných statků získává potřebné zdroje formou veřejných příjmů. Právě prostřednictvím výdajové a příjmové stránky rozpočty a jejich propojením s cíli veřejných politik můžeme usuzovat o tom, zda vláda používá rozpočtu jako nástroje strategického vládnutí. K žádoucím systémovým změnám patří přechod od institucionálního rozpočtování k rozpočtování programově výkonovému. Bilanční hledisko rozpočtu pak vypovídá o finančním hospodaření vlády. Také z jeho obsahu a kvality můžeme usuzovat o kvalitě strategického vládnutí.

Převážně smutný osud přijatých strategií

V naší zemi bylo zpracováno několik závažných strategií. **Strategii udržitelného rozvoje České republiky** přijala vláda České republiky v prosinci 2004. Tedy dvanáct let po *Summitu Země* v Rio de Janeiru z roku 1992, kde byla přijata *Agenda 21*, vyzývající zúčastněné země k přípravě národních strategií udržitelného rozvoje. Udržitelný rozvoj je vnímán jako koncept, který není kompatibilní s politickým důrazem na ekonomický růst a se zaměřením na relativně krátkodobé účinky politik.

Nedobrý osud měla i **Strategie hospodářského růstu**. Její analýza odhaluje zajímavé souvislosti a rozpory v přípravě a implementačních potenciálech těchto strategických dokumentů. Již od listopadu 1989 je česká ekonomika konfrontována s řadou vnitřních a vnějších výzev, jejichž naléhavost a rizika sice po přechodu vlastnických struktur ze státních na soukromé poněkud polevily, nicméně země se stále potýká s dlouhodobě udržitelným rozvojem. Strategie hospodářského růstu, vypracovaná v roce 2005 týmem tehdejšího vicepremiéra Martina Jahna, je jedním z mála pokusů vypracovat strategickou koncepci vládní politiky s cílem stanovit kritéria posuzování klíčových ekonomických problémů a nastínit cesty jejich řešení. Místo ambiciózního cíle stát se hlavním strategickým dokumentem pro Českou republiku posloužila spíše jen jako podklad pro veřejnou debatu nad ekonomickým pilířem komplexní rozvojové strategie.

Národní akční plán sociálního začleňování 2004–2006 jako zamýšlený nástroj strategického vládnutí je spíše směsí pečlivě a přehledně zpracované výzkumné zprávy, evidence všech přijatých a připravovaných politik, akčních plánů, strategií, programů a opatření vlády a dalších orgánů a zákonů, které přímo či nepřímo souvisejí se sociálním začleňováním a pokusem o utřídění strategických úmyslů, cílů a způsobů jejich řešení, v němž jsou zajímavé příklady dobré praxe.

Vojáky nejspíš nejvíc zaujme kapitola **Bezpečnostní strategie a koncepce**. Současná bezpečnostní situace, nový charakter bezpečnostních hrozeb a z nich vyplývajících rizik si v praktické bezpečnostní politice vynucuje, že **problematika bezpečnosti se řeší nejen na úrovni národního státu, ale na více úrovních rozhodování**. K tomuto pojetí bezpečnostní politiky přispívá i nově se prosazující pohled na bezpečnost, kdy předmětem bezpečnosti není již jenom stát a jeho hodnoty, ale člověk, jeho život, životní prostředí a majetek.

Na jedné straně se dlouhodobě prosazuje a stále se rozšiřuje nejen rozsah mezinárodní spolupráce států, ale i vytváření nadnárodních bezpečnostních struktur při rozhodování o bez-

pečnostních opatřeních a při jejich realizaci. V tomto procesu vznikají bezpečnostní strategie a koncepce, které stanovují východiska pro řešení konkrétních bezpečnostních situací.

Úroveň veřejné diskuze o strategickém rozměru bezpečnostní politiky v posledních osmi až deseti letech ovlivnilo především to, že aktéři tohoto dialogu se teprve konstituovali a že prostor pro tuto diskuzi se teprve vytvářel.

Evropská strategie zaměstnanosti a dobrá veřejná správa ve víceúrovňovém vládnutí v České republice se zabývá nadnárodním rámcem politiky zaměstnanosti, kterou začala realizovat Evropská unie. Je reakcí na situace ve využití pracovních sil v členských státech EU, které pro vzájemnou propojenost vnitřního trhu a postupující globalizaci nemohou řešit členské státy odděleně. Fungující trh práce je klíčový jak pro hospodářský růst tzv. *eurozóny*, tak pro kvalitu života evropské společnosti. Nezaměstnanost je vážnou sociální krizí a její růst může snížit veřejnou podporu vládám jednotlivých států i celému evropskému projektu. To vyvolává snahu EU podílet se na řešení zaměstnanosti. Tento proces je zaměřený na koordinaci strategií, který má dosáhnout plné zaměstnanosti, zlepšení kvality a produktivity práce, posílení sociální soudržnosti a začleňování. Slouží jako vzor vládnutí jako otevřené metody koordinace a zkoumá, zda její uplatňování naplňuje principy dobré veřejné správy ve víceúrovňovém vládnutí. Zaměřuje se na vertikální koordinaci agendy zaměstnanosti, tj. na roli jednotlivých úrovní vládnutí (místní, krajské, národní a evropské).

Publikace obsahuje lokální strategie, s nimiž jsou lepší zkušenosti: Hradec Králové – od expertního ke komunitnímu přístupu strategického plánování, Program rozvoje města Velké Meziříčí a Strategie udržitelného rozvoje Libereckého kraje 2006-2020.

Závěrečná myšlenka

Má-li české vrcholové vládnutí podstatnější deficit, pak je to – souběžně s nízkou mírou kultivace politické scény – jen nepatrné zastoupení strategické dimenze. Zatím se v České republice nenašel státník a s ním spojená skupina se silným stranickým a společenským zájemem, kteří by vytvořili institucionální podmínky pro uplatnění strategického vládnutí v životě země, předložili ucelenou dlouhodobou vizi k veřejné diskuzi a zasadili se o její realizaci.

Zkoumat je proto třeba dál témata, pro něž se výzkumný tým rozhodl:

1. Relevantnost časového horizontu konkrétních vrcholových rozhodovacích procesů a schopnost anticipovat důsledky těchto rozhodnutí.
2. Zdroje strategických rozhodnutí, jejich geneze: ideologie, vědecké poznání, zájmy; nadřazená úroveň vládnutí, z vlastní úrovně, zdola.
3. Individuální, skupinové a institucionální aktéři strategických rozhodnutí z veřejně-politického sektoru, trhu, neziskových organizací, médií a občanské veřejnosti, jejich představy, kompetence a kvalifikace.
4. Kritéria hodnocení strategických rozhodnutí.
5. Podmíněnost rozhodovacích procesů naším členstvím v mezinárodních organizacích jako je EU, Rada Evropy, OSN, NATO, SB, MMF aj.
6. Osobní zkušenosti z tvorby a realizace strategických rozhodnutí.
7. Motivace jednotlivých aktérů k participaci na strategiích.
8. Hodnocení úspěšnosti strategií, na nichž se respondent podílel.
9. Osobní krédo respondenta ve strategických rozhodovacích procesech.

-ar-

Plukovník Bohumír Nitsch-Nyč

* 30. listopadu 1900 Návozná

† 20. srpna 1986 Praha

PERSONÁLIE

Portrét plukovníka Nitsche se trochu vymyká z obvyklé řady uveřejňovaných personálií, avšak na druhé straně dostatečně vypovídá o praktikách bývalého Vojenského obranného zpravodajství (OBZ), kterým se v poslední době nevěnuje příliš pozornosti. Přece jen, od té doby nás dělí dobré půlstoletí ...

Při rehabilitacích na začátku devadesátých let minulého století se vloudila nejedna chybička. Jednou z nich byla zpráva federálního ministra obrany I. Andrejčáka o tom, že mimo jiné podepsal i dekret o rehabilitaci plukovníka Bohumíra Nýče; po několika dnech byla sice zpráva dementována, že se jednalo o záměnu jména a dotyčný už byl rehabilitován v polovině šedesátých let. Informace v každém případě vyvolala poměrně značný rozruch v médiích. Tehdy totiž ještě žily oběti jeho provokací, jež prováděl jako příslušník nechvalně pověstného 5. oddělení hlavního štábu (Vojenského obranného zpravodajství - OBZ) a později X. (kádrového) odboru ministerstva národní obrany.

Alexandr Solženicyn kdysi také napsal: *„Komunismus nikdy neskřýval fakt, že odmítá všechna absolutní pojetí mravnosti. Posmívá se jakýmkoliv úvahám o „dobru“ a „zlu“, jako o nepopíratelných kategoriích. Komunismus považuje mravnost za relativní, za třídní záležitost. Podle okolností a politické situace, jakýmkoliv čin včetně vraždy, dokonce zabíjení tisíců může být „dobré“ nebo může být „špatné“. To všechno záleží na třídní ideologii...“*

Zdá se, že její více než čtyřicetiletá vláda v nás zanechala mnohé stopy, aniž si tuto skutečnost dostatečně uvědomujeme. Po letech výchovy k „třídnímu boji“ a k „nenávisti vůči třídním nepřítelům“ nabývají bitvy o mravní hodnoty národa nebývalého významu. Potřebujeme proto mravní vzkříšení, duchovní i mravní obrodu v podstatně větší míře než kdy jindy v naší dávné i nedávné minulosti.

Bohumír Nitsch zahájil vojenskou kariéru ještě za Rakouska-Uherska, když jako desetiletý synek revírníka a správce velkostatku nastoupil do nižší vojenské reálky Fischau u Vídně. Ve studiích pokračoval i za první světové války ve vídeňské kadetce. Po vzniku Československé republiky se v roce 1919 přihlásil jako dobrovolník do československé armády, absolvoval v roce 1920 jednoroční důstojnický kurz při Vojenské akademii v Hranicích a byl aktivován v hodnosti podporučíka. Poté působil u několika pěších pluků jako velitel čety, později roty i jako instruktor ve škole rotmistrů z povolání, nakonec v škole na důstojníky v záloze. Mezitím, 13. června 1926, se v Brně oženil se slečnou Zdenkou Hanušovou. V roce 1932 absolvoval školu velitelů rot.

V této době byl svými nadřízenými hodnocen jako důstojník *„svědomitý, pilný a iniciativní s vyvinutým smyslem pro odpovědnost, které se nebojí“*. Byl *„přímý, ukázněný, kamarádský, k podřízeným přísný, ale spravedlivý a pečlivý“*. Dále studoval a snažil se všude vyniknout a uplatnit. *„Sanquinik“*, který se však dokázal *„ovládat, vyhraněné povahy“*.

Za mobilizace v září 1938 byl velitelem kulometné roty a následně až do 15. března 1939 působil v delimitační komisi. Štábní kapitán Bohumír Nitsch, krátce před tím, 10. března 1939, předložil velitelství pěšího pluku 31 „Arco“ v Jihlavě žádost, „*aby mu byla v osobních dokladech změněna národnost německá na českou*“, což velitelství provedlo „*zápisným řízením*“ a provedení už 14. března nahlásilo ministerstvu národní obrany.

Po nacistické okupaci se podle vlastního, pozdějšího vyjádření účastnil s ostatními důstojníky pěšího pluku 31 v Jihlavě příprav pro ilegální činnost; údajně měl v úmyslu odejít do Polska, což už se neuskutečnilo, protože dne 10. září 1939 byl zatčen gestapem a odsouzen ke dvěma a půl roku káznice. Mezitím se mu v únoru 1940 narodila dcera Zdenka. Po odpykání trestu byl ještě od 1. dubna do 1. prosince 1942 internován v koncentračním táboře „Pod kaštany“. Zůstal v domácím léčení v brněnském Králově Poli až do dubna 1943, kdy nastoupil zaměstnání ve velkoobchodě a mlýnech ve Skalici nad Svitavou. V září téhož roku se mu narodil syn Milan. Od roku 1944 zpravodajsky spolupracoval s členem ilegálního Místního národního výboru v Boskovicích dr. Mazalem, závěrečných bojů se však aktivně nezúčastnil.

Tedy dosud celkem normální kariéra i osudy prvorepublikového důstojníka. Ke zlomu nejspíše došlo po osvobození Brna jednotkami Rudé armády, kdy se Nitsch 28. dubna 1945 stal velitelem koncentračního tábora v Kounicových kolejích v Brně, 8. května 1945 vstoupil do Komunistické strany Československa a už 12. května 1945 byl „ustanoven“ přednostou 2. (zpravodajského) oddělení 3. divize a od 28. června 1945 přednostou skupiny 5. oddělení 3. vojenské oblasti. Rozhodnutím Zemského národního výboru v Brně z 18. října 1945 dostal povolení ke změně příjmení na „Nýč Bohumír“. Nadřízení tehdy oceňovali jeho zkušenosti s tím, že „*má předpoklady pro upotřebení ve zpravodajské službě*“. Současně však upozorňovali, že „*hodí se lépe pro praktickou výkonnou službu než jako orgán řídicí*“, což jeho následující činnost zcela potvrdila.

Na velkém shromáždění důstojníků obranného zpravodajství v Praze Bedřich Reicin a jeho zástupce JUDr. Karel Vaš ostatní seznámili s „generální linií“ OBZ. Tenkrát oficiálně představovala likvidaci sítí německého abwehru a gestapa, očistu armády od kolaborantů i spolupráci s civilní orgány – především ze Státní bezpečnosti – ve smyslu retribučních dekretů prezidenta republiky.

V této době se Nýč seznamuje s předválečným vojenským zpravodajským důstojníkem – majorem Jaromírem Přecechtělem, v té době zpravodajským důstojníkem brněnského 3. sboru, čímž začala jejich neuvěřitelná spolupráce, o níž 21. února 1951 uvedli:

„Na jedné straně jsme museli na rozkaz generála [tehdy ještě podplukovníka - pozn. VZ] Reicina provádět zpravodajskou obranu proti Polsku, a na druhé straně jsme (5. oddělení velitelství oblasti 3) udržovali s polskou komunistickou stranou velmi přátelské styky. [!] Náš přátelský poměr byl stále kalen tím, že byl polskými orgány chycen špion 2. oddělení v Polsku... Nemohli jsme dost dobře chápat, kdo řídí práci 2. oddělení v Polsku... Nemohli jsme dost dobře chápat, kdo řídí práci 2. oddělení a proč je vůbec zpravodajská činnost proti Polsku dovolena. Usoudili jsme (podplukovník Nýč, podplukovník Přecechtěl a major Prášil), že naši práci řídí naprostí diletanti, kteří více zpravodajské službě škodí než prospívají. Nemohli jsme pochopit, proč se do zpravodajské služby stále nabírají osoby nespolehlivé, obdivovatelné západu: kapitán Zajíček (doživotní žalář), kapitán Soukup (zuřivý národní socialista), major Vyhnánek a řada dalších důstojníků, kteří byli postupně až v roce 1949 z 5. oddělení buď odstraněni nebo zavřeni. Přičetli jsme to tomu, že žádný referent asi nemá odvahu tuto situaci Reicinovi vysvětlit, poněvadž ten prostě s nikým nemluvil...“

Tím jejich zpráva ovšem ještě nekončí, dále vydávají svědectví o vlastním „chodu“ vojenské kontrarozvědky v letech 1945-1947:

„O nějaké ideologickém školení nebo růstu zpravodajských důstojníků se nedalo vůbec mluvit, ba možno směle tvrdit, že bylo zakázáno. Sledování národně socialistických rozvatníků v armádě se neprovádělo. Vždy se nám zdálo, že u Státní bezpečnosti v Brně jsou poměry lepší. O členy strany se nikdo nestaral, byli jsme úplně v ilegalitě a tímto lhotejným postojem jsme ztratili spoustu dobrých důstojníků. Závěrem můžeme léta 1945-1947 nazvat obdobím, kdy za tichého souhlasu nebo aspoň pasivního postoje generála Reicina, náčelníka 5. oddělení se armády zmocnili reakční živlové a špioni. V tomto období se dalo v Rakousku a v západním Německu, vzhledem k panující bídě a dezorganizaci při troše předvídatosti učiniti na poli zpravodajském mnoho do února [1948 - pozn. VZ], nebylo však vykonáno téměř nic.“

Situace v OBZ však tak tristní zase nebyla, spíše odráží dobové reakce po zatčení Bedřicha Reicina, kdy revoluce začala požírat své vlastní rodiče. Velitel 3. oblasti armádní generál Zdeněk Novák vyslovil podplukovníku Nyčovi při jeho odchodu do Prahy „pochvalné uznání“ a „svůj velitelský dík“ za jeho „obětavou práci a vynikající výsledky, jichž jste dosáhl v zastávající Vámi funkci v době svého přidělení od 20. 7. 1945 do 29. 9. 1947 u velitelství 3. oblasti“. Dne 1. září 1947 totiž postoupil ve své kariéře, neboť byl ustanoven náčelníkem pátrací skupiny 5. oddělení hlavního štábu. Jeho prvním úkolem v nové funkci bylo sledování podnáčelníka hlavního štábu divizního generála Heliodora Píky. Sám později o tom uvedl:

„Byl jsem přímo podřízen Reicinovi a téměř dva měsíce jsem nic jiného nedělal než prováděl sledování generála Píky. Rekonstruoval jsem jeho síť přes ministerstvo zahraničních věcí u všech zastupitelských úřadů, vyslídlil všechny jeho tyky, které byly vesměs zpravodajsky závadné [pochopitelně z tzv. třídního hlediska - VZ], ale nějaký doklad - dokument se mně nepodařilo sehnat.“

Dvě nevysvětlitelné věci zatěžují moje svědomí [!]:

1. Někdy v březnu 1948 jsem byl zavolán ke generálu Reicinovi v přítomnosti generála Klenu [tehdy přednosta pátrací skupiny 5. oddělení hlavního štábu - VZ] a byl jsem tázán, zda umím zacházet s chloroformem. Když jsem odpověděl záporně, řekl mi, že on nějaké zkušenosti má a prakticky mi je předvedl. Dále mi nařídil, abych si vybral dva naprosto spolehlivé důstojníky, a to podplukovníka Přecechtěla [jako šofér - VZ] a Mysíka [pátrač 5. oddělení hlavního štábu, jako pomocník - VZ] s tím, že máme Píku unést z bytu, chloroformovat a v Rakousku předat, jak doslovně udal „nějakému Rusákovi“. Tento úkol, že je přísně tajný, že mám odjet na jižní Moravu a sondovat půdu pro provedení převozu Píky do Rakouska...

Oním „Rusákem“ bylo středoevropské ústředí NKVD ve Vídni. Reicin tehdy podle Nyče zvláště „zdůrazňoval, že Píka má velké znalosti o SSSR, že mají na něm sovětské orgánové veliký zájem, že musí být likvidován, aby v případném jeho útěku do ciziny nemohl všechno, co ví o SSSR v cizině vyžvanit“.

Nyč také převezl generála Píku z vily v Dělostřelecké ulici po Reicinových neúspěšných výsleších do vězení v Kapucínské ulici a veškerý materiál předal tehdejšímu vojenskému prokurátoru JUDr. Karlu Vašovi. Současně jej upozornil, že „tento materiál na Píku je velmi slabý a říkal Vašovi, aby si ještě on sám vzal Píku k výslechům a aby odložil přelíčení s Píkou na pozdější dobu, že prý si Reicin pokusí ještě něco na Píku sehnat, aby tento mohl dostat větší trest“.

Účastník těchto výslechů plukovník Ludvík Klen po svém zatčení dne 1. srpna 1952 vypověděl: „... z celého průběhu vyšetřování generála Píky v oné vile v Dělostřelecké ulici jsem si již učinil obrázek, že Reicin se snaží za každou cenu generála Píku odstranit, jelikož to bylo jasné

vidět z toho, jakým způsobem výslech vedl a jak byl rozčilen, když nemohl dosáhnouti toho, co chtěl, protože mu generál Píka jeho obvinění stále vyvracel...“

S tím souvisí i další „hřích“, jenž později „zatěžoval“ svědomí plukovníka Nyče, o němž později řekl:

„Jak jsem již uvedl, neměli jsme žádné usvědčující doklady proti generálu Píkovi. K dispozici byla pouze část londýnského archivu, z něhož byly jasné styky generála Píky s anglickou zpravodajskou službou. Dále byla rekonstruována jeho zpravodajská síť v zahraničí a konečně sledováním se přišlo na jeho závažné styky, např. s brigádním generálem Hillem, expertem britské IS. Jednou mě zavolal generál Reicin v přítomnosti Klena a předal mi zalepenou kartu, kde byl zachycen v kostce výsledek sledování Píkova pobytu v Londýně v létě 1946 v „Den vítězství“... [generál H. Píka se oslav zúčastnil jako oficiální host; sledování prováděl Adolf Púchler a Alex Davidovič - VZ]

Když mi kartu předával, řekl mi v přítomnosti generála Klena, že tento zápis v zelené kartě je pouze výpis z agenturní zprávy, kterou měl u sebe major Fořt. Tento při odchodu na válečnou školu všechno spálil, že však v hrubých rysech řekne obsah této agenturní zprávy, a abych dle tohoto nyní řečeného udělal novou agenturní zprávu. Tento falzifikát, aby vypadal jako originál, který pochází přímo z Londýna, byl to pro mne úkol těžký. Proto jsem dlouhým a úmorným výslechem bývalého vojenského atašé, generála letectva, na jehož jméno si již nepamatuji a který již zemřel [Josef Kalla - VZ], rekonstruoval místa děje, tj. setkání generála Píky s vedoucím anglické špionážní služby generálem Davisonem, dokument pořídil [opět ve spolupráci s Přecechtělem - VZ] a přinesl generálu Reicinovi ke schválení. Jeho pobočník kapitán Knop byl přítomen předání spisu.

Generál Reicin úplně zrudl, začal na mně křičet, kdo toto svinstvo vymyslel, že je to lumpárna, něco podobného stvořit, že takové podobné hnusné věci on trpět nebude, papír hodil na zem a vyhodil mne z kanceláře...

Asi za hodinu mě Reicin zavolal a řekl mi: „Tak mi dones to lejstro!“ Falzifikát opravil, byl přeložen do angličtiny a tvořil jeden z důkazů proti generálu Píkovi...“

Později si Nyč ještě vzpomněl, že „přes plk. Chodila byla tato zpráva odeslána pplk. Karlu Vašovi [prokurátor a vyšetřující soudce ve věci generála Píky - VZ]. Za nějaký čas po odeslání této zprávy jsem se sešel s Vašem a dotázal jsem se jej, zda je tato poslední zpráva dobrá, zda je s ní spokojen. Vaš mi na to odpověděl: „Poslyš tato zpráva je výborná, ten starý vůl to sežral komplet a přiznal se k věcem, o jakých jsme neměli ani zdání.“ Při tomto se mně dotázal, či to byl nápad, že to bylo výtečné. Já jsem mu odpověděl, že Frickův. O této rozmluvě s Vašem jsem ihned informoval pplk. Přecechtěla a s radostí jsem mu říkal, že na tuto provokačku Píka vletěl a že ji sežral. O této hnusné provokaci byl z velké části informován i Klen, opravuji byl informován do všech detailů. Chci ještě říci, že při rozmluvě s Vašem mi tento řekl, že nyní Píka toho má dost na dva provazy. Jsem si vědom, že jsem se dopustil touto provokací trestné činnosti...“

Provokaci později potvrdil již citovaný Ludvík Klen, protože v protokole ještě uvedl: „V každém případě však zpráva, která byla předložena pak prokurátorovi a na jejímž základě pak byl později pravděpodobně Píka popraven, byla falzifikát, tj. nebyla originál. Já sám jsem se divil, když pak byl Píka popraven...“

Mnohým by nejspíš už uvedené skutečnosti stačily k vytvoření si obrazu o profilu rehabilitovaného plukovníka, avšak jeho aktivity byly nejen rozsáhlé ale i pestré. Vždy se však jednalo jen o jediné – likvidaci „třídních nepřátel“, jejíž řešení tehdy přinášelo nebyvalé možnosti.

„Umění“ provokace OBZ samozřejmě používalo už před únorem 1948, což mimo jiné dokládá i relativně známá „mostecká aféra“ – i zde se setkáme s oběma protagonisty – podplukovníky

Přecechtělem a Nyčem. Tentokrát bylo v Mostě a Teplicích zatčeno na 40 osob, z toho sedm aktivních důstojníků. Ministerstvo národní obrany spolu s ministerstvem vnitra vydalo 17. listopadu 1947 dramatické komuniké o odhalení „rozsáhlé špionážní sítě“, avšak vyšetřovací orgány ministerstva spravedlnosti poměrně brzy odhalily provokační mechanismus celé aféry.

Sekční šéf ministerstva spravedlnosti JUDr. Zdeněk Marjanko, který už dříve odhalil komunistické podvody s administrativními protokoly vyšetřovaných nacistů, „spiknutím“ na Slovensku, či „dárkových balíčků“ pro náměstka předsedy vlády Petra Zenkla a ministrům Janu Masarykovi a Prokopu Drtinovi, podílel se nyní na odhalení pozadí „mostecké aféry“, proto byl už 23. února 1948 zatčen a krátce poté zemřel na následky mučení při výslechu, což komunistický režim prezentoval jako sebevraždu.

Také jeden z obžalovaných – Pravomil Raichl – byl odsouzen až po „vítězném únoru“ nejprve k trestu smrti, jenž mu byl změněn na doživotí. Naštěstí se mu začátkem roku 1952 podařil útěk z Leopoldova za hranice. Pro komunisty se „mostecká aféra“ od samého počátku stala vhodným nástrojem k vystupňování hysterické propagandy v boji proti „piklům reakce“ a jejich takovým malým „únorem“.

Podplukovník Nyč byl pro tento účel uvolněn i ze sledování generála Píky a společně s Přecechtělem napojen na aparát celé akce.

„Jednou v noci,“ vypověděl později, *„byl jsem s podplukovníkem Přecechtělem a ještě s některými důstojníky odeslán na ministerstvo vnitra, kde nám byly dány pokyny pro zahájení mostecké akce. Byl tam dr. Plaček, Milén a dr. Müller. Ten nám vydával příslušné instrukce, u nichž jsme viděli, že jde o nepromyšlenou provokaci. Tuto domněnku z obav, aby zpravodajská služba nepřišla do špatného světla, protože chtěla dělat dobrou věc, tj. odhalit agenty americké zpravodajské služby, jsem ihned sdělil po příchodu generálovi Klenovi v tom smyslu, že tuto provokačku mohli udělat lépe. Po dlouhém vyšetřování, kdo nám to řekl a jak jsme na to přišli, nám bylo Klenem řečeno, že to žádná provokace není.“*

Za několik dnů přišel Plaček k Reicinovi, něco zdlouha vysvětloval, Reicin si mě zavolal a řekl, že ti chlapi to blbě udělali a že schází, „cizí moc“ a že z toho bude ostuda. Když se někomu podaří tuto „cizí moc“ nějak kloudně namontovat, bude věřit v účinnost zpravodajské služby. Měl jsem tehdy náhodou u sebe podobenku nějakého Američana, který pendloval jako špión mezi Prahou a Bratislavou. Myslím, že to byl nějaký americký kapitán českého původu, který byl před válkou učitelem angličtiny v Praze a nyní opět působil jako učitel řeči. Kapitána jsem vysledil v nějaké rodině na Václavském náměstí. Všiml jsem si, že má podobnou tvář jako ten Plačkův provokatér, který dělal mosteckou aféru. Podařilo se mi tu scházející „cizí moc“ udělat a všechny obžalované přesvědčit o totožnosti Plačkova agenta...“

Zahajující „třídni“ zákonnost mohla tedy velmi snadno a poměrně rychle likvidovat „třídniho nepřítel“, měla-li k dispozici právě takové důkazy! V říjnu 1948 Reicin do ročního hodnocení plukovníka Nyče napsal: *„Je naprosto oddaný lid. dem. zřízení, jeho vymoženostem, spojenectví se SSSR. V únorových událostech přesvědčivě hájil požadavky lidu.“*

Příliš tedy nepřekvapí, že si Reicin takového „odborníka“, spíše však veleposlušného služebníka, držel. Nyč byl povýšen na plukovníka 1. března 1948 a začátkem roku 1949 byl jmenován náčelníkem 2. oddělení (tzv. „P“ skupiny – prověřovací) X. odboru ministerstva národní obrany (pozdější kádrová správa MNO) a tedy pověřen tzv. očistou armády. Pro představu o činnosti tohoto oddělení i další činnosti Nyče svědčí hlášení jeho tehdejšího podřízeného Václava Uhry:

„Když byl některý soudruh hotov s konceptem kádrového seznamu a měl připravený všechn materiál, tj. osobní spis a poslední prověření z bydlíště a pracoviště podle předem nařízeného

termínu, ohlásil se s. plukovníku Nyčovi, který přišel na předběžnou kontrolu. Ty okamžiky byly vždycky očekávány s určitým strachem, hlavně po prvním vystoupení s. plukovníka Nyče.

Soudruh Nyč přišel, referent mu předložil všechn materiál a on za přítomnosti referenta začal. Kádrové osoby byly rozděleny v návrhu na skupiny C, B, A. To znamenalo A- spolehlivý, ponechat na ministerstvu národní obrany nebo hlavnímu štábu, B – přemístit z ústředních úřadů a C – návrh na zvláštní dovolenou. [Tedy faktické propuštění ze služebního poměru – VZ] Snažil jsem se vždycky, abych „C“ návrhy měl řádně doložené závadným materiálem a byl přesvědčen o tom, že se jedná o nepřítel režímu. Když s. Nyč začal, prohlédl celý koncept, spočítal „C“ a celkový stav odboru a řekl buď „To je dobré“ anebo podle počtu osob odboru řekl: „Máš málo C.“

Já jsem se obyčejně ohradil a řekl jsem:

„Soudruhu plukovníku, mám jich jenom tolik, kolik mám materiálu, více jich udělat nemohu.“

Na to soudruh Nyč říkal:

„Má jich být 20 %, tak si to udělej, jak chceš!“

Dále doprovázel svoji kontrolu těmito výroky: „Tak rozumíš, jak to myslím, to přepíšeš, ale musí to být jako teď. To je omáčka a maso sežral pes.“ Když jsem mu na to řekl, ale kde to mám sehnat, když nic není, tak řekl: „Tak to napucuj a je to, pak se můžeš jít třeba vyzpovídat.“ Anebo říkal: „Jdi na měsíc do nemocenské pokladny a tam se to naučíš.“ To bylo na denním pořádku a člověk nevěděl, kdy si dělá legraci a kdy to myslí vážně. Anebo při odchodu řekl: „Tak jsi rozuměl, aby to bylo lepší a když to neumíš, tak se napiš jako poslední do seznamu a pojeděš taky...“

Krátce po převzetí funkce ministra národní obrany JUDr. Alexejem Čepičkou (konec dubna 1950) byl plukovník Nyč ustanoven zástupcem náčelníka VS/MNO a od září 1951 až do svého zatčení 16. července 1952 působil jako náčelník štábu Ústředního výboru civilní obrany Praha.

Zatčen a souzen byl ve spojitosti s „protistátní a protistranickou klikou Reicin-Musil-Klen“, proto ho žaloba „jen“ vinila ze skutků, že „

- a) v úmyslu poškodit armádu, zatajoval před zodpovědnými činiteli skutečnosti, které se dovídal při výkonu své funkce, z nichž vyplynulo, že Reicin dosazuje na důležitá místa v armádě nepřátelské elementy s cílem ochromit činnost v armádě;
- b) z účasti při provokační činnosti za účelem odstranění pracovníků Vojenského technického ústavu ing. [Oldřicha] Lišky a ing. [Oldřicha] Drbala, kteří byli protizákonně odsouzeni a bylo jim takto znemožněno dokončit práce důležité pro obranu státu“.

Na základě tohoto obvinění byl Nyč odsouzen k trestu odnětí svobody na domu osmi let a k trestům vedlejším, včetně ztráty vyznamenání („únor, válečný kříž, čs. medaile Za zásluhy II. třídy“); vojenská hodnost plukovníka mu byla již odňata při přeložení do zálohy 20. července 1953), členství v KSČ pak „pozbyl“ 29. října 1953.

V procesu bylo uznáno dalších pět spoluobviněných vinnými trestnými činy velezrady, vojenské zrady, porušení povinnosti veřejného činitele a zneužití úřední moci. Z nich byl generál Josef Musil (nástupce B. Reicina ve funkci náčelníka vojenské kontrarozvědky) odsouzen k trestu smrti a popraven 9. ledna 1954).

Generál Ludvík Klen (přednosta 2. oddělení [zpravodajského] hlavního štábu) k trestu odnětí svobody na doživotí, avšak díky amnestii prezidenta republiky z 9. května 1960 mu byly zbytek trestu a vedlejší trest ztráty čestných práv občanských prominuty. Dalším třem spoluobviněným byly uloženy tresty odnětí svobody v trvání od tří do čtrnácti let, k nimž byl odsouzen dlouholetý Nyčův spolupracovník Jarmil Přecechtěl, který byl na základě amnestie

prezidenta republiky podmíněně propuštěn na svobodu již 10. června 1956, zatímco Nyč si trest odnětí svobody odpykal celý – propuštěn byl 26. července 1960.

Rodina byla dle dobových zvyklostí komunistického režimu vystěhována ze svého bytu a žila v podnájmu. Manželka musela nastoupit do zaměstnání – Umělecké výroby v Praze 7. V průběhu doby onemocněla TBC a nebyla plně vyléčena (sám později zemře na embolii plic).

Nyč po propuštění z vězení byl asi rok zaměstnán u Vodních staveb Praha 7 a vedle platu pobíral třetinový důchod. Stále mu však ještě zůstal vedlejší trest ztráty čestných práv občanských, což pochopitelně pokládal za „nespravedlnost“, a proto požádal prezidenta republiky Antonína Novotného, aby mu byl cestou milosti prominut tento trest a současně požádal o prošetření své trestní věci.

Pravda, nebyla to jeho první žádost – v roce 1958 vojenského kolegium Nejvyššího soudu ji ještě zamítlo s odůvodněním, že „B. Nyč byl právem uznán vinným a že rozhodnutí soudu nelze vytykat pochybení“.

O tři roky později ministr spravedlnosti už doporučuje prezidentovi republiky udělení milosti z těchto důvodů:

„Bohumír Nyč se dopustil nepochybně závažné trestné činnosti a od doby, kdy odpykal soudem uložený trest odnětí svobody, uplynulo dosud teprve sedm měsíců. Přes tuto skutečnost je na místě zvážit, že ve svém jednání příslušníka tehdejšího 5. oddělení ministerstva národní obrany byl odsouzený do značné míry ovlivňován svými představenými Reicinem a Musilem, jejichž zásluhou byly na 5. oddělení zaváděny a praktikovány nezákonné metody, které si on sám osvojil a uplatňoval při své služební činnosti. Nelze nechat také bez povšimnutí, že žadatel se nepodílel na dobrodiní amnestie prezidenta republiky ze dne 9. května 1960, ačkoliv jeho trestná činnost byla nesporně menší intenzity i společenské nebezpečnosti než trestná činnost osob odsouzených pro trestné činy velezrady nebo vyzvědačství, jak tomu bylo konkrétně v téže trestní věci u spoluodsouzeného Ludvíka Klenu. Žadateli je nyní 60 let, proti způsobu jeho života nejsou námitky, jeho zdravotní stav je špatný a jeho práce schopnost je značně omezena. Ztráta čestných práv občanských mu pak brání v tom, aby mohlo být přiměřeným způsobem upraveno jeho důchodové zajištění jak se zřetelem na jeho věk, tak i s přihlédnutím k jeho zdravotnímu stavu. Mám za to, že shora uvedené okolnosti odůvodňují návrh, aby byl žadateli vedlejší trest ztráty čestných práv občanských prominut...“

Antonín Novotný návrhu vyhověl, avšak nejen to, protože v červnu 1964 Nejvyšší soud dospěl k závěru: „podle § 226 písm.a) trestního řádu zprostil jej žaloby, která jej vinila viz ad a) a podle § 223 odstavec 1 trestního řádu zastavit trestní stíhání viz ad b) vzhledem k amnestii prezidenta republiky z 9. května 1960.“

Po roce „logicky“ následovalo rozhodnutí rehabilitační komise ministerstva národní obrany, protože „byl odsouzen i za činy, kterých se nedopustil a trest si odpykal“, a proto se mu má „vrátit hodnost plukovníka v záloze, vrátit vyznamenání, vyměřit a vyplácet vojenský důchod ve výši 1.200 Kčs čistého příjmu“.

Nikomu tenkrát – v polovině šedesátých let 20. století – pomíneme-li jeho oběti s jejich rodinnými příslušníky a tisíce dalších muklů komunistického režimu, nepřipadalo takové jednání a postup „státních a stranických orgánů“ zodpovědných za nápravy křivd v uplynulých letech amorální. Desítky tisíc tzv. třídních nepřátel muselo na podobnou satisfakci čekat další desítky let, a mnozí se jí ani nedožili ...

English Annotation

Securitology—Teaching about Security and Non-Security by *Doc. Ing. Josef Janošec, CSc.* The term “securitology” seems to be appropriate for nomenclative scientific discipline dealing with a research subject, security reality. This article proposes to use Yin-Yang principle and its applications to a philosophy of approach, holistic understanding contrapositive security forces. The classification of selected philosophical and methodological approaches to theme of securitology, the formalization of wide problems of securitology research, are the main items to be done first. The author presents his own approach to measurement in securitology, proposes theoretical models for description of problems connected with security questions, applications of various scenarios. He recapitulates traditional theories and practices of securitology and offers some new information on imaginable problems connected with multiparadigmatic sciences. Finally, he summarises contemporary state of research, including original draft of mathematical formulas to localize security threats. There are also some recommendations for future research in the field of securitology.

Asymmetric Warfare by *Doc. Dr. Štefan Volner, CSc.* Most adversaries of our western civilization recognize the information advantage and military superiority of the United States and Euroatlantic area. Rather than acquiesce to any potential Western military domination, they will try to circumvent or minimize US strengths and exploit perceived weaknesses. IT-driven globalization will significantly increase interaction among terrorists, narco-traffickers, weapons proliferators, and organized criminals, who in a networked world will have greater access to information, to technology, to finance, to sophisticated deception-and-denial techniques and to each other. Such asymmetric approaches—whether undertaken by states or nonstate actors—will become the dominant characteristic of most threats to both American homeland and Europe. They will be a challenge for our strategy, operations, force development, and they will require that strategy to maintain focus on traditional, low-technology threats as well as the capacity of potential adversaries to harness elements of proliferating advanced technologies. Among others, the author states 15 variations of plausible asymmetries.

Operational Thinking by *Ing. Josef Nastoupil (Col. Ret.)* Operational art is the area of military science between strategy and tactics. Operational method covers the employment of corps and divisions, while tactics apply to lower echelon units, brigades, battalions, companies and platoons. Different armies favour different operational methods which reflect national characteristics, available

resources, and specific terrain conditions. Those facts are reflected in “operational thinking” of commanders. Operational thinking is one of most important prerequisites for reasonable deployment of military and non-military means to meet strategy aims. This sort of thinking should be listed in training programmes of military schools. The article is based upon the material drawn from the magazine *Österreichische Militärische Zeitschrift* No. 2/2007.

MILITARY ART

Open Sources Intelligence by *Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., Lt.Col. Ivo Píkner.* Intelligence services collect data from various sources: SIGINT (intelligence obtained by listening to the enemy’s radio transmissions), HUMINT (information about the enemy obtained from people, e.g. friendly forces, agents, civilians, prisons of war), and the very latest it is the so-called OSINT – Open Sources Intelligence. Its description is not unequivocal. In the intelligence community, the term “open” refers to overt, publicly available sources, as opposed to covert or classified sources. OSINT includes a wide variety of information and sources: media, public data, observation and reporting. It is defined as produced from publicly available information that is collected, exploited, and disseminated in a timely manner to an appropriate audience for the purpose of addressing a specific intelligence requirement.

Battle Groups of the ACR Designated for the European Union by *Ing. Oldřich Krásný, CSc., Col. GSO Ing. Oldřich Socha.* This article deals with objectives of EU BGs, required abilities and possible employment, namely from the legal point of view. Last but not least, there are mentioned relations between NATO and EU BG. Military capabilities of the EU are closely tied not only with the second pillar of the “Maastricht Temple” (Common Foreign And Security Policy), but they are united with the activities of the EU as a whole (with all three pillars). The EU should have the potential to carry out independent military actions to solve international crises. The Battle Group is the smallest independent military unit (group) capable of being deployed in the area of operation. It is a combined arms grouping, the exact composition will vary according to the tactical requirement at the time. One of new BG’s tasks will be separation of parties by force. The ACR has earmarked the same units both for NATO and the EU led operations. This future deployment is specified in the current Czech Military Strategy and related documents. Now we are preparing the documents for building up common Czech and Slovak Battle Group (EU CZE/SVK BG).

Battle Group by Lt. Col. Ing. Jaroslav Kulišek. This article presents the findings of the survey being done during the evaluation and assessment of EU Battle Groups, their missions, roles, tasks, stemming from the requirements set by the EU Crisis Management Concept. The paper does not discuss in detail variants EU Battle Groups, but concentrates on their historical background, basic characteristics, structure, EU political-military ambitions, scenarios, reaction time, tasks, standards, training and certification, Battle Groups commitments, concept and implementation, achievements. The article also includes recommendations for the Czech Armed Forces that are currently involved in the formation of the EU Battle Group CZE/SVK. This article aims to record progress to date and to indicate challenges ahead. All information and data for this paper were drawn from unclassified sources.

ISAF Mission: Determinants, Threats, Challenges and Recommendations by Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. This thoroughly elaborated paper deals with the International Security Assistance Force in Afghanistan (ISAF). Similar missions represent NATO's global interests in problems of world's security. Afghanistan is the very place where new warfare methods are tested, new ways of combat come into existence. After September 11, 2001, American administration declared the war to global terrorism – GWOT (Global War on Terror), the first theatre of GWOT became Afghanistan. From military point of view, it was unambiguous success, to a large degree, it succeeded even politically. But Afghanistan was negatively affected by the situation in Iraq. Afghanistan is far off being stabilized. Local warlords, tribal chiefs, called anti-coalition militants (ACMs), avoid regular warfare, they use raids, sabotages, acts of terror, provocations. Coalition units use e.g. PSYOP operations, as a way how to implement norms based deterrence.

OPINIONS, CONTROVERSY

Programme Structure for “State Defence” Concept and its Importance for Expediency, Economy and Effectivity of Public Funds by Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. This article deals with the problem of pursuing 3E policy in Czech MoD. The article shows how helpful it can be for the management of MoD to systemize activities under MoD control to shape the defence programmes as a 3E-program. In our forces, even though we have introduced PPBS (Planning, Programming and Budgeting System), still we need other means to shape effectively state defence. The author recommends to organize activities and related elements into seven groups in order that we can judge the impact of functionality of those programmes and its respective 3E, taking into account specific activities realized e.g. by outsourcing or by some other kind of personal substitution. He underlines the importance of proper defence programmes for decision-making process in MoD.

Ten Years after Signing the Chemical Weapons Convention: How to Proceed in Chemical Disarmament?

by Ing. Ladislav Štréda, CSc. The basic pillar of the Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction is the obligation of the States Parties of the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons to eliminate chemical weapons and facilities for their production within the year of 2007. The 11th Session of the Conference of the States Parties to the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons took place in the Hague (5–8 December 2006). The Conference evaluated the present course of the destruction of chemical weapons and approved requests for extensions of the final date for the destruction of the declared chemical weapons stockpiles for all State Parties—owners of chemical weapons. It remains questionable whether such extension accomplishes the original goal of the Convention – to eliminate the chemical weapons around the globe.

Culture and Migration: Czech Military Observer and Foreign Missions

by Mgr. Radek Horký. The purpose of this article is to point out the problems of long long-lasting stay in different culture surroundings, countries being at war or undergoing post-war reconstruction. It is the question of the so-called multiculturalism, in which an observer must adapt himself to quite a different culture, or to say it better, to affiliate his life with the knowledge and values shared by another society. This empirical survey, together with collected data, is the first of its kind that was carried out in the Czech Republic. The research was done with the use of questionnaires. Even though the poll was taken among the patch of 95 respondents, its results may be extrapolated over other persons, war correspondents, humanitarian workers, diplomats, or members of church missions.

Czech Military University Education after Giving Up Career Service Model

by Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. The article deals with the position of education system under the Czech MoD control and it is focused on the so-called soldier's second professional career. It shows options for its rebuilding after introducing all-volunteer force model, when professional training scheduled for lifetime employment has been changing into training modelled for contract soldiers, much alike the police corps. Education system for career preparation of soldiers and civil servant mustn't be focused on narrowly military subjects. The author proposes more open system, in order to match the demands of the Czech University Act, secondly, because the fact that compatible university programmes will attract students from civilian sphere. Otherwise students may choose other, i.e. civilian universities and Defence University might be abolished.

The Modelling of Technological Equipments of the Armed Forces of the Polish Republic

(Theoretical

Opening) by Brigadier Dr. Ing. Andrzej Szymonik. The Polish armed forces (Wojsko Polskie) are continuously redeveloped. This article written by Brig. Szymonik, the head of Science and School Department at the Ministry of National Defence, deals with general aspects of this process. The problem concerns not only of the Polish military by itself, it covers even all Polish defence industries. After entering the Polish Republic into common world's market, Polish defence industries must adapt themselves into this competitive environment. It is being done with the use of several international agencies, WEAG (Western European Armaments Group), IPC (NATO Industrial Planning Committee), and EAA (European Armaments Agency). He is a supporter of higher military expenditures, as the necessary prerequisite for introducing modern technologies into both defence plants and Polish armed forces.

The Control of Surplus Military Materiel by Ing. Václav Kostelník, CSc. The term "military materiel" covers equipment and supplies, i.e. articles which soldiers need in order to carry out tasks (clothing, radios, tools, weapons, vehicles). Guarding, attendance, maintenance and preservation, transport, storage, cost a lot of money that could be used in another way, so the Czech Army must sell them out. The author quotes legal rules and military manual dealing with this matter. He differentiates between solely military items (weapon systems) and those that may be used for civilian purposes. Unfortunately, military manuals do not precisely specify those categories. At the end he demands developing legal norms giving a definition of military materiel, including the list of such materiel, in a form e.g. an amendment, which could be updated every year.

The Consequences of Destroying Satellite by China by Ing. Josef Nastoupil (Col. ret.) People's China performed a successful anti-satellite (ASAT) weapons test at more than 500 mi. altitude Jan. 11, 2007, destroying an aging Chinese weather satellite target with a kinetic kill vehicle launched on board a ballistic missile. Chinese test shows that the Chinese military can threaten the imaging reconnaissance satellites operated by the U. S., Japan, Russia, Israel and Europe. Among others, Aviation Week, Defence Technology etc. report that the test signifies a major new Chinese military capability. China's growing military space capability is one major reason why the US is going to develop a new space policy. Such a policy is to be designed to ensure that US space capabilities are protected in a time of increasing challenges and threats.

NATO Nuclear Activities by Ing. František Valach, CSc. (Col. ret.) This short information is based upon articles widely published in 2005-06 in Western military magazines and newspapers. After September 11, 2001, NATO member states are discussing the deployment of nuclear weapons at non-strategical level. Among others, this is embarrassed by the Russian attitude and general demands of some European NATO nations to update Alliance strategy. What does it mean? There are voices to

remove nuclear weapons from Europe. As the alternative to American nuclear weapons they offer forming European nuclear forces, consisting mostly or exclusively of Britain and France potentials. Nevertheless, most of European states ask the US to keep nuclear weapons on European continent. NATO nuclear strategy is still valid: atomic arsenals represent an effective deterrence against the weapons of mass destruction, whoever might use them.

MILITARY PROFESSIONAL

Potential Deployment of Snipers in ACR Operations by Maj. Ing. Josef Ručka, Ph.D. The article deals with duties of a sniper and a military observer, sharp shooting at long distances, movement at areas in which operations are being carried out. Snipers are trained marksmen who are specialized in sniping the enemy. They are usually sited away from the main force, so that they can concentrate on shooting at selected targets instead of being drawn into general firefight. They are also less likely to be affected when the main force comes under artillery fire. The modern sniper is not alone, he is usually employed in team of two. The author also describes rifles and other weapons and equipments snipers are armed. The article is supplemented by graphs and tablets.

Psychological Aspects of Recruiting with Regard to Age by Mgr. et Bc. et Bc. Roman Pospíšil. This work deals with the selection of candidates for Czech armed forces, with particular emphasis on their aptitude for professional military service in the ACR. Their age is also one of the distinct features influencing the result of selection procedures. The goal of this work is to assess the results of psychological tests of selected group of candidates (aged between 20-29 years and over 40) and their relation to age. This work entails theoretical as well as a practical concept in the form of quantitative survey. The theoretical part acquaints with the basic theoretical facts and specifications pertaining to military service. There is a detailed description of the selection process of suitability of the candidates for military service, especially psychological compatibility, differentiation of the stages of maturity and characterization of the maturity level in each. The practical part serves to introduce the observational survey. It analyses results of the psychological tests and presents the ascertained correlation between age and selected psychological variables.

An Amendment to the Environmental Policy of Czech Defence Department in 2007-2010 by Capt. Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. This proposal reflects challenges resulting from the professional assessment of departmental environmental policy. It is divided into three parts: (i) command and control; (ii) established practice; (iii) communication and education. The solution doesn't lie in the utilization of refuse, disposal of dangerous waste, passive environmental protection, but in earth-friendly attitude towards

environment, active measures for damages prevention even during commanders' decision-making process. The basic principle rests on sustainable growth, backed by harmonization of economical, environmental and social aspects. Proposed environmental policy originates from State Environmental Principles and Czech membership in NATO alliance.

Topical Aspects of Current Military Physical Training by *Maj. PhDr. Tomáš Černohorský*. Some time ago, this review published an article by Mgr. Antonín Konrád in which he asked the readers to discuss the problems tied with military PT. Training is not mere physical exercises, weight training and the like. Physical resistance, endurance is necessary precondition for effective developing physical performance and locomotive powers. Soldier's physical qualification must be taken on the whole, as individually connected dispositions, covering all layers of meaning of soldier's life. The author proposes to strictly differentiate among service obligatory PT, selective PT, and off-service PT.

The Core of Modifications in Testing Physical Abilities of Soldiers by *Col. PaedDr. Lubomír Přivětivý, CSc. (2nd part)*. Seven new soldiers out of ten are unable to meet requirements set by annual re-examinations. The author proposes to make some special modifications in an upcoming training year: we ought to concentrate more on physical endurance of servicemen than their individual physical force. Presented tables of physical testing indicate quite clearly that the level of physical potential of Czech soldiers is behind capabilities necessary for soldiers in missions abroad, the fact verified in practice. Proposed changes embodied into the new army manual "Service Physical Training in the ACR" are expected to improve detected handicaps.

Selective Physical Training by *Mgr. Antonín Konrád*. The selective PT is inseparable part of service physical training. According to the Directive published by the First Deputy Defence Minister, service physical exercises take place during "working hours", and are regarded as regular "work". In our army, selective PT is a new term that runs parallel with service PT and therefore must be treated in a respective context. Service PT is divided into: (i) basic PT and (ii) special PT, while selective PT covers disciplines such as military sports games, championships, sports days, preventive physical rehabilitations, one-off events, at home or abroad. The presence of soldiers at selective PT is optional, voluntary. The participation in such events can't be regarded as performance of military profession. Even though our selective PT is regulated by several norms, the author asks drafting more precise rules, as there is still confusion about some of its aspects.

The History of Military Territorial Administrative Authorities in the Czech Republic by *Lt.Col. Bohuslav Vlček*. At first, in 1918, the new Czech Republic took over Military Territorial Authorities from the former Austro-Hungarian empire. In 1920 the net of 48 regional

administrative and draft commands came into existence. The core changes took place in 1949 when regional military commands were established, further changes followed: in 1954 regional military commands were remodelled into regional military directorates. Their subordination was also altered. As of January 1, 1992, the regional military directorates were renamed higher administrative commands. Updated Act No. 218/1999 (Military Law) established 35 regional directorates and the Main Draft Centre Tabor (dealing with recruiting, mobilization and manning). Under the Act 585/2004, a total of 14 Regional Military Command were established, with the aim to manage crisis situations, organize mobilization, manning the forces, taking care of military veterans, retired servicemen, including the support of regional military clubs. The latest document defining the scope of authority and organizational structure of regional military commands was published in November 3, 2006, taking effect as of January 1, 2007.

BOOK REVIEW

Are We Able to Govern at Strategical Level? by *PhDr. Antonín Rašek*. This is the question asked by the book "Strategical Governance and the Czech Republic", published by the Centre of Social and Economic Strategies, Social Science Faculty, Charles University Prague, in which also the Centre for Security Policy participates. The opening sentence says that humankind is not able to control itself. The team of authors guide us through individual items dealing with world's political and economy situations, plans for economy growth, security and defence concepts, forming supranational security structures and finally towards depressing destiny of adopted strategy concepts and plans. If Czech leadership has any deficiency, then it is a lack of strategical dimension, concludes the reviewer.

PERSONAL DATA

Colonel Bohumír Nitsch-Nyč by *PhDr. Zdeněk Vališ*. Mr. Nitsch-Nyč belongs also among those who were sentenced to jail in the 50s. Nevertheless, as a member of the notorious Military Counterintelligence, headed by ill-famed Gen. Reicin, he belongs among persons who participated in the so-called "unlawfulness", that is to say: provocation, disposal of "unsuitable" officers from the army, in a close cooperation with Soviet intelligence officers. He started his military career in old Austro-Hungarian monarchy, than he was enlisted as a volunteer in the pre-war Czechoslovak Army. During WWII he was arrested and sentenced to the concentration camp. In May 1945 he became a member of the Communist Party. After that he was appointed as an intelligence officer. He was arrested in 1952, accused and sentenced for deeds he did not commit. He was rehabilitated in the 60s, whereas people that were sentenced in political trials he helped to prepare were still in jails.

Představení autorů tohoto čísla

Mjr. PhDr. Tomáš Černošský, nar. 1970, absolvent Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy (FTVS UK) v roce 1997, rigorózní zkouška 2001 tamtéž. Od 1997 odborný asistent na katedře tělesné výchovy a sportu Vojenské akademie (KTVA) v Brně. Nyní vedoucí skupiny výuky na katedře tělesné výchovy Univerzity obrany (KTVO) v Brně. Zabývá se otázkami zkvalitňování učebních programů tělesné výchovy na Univerzitě obrany. V současné době zpracovává dizertační práci na téma Optimalizace systému TV v AČR.

Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc., nar. 1952. Po absolvování vojenské akademie pracoval na tehdejší ministerstvu národní obrany v Praze, v letech 1979–82 působil na československém velvyslanectví v Paříži. V 80. letech se zabýval se vyhodnocováním vojenské politiky ozbrojených sil Francie, v letech 1991–94 byl zaměstnán v Institutu pro strategická studia. V současné době pracuje v Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, kde se zabývá problematikou bezpečnosti, na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE přednáší předmět Mezinárodní bezpečnostní vztahy. V r. 1990 vydal knihu Francouzská armáda od Gaulla k Mitterrandovi, v r. 2004 učební texty Mezinárodní bezpečnostní vztahy. Publikuje v řadě odborných časopisů, mj. v časopisech Mezinárodní politika a Mezinárodní vztahy, Défense nationale, Défense et stratégie (oba Francie). V dubnu 2004 ukončil habilitační řízení na VA Brno v oboru teorie obrany státu.

Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., (plk. v.v.), nar. 1943, absolvoval Vyšší vojenské učiliště ve Vyskově v r. 1965, studium na VA Brno v r. 1973, obor velitelsko-štabní, zpravodajský. Do roku 1981 zpravodajský náčelník 9. tankové divize, poté náčelník informační skupiny zpravodajského oddělení 4. armády. Od roku 1985 vědeckopedagogický pracovník na Fakultě velitelské a štabní Vojenské akademie v Brně. Od r. 1989 do r. 1998 vedoucí katedry vojenského zpravodajství. V letech 2004–2006 pracoval jako docent na Ústavu operačně taktických studií a Fakultě vojenských technologií a Fakultě ekonomie a managementu Univerzity obrany. Od 1. 1. 2007 jako zaměstnanec MO/VZ spolupracuje s Univerzitou obrany na přípravě studentů a tvorbě normativních dokumentů pro vojenské zpravodajství.

Mgr. Radek Horký, nar. 1962, absolvent Filozofické fakulty UK v Praze, katedra teorie kultury (kulturologie). V současnosti postgraduální studium tamtéž. Dlouhodobě se zaměřuje na problematiku kultury a migrace. V letech 2002–2003 působil jako vojenský pozorovatel v misi OSN MONUC v Demokratické republice Kongo. Během své vojenské kariéry pracoval převážně jako styčný důstojník pro vojenské a letecké přidělení akreditované v České republice. Od roku 2004 je ředitelem protokolu Kanceláře ministryně obrany.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodézie a kartografie). Vykonal řadu odborných funkcí, zastával funkci vedoucího odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. Byl pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO, ředitelem Ústavu strategických studií VA v Brně, od 2006 ředitelem Výzkumného centra bezpečnosti, Brno. Je předsedou a členem vědeckých rad (ÚSS, ÚOS Praha, ÚMV Praha, VA, UO), člen komise BRS pro udělování Ceny Jaroslava Jandy (vláda ČR), člen redakční rady časopisu European Security (University of Kansas, USA), Vojenské rozhledy (MO ČR), zakladatel časopisu Obrana a strategie (ÚSS UO v Brně), 18 zahraničních a přibližně 180 domácích publikací.

Plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., nar. 1949, absolvoval VŠZ v Brně a pracoval ve výzkumu zaměřeném na ochranu půdy. Do armády vstoupil v roce 1983. V oblasti ubytovací a stavební služby se zaměřil na problematiku životního prostředí ve vojenských objektech. Stál u zrodu vojenské ekologie a jejího institucionálního rámce v rezortu MO. Od roku 1990 byl v čele ekologické služby a zasadil se o výuku environmentální problematiky na vysokých vojenských školách. V letech 1996–97 byl ředitelem odboru životního prostředí Ministerstva obrany. Docentem a profesorem byl jmenován v oboru ochrana vojsk a obyvatelstva. Ve VVŠ PV Vyskov působil na Fakultě ekonomiky a managementu ve funkci vedoucího katedry ekonomiky a hygieny výživy. Na Univerzitě obrany v Brně je vedoucím katedry materiálu a služeb a členem oborové rady ekonomika a hygieny výživy. Je řešitelem řady projektů NATO a autorem šesti set publikací, z nichž je jedna třetina zahraničních.

Mgr. Antonín Konrád (plk. v zál.), nar. 1944, absolvent oboru vojenská geodézie a kartografie v Ženíjím technickém učilišti v Bratislavě v (1964), geodetické a topografické práce na státních hranicích a ve VVP (1964–1970). Dálkové studium na Fakultě tělesné výchovy a sportu UK (1969–1976), 10 let tělovýchovný náčelník pluku. V letech 1980–1993 různé funkce na úseku bojové a tělesné přípravy vojenské i nevojenské části Civilní obrany federálního štábu CO (později Hlavního úřadu CO MO). Odbor tělovýchovy GŠ (1994–1997), zástupce náčelníka vojenského oboru FTVS UK v letech 1997–2000, po odchodu do zálohy odborný asistent tamtéž. Orientuje se na teorii vojenské tělovýchovy a k ní vázané interní normativní akty MO.

Ing. Václav Kostelník, CSc., (plk. v zál.) nar. 1953, VVVTŠ Martin, postgraduální studium VA Brno, 1988 obhajoba dizertační práce ve vědním oboru operační a bojové použití druhů vojsk, tylové a technické zabezpe-

čení. Doplňující vzdělání: 1998 kurz pro přípravu osob ve strukturách NATO; 2002 Správa státního majetku u Bankovního institutu VŠ; 2005 Univerzální vzdělávací blok u Institutu státní správy Úřadu vlády ČR; 2006-2007 Základy práva pro veřejnou správu na Právnické fakultě UK. Vykonal řadu velitelských, technických a odborných funkcí v ženijním technickém učilišti, na stupni útvar, ženijní svazek a opravárenská základna. V letech 1991 až 2000 náčelník Ústřední ženijní základny, 2000 až 2002 vedoucí oddělení Úřadu ekonomické kontroly MO. Od roku 2003 pracuje jako vedoucí oddělení movitého majetku odboru pro nakládání s nepotřebným majetkem SE MO.

Ing. Antonín Krásný, CSc., (plk. v. z.), nar. v roce 1950. V roce 1976 absolvoval VVŠ PV ve Vyškově. Po praxi u vojsk na velitelských funkcích na taktickém stupni a po absolvování PGS na VAAZ v Brně v roce 1984 se dále věnoval pedagogické práci na VAAZ, později na VA. Koncem roku 1996 přešel na OS 2. as v Olomouci do oddělení ÚO. V roce 1997 začal pracovat na MO v SOP na ŘOP jako vedoucí oddělení OPSÚ. Na konci roku 2000 byl propuštěn z armády ze zdravotních důvodů. Dnes pracuje v Ústavu strategických studií Univerzity obrany v Brně a zabývá se problematikou vojenství. Publikuje ve vojenských odborných časopisech.

Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek, nar. 1953, absolvent VVŠ PV LS Vyškov (1977), VAAZ Brno (1985), integrovaná škola nizozemských královských sil NIAGOS (1999). Po dobu vojenské služby zastával nejrůznější velitelské a štábní funkce. Účastník mise OSN (UNOMIG), misi NATO (SFOR, NTMI) a EU (EUFOR RD CONGO). Zkušenosti z vedení operací získal v zónách válečných konfliktů na Kavkaze a v Iráku. Na SRDS-OS MO pracuje v oblasti výstavby systému velení a řízení bojových jednotek pro vedení expedičních operací, operačního použití EU Battle Groups, budování operačních schopností integrovaného bojového informačního prostředí NEC v podmínkách ČR a procesu zavádění operační standardizace.

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v.v.), nar. 1924, vystudoval vševojskovou akademii a v letech 1945-1982 aktivně sloužil v armádě, nejdéle v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. V roce 1996 přeložil pro vzdušné síly ČR známou publikaci Johna A. Wardena „Plánování leteckých operací“ (1989), uvádějící novou filozofii a teorii s letecké války na operačním stupni. Pro armádu mj. přeložil z francouzského originálu publikaci „Malá encyklopedie vojenské strategie“ (AVIS 2000). Je externím spolupracovníkem vědecké knihovny AVIS, publikuje ve Vojenských zřehledech a dalších odborných časopisech.

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV (1997), poté pracoval jako náčelník finanční služby protileteckého raketového pluku. V letech 1998 až 2004 odborný asistent na katedře obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyškově. V roce 2003 doktorát na VVŠ PV s dizertací Problém hospodárnosti a profesionalizace Armády České republiky. Pracuje jako odborný asistent na katedře ekonomie

Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. Zabývá se financováním, personalistikou a managementem ozbrojených sil. Je autorem jedné monografie a několika skript. Publikuje v časopise Vojenské zřehlechy. Je členem České společnosti ekonomické a Asociace veřejné ekonomie.

Pplk. Ing. Ivo Pikner, nar. 1963, po absolvování VA v Brně (1986), obor tankový a automobilní, vykonával funkci náčelníka automobilní služby útvaru. Od roku 1995 působil na katedře vojenského zpravodajství a EB VA Brno, absolvoval praporní velitelský a později brigádní štábní kurz vojenského zpravodajství a EB. Od roku 2001 studentem doktorského studijního programu Teorie obrany státu na Fakultě vojenských technologií UO. Od července 2003 je odborným asistentem na ÚSS ÚO v Brně. V r. 2006 působil ve vojenské misi ALTHEA na velitelství EUFORu na území Bosny a Hercegoviny ve funkci náčelníka sekce operačního plánování CJ5. Od r. 2003 je členem pracovního týmu NATO RTA/SAS-066 pro zpracování dlouhodobé vědecké studie Joint Operations 2030. Zabývá se charakteristikami a tendencemi vývoje ve vojenství, vojenské strategie, operačního umění a taktiky. Řeší problematiku použití ozbrojených sil v současných a budoucích operacích a jejich dopad na tvorbu koncepčních dokumentů.

Mjr. Mgr. et Bc. et Bc. Roman Pospíšil, nar. 1967, VVŠ Bratislava (1990), v r. 1998 ukončil distanční bakalářské studium andragogiky na FF UP Olomouc, absolvoval brigádní štábní kurz v oboru personální management na VA Brno (2001), roční manažerský kurz česko-švýcarské společnosti METER k řízení firem a institucí, v současné době studuje psychologii na FF UP Olomouc. V letech 1990-1995 vykonával nejrůznější funkce v oblasti sociálního řízení a logistiky, po r. 1995 zastával funkci vedoucího staršího důstojníka na personálním oddělení velitelství 2. armádního sboru v Olomouci, v r. 1997 vedoucí starší důstojník-specialista na Velitelství pozemního vojska, 2002-2003 náčelník skupiny aplikované psychologie ve Středisku pro výběr personálu v Olomouci a od 1. 12. 2003 působí na tomto středisku jako náčelník oddělení výběru a profesního poradenství-zástupce náčelníka střediska Ředitelství personální podpory Velitelství sil podpory a výcviku.

Plk. PaedDr. Lubomír Přívětivý, CSc., nar. 1960. Absolvent PdF UJEP v Brně 1984, rig. zkouška tamtéž 1987. Dizertační práce a zkouška na FTVS UK v Praze 1993. Po praxi učitele na gymnáziu do roku 1987, člen katedry tělesné výchovy a sportu na VVŠ PV, od roku 1994 jejím vedoucím. Od roku 1996 náčelníkem vojenského oboru UK FTVS v Praze. Zabývá se otázkami tělesné výkonnosti a pohybovými aktivitami vojenských profesionálů a zdravotně orientovanou tělesnou zdatností. Podílel se na prosazení speciální tělesné přípravy do výuky. Publikuje v odborných časopisech, vojenských i civilních, spoluautor několika sborníků z vojenských, celostátních i zahraničních konferencí.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v.v.), nar. 1935, pěchotní učiliště, FF UK, NATO Defense College v Římě. Sloužil u letectva, stal se vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích v armádě (1965-1968). Po

21. srpnu 1968 z armády propuštěn, zařazen do seznamu akce Norbert. Pracoval jako poradce v Institutu poradenství, v Institutu Čs. komitétu pro vědecké řízení a jako výzkumný pracovník ve Výzkumném ústavu strojírenské technologie a ekonomiky v sociologii řízení. 1990-92 civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). 1990-1991 se podílel na ustavení a nasazení naší protichemické jednotky v Perském zálivu. Pracuje ve Středisku bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie při Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Obdržel Cenu Jaroslava Jandy udělovanou Bezpečnostní radou státu za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky za rok 2005 v hlavní kategorii. Čestný člen Asociace BOOSS a ÚSS UO v Brně. Je autorem několika románů, odborných knih, řady studií a odborných článků z oblasti sociologie řízení, armády, bezpečnosti a politiky.

Mjr. Ing. Josef Ručka, Ph.D., nar. 1963, v roce 1986 ukončil studium na Vysoké škole pozemního vojska ve Vyškově. Vykonával různé velitelské a štábní funkce u jednotek a útvarů mechanizovaného vojska. Působil na oddělení krizového řízení OS GŠ AČR. V roce 2005 ukončil doktorské studium ve studijním oboru řízení obrany státu na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany v Brně. Nyní pracuje u Správy doktrín ŘeVD ve Vyškově, kde se zabývá zpracováváním doktrín, předpisů a pomůcek, včetně programů přípravy výcviku jednotek AČR. Publikuje o problematice mírových operací, přípravě a použití jednotek v operacích AČR.

Kpt. Ing. David Řehák, Ph.D., narozen 1978, absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyškově, obor ekonomika ochrany životního prostředí. Poté nastoupil k tříletému doktorskému studiu v oboru modelování a simulace procesů ochrany vojsk a obyvatelstva ve studijním programu ochrana vojsk a obyvatelstva, které zakončil v roce 2005 na Univerzitě obrany v Brně. Dizertační práci zpracoval na téma Návrh metody hodnocení vlivu vojenských aktivit na životní prostředí. V současné době působí na Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany v Brně.

Plk. gšt. Ing. Oldřich Socha, nar. 1954, v r. 1979 absolvoval VVŠ PV ve Vyškově, je absolventem PGS na VAAZ v Brně v roce 1984, kurzu VYSTREL v roce 1990, štábního kurzu NATO v roce 1997, kurzu pro práci ve velitelských strukturách NATO v roce 1998 a operačního velitelského kurzu generálního štábu v roce 2003, kurzu INFO OPERATIONS v roce 2006. Na přelomu let 1998 a 1999 byl pověřen vedením českého styčného tým připravujícího vstup ČR do struktur velitelství AFNORTH. V roce 2001 se zúčastnil mise SFOR ve funkci náčelníka styčné sekce velitele SFOR pro Chorvatsko. Od roku 1974 do roku 2004 prošel velitelskými a štábními funkcemi u vojsk po divizi. V současné době vykonává funkci zástupce ředitele operačního odboru – vedoucího oddělení operačního plánování SRDS-OS M0. Je členem vědecké rady ÚOTS UO Brno.

Ing. Ladislav Středa, CSc., (pplk. v.z.) nar. 1950, po absolvování Vojenské akademie v Brně v roce 1973 vyko-

nával řadu technických funkcí v ČSLA, především v oblasti výzkumu a vývoje prostředků ochrany proti zbraním hromadného ničení. Po odchodu z armády ČR pracoval od roku 1996 v Úřadu pro kontrolu zákazu chemických zbraní Ministerstva průmyslu a obchodu a od roku 2000 je vedoucím oddělení pro kontrolu zákazu chemických zbraní Státního úřadu pro jadernou bezpečnost.

Brig. gen. dr. Ing. Andrzej Szymonik, nar. 1952, Vysoká důstojnická škola spojovacích vojsk v Zegrzu, 1980-1983 studoval na Vojenské spojovací akademii v Sankt Peterburgu. Po návratu do Polska zastával funkce velitel praporu, náčelník štábu pluku, zástupce velitele 15. brigády podpory a velení v Sieradzu a v letech 1998-2004 této brigádě velel. Při výkonu služby v brigádě zahájil a ukončil postgraduální studium z informatiky na Vysokém učení technickém na fakultě technické fyziky a aplikované matematiky v Lodži, v r. 2001 obhájil doktorskou práci na Vysokém učení technickém v Čenstochovské. 1998-2006 vykonával funkci zástupce velitele posádky ve Varšavě, v r. 2005 ukončil postgraduální studium v oblasti ekonomické bezpečnosti státu na Akademii národní obrany ve Varšavě. O roku 2006 pracuje na polském ministerstvu národní obrany, ve funkci ředitele odboru vědy a vojenského školství.

PhDr. Zdeněk Vališ, nar. 1955, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, obor historie a archivnictví. Až do r. 1993 pracoval coby samostatný vědecký pracovník ve Vojenském historickém ústavu v Praze, v letech 1993-1999 zaměstnancem Ministerstva vnitra ČR ve funkci policejního rady, v letech 2002-2003 působil v Ústavu soudobých dějin AV ČR. V současné době na volné noze. Autor řady životopisných knih, např. Armádní generál Alois Liška (1991), Generál Heliodor Přika (1993), Generál Karel Janoušek (1997), spoluautorem knih Vojenské osoby odsouzené státním soudem (1993), Generál Karel Kutlvař (1993), Generál Jaroslav Vedral-Sázavský (1994) a další.

Pplk. Ing. Bohuslav Vlček, nar. 1958, v roce 1982 absolvoval Vojenskou akademii v Brně, poté vykonával různé technické funkce u útvarů. V letech 1988-95 zastával funkci staršího důstojníka na Okresní vojenské správě Brno-venkov. Od roku 1995 pracuje jako odborný asistent skupiny mírového a válečného doplňování oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany. V roce 2005 absolvoval tříměsíční odborný štábní kurz II. – brigádní úkolové uskupení.

Doc. dr. Štefan Volner, CSc., nar. 1952, Vysoká vojenská pedagogická škola v Bratislavě (1976), kde později působil i jako pedagog. V listopadu 2004 obhájil na Fakultě politických věd a mezinárodních vztahů Univerzity Matěje Bély habilitační přednášku a získal vědecko-pedagogickou hodnost docenta. V posledních letech se věnuje otázkám geopolitiky se zaměřením na politické a bezpečnostní systémy a politickou futurologii. Je autorem pěti knih, zvláště je třeba uvést publikace Geopolitika pre 21. storočie, Nova geopolitika, Nova teoria bezpečnosti. V současné době pracuje na FPV a MV Univerzity Matěje Bély v Banské Bystrici. Mimo jiné je i členem vědecké rady Ústavu strategických studií Univerzity obrany v Brně.

CONTENTS

Doc. Ing. Josef Janořec, CSc. Securitology—Teaching about Security and Non-Security	3
Doc. Dr. řtefan Volner, CSc. Asymmetric Warfare	15
Operational Thinking	27
MILITARY ART	
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., Lt.Col. Ing. Ivo Pikner Open Sources Intelligence	35
Ing. Antonín Krásný, CSc., Col. GSO Ing. Oldřich Socha Battle Groups of the ACR Designated for the European Union (<i>European Union Battle Groups</i>)	43
Lt.Col. Ing. Jaroslav Kulíšek Battle Group	52
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. ISAF Mission: Determinants, Threats, Challenges and Recommendations	70
OPINIONS, CONTROVERSY	
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Programme Structure for “State Defence” Concept and its Importance for Expediency, Economy and Effectivity of Public Funds	80
INFORMATION PAGES	
Ing. Ladislav řtředa, CSc. Ten Years after Signing the Chemical Weapons Convention: How to Proceed in Chemical Disarmament?	86
Mgr. Radek Horký Culture and Migration: Czech Military Observer and Foreign Missions	97
Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Czech Military University Education after Giving Up Career Service Model	105
Brig. Dr. Ing. Andrzej Szymonik The Modelling of Technological Equipments of the Armed Forces of the Polish Republic (<i>Theoretical Opening</i>)	108
Ing. Václav Kostelník, CSc. The Control of Surplus Military Materiel	114
The Consequences of Destroying Satellite by China	128
NATO Nuclear Activities	130
Maj.Gen. Bogusław Pacek, Maj. Piotr Płonka European Gendarmerie Force: The Future of Military and Police Activities in Missions and Operations Abroad	132

CONTENTS

MILITARY PROFESSIONAL

Maj. Ing. Josef Ručka, Ph.D. Potential Deployment of Snipers in ACR Operations	135
Mgr. et Bc. et Bc. Roman Pospíšil Psychological Aspects of Recruiting with Regard to Age	150
Capt. Ing. David Řehák, Ph.D., Col. Prof. Ing. Aleš Komár, CSc. An Amendment to the Environmental Policy of Czech Defence Department in 2007-2010	167
Maj. PhDr. Tomáš Černožský Topical Aspects of Current Military Physical Training	173
Col. PaedDr. Lubomír Přívětivý, CSc. The Core of Modifications in Testing Physical Abilities of Soldiers (2nd part)	181
Mgr. Antonín Konrád Selective Physical Training	186
Lt.Col. Ing. Bohuslav Vlček The History of Military Territorial Administrative Authorities in the Czech Republic	196

BOOK REVIEW

Are We Able to Govern at Strategical Level?	200
--	-----

PERSONAL DATA

Colonel Bohumír Nitsch-Nyč	205
English Annotations	212
Who is Who in This Issue	216
English Table of Contents	219

OBSAH

Doc. Ing. Josef Janošec, CSc. Sekuritologie – nauka o bezpečnosti a nebezpečnosti	3
Doc. dr. Štefan Volner, CSc. Asymetrické války	15
Operační myšlení	27
VOJENSKÉ UMĚNÍ	
Doc. Ing. Oldřich Horák, CSc., pplk. Ing. Ivo Pikner Zpravodajství z otevřených zdrojů	35
Ing. Antonín Krásný, CSc., plk. gšt. Ing. Oldřich Socha Bojová uskupení AČR ve prospěch Evropské unie (<i>European Union Battle Groups</i>)	43
Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek Battle Group	52
Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc. Mise ISAF – determinanty, hrozby, nároky a doporučení	70
NÁZORY, POLEMIKA	
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Programová struktura pro program „obrana státu“ a její význam pro zajištění účelnosti, hospodárnosti a efektivnosti veřejných prostředků	80
INFORMACE	
Ing. Ladislav Středa, CSc. Deset let po vstupu v platnost Úmluvy o zákazu chemických zbraní: Jak dál v chemickém odzbrojení?	86
Mgr. Radek Horký Kultura a migrace: český vojenský pozorovatel a zahraniční mise	97
Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Situace českého vojenského vysokého školství po opuštění modelu zaměstnaneckých ozbrojených sil	105
Brig. gen. dr. Ing. Andrzej Szymonik Modelování systému technického vybavení ozbrojených sil Polské republiky (<i>teoretická východiska</i>)	108
Ing. Václav Kostelník, CSc. Nakládání s nepotřebným vojenským materiálem	114
Důsledky čínského zničení družice	128
Jaderné alternativy NATO	130
Genmjr. Bogusław Pacek, mjr. Piotr Płonka Evropské četnické síly: Budoucnost vojenských a policejních aktivit v zahraničních misích a operacích	132

OBSAH

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Mjr. Ing. Josef Ručka, Ph.D. Možné nasazení odstřelovačů v operacích AČR	135
Mgr. at Bc. at Bc. Roman Pospíšil Psychologické aspekty výběru posluchačů o službu v ozbrojených silách se zaměřením na relaci věku	150
Kpt. Ing. David Řehák, Ph.D., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc. Návrh novelizace politiky životního prostředí rezortu Ministerstva obrany České republiky na období 2007-2010	167
Mjr. PhDr. Tomáš Černožorský Aktuální aspekty současné vojenské tělovýchovy	173
Plk. PaedDr. Lubomír Přívětivý, CSc. Podstata změn v testování tělesné výkonnosti vojáků (2. část)	181
Mgr. Antonín Konrád Výběrová tělesná výchova	186
Pplk. Ing. Bohuslav Vlček Historie vojenských správních úřadů v České republice	196

RECENZE

Umíme strategicky vládnout?	200
--	-----

PERSONÁLIÉ

Plukovník Bohumír Nitsch-Nyč	205
Anglické anotace	212
Představení autorů tohoto čísla	216
Obsah v angličtině	219

Upozornění pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, RTF, Word), případně v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu voj.rozhledy@army.cz.

Obrázky posílejte zvlášť, odděleně od textu (týká se hlavně příspěvků ve Wordu); studio zpracovává obrázky (grafiku) v programovém balíku Adobe Photoshop. Materiály určené ke skenování (fotografie, mapy) mají být kvalitní, obrázky dodávané v digitální podobě musí být skenované nejméně na 300 dpi velikosti 1:1 a uložené ve formátu EPS, TIFF, BMP, RAW či JPEG s minimální kompresí (tj. komprese = 10).

Vlastní text příspěvku pište vždy hned od prvního sloupce, pro odstavce nepoužívejte tabulátor (tj. zarážku), ale funkci: Formát \ Odstavec \ Speciální \ První řádek. Slova na konci řádku nedělte a nezarovnávejte. Tvrdé ukončení řádku (pomocí klávesy Enter) používejte pouze na ukončení odstavce, respektive titulu ap., ne jednotlivé řádky. Za textovými znaky: . , : ? ! nechte vždy mezeru. V textu na zdůraznění použijte pouze *kurzivou* nebo **tučné písmo**, nikoliv podtržené písmo. Poznámky v textu označujte číslicí (ne indexem), nejlépe v hranaté závorce. Poznámkový aparát připojte souhrnně za celým textem, nikoli na jednotlivých stranách pod čarou, bez použití poznámkového aparátu textových editorů (funkce: Poznámky pod čarou). Je-li to v možnostech autora, je vítané ke každému příspěvku přiložit stručné resumé v angličtině, v rozsahu cca 15 řádek.

Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy, rodného čísla; u voj. z povolání či o.z. též číslo jeho VÚ respektive VZ a číslo příslušného RFO.

Číslo účtu na nějž je možné zasílat honorář je třeba zaslat okopírované, stačí část výpisu účtu s tímto číslem, bez jakýchkoli dalších údajů. Stačí poslat např. faxem (973) 215 569 „pro Vojenské rozhledy“. Důležité je uvést způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, e-mail, kontaktní adresa).

Článek by měl mít ideálně rozsah zhruba do 15 tzv. normostran. Jedna normostrana představuje třicet řádek na jedné straně při formátu A 4 řádkování 2 - a šedesát úderů (písmen + mezer) na řádku, respektive 1800 znaků. Počet znaků se zjistí, když si otevřete funkci: Soubor \ Vlastnosti \ Statistické údaje \ Znaků s mezerami).

Co se týče uvádění použité literatury za článkem: od roku 1996 platí nová norma ČSN ISO 690: *bibliografické citace. Obsah, forma, struktura*. Praha: Český normalizační institut, 1996.

V odkazech na prameny dodržujte toto pořadí údajů: **Monografie**: Jméno autora (v pořadí PŘÍJMENÍ [velkým písmem], křestní jméno) – spoluautoři. *Název: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání, nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stať z časopisu**: Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev* [ne kurzivou]. In: Editor sborníku – spolueditoři [obdobně jako u autora monografie] (ed.). *Název sborníku: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání: nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stať z časopisu**: Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název časopisu* [kurzivou], ročník, číslo (rok), rozmezí stran. **Stať z denního tisku**. Autor stati [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název novin* [kurzivou], přesné datum, rozmezí stran. **V odkazech na archivní fondy a sbírky** dodržujte toto pořadí údajů: název archivu a jeho umístění (při opakovaném odkazu jen jeho vžitá zkratka), název a značka fondu (sbírky), signatura, název nebo popis dokumentu. Dvojtečka uvozuje pouze podtitul knihy, dále se užívá za jménem místa vydání, před názvem vydavatele či nakladatelství.

Více viz mj. článek J. Golembievské a V. Vincence Bibliografické citace ve VR 1/2003.

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

MO ČR - AVIS (Agentura vojenských informací a služeb)
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 3/2007

Ročník: XVI. (XLVIII.)

Datum vydání: 20. července 2007

Rozšiřuje:

AVIS, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 569

Redakční rada: doc. Ing. Josef Janošec, CSc., PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.,
Ing. Jan Doksanský, brig. gen. Ing. Jiří Halaška, plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
pplk. doc. Ing. Dušan Sabolčík, CSc., plk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.,
PaedDr. Jaroslav Ševčík, mjr. Ing. Vlastimil Šlouf, Ph.D., Ing. Milan Štembera, CSc.,
Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:
http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Tiskne: AVIS – Praha

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292